

Dr. Takáts Ágoston

**ENERGETIKAI
AXIÓMARENDSZEREN NYUGVÓ
RENDSZERELMÉLET**

IV/1. KÖTET.

**TELJES-SPEKTRUMÚ LÉT- ÉS ÉRTÉKRENDEN ALAPULÓ
ERKÖLCSI SZEMLÉLETMÓD ÉS MAGATARTÁS
ETIKA 1. RÉSZ**

2007.

Tartalom

ÁTTEKINTÉS	4
Bevezetés: AZ ERKÖLCSBÖLCSELET SZÜKSÉGES ÉS LEHETSÉGES VOLTA.....	6
1. AZ ETIKA ONTOLÓGIAI ALAPJA ÉS MEGFOGALMAZÁSA.	9
1. 1. Az erkölcs, erkölcsi jó etika megközelítési módja.	10
1. 1. 1. Halmazelméleti megközelítés.	11
1. 1. 2. Energetikai megközelítés.	14
1. 1. 3. Információelméleti megközelítés.	16
1. 1. 4. Vezérlélméleti – kibernetikai – megközelítés.	17
1. 2. Az erkölcs, erkölcsi jó és etika megfogalmazása a struktúraelemzés segítségével.	21
1. 2. 1. Az erkölcs struktúra-jellege.	21
1. 2. 2. Erkölcs és tudat.	25
1. 2. 3. Erkölcs és tudati alternatívák.	25
1. 2. 4. Erkölcs és választás.	27
1. 3. Az erkölcs, erkölcsi jó és etika származtatása leképezés útján.	28
1. 3. 1. Az erkölcs leképezése a létrendből.	29
1. 3. 2. Az erkölcsiség leképezése az értékrendbe.	31
2. AZ ETIKA KULTÚRBÖLCSELETI ÉS SZOCIOLÓGIAI ALAPJAI.....	33
2. 1. A kultúra és társadalom energetikai, információelméleti és kibernetikai megközelítése.	33
2. 2. A kultúrbölcselet és szociológia ontológiai megfogalmazása.	35
2. 2. 1. A kultúra, a társadalom és rendszerelméleti tudományágaik megfogalmazása a struktúraelemzés segítségével.	36
2. 2. 2. A kultúra, társadalom és rendszerelméleti tudományágaik származtatása leképezések útján.	41
2. 3. Az emberi munka és hivatás kultúrbölcseleti, szociológiai és etikai vonzatai.....	44
2. 3. 1. A munka és hivatás, mint a kultúra és társadalom alapja.	45
2. 3. 2. A munka és hivatás, mint az erkölcsiség, az erkölcsi jó és az etika alapja.	46
2. 4. Az etika kultúrbölcseleti és szociológiai megfogalmazása.	47
2. 5. Az erkölcs modellizálhatósága, az etikai modell leképezhető volta.....	49
2. 5. 1. Etikai modell-alkotás.....	49
2. 5. 2. Az etikai modell leképezése a kultúr- és társadalmi struktúrába.	52
2. 5. 3. Az etikai modell-leképezések következményei a kultúra és társadalom viszonylatában.....	60
2. 5. 4. A kultúr- és társadalmi elfajulások oka az erkölcsi jó hiánya.	63
2. 6. Etikai relációk és kölcsönhatások a kultúrával és társadalommal.	112
2. 6. 1. Alapvető relációk az erkölcs, valamint a kultúra és társadalom vonatkozásában... ..	112
2. 6. 2. Kölcsön és együtt hatások az erkölcs, valamint a kultúra és társadalom vonatkozásában.	116
2. 6. 3. A kultúra és társadalom erkölcsformáló ereje.	119
2. 7. A CIVILIZÁCIÓ ETIKAI PROBLÉMÁI.	124
2. 7. 1. A civilizáció megközelítése, megfogalmazása és származtatása.....	125
2. 7. 2. A civilizáció kölcsön- és együtt hatásai a kultúrával és társadalommal.	133
2. 7. 3. A civilizáció kölcsönhatása az erkölcsiséggel.	139
2. 8. Kultúrbölcseleti és szociológiai összefoglalás.	144

3. AZ ERKÖLCS, MINT TUDATOS EMBERI MAGATARTÁS.....	146
3. 1. Az erkölcs, mint az emberi tudat és választás függvénye.	146
3. 1. 1. Az emberi tudat és választás megközelítése, származtatása és megfogalmazása. ...	147
3. 1. 2. Az erkölcs – tudattal és választással kapcsolatos – állapothatározói.	150
3. 1. 3. Függvénykapcsolat az erkölcs, valamint az emberi tudat és választás között.	151
3. 2. Az erkölcs relatív volta.	152
3. 2. 1. Relativisztikus kauzalitás az erkölcsi struktúrában.	153
3. 2. 2. Az erkölcsi fejlődés lehetősége.	158
3. 2. 3. Az erkölcsi fejlődés szükségessége.	164
3. 3. Az emberi magatartás.	172
3. 3. 1. Az emberi magatartás megközelítése és megfogalmazása.	172
3. 3. 2. Az emberi magatartás állapothatározói.	176
3. 3. 3. Az emberi magatartás feltételrendszere.	184
3. 3. 4. Az emberi magatartás normatíva-rendszere.	188
3. 4. Az ember erkölcsi magatartásának ontológiai vizsgálata.	193
3. 4. 1. Az emberi erkölcsi magatartás, mint erkölcsi struktúra.	193
3. 4. 2. A természettörvények leképezése az ember erkölcsi magatartásába.	194
3. 4. 3. A lét- és értékrend leképezése az ember erkölcsi magatartásába.	200
3. 4. 4. A fejlődés-elvének leképezése az ember erkölcsi magatartásába.	204
3. 4. 5. A tudatos emberi magatartás leképezése az ember erkölcsi magatartásába.	208
3. 5. ÖSSZEFOGLALÁS: A tudat, az erkölcs és az emberi magatartás vonatkozásában.	211

ÁTTEKINTÉS

1. AZ ETIKA ONTOLÓGIAI ALAPJAI ÉS MEGFOGALMAZÁSA.

1. 1. Az erkölcs, erkölcsi jó, az etika megközelítési módja.

- 1. 1. 1. Halmazelméleti megközelítés.
- 1. 1. 2. Energetikai megközelítés.
- 1. 1. 3. Információelméleti megközelítés.
- 1. 1. 4. Vezérlélméleti – kibernetikai – megközelítés.

1. 2. Az erkölcs, erkölcsi jó és etika megfogalmazása a struktúraelemzés segítségével.

- 1. 2. 1. Az erkölcs struktúra-jellege.
- 1. 2. 2. Erkölcs és tudat.
- 1. 2. 3. Erkölcs és tudati alternatívák.
- 1. 2. 4. Erkölcs és választás.

1. 3. Az erkölcs, erkölcsi jó és etika származtatása leképezés útján.

- 1. 3. 1. Az erkölcs leképezése a létrendből.
- 1. 3. 2. Az erkölcs leképezése az értékrendből.

2. AZ ETIKA KULTÚR- ÉS TÁRSADALOMBÖLCSELETI ALAPJAI, MEGFOGALMAZÁSA ÉS VIZSGÁLATA.

2. 1. A kultúra és társadalom megközelítése.

- 2. 1. 1. Energetikai megközelítés.
- 2. 1. 2. Információelméleti megközelítés.
- 2. 1. 3. Vezérlélméleti – kibernetikai – megközelítés.

2. 2. A kultúrbölcselet és szociológia ontológiai megfogalmazása.

- 2. 2. 1. A kultúra, társadalom és tudományágaik megfogalmazása a struktúraelemzés útján.
- 2. 2. 2. A kultúra, társadalom és tudományágaik származtatása leképezés útján.

2. 3. Az emberi munka és hivatás kultúrbölcseleti, szociológiai és etikai vonzata.

- 2. 3. 1. A munka és hivatás, mint a kultúra és társadalom alapja.
- 2. 3. 2. A munka és hivatás, mint az erkölcs, erkölcsi jó és etika alapja.

2. 4. Az etika kultúrbölcseleti és szociológiai megfogalmazása.

2. 5. Az erkölcs modellizálhatósága, az etikai modell leképezhető volta.

- 2. 5. 1. Az etikai modell-alkotás.
- 2. 5. 2. Az etikai modell leképezése a kultúr- és társadalmi-struktúrába.
- 2. 5. 3. Az etikai modell-leképezés következményei a kultúra és társadalom vonatkozásában.
- 2. 5. 4. A kulturális és társadalmi elfajulások oka: az erkölcsi jó hiánya.

2. 6. Etikai relációk és kölcsönhatások.

- 2. 6. 1. Alapvető relációk az erkölcs, valamint a kultúra és társadalom között.
- 2. 6. 2. A kölcsönhatások és együtthatások az erkölcs és a kultúra-társadalom között.
- 2. 6. 3. A kultúra és társadalom erkölcsalakító ereje.

2. 7. A civilizáció etikai problémái.

- 2. 7. 1. A civilizáció megközelítése, meghatározása és származtatása.
- 2. 7. 2. A civilizáció kölcsönhatása a kultúrával és a társadalommal.
- 2. 7. 3. A civilizáció kölcsönhatása az erkölcsiséggel.

2. 8. Kultúrbölcseleti és szociológiai összefoglalás.

3. AZ ERKÖLCS, MINT TUDATOS EMBERI MAGATARTÁS.

3. 1. Az erkölcs, mint az emberi tudat és választás függvénye.

- 3. 1. 1. Az emberi tudat és választás megközelítése és megfogalmazása.
- 3. 1. 2. Az erkölcs – tudattal és választással kapcsolatos – állapothatározói.
- 3. 1. 3. Függvénykapcsolat az erkölcs, valamint az emberi tudat és választás között.

3. 2. Az erkölcs relatív volta.

- 3. 2. 1. Relativisztikus kauzalitás az erkölcsi struktúrában.
- 3. 2. 2. Az erkölcsi fejlődés lehetősége.
- 3. 2. 3. Az erkölcsi fejlődés szükségessége.

3. 3. Az emberi magatartás.

- 3. 3. 1. Az emberi magatartás megközelítése és megfogalmazása.
- 3. 3. 2. Az emberi magatartás állapothatározói.
- 3. 3. 3. Az emberi magatartás feltételrendszere.
- 3. 3. 4. Az emberi magatartás normatíva-rendszere.

3. 4. Az ember erkölcsi magatartásának ontológiai vizsgálata.

- 3. 4. 1. Etikai struktúrák, erkölcsi struktúraszint, emberi erkölcsi magatartás.
- 3. 4. 2. A természettörvények leképezése az ember erkölcsi magatartásába.
- 3. 4. 3. A lét- és értékrend leképezése az ember erkölcsi magatartásába.
- 3. 4. 4. A fejlődés-elvének leképezése az ember erkölcsi magatartásába.
- 3. 4. 5. A tudatos emberi magatartás leképezése az erkölcsi magatartásba.

3. 5. Összefoglalás: a tudat, erkölcs és magatartás vonatkozásában.

Bevezetés: AZ ERKÖLCSBÖLCSELET SZÜKSÉGES ÉS LEHETSÉGES VOLTA.

Az emberiség története folyamán minden gondolkodási rendszer – a tudat-fejlesztésen túlmenően – többletigénnyel lép fel az emberrel szemben: erkölcsi magatartását is befolyásolni kívánja. Vagyis, gondolkodási rendszereink teljességigénye – általában – kétségbevonhatatlan, akár kimondja ezt egy gondolkodási rendszer, akár csak burkoltan tartalmazza.

Gondolkodási rendszereink teljességigénye magából az emberi természetből fakad. Az ember felépítése – mint a biológiai szubsztrátum, és az azt meghaladó pszichikum közös-része (metszete) – eleve tartalmazza a biológiai paraméterektől a pszichikai paraméterekig mind a két struktúraszintre jellemző állapotathatározókat és relációkat. Így a többi között, mint leglényegesebbet, a tudatos reflexiót és öntudatot, a tudati alternatívák keresési és felismerési lehetőségét, s az ezek közötti választást, valamint a törekvést a választások, döntések érvényesítésére. – Mindezek bizonyos viselkedésmódokon, magatartásformákon keresztül jelennek meg, és érvényesülnek, éppen ezért a gondolkodási rendszerek teljességigénye kiterjed ezekre a magatartásformákra is.

Az embert, mint természeti jelenséget, az öntudata, a tudati folyamatai, – köztük a reflexió és az elvonatkoztatás, – az alternatívafelismerő és választási képessége különbözteti meg a prébiológiai és biológiai struktúraszint természeti jelenségeitől, melyek magatartásformáit a természettörvények – biológiai struktúraszinten elsődlegesen az ösztönök – szabályozzák. – Az embernél is működnek ugyan az ösztönök a biológiai szubsztrátumát illetően, s kialakulnak az emberben még pszichikai viszonylatban is feltételes és feltétel nélküli reflexek, de már az ösztönélet nem olyan biztos és tévedhetetlen elirányító, mint a biológiai struktúraszinten volt, s főleg nem olyan egységesen működik. – Az embernél mindig a tudati és törekvési állapot, valamint a tudati egyéb állapotathatározók rendezettsége és fejlettsége határozza meg – természetes vonatkozásban – legmagasabb rendű állapotát, állapotváltozásait, és azokkal kapcsolatos magatartásformákat, vagyis: az ember erkölcsiségét.

Bevezetőnkben kíséreljük megközelíteni az erkölcs problematikáját, mert végső soron erről van szó jelenlegi tárgyalásunk folyamán.

Minden gondolkodási rendszer magában foglalja – a teljességigényen belül – az etikai vonásokat, amennyiben irányítani kívánja erkölcsi normái révén az ember erkölcsi magatartását.

Az erkölcs, moralitás, a latin „mos, moris = szokás, erkölcs” szóra vezethető vissza.

(Megjegyzés: A latin szó csak többes-számban jelent erkölcsöt. A német „Sitte” még csak népszokást, általános cselekvési módot, a „Sittlickeit” szó viszont már teljesen az erkölcsiségre vonatkozik. A görög „ethos” kifejezetten tudatos emberi magatartást jelöl, melynek erkölcsi vonatkozása tagadhatatlan.)

– Az erkölcs kifejezés első megközelítésben szokást, viselkedést és annak kifejezésmódját jelenti, mely egy zárt közösség – család, törzs, nép – egységes szokásjogát, viselkedésmódját és értékítéletét, valamint kultikus-szagrális magatartását tükrözi.

– Ma ugyan beszélünk egy-egy népfajra, társadalmi osztályra, kultúr- és vallási-közösségre jellemző erkölcsről, mégis az erkölcs – végső megközelítésben – a tudati struktúraszint sajátját képező olyan általános emberi viselkedésmódot jelent, amelyben érvényesül a közmeggyőződés által körvonalazott jó, a jóra való törekvés és annak belső kötelezettsége.

A jó fogalma viszont – első megközelítésben – azt fejezi ki, hogy minden létező megfelel önmagának, saját léttartalmának és céljának, tartalmazza a szükséges és elégséges energiaszintet és állapotváltozókat, melyek révén – struktúraszintjének megfelelően – kölcsönhatásokra és állapotváltozásokra képes. Ilyen értelemben minden létező rendszer: jó. Csupán a szükséges energiaszint hiánya, és kényszerfeltételek következtében elfajult – degenerált – állapotban levő struktúrák nem felelnek meg teljes mértékben a jó fogalmának.

Erkölcsei értelemben azonban további megszorításokat kell alkalmaznunk:

- a rendszereknek a tudati struktúraszinthez kell tartozniuk, vagy ahhoz szorosan kapcsolódniuk, mivel prébiológiai és biológiai létezők nem képesek erkölcsi magatartásra;
- a tudati struktúraszint létezőjének viselkedésmódjára, magatartására kell vonatkoznia, illetve abban kell megjelennie;
- jó voltát közmeggyőződésnek kell alátámasztania, és bizonyos belső kötelezettségnek kell kísérnie, mely természetesen nem jelenti azt, hogy minden – akármilyen – közmeggyőződés szükségképpen jó-ra vonatkozik, lehet ugyanis helytelen közmeggyőződés is;
- bizonyos normatíváknak való megfelelés szükséges az erkölcsi értelemben vett jó teljesüléséhez.

Így az erkölcsi jó – végső megközelítésben – a tudati létstruktúrák, illetve a tudattal szoros kapcsolatban álló egyéb struktúrák, olyan léthatározománya, amely kifejezi azt, hogy a struktúra – megfelel önmagának, saját léttartalmának és céljának, tehát tartalmazza az ontológiai jót;

- a tudati struktúraszint létezőinek magatartás-formáiban jelenik meg;
- jó-voltát közmeggyőződés támasztja alá, és belső kötelezettség kíséri;
- bizonyos jól-meghatározható normáknak megfelel.

Az erkölcsi jó utáni törekvés tehát – a tudati létstruktúra oldaláról – olyan szemléletmódot igényel, melyben az általános emberi viselkedésmód, magatartásbeli szokásjog és objektív értékítélet jut kifejezésre. Az erkölcsi jó ebben a szemléletmódban gyökerezik, és motiválja az emberi magatartást a tudati alternatívák felállításában, azok közötti választásban, valamint az élet-előtti és élő létezők felhasználásában, illetve azokkal való kölcsönhatásban.

Tekintettel arra, hogy az erkölcs és az erkölcsi jó fogalmának megközelítése és megfogalmazása megismerésünk rendszerelméleti absztrakciós szintjén lehetséges, az erkölcsiség problematikájával foglalkozó tudományág, melyet ETIKA névvel illetünk, ugyancsak a rendszerelméleti absztrakciós szintre tartozik. – Így jutunk el Természetbölcseletünk és Ontológiánk után újabb rendszerelméleti tudományágunkhoz, az Erkölsbölcselethez, melynek tárgya: a lét- és értékrenden alapuló erkölcsi szemléletmód és magatartás.

Szükséges az Erkölsbölcselet, mivel azt ember – mint természeti jelenség és tudatos személyiség – rendelkezik erkölcsi szemléletmóddal és erkölcsi magatartásformákkal, melyek rendezése és szabályozása elengedhetetlen az ember egyéni és társadalmi életében. – Az ember tudati és törekvési életének fejlődése, a fejlődés-elvének törvényszerű kötelezettsége, szükségessé teszi az ember számára a helyes magatartásformák kutatását, megismerését és alkalmazását, különben embervoltunk, tudatos és szabad személyiségünk szenved kárt, mert az erkölcsi magatartásbeli anomáliák emberi személyiségünket degradálják. – Ma lehetünk szomorú tanúi annak, hogy az emberiség műszaki-technikai, tudás és tudománybeli emelkedése ellenére az erkölcsi fejlődésben – általában stagnál, illetve erősen visszaesik. Vajon hová fog vezetni a két fejlődési trend ilyen mértékű szétválása, illetve elirányulása? Ezt, sajnos, még végiggondolni sem merjük! – Kényszerítő szükségszerűség tehát, hogy az etikai problémákkal mélyrehatóan foglalkozzunk, mert ez egyrészt embervoltunkból eredő kötelezettség, szédületesen fejlődő korunk parancsszava.

A szükségességen túl azonban lehetséges is az Erkölcsbölcselet, mint rendszerelméleti tudományág. Az ember természeti jelenség volta, valamint tudatos és szabad személyisége, minden jelentős paraméterével ismert már természetbölcseletünkben és ontológiánkban. Ugyancsak ismert a fejlődés-elve, a lét- és értékrend, valamint mindezek léttani összefüggései a tudati struktúraszinttel. – Tehát rendszerelméleti absztrakciós szintünkön rendelkezünk mindazokkal a szükséges és elegendő alapokkal, amelyre felépíthetjük azt a rendszerelméleti tudományágunkat, mely az ember tudatos erkölcsi szemlélet- és magatartásmódjával, annak elvi és gyakorlati összefüggéseivel és következményeivel foglalkozik. Vagyis felépíthetjük az erkölcsbölcseletet, az ETIKÁT.

Tárgyalásunknak nem célja új, tételes etika kidolgozása, mely az emberi élet minden alternatívájában eligazítást adhat. Ma – az emberi lehetséges szituációk szinte végtelen variációi között – nem cél, mert nem is lehet cél tételes etika részletes kidolgozása. Jelen munka első sorban – mondhatni, hogy a teljesség igénye nélkül – a természetbölcseleti és az ontológiai elvek erkölcsi kifejtését, és az ember erkölcsi magatartásának formálására, alakítására történő alkalmazását tűzte ki célul.

„Ismerd meg önmagad!” – int az Ókor Bölcse. Ezt a felszólítást – témánkkal kapcsolatban – így módosítanám:

Ismerjük meg az embert és a jót, mely felé törekszünk, mely felé törekednünk – ember-voltunkból következő – kötelességünk!

1. AZ ETIKA ONTOLÓGIAI ALAPJA ÉS MEGFOGALMAZÁSA.

Bevezetőnkben már említettük, hogy etikai vizsgálódásainkban természetbölcseleti és ontológiai elvek alapján kívánunk előrehaladni. – Tényleges tárgyalásunk megkezdése előtt vezessünk be és értelmezzünk néhány alapvető fogalmat.

Erkölcs: Olyan általános emberi viselkedésmód, mely tartalmazza a közmeggyőződés által körvonalazott jót, és a jóra való törekvés kötelezettségét.

Erkölcsi jó: A tudati létstruktúráknak, valamint a tudattal szoros kapcsolatban levő egyéb struktúráknak azon állapothatározója, mely kifejezi azt, hogy a struktúra

- tartalmazza a jót;
- ez a jó emberi magatartásban jelenik meg;
- magát a jót és belső kötelező voltát közmeggyőződés körvonalazza;
- maga a jó és az azt tartalmazó közmeggyőződés bizonyos jól meghatározható normatíváknak megfelel.

Etika, vagyis erkölcsbölcselet: Az a rendszerelméleti tudományág, mely az ember erkölcsi magatartásával, az erkölcsi magatartás különböző formáival, a magatartásváltozások folyamataival, valamint az erkölcsi magatartás feltétel-, cél-, eszköz- és normarendszerével, továbbá az erkölcsi fejlődés mibenlétével és lehetőségeivel foglalkozik.

Erkölcsi magatartás: Az ember gondolatba, szóban és cselekedetben megnyilvánuló viselkedésmódja, mely az embernek önmagához, környezetéhez és embertársaihoz, valamint a kultúrához, társadalomhoz és azok intézményihez való viszonyulását kifejezi, tekintetbe véve mindig az erkölcsi jóra irányuló követelményt.

Erkölcsi magatartásváltozás: Az ember azon mozgásállapota, melynek révén – tudati rendeződés és emelkedés, tudati alternatívák felismerése és azok közötti választás formájában – az erkölcsi magatartás fejlettebb formáit érheti el.

Természetesen van lefelé menő – a kisebb ellenállás irányát követő – erkölcsi mozgásváltozás is, ez azonban már az erkölcsi rossz és az immoralitás területével van összefüggésben.

Az erkölcsi magatartás feltételrendszere: Az ember tudatos szabad személyisége legjellemzőbb állapothatározóival. Így:

- a tudat megismerő és műveletvégző képessége;
- tudati alternatívák keresése és felismerése;
- döntés-előkészítés és döntés;
- tudati és döntési hierarchia;
- belső és külső kommunikáció; stb.

Valamint mindezek prébiológiai, biológiai és pszichikai energetikai alapjai.

Az erkölcsi magatartás célrendszere: Az erkölcsi jó elérésére és szolgálatára irányuló erkölcsi fejlődés, mely – pszichikai és erkölcsi energiahatás révén – tartalmazza a tudatba ágyazott erkölcsi struktúra rendeződésének, lét- és értékbeli emelkedésének, magasabb rendű erkölcsi struktúrává való átalakulásának növekvő lehetőségét és valószínűségét.

Az erkölcsi magatartás eszközrendszere: Mindazon energetikai, információs és kibernetikai folyamatok, melyek összhangban vannak az erkölcsi magatartás feltétel- és célrendszerével, valamint az említett folyamatok hatékonyságának fokozása képezi az erkölcsi magatartás eszközrendszerét.

Az erkölcsi magatartás normarendszere: Ez a rendszer nem más, mint a tudati és erkölcsi fejlődésbe ágyazott – teljes-spektrumú – lét- és értékrend.

(Megjegyzés: A későbbiek folyamán részletesen beszélünk az erkölcsi normákról.)

Az erkölcsi fejlődés-elve: Minden olyan folyamat, amely – pszichikai energiák hatására, és az erkölcsi jóra való törekvés belső kötelezettsége folytán – növeli

– egyrészt a struktúra belső szabadenergia tartalmát;

– másrészt – fentivel összhangban – növeli a tudatba ágyazott erkölcsi struktúra

= rendeződési;

= lét- és értékrendben való emelkedési;

= magasabb rendű erkölcsi struktúrává történő átalakulási; tehát erkölcsi fejlődési lehetőségét és valószínűségét.

Azok a folyamatok viszont, melyekben a pszichikai entrópia-elv hatására és az erkölcsi jóra való törekvés hiányában

– jelentősen emelkedik a tudati entrópia tartalom és csökken a pszichikai energiaszint;

– egyúttal – az entrópia tartalom növekedése arányában – csökken

= a tudatba ágyazott erkölcsi struktúrendeződési;

= lét- és értékrendben való emelkedési, magasabb erkölcsi struktúrává történő átalakulási;

= tehát erkölcsi fejlődési valószínűsége.

Így az erkölcsi struktúra a stabilizálódás, majd a lebomlás irányába halad.

Az erkölcsi struktúra: A tudati struktúraszint létezője, kiben – a tudati energetikai, információs és kibernetikai struktúrába ágyazva, de mindazon bizonyos szempontból túlmutatva – a rendező- és egységesítő-elmet az erkölcsi jó és annak az erkölcsi magatartásban megnyilvánuló szintje – mondhatni: „erkölcsi energiaszintje” – képviseli.

Az erkölcsi struktúraszint: Az erkölcsi struktúrák jólrendezett halmaza, ahol a rendező- és egységesítő-elmet a struktúrák között az erkölcsi fejlődés-törvénye képviseli. Az erkölcsi struktúraszint magába foglalja a tudati struktúraszint valamennyi létezőjét az egyszeres- és összetett-tudati létstruktúráknak megfelelően, a legalacsonyabb „erkölcsi energiaszintet” képviselő struktúráktól a kozmikus-tudatra ébredt és annak megfelelő erkölcsi magatartásra emelkedett legfejlettebb erkölcsi struktúrákig. Továbbá magában hordozza a transzcendens erkölcsi magatartás képességét és lehetőségét. – Így az erkölcsi struktúraszint a transzcendens erkölcsi struktúrák felé való nyitottság lehetőségével és valószínűségével bír.

1. 1. Az erkölcs, erkölcsi jó etika megközelítési módja.

Etikai alapfogalmainkat ugyan meghatároztuk az előzőekben, meg kell azonban győződnünk arról: valóban a lényeges jegyeket gyűjtöttük-e össze megfogalmazásunk során? – Első megközelítésünk a következők során is segédtudományaink: a halmazelmélet, az energetika, az információelmélet és kibernetika alapján történik.

Mivel ez irányú megközelítésünk során kénytelenek leszünk az immoralitás és az erkölcsi rossz problémáját is érinteni, azért ezeket a fogalmakat is meg kell határoznunk.

Immoralitás: A tudati létstruktúrának az a szemlélet- és viselkedésmódja, melyből hiányzik az erkölcsi jó utáni törekvés és belső kötelezettség, nélkülözi az általános erkölcsi meggyőződés és objektív értékítélet által motivált magatartásformákat, és az emberi megnyilvánulások területén – a pszichikai entrópia tartalommal arányosan – a kisebb ellenállás irányába mutatnak az erkölcsi mozgásváltozások.

Erkölcsi rossz: Az erkölcsi jó ellentéte, mint az erkölcsi jó teljes hiánya. – Az erkölcsi rossz két forrásra vezethető vissza:

- egyrészt a tudati entrópia tartalom növekedésére, vagyis a kisebb ellenállás irányában történő tudatos erkölcsi mozgásállapotra;
- másrészt arra a tényre, hogy az erkölcsi jónak az erkölcsi magatartásban történő megnyilvánulása, valamint a jó utáni törekvés belső kötelezettsége teljesen hiányzik.

1. 1. 1. Halmazelméleti megközelítés.

Halmazelméleti megfontolásainkhoz először fogalmaink számára kell közös alapot teremteni, csak így tudunk relációkat és halmazelméleti műveleteket alkalmazni. Ebben a legnagyobb segítséget az nyújtja, hogy természettudományos és ontológiai fogalmainkat halmazelméletileg is meghatározzuk, tehát erkölccsel kapcsolatos fogalmainkat lesz mire vissza-vezetnünk.

A lét, léttartalom és létstruktúra fogalmaink halmazelméleti meghatározása a következőképpen hangzik.

Lét: a tényleges és reális kölcsönhatásra képes rendszer – létező – alapvető léthatározománya.

Léttartalom: a kölcsönható képesség aktivitása, beleértve az időbeli és létbeli dinamizmust.

Létstruktúra: az a tényleges és reális kölcsönhatásra képes rendszer, melyben a léten belül a lét határozományainak és állapothatározóinak, valamint relációinak jólrendezett halmaza valósulhat meg, s ahol a rendezési relációt a lét aktivitása, a kölcsönható képesség – energiák hatására történő – állandó és fokozódó aktivitása, valamint relációi számának és minőségének növekedése jelenti.

Léttan, vagyis Ontológia: A léttel, léttartalommal, létstruktúrákkal és azok struktúraszintjeivel foglalkozó rendszerelméleti tudományág, mely az emberi megismerés rendszerelméleti absztrakciós szintjén, logikai és rendszerelméleti műveletekkel fogalmazza meg a létet, minden alapvető határozományával, állapothatározójával és relációjával. Továbbá meghatározza mindezek feltétel-, cél- és eszközrendszerével kapcsolatos valamennyi fogalmat, ítéletet, összefüggést, valamint a lét- és értékbeli törvényszerűségeket.

Az erkölcsi élet területén ezeknek a léttani fogalmaknak és meghatározásoknak leképezése segítségével közelíthetjük meg alapvető fogalmainkat.

– Az erkölcsöt hozzárendelhetjük a lét fogalmához, amennyiben minden létező viselkedésmódja és magatartásformái, – a létbe ágyazva, – mint a létező rendszer mozgásállapotai és állapotváltozásai határozhatók meg.

– Az erkölcsi jót hozzárendelhetjük a léttartalomhoz, amennyiben minden létező önmagának való megfelelősége, ennek magatartásban történő megjelenése, jó voltának ismerete, és bizonyos – jól meghatározott – normákkal való megegyezősége áll fenn. Mindez – ugyancsak a létbe ágyazva – mint a létező rendszer aktivitása és dinamizmusa, ennek az aktivitásnak és

dinamizmusnak a rendszerelméleti absztrakciós szinten való ismerete és tudatosulása fogalmazható meg.

– Az erkölcsi struktúrát hozzárendelhetjük a létstruktúrához, amennyiben ez a strukturáltság minden létező számára az erkölcsi jó, valamint ezt az erkölcsi jót hordozó magatartásformában jelentkezik, a létbe ágyazva. Ez a létező rendszer rendezettségét és egységesülését szolgálja, és mint az energiaszint formájában megjelenő létstrukturáltság fogalmazható meg.

– Végül az etikát, az erkölcsbölcseletet hozzárendelhetjük magához az ontológiához. Ugyanis az erkölccsel, erkölcsi jóval, erkölcsi struktúrával foglalkozó rendszerelméleti tudományágat úgyis megfogalmazhatjuk, mint olyan tudományág, mely a léttel, léttartalommal és valamennyi állapothatározójával foglalkozva, a lét gyökeréig beépült az ontológiába.

Mindezek alapján megállapítható, hogy a lét-fogalmak és az erkölcsi-fogalmak között jogosan alkalmazható a hozzárendelés halmazelméleti művelete. – Kérdés azonban: milyen ez a hozzárendelési reláció?

Itt azonnal egy alapvető megjegyzést kell tennünk. A lét-fogalmak – igaz, hogy analóg módon – minden létező rendszerre vonatkoznak. Az erkölcsi-fogalmak azonban csak a tudati struktúraszintre és a tudati struktúraszinttel szoros kapcsolatban levő egyéb struktúrákra alkalmazhatók. – Így a lét és erkölcs közötti megfeleltetés alapja eleve nem lehet ekvivalencia-reláció, a lét és erkölcsi struktúrák, struktúraszintek közötti leképezés soha nem lehet kölcsönösen egyértelmű – izomorf – leképezés.

Azonban még a tudati struktúraszintet és azzal szoros kapcsolatban levő struktúrákat sem lehet kölcsönösen egyértelmű módon leképezni az erkölcsi struktúrákba. Ennek oka: az erkölcsi rossz és az immoralitás. – Létezhetnek ugyanis olyan struktúrák, melyek

– léttartalmukban, vagy egyes léthatározóiikban – az entrópia tartalom jelentős növekedése következtében – nem érik el az erkölcsi struktúrának megfelelő fejlettségi és rendezettség szintet, attól lényegesen elmaradnak;

– nem tartalmazzák az erkölcsi jóra való törekvést, annak belső kötelezettségét és magatartásbeli megnyilvánulását.

Így az „erkölcsi energiaszint” tekintetében lényeges elfajulást mutatnak.

Mindezek következtében a létstruktúráknak csak egy része, és az is csak homomorf módon képezhető le az erkölcsi struktúraszintre. – A léthiány ugyanis ontológiailag nem értelmezhető, – amiből hiányzik a lét, az nem lehet létstruktúra! – Ugyanakkor az etikában az erkölcsi jó hiánya értelmezhető.

(Megjegyzés: A homomorf leképezéshez szükséges leképezési függvény mibenlétét, valamint a kompatibilis osztályképzés alapját a későbbiek folyamán kívánjuk kifejteni.)

Most a halmazelméleti megközelítésnél és alapvetésnél az ítélet-algebrák erkölcsi alkalmazhatóságáról kívánok röviden szólni. – Egyben szeretnék kitérni – megjegyzés formájában – a jelenlegi erkölcsi alapelvek halmazelméleti kritikájára.

A háromértékű – háromváltozós – Boole-algebrákon felépülő ítélet-algebra – (ilyen a matematikai logika is, szemben a kétváltozós Arisztotelész-féle logikával) – az ítélet „igaz és „hamis” volta, valamint az azok között értelmezett halmazelméleti összeadás műveletén: a logikai „vagy”-on kívül tartalmazza a logikai „és”-t, vagyis a halmazelméleti szorzás műveletét. – Ez azt jelenti hétköznapi nyelven, hogy az elágazó, választó ítéleteknél – (ez felel meg az elektromosságban a párhuzamos kapcsolásnak) – elegendő az „igaz”-nak és „hamis”-

nak egyszerű logikai szétválasztása. Tehát ilyen ítéleteknél a logikai „vagy” révén dönthetünk az ítélet igaz, vagy hamis volta között. – Ugyanakkor a kapcsolódó ítéleteknél – (ez felel meg az elektromosságban a soros kapcsolásnak) – már nem elegendő az egyszerű szétválasztás. Ott az összes feltételnek egyszerre kell teljesülnie, tehát az ítéletünk csakis az a és b és c együttes fennállása, és együttes igaz volta esetében tartalmazza a teljes igazságot. Így a kapcsolódó ítéleteknél a logikai „és” révén dönthetünk az ítélet igaz, vagy hamis volta között, mivel bármelyik ítélet rész nem-teljesülése esetén, a kapcsolt ítélet bármely – akárcsak egyetlen – hamis voltának következtében egész ítéletünk hamissá válik. (Pl. Több zsilippel elzárt csatorna esetében minden egyes zsilip-kapunak nyitva kell állnia ahhoz, hogy a víz az egész csatornán akadálytalanul végig tudjon folyni, bármely zsilip-kapu bezárása megakadályozza a víz megérkezését a csatorna végéhez.)

Alkalmazzuk ezt a háromváltozós ítélet-algebrát a létstruktúrákra. – A létstruktúrák minden tudati, vagy a tudattal szoros kapcsolatban levő rendszerét, a rendszerek minden elemét – tehát léttartalmát, léthatározmányait, állapotthatározóit, relációit, stb. – vizsgálat tárgyává kell tennünk: tartalmazza-e az erkölcsi jót, és az erkölcsi jó megjelenik-e a magatartásformákban vagy sem?

Hogy erről meggyőződhesünk, először alkalmazzunk kell az erkölcsi jó tekintetében a struktúra minden egyes elemére a logikai „vagy”-ot. – Miután a vizsgált rendszer lét-tartalmának minden egyes paraméterével és relációjával kapcsolatban megállapítottuk annak erkölcsös vagy erkölcstelen voltát, második lépésben alkalmazzunk kell a logikai és-t: vajon együttesen fennáll-e a struktúra minden elemére vonatkozóan az erkölcsiség ténye? – Létstruktúránk csak abban az esetben nevezhető ténylegesen és aktuálisan erkölcsi struktúrának, csak akkor tartozik reálisan az erkölcsi struktúraszinthez, ha egyértelműen az erkölcsiség mellett dönthetünk a logikai „és” – minden kétséget kizáró – fennállása alapján.

(Megjegyzés: A jelenleg érvényben levő etikai alapelvek halmazelméleti kritikájáról.

Itt tér el alapvetően halmazelméleti alappal bíró ítéletalgebránk a jelenleg alkalmazott erkölcsi érték-írletektől.

Először: Az előzőekben kifejtettek alapján, nincs erkölcsileg közömbös létező, nincs közömbös létstruktúra. Valamely tudati, vagy szorosan a tudathoz tartozó létező

– vagy megfelel önmagának és léttartalmának, tehát tartalmazza a jót, s ez meg is jelenik magatartásformájában, akkor erkölcsös és tartalmazza az erkölcsi jót;

– vagy nem felel meg teljes mértékben önmagának és létállapotának – pl. energiaszint-esés, vagy lényegét érintő kényszerfeltétel miatt, – más oldalról pedig nem tartalmazza a jóra való törekvést és belső kötelezettséget, s ez nem nyilvánul – mert nem is nyilvánulhat – meg a magatartásformában, akkor viszont erkölcsi rosszat tartalmaz, tehát immorális.

Vagyis logikai „vagy”-gyal egyértelműen szétválasztható az erkölcsi jó és az erkölcsi rossz. Így harmadik eset – tehát erkölcsi közömbösség – a tudati struktúraszinten és azzal szoros kapcsolatban levő struktúrákban nem lehetséges.

Másodszor: Nem dönthető el csupán logikai „vagy”-gyal az erkölcsi létstruktúra és magatartásformájának erkölcsös volta. Általános etikai felfogás szerint főleg a cél jó, vagy rossz volta dönti el a cselekedet erkölcsös voltát. – Más etikai felfogás szerint a cselekedet milyensége, vagyis az eszköz jó vagy rossz volta döntő a tevékenység erkölcsősége tekintetében. –

Szeretném azonban hangsúlyozni: amint a tudati struktúraszinten nincs közömbös létstruktúra, ugyanúgy nincs közömbös eszköz és közömbös cél sem, hanem – mindhárom viszonylatban – csak jó és rossz. De az emberi tevékenység jó, vagy rossz voltát nem dönti el ezek közül egyiknek vagy másiknak erkölcsös volta, hanem csakis mindhárom együttes jó

volta teheti az emberi gondolatot, szót és cselekedetet, az emberi magatartás minden megjelenési formáját erkölcsössé. És erről csakis a logikai „és” alkalmazása révén győződhetünk meg. – Bármelyik – struktúra, eszköz vagy cél – rossz volta következtében az emberi magatartás és minden magatartásforma erkölcstelenné válik. És erről újra csak a logikai „és” révén győződhetünk meg.

Elnézést kell kérnem ezért a nem könnyű kitérésért, de rá kellett világítanom halmazelméleti megfontolásunk ilyen irányú következményeire is, legalább egy megjegyzés erejéig. De erre a következtetésre jutunk a későbbiek folyamán, a lét- és értékrend ontológiai tárgyalásának etikai értelmezése során is. – Eddig a megjegyzésünk.)

Összefoglalásként megállapíthatjuk, hogy etikai fogalmaink meghatározását halmazelméleti megközelítésünk és megfontolásunk alátámasztja. Ezért ellentmondásmentesen megállapíthatjuk, hogy etikai fogalmaink tartalmazzák a szükséges és elégséges halmazelméleti feltételeket.

1. 1. 2. Energetikai megközelítés.

Etikai problémáink energetikai megközelítésénél kíséreljük meg az energetikai fogalmak hozzárendelését az etikai fogalmakhoz.

Energia: A lét egyik alapvető megjelenési formája, jelenti a kölcsönható képesség forrását, mint a rendszeren belüli és kifelé ható munkavégző képességet.

Szabadenergia tartalom: Minden rendszer alapvető léthatározománya, mely szükséges feltételét képezi a rendszer rendeződésének, létben, léttartalomban, annak aktivitásában és dinamizmusában való emelkedésének, forrása a rendszer továbbfejlődési valószínűségének.

Entrópia tartalom: Minden rendszernek ugyancsak alapvető léthatározománya, a rendszerek rendezetlenségének mértéke, mely a kölcsönhatásokban, állapotváltozásokban állandó növekedést mutat, forrása a rendszerek stabilizálódási és lebomlási valószínűségének.

Energetikai struktúra: A létstruktúrába beépült legalapvetőbb struktúra, mely biztosítja a rendszer energiaszintjét, energiaellátását, belső és külső kölcsönható-képességét, a kölcsönható-képesség aktualizálódását, valamint – a szabadenergia tartalom növekedése révén – a rendszerrendeződési és továbbfejlődési valószínűségét.

Energetikai fogalmaink meghatározása után kíséreljük meg ezeket hozzárendelni az etikai fogalmakhoz, vagyis az energetikai struktúrát kíséreljük meg leképezni az erkölcsi struktúrába.

Leképezéseink az alábbiak.

Az erkölcsöt hozzárendelhetjük az energia fogalmához, amennyiben minden létező viselkedésmódja és magatartásformája szükségképpen kapcsolatban van a kölcsönható és munkavégző képesség forrásával, az állandóan és különböző megnyilvánulási formákban ható energiákkal.

Az erkölcsi jót hozzárendelhetjük a szabadenergia tartalomhoz, amennyiben minden létező önmagának való megfelelése, annak magatartásformákban való megjelenése, tehát jó-

voltának ismerete és bizonyos normáknak való megfelelése ugyancsak szükségképpen kapcsolatban van a rendszerek rendeződésének, létben, léttartalomban, annak aktivitásában és dinamizmusában való emelkedésének forrásával: a növekvő szabadenergia tartalommal.

Az erkölcsi struktúrát hozzárendelhetjük az energetikai struktúrához, amennyiben minden létezőnek az erkölcsi jó és az azt hordozó magatartásforma révén jelentkező strukturáltsága, szükségképpen kapcsolatban van a rendszerrendeződését és egységesülését, a szükséges energiaszintjét és energiahatását – munkáját – biztosító energetikai struktúrájával.

További megállapításaink az energetikai megközelítés alapján.

Először: Az energetikai alaptörvények leképezhetők az erkölcsi struktúraszintre.

– Szabadenergiahatás-elve: minden olyan energetikai folyamat, amely növeli a rendszer szabadenergiáját, egyben növeli a rendszer rendeződési és továbbfejlődési valószínűségét.

– Entrópia-elv: az irreverzibilis folyamatokban állandóan növekszik a rendszer entrópia-tartalma, ezzel növekszik a rendezetlenség, valamint a rendszer stabilizálódási és lebomlási valószínűsége.

(Megjegyzés: A természetben nincsenek csak megközelítőlegesen reverzibilis rendszerek, így az entrópia-elv minden rendszerre – kisebb-nagyobb értékben – érvénnyel bír.)

– Legkisebb hatás-elve: a természetben végbemenő kölcsönhatások és állapotváltozások mindig a legkisebb energia bevitelt igénylő utat követik, illetve megkeresik azokat a folyamatokat, amelyekben a legkisebb energiahatás szükséges a kívánt állapot eléréséhez. Ez az elv valamennyi struktúraszintre és energiafajtára érvényes.

Fenti elveknek teljesen megfelel, és ezeket a törvényeket követi az előzőekben már megfogalmazott erkölcsi fejlődés-elve, mely nem más, mint a fenti törvényszerűségek alapján álló fejlődés-elvének leképezése az erkölcsi struktúraszintre.

Másodszor: Az energetikai anomáliák és az elfajult energetikai állapotok, valamint az entrópia-elv ugyancsak leképezhetők az erkölcsi struktúraszintre, és ott, mint az erkölcsi rossz és immoralitás fogalmazódnak meg.

– Az entrópia-elv és annak legalapvetőbb megnyilvánulása, az energiaminimum-elve etikai szinten úgy valósul meg, hogy az energetikailag magára hagyott erkölcsi struktúra a legalacsonyabb „erkölcsi energiaszint” felé, a legkisebb ellenállás irányában halad: először – az erkölcsi továbbfejlődés helyett – stabilizálódik, majd az erkölcsi felbomlás valószínűségével bír.

– Az energetikai anomáliák és az elfajult energetikai állapotok az erkölcsi jó utáni törekvésben és annak magatartásbeli megjelenési formáiban, először átmeneti zavarokat okoznak, melyek a későbbiek folyamán állandósulnak, majd az erkölcsi elfajulás állapotához, az immoralitáshoz vezetnek.

Fenti elveknek teljesen megfelel az erkölcsi fejlődés-elvében megfogalmazott erkölcsi stabilizálódás- és lebomlás-elve.

Harmadszor: Az energetikai-paradoxon ugyancsak leképezhető az erkölcsi struktúraszintre. – Az energetikai-paradoxon annak a tapasztalati energetikai ténynek elvi megfogalmazását adja, hogy a kölcsönhatáshoz, állapotváltozáshoz, egyáltalán bármilyen munkavégzéshez – a számításszerű – szükséges és elégséges energiahatás szükséges, de nem elegendő. Ugyanis az entrópia-tétel érvénye következtében minden energiát közlő folyamatban, energiaátalakulásban, energiahatásban növekszik a tovább nem-hasznosítható, a rendszerek rendezetlenségét fokozó entrópia tartalom. Éppen ezért az energiaközlő folyamatokban a szükséges és

elégséges mennyiséget meghaladó energiahatást kell biztosítani, illetve a rendezetlenség fokozódását meggátoló, a fejlődési valószínűséget növelő többlet-energiatartalmat kell közölni a rendszerrel.

Ugyanez erkölcsi vonatkozásban azt jelenti, hogy a kívánt „erkölcsi energiahatást” – az elérendő „erkölcsi energiaszintet” – csak többlet energiahatás, többletmunka, a nagyobb ellenállás irányában végrehajtott többlet erőfeszítés révén érhetjük el.

Negyedszer: Az erkölcsi fejlődést biztosító energiahatás első sorban pszichikai energiák révén érhető el. Szükség van azonban prébiológiai és biológiai energiákra is, részben a tudati struktúraszint létezőinek biológiai szubsztrátumához, részben pedig a tudattal szoros kapcsolatban levő egyéb struktúrák megfelelő energiaszintjének biztosításához. – Így hangsúlyt a pszichikai energiák és a pszichikai energiahatások kapnak az úgynevezett „erkölcsi energiaszint” biztosításához, és fejlődési valószínűségének növeléséhez.

Energetikai megközelítési módunkkal ugyancsak sikerült megfeleltetést létesítenünk az erkölcsi struktúrák és az energetikai struktúrák között. A megfeleltetés itt sem ekvivalencia-reláció alapján történik, mivel ki kell zárunk a nem-tudati, de a tudattal szoros kapcsolatban nem levő energetikai struktúrákat leképezéseinkből, azokkal kapcsolatban ugyanis nem merülhet fel az erkölcsiség problémája.

1. 1. 3. Információelméleti megközelítés.

Az erkölcs, erkölcsi jó és erkölcsi struktúra megközelítéséhez már az eddigiekben is nagy segítséget kaptunk a halmazelmélet és az energetika révén, azonban még jobb megközelítést ad az információelméleti megközelítés. Legjobbat majd ezek után a kibernetikai megközelítési mód tud nyújtani, nyilvánvalóan azért mert a megfeleltetés és a leképezés – mondhatni – majdnem kölcsönösen egyértelmű. – Az utóbbi megállapítás csak annyiban kifogásolható, mert léteznek a tudattal szoros kapcsolatban nem levő, és attól független információs és kibernetikai struktúrák is, melyek – éppen ezért – nem esnek az etika hatósugarába.

Információelméleti szempontból először határozzuk meg az információs folyamat, információtartalom és információs struktúra fogalmakat.

Információs folyamat: tartalmazza mindazokat az elemeket, rész-rendszereket működésükkel együtt, melyek információ megszerzéséhez, megőrzéséhez és továbbadásához szükségesek. – Teltételezi tehát információ létét, annak kódolását, átvitelét információs csatornán, a közvetített jelrendszer felfogását, és visszaalakítását információtartalommal, azok értelmezését és felhasználását, valamint mindezek energetikai hátterét.

Információtartalom: a felfogott és visszaalakított jelrendszer közleménytartalma, mely értelmezhető és felhasználható.

Információs struktúra: az a lét- és energetikai struktúra, mely rendelkezik mindazokkal a szükséges és elégséges feltételekkel, mely információtartalom megszerzésére, tárolására, közvetítésére, valamint más információs struktúrákkal történő információcserére alkalmassá teszi.

Kíséréljük meg ezeknek az információelméleti fogalmaknak leképezését az erkölcsi struktúrába.

Leképezéseink a következők.

– Az erkölcsi folyamatot hozzárendeljük az információs folyamat fogalmához, amennyiben az erkölcs, erkölcsiség eleve feltételez embert, akinek viselkedésmódjában-magatartásformáiban jelenik meg az erkölcsi jó, mint az információ az információs folyamatokban, azok működése révén – mondhatni: viselkedésmódjában – jelenik meg.

– Az erkölcsi jót hozzárendelhetjük az információtartalomhoz, amennyiben minden létező önmagának való megfelelősége, annak magatartásformában való megjelenése, jó-voltának ismerete és bizonyos normáknak való megfelelősége ugyanúgy szükségképpen kapcsolatban van az erkölcsi folyamattal, mint az információtartalom maga, annak helyessége, értelmezése és felhasználási lehetősége ugyancsak szükségképpen kapcsolatban van az információs folyamattal. Nem beszélve arról, hogy az erkölcsi jó, mint olyan mindig információ-jelleggel bír.

– Az erkölcsi struktúrát hozzárendelhetjük az információs struktúrához, ugyanis minden létező számára az erkölcsi jó és az azt hordozó magatartásforma révén létrejövő strukturáltság ugyanúgy szükségképpen beleépül a létstruktúrába, mint az információs struktúra. Továbbá az erkölcsi struktúra folyamatai hasonlóképpen lényegi kapcsolatban vannak a létfolyamatokkal, mint az információs struktúra információs folyamatai.

További leképezések létesíthetők az információs struktúra információs folyamataiban megnyilvánuló „zajhatás” – (az információs folyamatot érő zavar, torzító és információ-tartalmat csökkentő hatások) – és entrópia tartalom, valamint az erkölcsi struktúrában jelentkező anomáliák és elfajulások, továbbá az entrópia hatás következtében fellépő erkölcsi rossz és immoralitások között.

Fentieken túlmenően feltűnő rokonságot mutat az információelmélet fejlődés-elve az erkölcsi fejlődés-elvével. – A létbe beépült információs struktúra fejlődési valószínűsége az információelméletileg értelmezett és általánosított szabadenergiahatás arányában növekszik. Így rendeződnek és egységesülnek az információelméleti struktúrák magasabb rendű információs struktúrákká, mindig több és magasabb információtartalommal, és többirányú kommunikációval. – De az erkölcsi struktúrák is hasonló módon, az erkölcsi jóval, és annak magatartásformában történő megjelenésével rendelkező információtartalom révén emelkednek erkölcsi tartalomban, és haladnak az erkölcsi fejlődés útján.

Az információelméleti megközelítési mód jelentősen közelebb visz bennünket az erkölcs, erkölcsi folyamat, erkölcsi jó és erkölcsi struktúra megismeréséhez, és megfogalmazásának realitásához. Külön hangsúlyt kap az információ és információtartalom az ember erkölcsi életében, és erkölcsi fejlődésében. Így etikai vizsgálatainknak is nélkülözhetetlen eszközévé válik az információelmélet. Mindez aláhúzza a természetbölcseletben és ontológiában többször hangoztatott megállapításunkat, hogy ma csak az információelméleten alapuló rendszerelméleti kutatás viszi előbbre a tudományok valódi fejlődését, mivel minden tudományágban az információelméleti alapok biztosítják elsődlegesen a tudományos rendszer nyitottságát, a fejlődő tudományok új eredményinek beépíthetőségét.

1. 1. 4. Vezérlélméleti – kibernetikai – megközelítés.

A kibernetika segítségével még közelebb férközhetünk etikai problémáinkhoz. A tudati struktúraszint maga, és mindenegybes létezője a legszorosabb értelemben vett kibernetikai rendszer a szabályozás és vezérlés, az önkontroll és önfejlesztés, kibernetikai folyamataival, hierarchiájával és kommunikációjával. Ennek a kibernetikai rendszernek egyik – bár lényeges

– részrendszere az információs rendszer, melynek erkölcsi vonatkozásairól az előzőekben részletesen tárgyaltunk. – Ha viszont már az információs rendszer részéről lényeges megfeleltetést tudunk létesíteni az erkölcsiséggel, mennyivel fokozottabb mértékű lehet majd ez a megfeleltetés a kibernetikai rendszer és az erkölcsi struktúra között?!

Első lépésben határozzuk meg a szabályozási folyamat, az alapkonceptió és a kibernetikai struktúra fogalmát.

Szabályozási folyamat: a kibernetikai rendszer legalapvetőbb folyamata, melyben – a visszacsatolás révén – gondoskodás történik a rendszer alapvető állapotának, állapot-határozóinak adott értéken történő szinten tartásáról, vagy szükség szerinti változtatásáról.

Alapkonceptió: a kibernetikai rendszer legfőbb irányító-elve, mely a folyamatok felépülését és lefutását irányítja, gondoskodik – a hierarchia révén – a folyamatok egymáshoz történő rendeléséről, és a kommunikáción keresztül vezérli a belső és külső információáramlást.

Kibernetikai struktúra: a létstruktúrába, egészen a lét gyökeréig beépült, az energetikai és információs struktúrát magában foglaló, az alapkonceptión felépülő kibernetikai folyamatok jólrendezett halmaza, melyben a rendezési reláció a koncepcióban gyökerező hierarchia. Ez a hierarchia rendezi egymáshoz a kibernetikai folyamatokat, melyek nem mások, mint a szabályozás és vezérlés, az önkontroll és önfejlesztés, a kommunikáció, és mindezek energetikai és információelméleti háttere.

Kísérjük meg ezeknek a kibernetikai fogalmaknak az erkölcsi struktúrába történő leképezését. – Leképezéseink a következők.

– Az erkölcsi folyamatot hozzárendeljük a szabályozás és vezérlés kibernetikai folyamatához, amennyiben az erkölcs és erkölcsiség eleve feltételezi az embert, akinek viselkedésmódjában és magatartásformáiban jelenik meg az erkölcsi jó és annak belső kötelezettsége. Ugyanúgy, amint a szabályozás és vezérlés kibernetikai folyamataiban jelenik meg legalapvetőbben az alapkonceptió irányítása és formáló hatása a kibernetikai rendszer kívánt állapotának biztosítására.

– Az erkölcsi jót hozzárendelhetjük az alapkonceptióhoz, amennyiben minden létező önmagának való megfelelése, és annak magatartásformában való megjelenése, jó-voltának ismerete és bizonyos normáknak való megfelelése ugyanúgy szükségképpen kapcsolatban van az emberi tudatos szabad személyiséggel, mint ahogy a kibernetikai alapkonceptió szükségképpen kapcsolatban van a kibernetikai rendszer egészével, minden folyamatával, a rendszer állapotával és hatékonyságával.

– Az erkölcsi struktúrát hozzárendelhetjük a kibernetikai struktúrához, amennyiben minden létezőnek az erkölcsi jó és az azt hordozó magatartásforma révén jelentkező strukturáltsága ugyanúgy szükségképpen beépül a tudati létstruktúrába, mint ahogy a kibernetikai struktúra beépül egészen a lét gyökeréig, magában foglalva – a létstruktúrán belül – az energetikai és információs struktúrát is.

Az előzőeken túlmenően további leképezések létesíthetők a kibernetikai és az erkölcsi struktúrák között.

Előszőr: A kibernetikai struktúrák folyamataiban érvényesülő entrópia-elv leképezhető az erkölcsi struktúrák erkölcsi folyamataiba, amennyiben minden kibernetikai és erkölcsi folyamat irreverzibilis, ennek következtében az energiaátalakulásokban és energiahatásokban állandóan növekszik a folyamatok és az egész rendszer entrópia tartalma. – Így a

folyamatokban és a rendszerben növekszik a rendezetlenség, ezáltal előbb a stabilizálódás, majd a lebomlás valószínűsége.

Másodszor: A kibernetikai struktúrák alapkoncepciójában és folyamataiban jelentkehetnek anomáliák és elfajulások, melyek megfeleltethetők az erkölcsi struktúrákban gyakran felmerülő erkölcsi rossznak és immoralitásnak. – Így az alapkoncepciójában, hierarchiájában, folyamatai hatásfokában, majd egész hatásában degenerál kibernetikai rendszer leképezhető a degenerált erkölcsi rendszer immoralitásába, mely nem tartalmazza az erkölcsi jót, annak belső kötelezettségét, a jónak magatartásformában való megnyilvánulását.

Harmadszor: Mivel a kibernetikai struktúrára, mely magában foglalja az energetikai és erkölcsi struktúrát, érvényes az „energetikai paradoxon”, ez is leképezhető az erkölcsi struktúrába. Ezért az erkölcsi struktúra szinten tartására ugyanúgy és állandóan külön erkölcsi-energiabevitt és szabadenergiahatást igényel, mint a kibernetikai struktúra hatásfokának állandó szinten való tartására.

Negyedszer: A kibernetikai struktúrákra érvényes fejlődés-elve ugyancsak leképezhető az erkölcsi struktúrába, mint az erkölcsi fejlődés-törvénye, amennyiben a struktúrák továbbfejlődési valószínűsége állandó és olyan mértékű szabadenergiahatást igényel, mely hatás következtében az entrópia tartalomnál jobban nő a rendszer szabadenergia tartalma. – Természetesen az erkölcsi fejlődés-elvvel kapcsolatban az energia valójában erkölcsi energiaként értendő.

Ötödször: A tudati struktúraszintre vonatkozóan a kibernetikai struktúrák energiahatása elsődlegesen pszichikai energiahatás, ugyanígy az erkölcsi struktúraszinten a pszichikai energiahatás a döntő. – (Természetesen a biológiai szubsztrátumot illetőleg szükséges a biológiai, biokémiai energiahatás is, továbbá a tudattal szoros kapcsolatban levő struktúrák, mint a kultúra, társadalom intézményesülése tekintetében elengedhetetlenek a fizikai, kémiai energiák is.) – Minden esetre – információelméleti, kibernetikai és erkölcsi vonatkozásban egyaránt – lényeges a pszichikai energiahatás.

Lényegesnek tartott leképezéseink után vizsgáljuk meg azt a kérdést: milyen a leképezés a kibernetikai és erkölcsi struktúraszint között? Milyen reláció alapján lehetséges a logikai hozzárendelés?

Elsőként azt állapíthatjuk meg, hogy a tudati struktúraszint tekintetében ekvivalencia-reláció a hozzárendelés alapja, így a leképezés izomorf, vagyis kölcsönösen egyértelmű.

– A tudati kibernetikai rendszer alapkoncepciója kölcsönösen egyértelmű módon megfeleltethető az erkölcsi jóval, mivel mindkettő a struktúra elvi irányítója, a folyamatok motiválója, a döntési hierarchia forrása.

– A tudati kibernetikai rendszer folyamatai kölcsönösen egyértelmű módon megfeleltethetők az erkölcsi folyamatokkal, mivel mindkét struktúrában jól meghatározott, megfelelő és célra irányult rendszert képeznek az alapkoncepció, illetve az erkölcsi jó irányítása alatt.

– A folyamatokon belül a következő kölcsönösen egyértelmű megfeleltetéseket létesíthetjük:
= a szabályozás folyamatát hozzárendelhetjük az erkölcsi belső meggyőződés folyamatához;
= a vezérlés folyamatát hozzárendelhetjük a belső erkölcsi kötelezettség folyamatához;
= a döntés-előkészítés és döntés folyamatát hozzárendelhetjük a tudati alternatíva felállítás, felismerés és az alternatívák közötti választás folyamatához;
= a végrehajtás folyamatát hozzárendelhetjük az erkölcsi magatartásnak gondolatban, szóban és cselekedetben megnyilvánuló tevékenységi folyamatához;

- = az önkontroll folyamatát hozzárendelhetjük a lelkiismereti tevékenység folyamatához;
- = az önfejlesztés folyamatát hozzárendelhetjük az erkölcsi rendeződés és fejlődés folyamatához;
- = a kommunikáció folyamatát hozzárendelhetjük az erkölcshez kapcsolódó információs folyamatokhoz.
- A tudati kibernetikai struktúra – a beépült energetikai és információs struktúrával együtt – kölcsönösen egyértelmű módon megfeleltethető az erkölcsi struktúrával, ugyanis mindkettő a tudati struktúraszint létezője, s magában foglalja az emberi személyiséget teljes léttartalmával, létbeli aktivitásával és dinamizmusával, minden relációjával, teljes érzés és gondolat világával, minden magatartásformájával és magatartásváltozásával, a pszichikai energetikai törvények révén aktualizálódási fejlődési, vagy visszafejlődési valószínűségével.
- A tudati kibernetikai struktúraszint kölcsönösen egyértelmű módon megfeleltethető az erkölcsi struktúraszinttel, összes létstruktúrájával, a struktúraszintre érvényes minden törvényszerűséggel, és a struktúraszintre érvényesíthető összes leképezéssel, egyszersmind valamennyi logikai és rendszerelméleti művelettel kiegészítve és teljessé téve.

Másodszor azt állapíthatjuk meg, hogy a tudati struktúraszinten kívül is léteznek olyan kibernetikai rendszerek, melyek az erkölcs hatósugarába tartoznak: ezek a tudattal szoros kapcsolatban levő struktúrák. – Ezek a kultúrának, társadalomnak, gazdasági életnek, technikai civilizációnak nem-tudatos részrendszerét képviselik, azonban – mint ilyenek – az egyén és a közösség magatartására hatással vannak. Tehát kölcsönhatásban vannak az erkölcsi magatartással, vagy az erkölcsi jóval összefüggést mutatnak. – Így adódnak aztán olyan területek, melyek az emberi tudati struktúraszint határfelületén helyezkednek el, mégis erkölcsi szabályozást igényelnek. (Pl. a közlekedés-etika, stb.) – Ezek a kibernetikai struktúrák is leképezhetők az erkölcsi struktúraszintre, a hozzárendelés azonban nem kölcsönösen egyértelmű, ezért csak homomorf leképezési művelettel közelíthetők meg.

Harmadik megállapításunk azt tartalmazza, hogy vannak olyan kibernetikai struktúrák, melyeknek – elvben – semmi közük sincs az erkölcsi struktúraszinthez. Ilyenek a prébiológiai kvázi-kibernetikai rendszerek, alacsonyabb rendű biológiai struktúrák, stb. – Viszont ezek is érintkezésbe kerülhetnek gyakorlatilag az erkölcsi-renddel, rendszerint az erkölcsi rossz és az immoralitás révén. (ABC-fegyverek; maga a fegyverkezési hajsza; környezetszennyezés; immorális gén-sebészet; gén-manipulációk; stb.) Ezekkel kapcsolatban, mint később látni fogjuk, az embernek súlyos erkölcsi felelőssége és erkölcsi kötelezettsége áll fenn, mint az erkölcsi struktúraszint létezőjének.

Kibernetikai megközelítésünk nem volt eredménytelen, mert segítségével etikai fogalmainkat nemcsak alátámasztottuk, hanem etikai szemléletmódunk szélesebb látószöveget kapott. – Egyáltalán, azon túlmenően, hogy halmazelméleti, energetikai, információelméleti és kibernetikai segédtudományaink közelebb hozták természetbölcselettel és ontológiával megformált gondolkodásmódunkhoz az etikai alapfogalmakat, problémáinknak új és többirányú megfogalmazását kaptuk meg. – A komplex látásmód mindenütt hasznos, de itt annál is inkább szükséges, mert célunk az erkölcsi problémákat ontológiai gyökereiben megragadni, és olyan választ keresni a felmerülő kérdésekre, mely egész erkölcsi valónkat minden magatartásformájával mozgósítani képes az erkölcsi jó szolgálatában.

1. 2. Az erkölcs, erkölcsi jó és etika megfogalmazása a struktúraelemzés segítségével.

Következő lépésünk az etikai fogalmak és problémák ontológiai megragadása. Egy probléma ontológiai tárgyalásmódja valójában azt jelenti, hogy – elvonatkoztatva a fenomenológiai jelenségtől – egészen a lét gyökeréig lehatolunk, s a kérdést, – jelenleg az etikát és etikai fogalmakat, – létbeli összefüggésében felismerjük, megfogalmazzuk, és összes viszonyulását, relációját feltárjuk. – Vagyis: a kérdéssel kapcsolatban magát a létstruktúrát ragadjuk meg.

Lét-fogalmunkat a természetbölcseletről kölcsönöztük, mely szerint:

- Létezik az, ami kölcsönhatni, kölcsönhatást elviselni, vagyis: kölcsönhatásban részt venni képes;
- Reálisan létező az a rendszer, amelyben ez a kölcsönható-képesség megvalósul, aktualizálódik.

Minden létező lét-szerkezetében strukturáltságot mutat, ez a strukturáltság azonban a halmazelmélet struktúra-fogalmával közelíthető meg: struktúra az elemek jólrendezett halmaza, ahol az elemek között valamely halmazelméleti – vagy logikai – művelet értelmezhető. – A struktúra-fogalomhoz a megismerés logikai absztrakciós szintjén juthatunk el. Ontológiánkat azonban a rendszerelméleti absztrakciós szinten – rendszerelméleti műveletek segítségével – hoztuk létre, s ontológiai megfontolásunknál azokkal dolgozunk.

1. 2. 1. Az erkölcs struktúra-jellege.

A lét, mint ontológiánkban kifejtettük, többszintű strukturáltságot mutat. Itt nem a lét primer-, szekunder- és terciér-struktúrájára gondolok, melynek révén a léttartalom, annak aktivitása és dinamizmusa, valamint relációinak mennyisége és minősége mindig magasabb fokon, rendezettebb és komplexebb formában aktualizálódik. A lét strukturáltságának többszínű rétegződését, a létbe épült egyéb struktúrák segítségével kívánom megfogalmazni.

Prébiológiai struktúraszinten a lét többszintű rétegződését a létbe épült energetikai, információs és kvázi-kibernetikai struktúrákon keresztül szemlélhetjük. – A prébiológiai létstruktúra a kölcsönható képesség aktivitásában fogalmazódik meg, és realizálódik, mint a más rendszerekkel kölcsönhatásra lépés aktualizálódása, magában hordva – a legmagasabb szinten – a struktúrának önmagával való kölcsönhatásra lépésének lét-lehetőségét. Ebbe a létstruktúrába ágyazódnak be, egészen a lét gyökeréig nyúlva, az egyéb struktúrák.

– Az energetikai struktúra, a léttel, magával ekvivalencia-relációban, kölcsönösen egyértelmű hozzárendelés formájában biztosítva a létstruktúra energetikai alapját és energiaszintjét, mely szükséges és elégséges a struktúra léttartalmának és léthatározmányainak reális megvalósulásához.

– Az információs struktúra, a léthez és energetikai struktúrához az ekvivalencia-reláció valószínűségével kapcsolódva, – (a kölcsönösen egyértelmű hozzárendelés ugyanis – megismerésünk komplementer volta miatt – csak valószínűsíthető), – ez biztosítja a lét- és energetikai-struktúra felépítéséhez szükséges és elégséges információtartalmat.

– A kvázi-kibernetikai struktúra, a léthez, az energetikai- és információs-struktúrához kapcsolódva, mint a legmagasabb rendű prébiológiai struktúrákban – a polipeptidekben és proteinoidokban – a szükséges és elégséges szabályozás és hierarchia valószínűsíthető feltételrendszere.

Így a prébiológiai létstruktúrában – a struktúraszintnek megfelelő módon – teljes értékű energetikai és információs struktúra, valamint egy megközelítőleg, kvázi-kibernetikai struktúra épül be, így biztosítva a legalacsonyabb struktúraszint szükséges és elégséges strukturáltságát. Ennek segítségével valósulhatnak meg a prébiológiai létszint létlehetőségei a megfelelő léttartalommal, annak létbeli aktivitásával és dinamizmusával, valamint összes relációival. Továbbá mindezek állandóan fokozódó és komplexebbé váló aktualizálódásával, melynek révén a lét az élet lehetőségéhez és valószínűségéhez eljuthat.

A biológiai struktúraszinten hasonlóképpen, de még fejlettebben valósul meg a lét többszintű rétegződése. – A biológiai létstruktúra a rendszer önmagával történő speciális kölcsönhatásra lépés képességének aktivitásában fogalmazódik meg, és realizálódik, magában hordva – a legmagasabb szinten – a struktúra önmagára történő reflexiójának lehetőségét. Ebbe a struktúrába ágyazódnak be, egészen a biológiai lét gyökeréig nyúlva, az egyéb struktúrák.

– Az energetikai struktúra, a léttel, magával ekvivalencia-relációban, kölcsönösen egyértelmű hozzárendelés formájában biztosítva a létstruktúra biofizikai és biokémiai energetikai alapját és energiaszintjét, mely szükséges és elégséges a biológiai struktúrák léttartalmának és léthatározmányainak reális megvalósulásához.

– Az információs struktúra, a léthez és energetikai struktúrához az ekvivalencia-reláció valószínűségével kapcsolódva, – (a kölcsönösen egyértelmű hozzárendelés a biológiai struktúraszinten – megismerésünk struktúraszintenként mindinkább fokozódó komplementer volta miatt – csak valószínűsíthető), – ez biztosítja a lét- és energetikai-struktúra felépítéséhez szükséges és elégséges – állandóan fokozódó – információtartalmát. (Az információk mennyiségét és minőségét legfeljebb valószínűségi változókkal tudjuk megfogalmazni.)

– A kibernetikai struktúra, a léthez és az energetikai struktúrához ugyancsak az ekvivalencia-reláció valószínűségével kapcsolódik.

(Megjegyzés: Az információs struktúrához való kapcsolata kölcsönhatás formájában jelentkezik, amennyiben a kibernetikai rendszer feltételezi az információs rendszert, ugyanakkor a kommunikációs folyamatban tartalmazza is azt, tehát kölcsönösen egymásba épültek.) Ez a kibernetikai struktúra biztosítja a biológiai rendszerek szabályozásának és vezérlésének, önkontrolljának és önfejlesztésének, külső és belső kommunikációjának egységét, valamint hierarchikus feltételrendszerét.

Így a biológiai létstruktúrában – a struktúraszintnek megfelelően – komplex módon teljes értékű energetikai, információs és kibernetikai struktúra épül be, biztosítva a létnek azt a strukturáltságát, melynek segítségével a biológiai struktúraszint az élet egyszeres és összetett formáján keresztül eljuthat a legmagasabb fokú szenzoreflexivitásig. Ez a szenzoreflexivitas képezi a tudat szubsztrátumát, magában hordva az önreflexiónak, tehát az öntudatra ébredésnek lehetőségét és valószínűségét.

A tudati struktúraszinten, az előzőekhez hasonló törvényszerűségek szerint, még fejlettebb formában és komplexebb módon valósul meg a lét strukturáltsága. – A tudati struktúra az önmagára történő reflexióban fogalmazódik meg, és realizálódik, mint az öntudatnak, a tudati alternatívák ismeretének és azok közötti – bizonyos kényszerfeltételekhez kötött – választásnak aktualizálódása, magában hordozva a kényszerfeltételek feloldásának lehetőségét. Ebbe a struktúrába ágyazódnak be, egészen a tudati lét gyökeréig nyúlva, az egyéb struktúrák.

– Az energetikai struktúra, a léthez az ekvivalencia-reláció valószínűségével kapcsolódva. –

(Megjegyzés: A kölcsönösen egyértelmű hozzárendelés – a tudati struktúraszintre általánosított pszichikai energiák és energetikai-elvek következtében – csak valószínűsíthetők.)

Ez biztosítja a létstruktúra – a biológiai szubsztrátum tekintetében biológiai, a tudati felépítmény vonatkozásában pszichikai – energetikai alapjait és energiaszintjeit, melyek szükségesek és elégségesek a tudati struktúrák léttartalmának és léthatározmányainak reális megvalósulásához.

– Az információs struktúra, a léthez és az energetikai struktúrához az ekvivalencia-reláció valószínűségével kapcsolódva, biztosítja magának a létnek és az energetikai struktúrának felépítéséhez szükséges és elégséges – az előző struktúraszintekhez mérten mennyiségben és minőségben nagyságrendekkel növekvő – információtartalmat.

(Megjegyzés: Az információtartalmon belül is meg kell különböztetnünk a biológiai szubsztrátum és a pszichikai felépítmény felépítéséhez szükséges és elégséges információkat, melyek közül az utóbbiak mennyiségét és mi nőségét jelenleg még valószínűségi változók segítségével sem tudjuk megfogalmazni.)

– A kibernetikai struktúra, a léthez és az energetikai struktúrához ugyancsak az ekvivalencia-reláció valószínűségével kapcsolódva, az információs struktúrával kölcsönösen egymásba épülve, mint a biológiai szubsztrátum és a pszichikai felépítmény kibernetikai struktúráinak egysége – uniója – fogalmazódik meg. Ez az egységesült kibernetikai rendszer biztosítja a teljes tudati létstruktúra, koordinált és komplex szabályozását, vezérlését, döntés előkészítését és döntését, önkontrollját és önfejlesztését, valamint belső és külső kommunikációját a pszichikum primátusával hierarchiába rendezve.

– Az erkölcsi struktúra, a teljes tudati létstruktúrához és annak energetikai, információs és kibernetikai folyamataihoz kapcsolódva – (részben az ekvivalencia-reláció, részben a bennfoglaltatás-relációjának valószínűségével) – fogalmazódik meg. Ez, mint a létstruktúra önmagának való megfelelése, az erkölcsi jó iránti belső kötelezettsége, s mindezeknek belső és külső magatartásban való megnyilvánulása, biztosítja a tudati struktúraszint létezői számára az újabb és magasabb rendű léthatározmányt, mely által a struktúraszint teljesebbé válik.

Így a tudati létstruktúrába – a struktúraszintnek megfelelően – koordinált és komplex módon teljes értékű és egységesült energetikai, információs és kibernetikai struktúra épül be, mely – a struktúraszint teljesség-igénye folytán – újabb és minőségileg magasabb rendű struktúrával: az erkölcsi struktúrával egészül ki. És valamennyi – együttesen – a lét gyökeréig ágyazódik be a tudatba, biztosítva ezzel a létnek azt a strukturáltságát, melynek segítségével a tudati struktúraszint, a tudat egyszeres és összetett formáin keresztül, eljuthat a legmagasabb rendű kozmoreflexivitásig, magában hordozva a tudati alternatívák közötti – kényszerfeltétel-mentes – szabad választás lehetőségét, illetve ezek valószínűségének fokozatos kitárulását.

Ontológiailag a következő lépésekkel juthattunk el az erkölcsi struktúrához:

– prébiológiai szinten teljes-értékű energetikai és információs struktúra épül be a pusztalét struktúrájába;

– biológiai struktúraszinten teljes-értékű energetikai, információs és kibernetikai struktúra épül be az élő-lét struktúráiba;

– tudati struktúraszinten teljes-értékű energetikai, információs, kibernetikai és erkölcsi struktúra épül be a tudati-lét struktúráiba.

Tehát jogos volt ontológiailag is az a megközelítési mód, amikor az energetika, információelmélet és kibernetika útján közelítettünk az etikai struktúrák és struktúraszint felé.

(Megjegyzés: Úgy vélem, hogy – valami módon – a ma gondolkodó embere számára is ez a természetes út:

– halmazelmélettel megfogalmazni a struktúrát;

– a természettudományokból kölcsönözni a lét- és energia-fogalmat, az energetikai törvényeket;

– az információelméletből megismerni az információ-fogalmát és az információ-szerzés, információ-áramlás folyamatait;

– a kibernetika segítségével megragadni a teljes rendszert, koncepciójával és hierarchiájával együtt;

– végül ember-voltunk erkölcsiségével felemelni az egész tudati létet minden strukturáltsá-gával az erkölcsiség, az integrális-humanizmus magaslatára.

És ez nincs ellentmondásban a modern gondolkodó ember másik vágyával sem: az élmény-szerű megragadással és teljesség-igénnyel. Hiszen mindezeket a konkrétumok segítségével élménnyé lehet tenni, a teljesség-igény pedig még ennél a száraz tudományos tárgyalás-módnál is nyilvánvaló.)

A tudati struktúraszinten szükségképpen megjelenő erkölcsiség strukturáltsága tagadhatatlan. Ugyancsak megállapítható a strukturált erkölcsiség alapvető összefüggése a létstruktúra többszintű rétegződésével. Egyszersmind ugyanígy meghatározható erkölcsi struktúrafogal-munk határozmányainak hozzárendelhetősége a létstruktúráknak, és az abba ágyazott további struktúráknak állapothatározóihoz. Így előző megközelítéseink és jelenlegi ontológiai meg-fontolásaink alapján jogosan fogalmazhatjuk meg az erkölcsi struktúrát, s megállapíthatjuk lényeges jegyeinek helytálló voltát. – Ezek szerint – nagy valószínűséggel – helyesen adjuk meg az erkölcsi struktúra definícióját az alábbiak szerint.

Erkölcsi struktúrának nevezzük a tudati struktúraszint létezőjét, kiben – a tudati létbe, annak energetikai, információs és kibernetikai struktúrájába ágyazva, de azon bizonyos – jelentős – mértékig túlmutatva – a rendező és egységesítő elvet az erkölcsi jó és annak az erkölcsi magatartásban megnyilvánuló szintje képviseli. Ezt a szintet – analóg kifejezéssel – „erkölcsi energiaszintnek” is nevezhetjük.

Onkológiailag a struktúrákat struktúraszintekbe rendezhetjük. Egy rendszert az teszi struktúrává, ha elemeit ontológiailag értelmezett művelet kapcsolja egymáshoz. Az egységes szempont szerint rendezett struktúrák pedig, melyek adott küszöbszintet meg-nemhaladó energiaszinttel, információtartalommal és szabályozottsággal rendelkeznek, struktúraszintbe sorolhatók. – Ennek értelmében soroltuk a létstruktúrákat – a hozzájuk kapcsolódó és a létbe épült energetikai, információs és kibernetikai struktúrákkal együtt – prébiológiai, biológiai és tudati struktúraszintekbe.

Az erkölcsi struktúrák is – az előző elvek alapján – struktúraszintbe sorolhatók. Az erkölcsi struktúrák ugyanis

– ontológiailag értelmezett műveletek – (rendezési és egységesítési műveletek) – tekintetében azonosak;

– egységes szempont szerint rendezhetők, minthogy az erkölcsi jó és annak magatartásformában való megjelenési módja az egységes rendezési szempont;

– adott küszöbszintek közötti energiaszinttel, információtartalommal és szabályozottsággal rendelkeznek.

Ugyanakkor – a tudati struktúraszint létezői lévén – egyetlen struktúraszintet képviselnek. – Ennek a struktúraszintnek ontológiailag is helyes definícióját a következőkben fogalmaz-hatjuk meg.

Erkölcsi struktúraszint: az erkölcsi struktúrák jólrendezett halmaza, ahol a rendező és egységesítő elvet az erkölcsi fejlődés törvénye képezi. – Éppen ezért

– magában foglalja a tudati struktúraszint valamennyi létezőjét;

– fokozatosan érvényesül benne az erkölcsi jót előmozdító tudati szabadenergiahatás-elve;

– olyan erkölcsi magatartásformát tükröz, melyben érvényesül az erkölcsi jó tudatossága és belső kötelezettsége;

– s mindezek következményeként az emberség és az emberiség teljességre törekvő többletigénye hatja át az egyes struktúrákat és az egész struktúraszintet.

Az erkölcsi struktúra és struktúraszint meghatározásával – valójában – a lét tartalmához semmi újat nem adtunk hozzá, csupán egy új, de jelentős léthatározmányt állapítottunk meg, mely bennfoglaltatik a lét olyannyira gazdag fogalmában, csak most ontológiai megfontolások segítségével eredményesen felszínre hoztunk a lét mélyéről.

1. 2. 2. Erkölcs és tudat.

Az erkölcs alapvető és szoros kapcsolatban áll a tudattal, mint ezt tárgyalásunk kezdetén nyomatékosan hangsúlyoztuk. Erkölcsi szemléletmódra, erkölcsi magatartásra csak a tudati struktúraszint létezője képes, az is csak annyiban, amennyibe

- a tudat szubsztrátumát képező biológikum alkalmas a gondolkodóképesség hordozására;
- a pszichikum pedig alkalmas a gondolkodóképesség aktualizálására.

E kettős feltétel együttes fennállása esetén beszélhetünk erkölcsi magatartásra képes tudati létezőről.

Az erkölcsösség azonban olyan tudatos magatartásformát takar, melyben érvényesül a belső meggyőződésen és kötelezettséges alapuló, az erkölcsi jóhoz ragaszkodó közmeggyőződéssel alátámasztott, és bizonyos erkölcsi normákkal garantált erkölcsi jó. – Mindez újra csak a tudatosságra utal a következők alapján.

- Tudatos magatartásformákat és magatartásváltozásokat csak olyan létező mondhat magáénak, akiben az egyéni és a társadalmi tudat működik, és jelenik meg a gondolat, a szó és a cselekedet jeleiben, szimbólumaiban és mozgásformáiban.
- Belső meggyőződése és belső kötelezettsége – elkötelezett volta – ugyancsak annak a tudatos létezőnek van, akiben az egyéni adottságok, környezeti hatások, nevelés, tanulás és tudati fejlődés belső öntudatra, önmegvalósításra és önkifejezésre képes, s mindezt tudatos magatartásában kifejezésre is juttatja.
- Az erkölcsi jó megismerése újra csak a tudathoz kapcsolódik, mint a tudatnak megismerési, fogalom- és ítéletalkotási folyamata, sőt – a megismerésen túlmenően – értékítéletet is jelent, mely aztán feltételezi – természetesen tudati alapon – valamely értékfogalom kialakulását.
- A közmeggyőződés, mely az erkölcsi jót alátámasztja, az egyéni tudatnál magasabb rendű tudati struktúra létét, annak ismeretét, így a kultúra és társadalom ismeretét, és annak életében való részvételt tételez fel. Hiszen csak így juthat el az egyén a közmeggyőződéssel alátámasztott erkölcsi jó ismeretéhez, és magatartása gyökereibe történő beépítéséhez.
- A bizonyos erkölcsi normák által garantált erkölcsi jó visszavezet az értékítélettel rendelkező tudathoz és a tudatnak összevető, összehasonlító műveletvégző képességéhez.

Végző soron az erkölcs, az erkölcsi jó és erkölcsi magatartás ontológiailag visszavezethető a tudatra, a tudat megismerő és műveletvégző képességére. Joggal utalhatunk tehát az előző – (1. 2. 1.) – megállapításunkra a létbe ontológiailag beépült struktúrákat illetőleg, mert ez az alapvető és lényeges reláció lesz mindenkor szükséges és elégséges alapja az egész erkölcsi, erkölcsbölcseleti problémakörnek.

1. 2. 3. Erkölcs és tudati alternatívák.

Az erkölcs és a tudat kapcsolatában, az előzőekben vázolt alapösszefüggés dominál. Ha most továbblépünk, azt kell megállapítanunk, hogy a tudat fejlődésének kibontakozásával együtt járó tudati alternatívák megjelenése viszont már információelméleti kapcsolatokra utal.

Először azt a tényt kell tudomásul vennünk, hogy az erkölcs, erkölcsi fejlődés, erkölcsi magatartás a tudatnak olyan fejlett állapotával van kölcsönhatásban, melyben a tudati alternatívák jelen vannak. – A tudati alternatívák a tudat tárgyát képező tényeknek, ítéleteknek, elveknek, összefüggéseknek több úton való megközelítését, több szempont alapján történő mérlegelését, többirányú és jellegű szemléletmódját jelentik. Ezek segítségével az ember, mint tudatos létező, a lehetőségeket – azokon belül a valószínűségeket – kutatni, felismerni, alternatívákként megfogalmazni, mérlegelni, majd – mindezen döntés-előkészítő mozzanat után – választani képes. – Így az erkölcsnek a tudat, és annak alternatíva-felismerésre képes fejlettsége, együttesen képezi szükséges feltételét. – (Hogy ez a feltétel szükséges, de még nem elégséges, azt az erkölcs és a választás kérdésének vizsgálatánál fogjuk megállapítani.)

A tudat – és annak az alternatíva-felismerésig eljutott fejlettsége – információelméleti alapokkal és kritériumokkal rendelkezik. Az alternatívakereséshez, felismeréshez, azok megfogalmazásához és mérlegeléséhez szükségesek az alábbiak.

- Logikai és rendszerelméleti műveletek, azok ismerete és alkalmazása. – Ilyen műveletek: elvonatkoztatás, csoportosítás és osztályozás, rendezés, indukció és dedukció, analízis és szintézis, modell-alkotás és modell-leképezés, stb.

- A tapasztalati, logikai és rendszerelméleti absztrakciós szint felismerése, azokon a megfelelő műveletek alkalmazása, mindezek révén szerzett adathalmaz értelmezése, rendezett formában történő tárolása és felhasználása.

- A megismerés különböző formáinak – (tapasztalati, logikai és rendszerelméleti megismerés)

- kiválasztása és felhasználása a gondolkodás adott tárgyának és céljának megfelelően. Továbbá az új-típusú megismerésmód: az információ-elfogadás ismerete és megfelelő használatba vétele a többi megismerési formákkal összhangban.

- Információelméleti kritériumok kidolgozása és felhasználása a megismerési folyamatok, a megismerési absztrakciós szintek és megismerési műveletek ellenőrzése és értékelése céljából.

Így a tudat – és annak alternatívafelismerő-képességig terjedő fejlődése – eleve feltételezi az információs rendszer meglétét, vagyis: az információs struktúrát, annak megfelelő működését, s mindezek révén újabb és magasabb rendű információk megjelenését. – Az előzőekben felsorolt és indokolt megismerési formák, a megismerés különböző absztrakciós szintjei, azokon végrehajtható műveletek, valamint mindezek információelméleti feltételei és biztosítékai többlet- és magasabb rendű információt jelentenek. – Tehát az ontológiai alapozásnál megfogalmazott információs struktúra ugyancsak szüksége feltételét képezi az erkölcsnek és az erkölcsi struktúrának.

A tudat fejlődésével kapcsolatban azonban nemcsak az alternatíva-felismerésig juthat el a tudati struktúraszint létezője. Pszichikai energiahatásra fennáll az alternatívafelismerő-képesség fejlődésének lehetősége és valószínűsége is. Ennek segítségével a tudati létező mindig több és mindig mélyebben fekvő – alapvetőbb – alternatívák felismerésére válhat képessé. – De minél szélesebb skáláját ismeri fel a tudati alternatíváknak, annál fejlettebbé válik döntés-előkészítése, és annál inkább rendelkezik az erkölcsi fejlődés lehetőségével és valószínűségével. Vagyis: az erkölcs és a tudati alternatívák, az erkölcsi fejlődés és a tudati alternatíva-felismerés mindig szélesebb körű fejlődése szoros és alapvető kölcsönhatásban áll egymással.

1. 2. 4. Erkölc és választás.

A választás problémája visszavezethető a kibernetikai rendszer döntés-előkészítő és döntés kibernetikai folyamataira. A tudat alternatívafelismerő és megfogalmazó működésén alapul az egész döntés-előkészítés. Mindez tartalmazza

- a tudati alternatívák felismerését;
- a tudati alternatívák megfogalmazását;
- a tudati alternatívák felállítását és motiválását;
- a tudati alternatívák mérlegelését az elérendő cél érdekében;
- Az egyes alternatívák szerinti mozgásváltozás kimeneteli lehetőségének és valószínűségének felismerését;
- mindezek összevetését, ellenőrzését és értékelését, valamint – az összevetés és értékelés eredményétől függően – a döntési javaslat megtételét.

A döntés-előkészítést követi a döntés, mely ugyancsak alternatív – mégpedig többszörösen alternatív – lehetőségeket tartalmaz:

Dönteni, vagy nem-dönteni

- Ha dönt: tenni vagy nem-tenni?
- = Ha tesz: a tenni-alternatívák közül melyiket?
- = Ha nem tesz: egyáltalán nem tesz, tehát minden marad a régiben, vagy a cselekvést feltételhez szabja?
- Ha nem dönt: időlegesen vagy véglegesen nem dönt?
- = Ha időlegesen nem dönt: elhalasztja a döntést, vagy visszaadja döntés-előkészítésre?
- = Ha véglegesen nem dönt: ez is a döntések egyik alternatívája.

Minden esetre a döntés-előkészítés és döntés eleve feltételez kibernetikai rendszert, Tehát a kibernetikai struktúra meglétét, annak megfelelő működését, és mindezek révén újabb, hatékonyabb és magasabb rendű szabályozás és vezérlés megjelenését. – Ezek szerint az ontológiai alapozásnál megfogalmazott kibernetikai struktúra szükséges feltétele a választásnak.

Ha ezek után újra visszatérünk az erkölcsiség problémájához, egyértelműen megállapíthatjuk: az erkölcs, erkölcsi jó, erkölcsi magatartás és a választás között alapvető és lényeges összefüggés van a következők szerint:

- Az erkölcsi jó mibenlétének meghatározása és ennek a meghatározásnak elfogadása tudati alternatívákra alapuló választás kérdése, az t. i., hogy mit fogalmazunk meg és fogadunk el erkölcsi jónak.
- Az erkölcsi jónak közmeggyőződéssel való alátámasztása a társadalmi tudati alternatívák közötti választás tárgyát képezi.
- Az erkölcsi jónak belső kötelezettségként történő elfogadása további és még mélyrehatóbb, mondhatni „elevenbe vágó” külön döntést igényel.
- Mindezeknek magatartásformában és magatartásváltozásban való megjelenése újabb – tudati alternatívák alapján történő – személyes döntést, illetve döntések sorozatát, és azoknak állandó aktualizálását kívánja.

A választásnak és erkölcsnek alapvető kölcsönhatása nyilvánvalóvá válik, ha végig gondoljuk, hogy a tudati alternatívák felismerése, azok felállítása és motiválása még nem teszi erkölcsössé a tudatos létező magatartását, annak csak szükséges előfeltétele. Erkölcsössé csak a döntés folyamata révén, vagyis a választás útján válik, mivel erkölcsivé az erkölcsi jónak a magatartásban való megjelenése teszi.

Így egészíti ki a választás az erkölcsiség szükséges feltételeit elégséggé. – Tehát a tudat, a tudati alternatívák és a tudatos választás révén biztosított az erkölcs, az erkölcsi jó és az erkölcsi magatartás szükséges és elégséges feltétele.

Ugyanakkor pszichikai energiahatásra fennáll a tudat és választás fejlődésének lehetősége és valószínűsége, melyek révén a tudati létező mindig tudatosabbá és választásában a kényszerfeltételektől mindinkább mentessé, tehát szabaddá válhat. Ez viszont – az alapvető és szoros összefüggés következtében – szükséges és elégséges feltétele az erkölcsi fejlődésnek. Vagyis: a tudati és választási fejlődés mértékében növekszik a tudati létező erkölcsi fejlődésének lehetősége és valószínűsége.

Még egy bekezdés erejéig szóljunk az etika, tehát az erkölcsbölcselet lehetőségének ontológiai alapjairól.

Erkölcsbölcseletünket, mint rendszerelméleti tudományágat fogalmaztuk meg, mely az ember erkölcsi magatartásával és magatartásváltozásaival, valamint mindezek feltétel-, cél-, eszköz- és normarendszerével, továbbá az erkölcsi fejlődés mibenlétével és lehetőségével foglalkozik. Mindez ontológiailag megalapozott és lehetséges az alábbiak szerint

- Rendszerelméleti tudományág kutatása és művelése lehetséges, mivel a megismerés rendszerelméleti absztrakciós szintje és annak műveletei ontológiailag megfogalmazók és alkalmazhatók.
- Az erkölcsi magatartás, magatartásforma, magatartásváltozás, mint állapot és állapot-változás, ontológiailag megfogalmazható, értelmezhető és elemezhető.
- A feltétel-, cél- és eszközrendszer, mint kibernetikai részrendszer, ugyancsak megfogalmazható ontológiailag, mint a kibernetikai struktúra része, így léttanilag meghatározható, értelmezhető és elemezhető.
- A fejlődés-elve ontológiai fogalommá vált, az erkölcsi struktúra ugyancsak megfogalmazható ontológiailag, így az erkölcsi fejlődés-törvénye is léttanilag meghatározható, értelmezhető és elemezhető.

Így etikánk lehetőségének és létének alapja ontológiailag tisztázott, nincs tehát léttani akadálya annak, hogy energetikai axiómarendszeren felépülő rendszerelméletünk etikájával és etikai problémáival foglalkozzunk.

1. 3. Az erkölcs, erkölcsi jó és etika származtatása leképezés útján.

A tudat alternatívafelismerő-képessége és a választás átviszi az erkölcsi fogalmakat és azokról történő megfontolásainkat a lét és érték, a létrend és értékrend problémakörébe, struktúra-elemzésünket pedig az ontológiai elemzésből a leképezések síkjára. – A lét és érték, a létrend és értékrend fogalmakat ontológiánkban megalapoztuk, és meghatároztuk. Most – mindenek előtt – fogalmazzuk meg az erkölcsi létet és az erkölcsi létrendet, valamint az erkölcsi értéket és az erkölcsi értékrendet, majd kíséreljük meghatározni leképezéseink módját és az annak megfelelő leképezési függvényeket.

Erkölcsi lét: az ontológiai létbe épült speciális léttartalom, a tudati struktúraszint sajátja, mely a lét többszintű strukturáltságán belül – az energetikai, információs és kibernetikai struktúrán túl – az erkölcsi jó és annak magatartásformában való megnyilatkozása révén a létstruktúrát teljesebbé teszi. – Az erkölcsi lét ontológiailag ekvivalens az erkölcsi struktúrával.

(Megjegyzés: Létezhet – az immoralitás révén – olyan tudati létstruktúra, melyet az erkölcsi jó hiánya létében is degradál.)

Erkölcsei létrend: az ontológiai létrendbe épült speciális léttartalmak jólrendezett halmaza, melyben a rendezési relációt az erkölcsi jó és annak magatartásformában való megléte, illetve – ellenkezőleg – az erkölcsi jó hiánya képezi. – Az erkölcsi létrend ontológiailag ekvivalens az erkölcsi struktúraszinttel.

Erkölcsei érték: a létstruktúrák halmazán belül az erkölcsi létet tartalmazó rendszerek olyan leképezés módja, mely – az ember adott fejlettsége fokán – a tudati struktúraszint által meghatározott erkölcsi normákat tükrözi. Valamely létstruktúrának annál magasabb az erkölcsi értéke, minél rendezettebb és komplexebb módon tartalmazza az erkölcsi létet, vagyis minél magasabb erkölcsi tartalommal bír.

Erkölcsei értékrend: a létrend leképezése az ember, mint tudatos szabad személyiség, erkölcsi struktúrájára. A helyes és fejlett tudattal, értékítéllettel és erkölcsi normákkal rendelkező ember számára mindig az erkölcsileg értékesebb létező, – az erkölcsi értékrendben magasabb fokok álló, – amely többet bír az erkölcsi létből.

Erkölcsei tartalom: az erkölcsi érték mértéke, jelenti a létstruktúrába épült erkölcsi lét birtoklását. Minél rendezettebb és komplexebb módon birtokolja a létstruktúra az erkölcsi jót, annál magasabb az erkölcsi tartalma.

Erkölcsei norma: a rendszerelméleti absztrakciós szint helyesen képzett értékítélete, mely – az erkölcsi jó tekintetében – leképezhető az erkölcsi struktúrába és az ember erkölcsi magatartására. Erkölcsi normák tehát azok a rendszerelméleti műveletekkel alkotott értékítéletek, melyekkel összehasonlíthatók – és így elemezhetők és értékelhetők – az emberi gondolatok, szavak és cselekedetek az erkölcsi jó vonatkozásában.

Erkölcsei normarendszer: mindazok a rendszerelméleti műveletekkel alkotott értékítéletek és azok rendszere, melyek összevethetők az ember erkölcsi magatartásának megjelenésformáival. Ebből az összevetésből egyértelműen megállapítható, hogy az erkölcsi magatartás és magatartásváltozás tartalmazza-e, vagy eredményezi-e az erkölcsi jót.

1. 3. 1. Az erkölcs leképezése a létrendből.

Maga a létrend – ontológiai megfogalmazásunk szerint – a létező struktúrák olyan besorolása, ahol a sorrendrelációt a létstruktúra és az abba beépült egyéb struktúrák – (léttartalom, annak aktivitása és dinamizmusa, relációk, energiaszint, információtartalom, kibernetikai folyamatok) – rendezettsége és fejlettsége képezi. – Ezt a létrendet kíséreljük meg leképezni az erkölcsi lét struktúraszintjére, ez ígérkezik legeredményesebb módnak az erkölcsi létrend meghatározásához.

Az ontológiai és erkölcsi létrend között nem létesíthetünk kölcsönösen egyértelmű hozzárendelést, mivel nem minden létező struktúrája az erkölcsi létrendnek. Így a két létrend között nem állapítható meg ekvivalencia-reláció, ennek következtében izomorf leképezés sem lehetséges. Leképezésünk tehát homomorf – egyirányú – leképezés, melynek leképezési függvénye az erkölcsi jó, mely a létstruktúrák magatartásformájában jelenik meg.

Leképezésünk előtt azonban az ontológiai létrenden belül alkalmazzuk a részhalmaz-képzés halmazelméleti műveletét. El kell ugyanis különítenünk a létstruktúrák halmazán belül azokat a struktúrákat, melyekben megvan az erkölcsi jó megjelenésének lehetősége. Valójában már

ez is homomorf leképezés, mert az ontológiai létrend struktúráinak egy részét – az erkölcsi jó vonatkozásában – besoroljuk egy osztályba. A kompatibilis osztályképzés alapja az erkölcsi jó tartalmazásának lehetősége. – Ebben az osztályba soroljuk tehát a tudati struktúraszint valamennyi létezőjét, valamint az azokhoz szorosan hozzákapsolódó egyéb struktúrákat, melyek együttesen alkotják az emberi élet, emberi tudomány, kultúra, társadalom, valamint mindezek magatartásformáiban és intézményeiben megjelenő struktúráit.

(Megjegyzés: Természetesen ezeknek a struktúráknak kialakulásánál további halmazelméleti, logikai és rendszerelméleti műveletek is szerepet kapnak, így az unió és interszekció, a logikai „vagy” és a logikai „és”, a modell-alkotás és modell-leképezés, stb. műveletek.)

A részhalmaz-képzés művelete után fennmaradó maradékosztályok tartalmazzák azokat a létstruktúrákat, melyeknek nincs erkölcsi vonatkozásuk, vagyis nem rendelkeznek az erkölcsi lét – az erkölcsi jó birtoklásának – lehetőségével. – Az ontológiai létrendből történő részhalmaz-képzésnek ezeket a maradékosztályait a továbbiak során, figyelmen kívül hagyjuk, mivel nem képezik az erkölcsiséget, tehát az etika tárgyát.

Viszont a létrend erkölcsi részhalmazán további műveleteket hajthatunk végre. Először is megállapíthatjuk, hogy ez a részhalmaz ekvivalens az előzőekben megfogalmazott erkölcsi lét struktúráival, melyeket az erkölcsi létrendbe sorolhatunk. – Ennek igazolására további homomorf leképezést kell bevezetnünk, melynek tárgya az ontológiai létrenden belül képzett erkölcsi részhalmaz, leképezési függvénye az erkölcsi jónak magatartásformában való megjelenési lehetősége, osztályba-sorolási alapja pedig a moralitás, illetve az immoralitás, vagyis az erkölcsi jónak tényleges jelenléte, illetve az erkölcsi jónak tényleges hiánya. – Így jutunk el az ontológiai létrendből többszöri leképezés és osztályképzés segítségével az erkölcsi lét struktúráihoz és létrendjéhez, valamint az immoralis degenerált erkölcsi struktúrák maradékosztályához.

Leképezéseink segítségével – más úton és más megközelítésmóddal – ugyanahhoz az eredményhez jutottunk el, mint amikor létstruktúráinkat elemeztük és kibontottuk azokból a létbe ágyazott energetikai, információs, kibernetikai és erkölcsi struktúrákat. Erkölcsi fogalmainkat tehát ontológiailag helyesen határoztuk meg.

Az ontológiai létrendből történő leképezéseink utolsó lépéseként kíséreljük meg az etika – erkölcsbőlcelet – leképezését magából az ontológiából.

Leképezésünk a megismerésnek ugyanazon az absztrakciós szintjén, vagyis a rendszerelméleti absztrakciós szinten történik. Mivel minden rendszerelméleti tudományág maga is kibernetikai rendszer, – alapkoncepciójával, kibernetikai folyamataival, koncepciójában gyökerező hierarchiájával, valamint információtartalmával, – éppen ezért ontológiai leképezése az etikába nem más, mint egyik rendszerelméleti tudományág leképezése egy másik rendszerelméleti tudományágba. – Az ontológiai azonban lényegileg mélyebben fekvő alternatívákon felépülő tudományág, mint az etika. Az ontológia alapalternatíváit ugyanis a lét lehetősége, a lét aktivitása és dinamizmusa, valamint alapvető relációi képezik. Ugyanakkor az etika alapja maga az ontológia és annak relációja az erkölcsi jó vonatkozásában. Vagyis az etika visszavezethető az ontológiára. – Az ontológia tárgya minden létező és valamennyi létlehetőség, az etika tárgyai azok a létstruktúrák, melyekben megvan az erkölcsi jó birtoklásának lehetősége. Ezek szerint az etika hatáskörébe az ontológia létstruktúráinak csak részhalmaza tartozik. – Végül az ontológia vizsgálati módszere mindig a legalapvetőbb valóság – vagyis a lét – vonatkozásait tartja szem előtt, az etika pedig a léten belül – fontos és lényeges, de speciális szemléletmódot – az erkölcsi jó reális birtoklását, és annak magatartásformában való megnyilvánulását – vagy hiányát – tartalmazza.

Mindezek alapján – az ontológiával való megfeleltetéshez hasonlóan – jogosan beszélhetünk az etika és az ontológia viszonylatában leképezésről, és pedig homomorf módon az ontológiának az erkölcsi jó vonatkozásában történő leképezéséről az etikába, mint újabb rendszerelméleti tudományágba.

1. 3. 2. Az erkölcsiség leképezése az értékrendbe.

Ontológiánkban a lét és érték között lineáris függvénykapcsolatot állapítottunk meg, olyan formában, hogy a létező rendszerek értelmezési tartományához hozzárendelhattük – kölcsönösen egyértelmű módon – a létstruktúrák értékkészletét. Így az ontológiai létrendből izomorf – kölcsönösen egyértelmű – módon leképezhattuk az értékrendet, a leképezés függvénye pedig a lét és érték között fennálló ekvivalencia-reláció.

Az erkölcsi érték és értékrend fogalmainkat, melyeket az előzők során definiáltunk, most vizsgálat tárgyává kívánjuk tenni, továbbá az erkölcsi létrendből történő leképezés lehetőségét igazolni.

Az erkölcsi lét az ontológiai létnek speciális léthatározménye, mely a lét teljességi igényében gyökerezik, és az erkölcsi jó meglétét – illetőleg mindezek hiányát – tükrözi. Ezt az erkölcsi lét vonatkozásában ugyancsak megfogalmazhatjuk az erkölcsi létezők értelmezési tartományaként, melyhez kölcsönösen egyértelmű módon hozzárendelhető az erkölcsi értékrend.

Az erkölcsi érték egyértelműen megfogalmazható az erkölcsi jó tényleges meglétében, annak erkölcsi magatartásformában történő reális megjelenésében. Természetesen ez a megfogalmazás ontológiailag visszavezethető a tudati struktúraszint szabadságfok-számára és az azokat korlátozó kényszerfeltételekre. Minél több szabadságfokkal és minél kisebb számú kényszerfeltétellel rendelkezik a tudati struktúraszint létezője, annál inkább realizálódhat a léttartalomban az erkölcsi jó, valamint annál jobban megvalósulhat az ember egyéni és társadalmi magatartásformáiban. Így az erkölcsi érték – a tudati struktúraszint vonatkozásában – visszavezethető az ontológiai értékfogalomra.

Az erkölcsi lét és erkölcsi érték függvénykapcsolata egyúttal utal arra is, hogy ez a függvénykapcsolat fennáll az erkölcsi létrend és értékrend között is. Alapja pedig az ekvivalencia-reláció, a kölcsönösen egyértelmű megfeleltetés. – Így az erkölcsi értékrendet izomorf leképezéssel származtathatjuk az erkölcsi létrendből: az erkölcsi létrend minden egyes létezőjét, vagyis az erkölcsi struktúraszint minden egyes struktúráját, kölcsönösen egyértelmű módon hozzárendelhetjük az erkölcsi értékrend meghatározott értéktartalommal rendelkező létezőjéhez, és viszont. – Ilyen leképezés létesíthető az erkölcsi létrend azon struktúráinak halmazából is, melyek hiányával vannak az erkölcsi jónak, ezekben az értékrendben az immorális, degenerált „erkölcsi energiaszinttel” rendelkező létezők rendelhetők hozzá.

Itt két megjegyzést tehetünk.

- Először megállapíthatjuk, hogy az erkölcsi értékrendet ugyanúgy származtathatjuk azt erkölcsi létrendből, mint ahogyan az ontológiai létrendből az ontológiai értékrendet. Ott is megállapítottuk az alapvető függvénykapcsolatot a lét és érték között, az izomorf leképezés forrása pedig szintén a létrend és értékrend közötti ekvivalencia-reláció volt.
- Másodszor azt állapíthatjuk meg, hogy a kölcsönösen egyértelmű megfeleltetés alapján a leképezés megfordítható, vagyis az erkölcsi értékrendből leképezhető az erkölcsi létrend.

Ezért állíthatjuk jogosan azt, hogy az erkölcsi értékrend valójában a létrend leképezése az erkölcsi struktúrára.

Erkölcsi létrendünk leképezése következtében így áll elő az erkölcsi értékrend, melyen belül a besorolás alapja mindig az erkölcsi magatartásformában realizálódó erkölcsi jó, illetve annak hiánya. Valamely tudati létstruktúra annál magasabb helyet foglal el az erkölcsi értékrendben, minél magasabb a pszichikai energiaszintje, s minél inkább realizálódik létében és magatartásában az erkölcsi jó. – ez utóbbi, erkölcsi vonatkozású megkötés világít rá arra az alapvető tényre, hogy erkölcsi szempontból szükséges, de nem elegendő a magas tudati létállapot, annak ki kell egészülnie az erkölcsi jó magatartásformában megnyilvánuló birtoklásával. – (Sőt előfordul, hogy még viszonylag alacsonyabb tudati létállapot mellett is kifejlődhet az erkölcsi jónak magas szintű birtoklása!) – Így válik érthetővé állításunk, mely szerint: az erkölcsi jó hiánya a létstruktúrát magában a létében is degradálja. Ontológiai létünk szempontjából sem mindegy tehát, hogy mennyiben és milyen tudatossággal törekszünk az erkölcsi jó felé. Ki kell tehát bontakoztatni ontológiai létünkől – a teljesség-igény szolgálatában – az erkölcsi lét és erkölcsi struktúra léthatározmányait.

„A LÉT a legnagyobb jó a Világmindenségben”, állapítottuk meg ontológiánk befejezésében. Ezt most kiegészíthetjük:

A létben, annak mélyén, meg kell találnunk az erkölcsi jót! Azért vagyunk emberek, és azért érdemes embernek lenni, hogy ne csak megtaláljuk, hanem meg is valósítsuk ezt a JÓT.

2. AZ ETIKA KULTÚRBÖLCSELETI ÉS SZOCIOLÓGIAI ALAPJAI.

Az erkölcsi problémák tárgyalásánál kezdettől fogva hangsúlyt kap az erkölcsiség közösségi jellege. Maga az erkölcsi jó osztályozható egyéni és közösségi szempontból, olyan vonatkozásban, hogy az egyén léte, tehát az egyszeres tudati létstruktúrára, vagy a közösségi léte, az összetett tudati létstruktúrára irányul-e. – Már ennél a megkülönböztetésnél megállapítható, hogy a közösségre irányulás ontológiailag magasabb rendű, és éppen ezért – a lét és érték ekvivalencia-relációja alapján – értékesebb is, mint csupán az egyénre irányuló tendencia. Minél magasabban rendezett és komplexebben összetett tudati létstruktúra tartalmazza az erkölcsi jó lehetőségét és realizálódási valószínűségét, annál magasabb az erkölcsi értéke.

Az erkölcsi jó további közösségi vonását húzza alá az a tény, hogy az erkölcsiségnek lényeges jegyét képviseli az erkölcsi jónak a helyes közmeggyőződésen alapuló volta, valamint – az egyén erkölcsi magatartásán túlmenően – a közösségi magatartásformákban való megjelenési módja. Ez természetesen megint összefüggésben van az összetett tudati létstruktúrák pszichikai energiaszintjével, információtartalmával és kibernetikai folyamatai hatékonyságával, egyáltalán, a tudati létstruktúrába beépült egyéb struktúrák rendezettség, komplexitási és fejlettségi szintjével, energiahatásra növekvő fejlődési valószínűségével.

Mindezek következtében szükséges a szocializáció révén kifejlődő összetett tudati létstruktúrák – kultúra, társadalom, ezek különböző megjelenési- és magatartásformái – energetikai, információelméleti és kibernetikai megközelítése, valamint ontológiai megfogalmazása és elemzése. Ezek segítségével kívánunk újabb utat nyitni etikai problémáink feltárásához és tárgyalásához. A többirányú megközelítés és megfogalmazás, reméljük, elősegíti komplex szemléletmód kialakulását az erkölcsiség problémakörében.

2. 1. A kultúra és társadalom energetikai, információelméleti és kibernetikai megközelítése.

Az erkölcsiség közösségi relációjának vizsgálata céljából először tegyünk kísérletet a kultúrának és társadalomnak segédtudományainkkal történő megközelítésére. Itt a szocializáció – társadalmassulás – folyamatából kell kiindulnunk, és az összetett tudati létstruktúrák energetikai, információelméleti és kibernetikai alapjait, valamint összefüggéseit kívánjuk feltárni.

Maga a szocializáció a tudati struktúraszint magasabb rendű struktúráinak kialakulási folyamata, mely révén az egyedi tudati létezők – az emberek, mint egyének – halmazán belül, a csoportképzés műveleteivel, a különböző embercsoportok – törzsek, népek, nemzetek – részhalmazai állnak elő.

Másik lényeges mozzanat: az objektiváció folyamata, melyben a tárgyi megjelenés révén a tudat formát ölt a prébiológiai és biológiai struktúraszinteken, áthatja, és alkalmassá teszi azt további tudatos hasznosításra. – Ennek magasabb rendű megnyilvánulása: az intézményesülés folyamata, mely nem más, mint az objektiváció folyamatának hierarchikusan felépülő kibernetikai rendszerbe történő foglalása, valamint ezen kibernetikai rendszer hatásfokának állandó növelése.

Energetikai szempontból az objektiváció és annak intézményesülése, valamint a szocializáció, állandó, sőt állandóan fokozódó szabadenergiahatást igényel. Az energia minősége – természetesen – attól függ, hogy milyen rendszerbe történik a bevitele.

Prébiológiai rendszerekbe fizikai és kémiai energiahatás formájában történik az energia-bevitel, biológiai rendszerekbe biofizikai, biokémiai és biológiai energiák formájában. Főleg ilyen energiahatás szükséges az objektivációk létrehozásához, az intézményesülés folyamatának energetikai alapjához. Ez a prébiológiai és biológiai energiahatás kiegészül jelentős pszichikai energiahatással, mivel a tudati struktúraszint belenyúlása más struktúraszintekbe, s ott új létstruktúrák és kibernetikai rendszerek létrehozása – (mint a technika, az ipar, mezőgazdaság, ezek létesítményei, intézményei, működőképes és hatékony szervezetei, stb.) Mindez nagymértékű tudati és tudományos fejlettségi szintet, pszichikai erő kifejtést és munkát, egyáltalán jelentős és állandóan fokozódó pszichikai szabadenergiahatást igényel.

A szocializáció folyamata elsődlegesen pszichikai energiahatást igényel, de igen jelentős a biológiai energiahatás szerepe is. A csoportképzés ugyanis emberi viszonylatban stabil, öröklődésre képes, a tudati struktúra hordozására alkalmas biológiai genetikai állományt igényel, ehhez pedig elengedhetetlen a biológiai szabadenergiahatás. Különös jelentőséget kap a biológiai szabadenergiahatás akkor, ha az állandó tudati fejlődésre alkalmas biológiai szubsztrátumot tartjuk szem előtt. – A csoportképzés további feltételrendszere már pszichikai energiahatást igényel. Így a csoport kialakulásához szükséges a közös szemantikai és szemiotikai rendszer (gondolati és beszédforma) kifejlesztése, etnikai magatartás és szokásjog kialakítása, a szocializációnak, mint tudatos kibernetikai folyamatnak megszervezése, mindezek állandó szinten tartása és továbbfejlesztése, állandóan ható és mindinkább fokozódó pszichikai energiahatást tételez fel.

Mindezek alapján jogos a kijelentésünk, hogy az emberi szocializáció, a tudat objektiválódása és intézményesülése elsődlegesen energetikai háttérrel tételez fel, mert a lehetőségek realizálódásának valószínűsége, a fejlődési valószínűség növekedése elsődlegesen energetikai alappal bír.

Információelméleti szempontból az objektiváció és annak intézményesülése, valamint a szocializáció folyamata – az energetikai feltételrendszeren túl – szükséges feltételek tekintetében kiegészül bizonyos – és jelentős – információelméleti feltételekkel.

– A szocializáció folyamata, egészében és minden részfolyamatában, az információtartalom jelentős fejlődését igényli, az információk mennyiségi és minőségi növekedése formájában. Az információtartalom növekedése kiterjed a megismerés absztrakciós szintjének, azok műveleteinek ismeretén és alkalmazásán túlmenően a belső és külső kommunikációs rendszer kialakítására, szinten tartására és továbbfejlesztésére. Mindez – természetesen – pszichikai többletenergiát igényel mind az információs folyamatok fenntartására, az információtartalom növelésére, mind pedig az információelméleti entrópia tartalom viszonylagos csökkentése érdekében.

– Az objektivációk és azok intézményesülése eleve az információtartalom jelentős növekedését tételezi fel, mind az alacsonyabb struktúraszintek ismerete, belenyúlási lehetőségeinek és módjának tudása, következményeinek felmérése és a károsodási lehetőségek kizárása, mind pedig az intézményesülés kibernetikai folyamatainak megszervezése, hatékonyságának fokozása tekintetében. Természetesen itt is jelentős, mégpedig komplex energiahatással kell számolni, mely energiahatásban egyaránt szerephez jutnak a prébiológiai, biológiai és pszichikai energiák.

– Az információs struktúrának szinte legjelentősebb fejlődését a szocializációnak és az objektivációk intézményesülésének komplex és harmonikus együttthatása igényli. Ez az

együtthathatás és fenti komplex rendszerek egységesülése a kultúrában és társadalomban, a kultúr- és társadalmi magatartásban és magatartásformákban jelenik meg.

Kibernetikai szempontból a szocializáció, az objektivációk és azok intézményesülése, az egyéni tudati kibernetikai struktúrát meghaladó magasabb rendű tudati struktúrákat, valamint a tudat irányítása alatt álló további komplex kibernetikai rendszerek kialakulását teszi szükségessé.

– Maga a szocializáció teljesen új szabályozási és vezérlési folyamatot, a kontroll- és értékelő-rendszer továbbfejlődését, a hierarchia minőségi változását, a külső kommunikációs folyamat lényeges átszervezését igényli. Természetesen, mindennek megvan az energetikai és információelméleti feltétele, és csak az egész feltételrendszer együtthathatása eredményezheti a célravezető szocializációs folyamat megvalósulását. – Továbbfejlődését azonban – az energetikai és információs többelhatáson túlmenően – a tudatosulás fokozódása biztosíthatja. A szocializáció magasabb rendű szintjének eléréséhez a tudat alternatívafelismerő képességének további emelkedése, a döntés-előkészítés és döntés további tudatosulása, az egész kibernetikai rendszer hatásfokának fokozódása szükséges. – S mindezek mellett, mint fejtegetéseink továbbhaladtával látni és igazolni fogjuk, Az erkölcsi struktúra beépülése válik elengedhetetlen követelménnyé.

– Az objektivációk megvalósulása és intézményesülése folyamatában – a már vázolt energiahatást és az információk mennyiségi és minőségi növekedését meghaladóan – újabb kibernetikai struktúrák megvalósulására kerül sor. A technika, az ipar, a mezőgazdaság, a kultúra és társadalom létrejövő intézményei megannyi új kibernetikai rendszer, különféle alapkoncepción felépülve, sajátos szabályozással és vezérléssel, döntés-előkészítéssel és döntéssel, kontrollal és értékelemzéssel, hierarchiával és kommunikációval. – Mindezek újabb energetikai és információs hatásokra, a tudati struktúraszint állandó fejlődésének eredményeként jöhetnek csak létre.

– Fentiek rendszerbe foglalása, az ember – kultúrája és társadalma – számára történő hasznosítása, a különböző kibernetikai rendszerek olyan komplex együtthathatását tételezi fel, és igényli, mely meghaladja az egyes kibernetikai struktúrák energiaszintjét, rendezettségét és hatékonyságát. Újabb, mindezek fölött álló, az összes kibernetikai rendszert koordináló struktúrára van szükség, mely strukturáltságában – a létbe ágyazva – tartalmazza az energetikai, információs és kibernetikai struktúrát, mely képes egybefogni és áthatni az egész egységesült komplex struktúra-rendszert.

Így egészülnek ki szükséges és elégséges feltételekké az energetikai, információs és kibernetikai feltételek, de – a lét teljesség-igényének érvényesülése érdekében – további kiegészítésre szorulnak az erkölcsi jónak a komplex struktúrába történő beépülése révén. Ez fogja biztosítani a szocializáció, az objektiválódás és annak intézményesülése részére az erkölcsi értéktartalmat, hogy az a kultúrában és társadalomban, valamint azok intézményeiben megjelenhessenek.

2. 2. A kultúrbölcsélet és szociológia ontológiai megfogalmazása.

Az energetikai, információelméleti és kibernetikai megközelítés után kíséreljük megfogalmazni a kultúrát és társadalmat, kultúrbölcséletet és szociológiát.

Kultúra: A tudati struktúraszint magasabb rendű létstruktúrája, mint összetett tudati struktúra, melyben a szocializáció révén kialakult tudati egységesült részhalmazok, embercsoportok, valamint a tudati objektivációk és intézmények részhalmazának uniója (egységesülése) valósul meg. – Így a kultúra lényeges léttartalma:

- embercsoportok kialakulása biológiai (törzs, nép), etnikai (nép, nemzet), vagy egyéb (vallási, kultikus-szagrális) csoportképzési törvényszerűségek alapján;
- a közös szemléletmód alapján megjelenő szellemi és tárgyi objektivációk és azok intézményesülése;
- mindezeknek a tényezőknek komplex és rendezett együttthatása.

Társadalom: A tudati struktúraszint magasabb rendű létstruktúrája, mint egységesült és komplex összetett tudati struktúra, melyben a szocializáció révén tudati egységesült részhalmozok rétegződése, valamint ezeknek a kultúrával és a társadalmi objektivációkkal, azok intézményeivel való uniója (egységesülése) valósul meg. – Így a társadalom lényeges léttartalma:

- Az embercsoportok szerinti belső strukturáltság, vagyis a társadalom az embercsoportok bizonyos szempont szerinti rétegződése (ilyen szempontok: osztály-, foglalkozási-, biológiai, kulturális-, népi- és nemzeti-, vallási-hovatartozás);
- a kultúrák szerinti strukturáltság, vagyis a társadalom a kultúrák bizonyos szempont szerinti rétegződése (ilyen szempontok: műveltségi-, foglalkozási-, népiségi-, vallási-hovatartozás);
- a tudati struktúraszint objektivációi, vagyis a társadalom anyagi-gazdasági bázisa, az emberi szellem tárgyasult és intézményesült formában való megjelenése, szervezetével, szabályozásával és hierarchiájával (ilyen objektivációk: technika, ipar, mezőgazdaság, tudomány, stb. s mindezek intézményei és szervezetei);
- mindezen léthatározományoknak – fizikai, kémiai, biológiai és pszichikai energiahatás révén történő – egységesülése (uniója), vagyis a társadalmak szükséges és elégséges feltétele ezeknek a tényezőknek szabályozott és vezérelt együttthatásában állapítható meg.

Kultúrbölcselet: Az a rendszerelméleti tudományág, mely a kultúrákkal, kultúrközösségekkel, azok származtatásával, keletkezésével, feltétel-, cél- és eszközrendszerével, a kultúr-magatartással és magatartásformákkal, valamint a kultúrák mozgásállapotával, állapotváltozásaival, fejlődésével és visszafejlődésével, továbbá a kultúra problémáinak más rendszerelméleti tudományágakkal való lényeges összefüggéseivel foglalkozik.

Társadalombölcselet, vagy szociológia: Az a rendszerelméleti tudományág, mely a társadalmakkal, társadalmi rétegekkel, azok származtatásával és keletkezésével, feltétel-, cél- és eszközrendszerével, a társadalmi magatartással és magatartásformákkal, valamint a társadalmi mozgásállapotokkal, azok változásaival, a társadalmi fejlődéssel, továbbá a társadalomtudománynak más rendszerelméleti tudományágakkal való lényeges összefüggéseivel foglalkozik.

Fogalmaink meghatározása után a kultúra és társadalom, a kultúrbölcselet és társadalom bölcselet ontológiai elemzésével kívánunk foglalkozni. A problémák ez irányú boncolása és tárgyalása nem öncélú, nem szeretnénk ezek részleteiben elveszni. Mindez csak eszköz etikánk megalapozásához, mert az erkölcsiség problémáját a kultúra és társadalom, kultúrbölcselet és társadalombölcselet oldaláról is óhajtjuk megközelíteni, hangsúlyozni ezzel is az erkölcsiség közösségi jellegét, valamint jelentős közösségi vonatkozásait.

2. 2. 1. A kultúra, a társadalom és rendszerelméleti tudományágaik megfogalmazása a struktúraelemzés segítségével.

Struktúraelemzésünk során meghatározásainknak fogalmi- és léttartalmát kívánjuk kifejteni, így értelme léttanilag a kultúrát, társadalmat, valamint az ezekkel foglalkozó rendszerelméleti tudományágainkat. Meghatározásaink léttani értelmezését azért tartom szükségesnek, mert az

etikai meghatározásokat is léttanilag értelmezzük, tehát a kultúra és társadalom ontológiai vizsgálata és léttani értelmezése lehetővé és jogossá teszi etikai fogalmainknak és meghatározásainknak az ontológiailag megalapozott kultúrbölcseleti és szociológiai származtatását.

A kultúra és társadalom struktúraelemzése.

Kultúra- és társadalom-meghatározásunk ontológiai elemzése során két lényeges tényt vizsgálunk meg:

- a tudati struktúraszint tartalmazza-e a kultúra- és társadalom-alkotás lehetőségét;
- mindezen lehetőségek aktualizálódása fennáll-e?

A tudati struktúraszint, annak létstruktúrába beépült energetikai, információs és kibernetikai struktúrák tartalmazzák mind az összetett tudati létstruktúrák (kultúra, társadalom) kialakítási, mind az alacsonyabb struktúrákba történő belenyúlási és annak tudattal való áthatási, mind pedig fentieket összekapcsoló komplex kibernetikai struktúrák megvalósulási lehetőségét.

– A tudati struktúraszinten adottak a képességek és lehetőségek a csoportképzéshez, valamint a struktúrában belül több csoport révén történő rétegeződéshez. Maga a biológiai szubsztrátum – az irreverzibilis folyamatokban fennálló stabilizálódás, így az átöröklés genetikai folyamata következtében – tartalmaz bizonyos biológiai jegyek alapján történő csoportképződési lehetőséget (törzs, nép). A pszichikai felépítményen belül pedig – környezeti, nevelési, társadalmi, gazdasági és egyéb hatások révén – az egyszeres tudati lét (egyének) halmazán belül a további csoportképződés lehetőségei adóttak. Ennek a csoportképződésnek feltétele az elemek közötti speciális reláció, mely a csoport felépítését és belső összefüggését szabályozza. – Már a kultúrában a kultúrát hordozó különböző embercsoportok kialakulása különböző relációk alapján történhet. Így biológiai és genetikai információk képezhetik a csoportképződés alapját, pl. a törzs és nép esetében, ez pszichikai térre is kihat, létrehozva az etnikai csoportot (nép, nemzet). – De egyéb relációk is érvényesülhetnek, mint kultikus-szagrális csoportképző reláció a fejlődés kezdeti stádiumában; ma ez vallási közösségalkotás formájában jelentkezik. Stb... – Lényeges azonban az, hogy a különböző rendezési reláció alapján képződött csoportok más-más kultúrát hordozhatnak. – A csoportrétegeződés (osztály-, foglalkozási-, biológiai-, kulturális-, vallási-hovatartozás alapján), melyet a társadalomnál megfigyelhetünk, ugyancsak rendezési-reláció szerinti csoportképződés alapján történik, azzal a különbséggel, hogy míg a kultúrában rendszerint egy embercsoport képezi a kultúra alapját, addig a társadalmi formát több, egymásra rétegződött csoport hordozza. – A társadalmat alkotó több embercsoport más-más kultúrát hordozhat, így a társadalmon belül – kultúra tekintetében – ugyancsak a rétegeződés lehetősége áll fenn. – Mindezen lehetőségeket a tudati struktúraszint ontológiailag magában hordozza.

– A tudati struktúraszintnek ugyancsak sajátja az objektíválódási lehetőség. A struktúraszintek alsó és felső nyitottsága magában hordja annak lehetőségét, hogy a struktúra létstruktúrája kapcsolatba lépjen más struktúraszint létstruktúráival, és azokkal energia- és információcserélő kölcsönhatásra lépjen. Így képes a tudati struktúraszint kölcsönhatásra lépni először is önmagával, továbbá a biológiai és prébiológiai struktúraszinttel, azok rendszereivel, azokat áthatni és azokban tárgyi megjelenési formát öltetni. – (Erre igen jellemző lehet a néprajz, melynek objektívációi a szellemi-néprajz: népmese, népdal, népi tánc; valamint a tárgyi-néprajz: népi képzőművészet, népi építészet, stb.) – A kultúrának és a társadalomnak – cél- és eszközzrendszere következtében – egymással ugyan különböző tárgyasult formái vannak, objektívációi azonban azonos alapon és képességekben gyökereznek. Mindezen objektíválódási lehetőségeket a tudati struktúraszint ontológiailag magában hordozza.

– Az objektívációk intézményesülési lehetősége ugyancsak sajátja a tudati struktúraszintnek. A tudati struktúraszint magában hordozza a kibernetikai struktúraalkotás lehetőségét,

szabályozásával és vezérlésével, hierarchiájával és kommunikációjával. Továbbá – az előzőekben már említett – struktúraszint-nyitottságot, melynek révén a kibernetikai struktúrába beépülhetnek további tudati, biológiai és prébiológiai rendszerek. Így intézményesülhetnek az objektivációk, s jöhetnek létre a kultúra és társadalom különböző intézményei. – Pl. a kultúra területén: tudomány és tudományos intézmények, művészet és művészeti alkotások, stb.; a társadalom területén: technika, ipar, gazdasági élet, társadalmi-közigazgatási tudományok és intézetek, stb. – Tehát az objektivációk intézményesülési lehetőségét a tudati struktúraszint magában hordozza.

– A komplex és koordinált egységesülés lehetősége ugyancsak a tudati struktúraszint sajátja. Az egységesülés-elve a szabadenergiahatás energetikai törvénye, mely valamennyi struktúraszinten működik, magában hordva a fejlődés lehetőségét, valamint a különböző – magas energiaszinten gerjesztett – rendszerek egységesülésének lehetőségét, tekintet nélkül arra, hogy a rendszerek azonos, vagy különböző struktúraszinthez tartoznak-e. – Tehát a komplex és koordinált egységesülés lehetőségét a tudati struktúraszint ontológiailag magában hordozza.

Tekintettel arra, hogy fenti alapvető léthatározmányokat a kultúra és társadalom tartalmazza, ellentmondásmentesen állíthatjuk a következőt:

A tudati struktúraszint a kultúra- és társadalom-alkotás ontológiai lét-lehetőségét magában hordozza.

A tudati struktúraszint, annak létstruktúráiba – a lét gyökeréig – beépült energetikai információs és kibernetikai struktúrák, tartalmazzák mind az összetett tudati struktúrák – kultúra, társadalom – kialakítását, mind az alacsonyabb struktúraszintekbe történő belenyúlási és annak tudattal való áthatási, mind pedig fentieket összekapcsoló komplex kibernetikai struktúrák megvalósulási lehetőségének és valószínűségének feltételrendszerét.

– A kultúra és társadalom – előzőekben részletezett – lényeges állapothatározóinak, ezek aktualizálódási valószínűségének elsősorban energetikai feltételrendszere van. A csoportképződés, a csoportok rétegződése, a tudatnak különböző struktúraszinteken történő objektíválódás, az objektivációk intézményesülése, végül mindezek komplex és koordinált egységét biztosító kibernetikai rendszer létrejötte a prébiológiai biológiai és pszichikai energiák meglétét és együttthatását igényli. Ez az energetikai együttthatás a szabadenergia – minden struktúraszintre érvényes – természettörvénye révén adott, ez hordozza magában a lehetőségek aktualizálódási valószínűségének energetikai feltételrendszerét.

– A kultúra és társadalom kialakulásának jelentős információelméleti feltételei vannak. A csoportképződés, a csoportok rétegződése egyrészt az átöröklésben érvényesülő biológiai, másrészt a csoportképződésben és rétegződésben érvényesülő pszichikai információkat igényli. Az objektivációk és azok intézményesülése pszichikai, biológiai és prébiológiai információk kölcsönhatását és együttthatását, a mindezek egységét biztosító komplex és koordinált kibernetikai rendszer pedig – az információtartalom jelentős bővülésén túl – fejlett belső és külső kommunikációs folyamatokat tételez fel. – Ez az információelméleti energiahatás és annak révén megvalósuló információtartalom-bővülés hordozza magában a lehetőségek aktualizálódási valószínűségének információelméleti feltételrendszerét.

– Legjelentősebbnek kell minősítenünk a kultúra és társadalom kialakulásánál a kibernetikai feltételrendszert. A csoportképzés és a különböző csoportok rétegződése a tudati struktúraszint – kibernetikai szempontból – minőségileg fejlettebb rendszerét igényli, melyben magasabb fokú szabályozási és vezérlési, ellenőrző és értékelő folyamatok, lényegesen koordináltabb hierarchia és komplexebb kommunikációs rendszer aktualizálódik. – Az objektivációk és azok intézményesülése, a társadalomban a kultúrák strukturáltsága, mindezeknek az embercsoportokkal való komplex egyesülése újabb kibernetikai követelményeket támaszt, többirányú kibernetikai rendszerek egymásba történő ágyazódása valósul

meg. Az egész fölött pedig maga az aktualizálódó kultúra, vagy társadalom, mint mindent átfogó és egységbefoglaló szintetikus kibernetikai struktúra jelenik meg: ez a tudati struktúraszinten a jelenleg legmagasabb ontológiai léttartalmat és értéket képviselő összetett tudati létstruktúra. – Ez a kibernetikai tartalom- és hatásfok-bővülés hordozza magában a lehetőségek aktualizálódási valószínűségének feltételrendszerét.

Tekintettel arra, hogy az előzőekben részletezett energetikai információelméleti és kibernetikai feltételrendszert a kultúra és társadalom tartalmazza, ellentmondásmentesen állíthatjuk a következőt:

A tudati struktúraszint a kultúra- és társadalomalkotás lét-lehetőségének ontológiai valószínűségét tartalmazza.

A kultúrbölcsélet és társadalombölcsélet struktúraelemzése.

A kultúrbölcsélet és szociológia megfogalmazásának ontológiai elemzése során két lényeges tényt vizsgálunk meg:

- a kultúrbölcsélet és szociológia szükségességét;
- a kultúrbölcsélet és szociológia lehetséges voltát.

A kultúrbölcsélet és társadalombölcsélet – szociológia – szükséges voltát a következőkkel támasztjuk alá.

– Létezik kultúra és társadalom, mint a tudati struktúraszint összetett tudati létstruktúrái, melyek struktúráján belül komplex módon egyesítik a speciális relációk alapján kialakult embercsoportokat, illetve azok rétegződését, valamint a tudat szükséges objektivációit és azok intézményesülését. A paleontológia, régészet, őstörténet, történelmi és társadalmi tudományok igazolják a kultúra és társadalom kialakulásának kezdeti és fejlődési szakaszait, a kultúrák és társadalmak rétegződését, átalakulását, fejlődését, sok esetben hanyatlását, pusztulását. – Szükséges tehát a kultúráról és társadalomról szóló tudományok léte, valamint ezeknek rendszerelméleti tudományága, a kultúr- és társadalombölcsélet, mely rendszerezi és koordinálja a kultúrával és társadalommal foglalkozó tudományokat, biztosítva azok feltételrendszerét és harmonikus fejlődését.

– Léteznek kulturális és társadalmi problémák, melyeket a kultúra és társadalom megléte, az emberrel, magával és egymással való kölcsönhatása, konfliktusai és anomáliái vetnek fel. Ezeknek a problémáknak tárgyalása és megoldása, az ellentétek és konfliktusok feloldása céljából szükség van olyan tudományokra, melyek rendelkeznek a szükséges és elégséges hatékonysággal. – Ezeknek a tudományoknak olyanoknak kell lenniük, melyek ellentmondásmentesek, valamint rendelkeznek a viszonylagos teljességgel és azzal a kellő nyitottsággal, hogy egyrészt keretükben minden józanul felvethető probléma felvethető, tárgyalható és megoldható legyen, másrészt az idő előrehaladtával felmerülő új eredmények beépíthetősége biztosított. Ilyen tudományágak a rendszerelméleti absztrakciós szint összefoglaló és koordináló, úgynevezett bölcséleti tudományágai: jelen esetben a kultúrbölcsélet és társadalombölcsélet, vagy szociológia.

– Léteznek olyan határkérdések, melyek érintkezésben vannak a kultúrával és társadalommal. Így a történettudományok, egyáltalán a szellemtudományok, művészetek mind a kultúrával, mind pedig a társadalommal kapcsolatban, sőt kölcsönhatásban vannak. De még a természettudományoknak is megvannak a kulturális és társadalmi vonatkozásai, nem beszélve az alkalmazott műszaki tudományokról, melyek a kultúra és a társadalom objektivációiban és intézményeiben testet öltenek. – A kultúrával és társadalommal érintkezésben és szoros kapcsolatban, kölcsönhatásban levő tudományok partnere csak rendszerelméleti komplex és koordináló tudományág lehet. Ezért is szükséges a kultúrbölcsélet és szociológia, mely a többi rendszerelméleti tudományággal kölcsönösen együttműködhet.

De a szükségességen túlmenően lehetséges is a kultúrbölcselet és társadalombölcselet, mint rendszerelméleti tudományág. Ezt a következőkkel igazolhatjuk.

– A kultúrával és társadalommal foglalkozó tudományok nemcsak leíró és összefüggés-kereső formában (-gráfia és -lógia fokozat) lehetségesek. Megismerésünk nemcsak a tapasztalati és logikai absztrakciós szinten juthat fogalmak, ítéletek és összefüggések birtokába, hanem a megismerés rendszerelméleti absztrakciós szintjén is képes ismeretek szerzésére, fogalom-, ítélet- és összefüggés-alkotásra (ez a -szofia fokozat). – Sőt a legalapvetőbb tudati alternatívákat, a szükséges és elégséges feltétel-, cél- és eszközrendszer legalapvetőbb vonásait és összefüggéseit a rendszerelméleti absztrakciós szinten ismerhetjük meg. – Tehát a tudati struktúraszint alkalmas a kultúra és társadalom lényeges problémáinak rendszerelméleti tudományágban történő tárgyalására, vagyis: magában hordja a kultúrbölcselet és társadalombölcselet megalkotásának és művelésének lehetőségét.

– Rendszerelméleti tudományág műveléséhez alapvető követelmény a rendszerelméleti absztrakciós szint műveleteinek ismerete, alkalmazhatóságának lehetősége. Leglényegesebb rendszerelméleti műveleink: az absztrakció, az analízis és szintézis legmagasabb foka; halmazelmélet, csoportelmélet és matematikai logika műveletei a rendszerelméleti absztrakciós szinten; modell-alkotás és modell-leképezés; továbbá struktúraelemzés és struktúraleképezés; valamint rendszerelméleti információ-elfogadás. – Mindezen műveletek elvégzésére a tudati struktúraszint létezése alkalmas, de ezek a műveletek alkalmazhatók is a kultúra és társadalom kérdéseinek tárgyalására. Sőt, a legalapvetőbb problémák csak ezeknek a műveleteknek a segítségével közelíthetők és fogalmazhatók meg. – Így a kultúrbölcselet és a szociológia megalkotásához és műveléséhez rendszerelméleti műveletekkel rendelkezünk, azok alkalmazási lehetősége a tudati struktúraszint részéről lehetséges.

– A kultúrbölcselet és társadalombölcselet lehetősége a többi rendszerelméleti tudományág részéről is fennáll. Jelentős relációk, összefüggések és kölcsönhatások állnak fenn a kultúra-társadalom és a többi rendszerelméleti tudományág között, mint ezt az előzőekben már kifejtettük, egyik tudományág sem támaszt olyan kényszerfeltételt, mely ellentmondásban lenne a kultúrbölcselettel és szociológiával, vagy bármilyen formában akadályozná azok lehetőségét. – Tehát a kultúrbölcselet és társadalombölcselet lehetőségét egyetlen rendszerelméleti tudományág sem zárja ki.

Tekintettel arra, hogy az előzőekben részletezett szükséges és elégséges feltételeket a kultúrbölcselet és társadalombölcselet kielégíti, ellentmondásmentesen állíthatjuk a következőt:

A tudati struktúraszint magában hordja a kultúrbölcselet és társadalombölcselet szükségességét és lehetőségét, alkalmas ezeknek a rendszerelméleti tudományágaknak létrehozására és magas szintű művelésére.

Ennyiben láttam szükségesnek és elégségesnek a kultúra és társadalom foglalkozásainak, a kultúrbölcseletnek és társadalombölcseletnek ontológiai struktúraelemzését. Mindezek után megállapíthatjuk, hogy fentiekre vonatkozó megfogalmazásaink ontológiailag helytállóak. Így aztán az ontológiailag megfogalmazott etikai problémákkal összevethetők. – Ez nemcsak lehetséges, hanem szükséges is, annál is inkább, mert a kultúr- és társadalmi magatartásformák, melyek bizonyos belső kötelezettséget is jelentenek, így tartalmazniuk kell az erkölcsi jót. Ezért lehetséges az erkölcsiség származtatása a kultúrbölcselet és a szociológia segítségével, mint azt a későbbiek folyamán látni is fogjuk.

2. 2. 2. A kultúra, társadalom és rendszerelméleti tudományágaik származtatása leképezések útján.

Másik ontológiai módszerünk a leképezés útján történő származtatás. Itt is két irányban haladunk:

- először a kultúrát és társadalmat származtatjuk ontológiai leképezés útján;
- ezt követően ezek rendszerelméleti tudományágainak, a kultúrbölcseletnek és társadalom bölcseletnek leképezését kíséreljük meg az ontológiából.

A kultúra és társadalom léttani leképezése.

A kultúra és társadalom ontológiai leképezése során ugyancsak az alapvető léthatározmányokat vesszük sorra, és megkíséreljük hozzárendelést – megfeleltetést – létesíteni az ontológia alkalmas fogalmaival. A megfeleltetés alapja nem lehet ekvivalencia-reláció, mivel a kultúr- és társadalmi léthatározmányok nem merítik ki a létezők teljes halmazát, így a két halmaz között nem létesíthető kölcsönösen egyértelmű megfeleltetés. – Leképezésünk így homomorf leképezés, azon belül is részhalmaz-, illetve osztályképzés, mivel a leképezők struktúráiból – tudati, és ahhoz kultúr- és társadalmi kapcsolattal bíró – azon létezők osztályát képezzük, melyek kultúra- és társadalom-alkotó valószínűséggel bírnak.

A következőkben vegyük tehát sorra azokat a léthatározmányokat, melyek kultúrát és társadalmat létrehozó lehetőséggel és valószínűséggel bírnak, és keressük meg hozzájuk azokat az ontológiai fogalmakat, melyekhez egyirányú és egyértelmű, de művelettartó módon – (itt csak logikai műveletekre gondolhatunk) – hozzárendelhetők.

– A tudati csoportképzés – embercsoportok képződése – és csoportok rétegeződése logikai műveletét, mely a kultúra és társadalom létrejöttének alapfeltételt képező léthatározmény, hozzárendelhetjük az energetikailag gerjesztett tudati struktúrák uniója (egyesülése) halmazelméleti, logikai és ontológiai műveletéhez, mely révén az összetett tudati létstruktúra előáll. Mindennek – a tudati struktúraszinten – előfeltétele az egységesülésre alkalmas egyedi tudati struktúrák léte, a gerjesztés lehetősége – mind a biológiai szubsztrátum, mind a tudati felépítmény tekintetében – a szabadenergiahatás révén, valamint az entrópia tartalom viszonylagos csökkentése formájában, továbbá a tudati struktúrák uniójának, mint halmazelméleti – egyben ontológiai – műveletnek teljesülése.

– A társadalom létrejötte feltételezi a különböző embercsoportok kultúr-rétegeződését, melyet hozzárendelhetünk elsődlegesen a kialakult és rétegeződött embercsoportok pszichikai energiaszintjéhez és annak tudati alternatívákban való megjelenéséhez. Ezek mind – ugyancsak az energiahatásra bekövetkező – tudati fejlődési valószínűség aktualizálódásai, valamint tárgyi formában való megjelenései.

– A kultúra és a társadalom objektívációi, vagyis szellemi és tárgyi megjelenési formái hozzárendelhetők a tudati csoportok és csoport-rétegeződések pszichikai állapotthatározóinak az alacsonyabb struktúraszintek létezőivel történő kölcsönhatásaihoz, ezeknek a kölcsönhatásban résztvevőlétezőknek a tudattal való egyesülése folytán előállt komplex létstruktúráihoz.

(Megjegyzés: Valójában ezek az objektívációk több struktúraszinthez tartoznak:

- a tudati struktúraszinthez, ugyanis a tudat ölt „testet” bennük, mert tudat nélkül így, ilyen formában nem léteznének;

– a prébiológiai és biológiai struktúraszinthez, mert az objektiváció – anyagát tekintve, melyet a tudat saját pszichikai energiaszintjének megfelelően átformál – a prébiológiai, vagy biológiai, esetleg mindkettő struktúraszint létezője;
– a létrejött objektiváció – mindkét tényező hatására – teljesen új létstruktúrát képvisel.)

– Az objektivációk intézményesülése, a kultúra és a társadalom kialakult intézményei hozzárendelhetők a tudati struktúraszinthez egyéb – prébiológiai és biológiai – szintekkel létrejött, a halmazelmélet, logika és ontológia interszekció műveletével létrehozott metszethez, közös részéhez. Természetesen, amennyiben a kultúra és társadalom intézményeiben a tudati struktúraszint létezői tudati alternatíváinak és a prébiológiai, biológiai struktúraszintek létezőinek közös halmaza, metszete együtt jelenik meg, mint tudomány és intézményei, ipar és létesítményei, mezőgazdaság és objektumai, stb.

– Mindezen túlmenően – mondhatni: mindezek felett – a teljes kultúra és társadalom úgy jelenik meg, mint ezeknek – az előzőekben felsorolt részhalmozoknak – uniója. Így jogosan hozzárendelhető a komplex és koordinált ontológiai struktúrához, mely a tudat primátusa alatt, mint a tudati, biológiai és prébiológiai részstruktúrák egységesülése áll elő.

Így a kultúrát és társadalmat ontológiai műveletek segítségével homomorf leképezés útján állítottuk elő, mely leképezésnek az egyirányú, de művelettartó hozzárendelés az alapja. Műveleteink szabályszerűek és megengedettek, így a kultúra és társadalom fogalmi tartalmának helyességét megismerésünk rendszerelméleti absztrakciós szintjén a leképezés és – annak alapját képező – megfeleltetés műveletével igazoltuk.

A kultúrbölcselet és társadalombölcselet származtatása leképezés útján.

A kultúrbölcselet és társadalombölcselet ontológiai származtatása viszonylag kisebb problémát jelent, mivel az ontológiából történő leképezés olyan homomorf leképezés, mely aránylag könnyen végrehajtható. Itt sem alkalmazhatunk izomorf-leképezést, a megfeleltetésnek nem lehet alapja ekvivalencia-reláció, mert az ontológiai és a kultúr-, valamint társadalombölcselet között nem létesíthetünk kölcsönösen egyértelmű hozzárendelést. A létstruktúrák egy jelentős részét ugyanis figyelmen kívül kell hagynunk a kultúra és társadalom rendszerelméleti tudományágában, nem minden prébiológiai és biológiai létező képezi tárgyát a kultúra és társadalom objektivációinak. – Leképezésünk alapját tehát egyrészt a tudati struktúraszint létezői képezik, melyek eleve alkalmasak csoportképzésre, valamint a csoportok és az általuk hordozott kultúrák rétegeződése, másrészt azok az alacsonyabb struktúraszinthez tartozó rendszerek, melyek a tudattal olyan szoros kölcsönhatásra léphetnek, hogy bennük a tudat megjelenni képes objektivációk és intézmények formájában. – ezeknek a struktúráknak leképezése az ontológiából a következőképpen lehetséges.

– A kultúra és társadalom hordozására képes embercsoportok, s ezeknek a csoportoknak strukturális rétegeződése, mely a kultúrbölcselet és társadalombölcselet elsődleges és legmagasabb rendű tárgya, hozzárendelhetők az ontológia tárgyát képező struktúraszinthez, amennyiben ezeknek a tudományágaknak tárgyát képező embercsoportok valamennyien a tudati struktúraszint létezői az összetett tudati létstruktúra formájában. – Azonban
= strukturáltságuk a társadalomban nem feltétlenül a lét és értékrendnek megfelelő;
= nem egységes léttani szempontból történik a társadalmi rétegeződés;
= az egyes embercsoportok nem a rétegeződésnek megfelelő tudati fejlettségi szintet foglalják el.

Éppen ezért az embercsoportok és azok rétegeződése nem rendelhető hozzá kölcsönösen egyértelmű módon az ontológia tudati struktúraszintjéhez.

– A kultúra és társadalom objektívációi, azoknak intézményei, mint a kultúrbölcselet és társadalombölcselet másodlagos tárgyai, hozzárendelhetők a tudati struktúraszint és egyéb alacsonyabb rendű struktúraszintek (prébiológiai, biológiai) uniójához, valamint metszetéhez, közös részéhez, amennyiben a kultúrbölcselet és társadalombölcselet tárgyát képező objektívációk és intézmények valamennyien a tudati struktúraszint egységesült részhalma-zainak a többi struktúraszint részhalmazaival történő kölcsönhatásai, illetve a kölcsönhatások eredményei. – Azonban

= az itt szereplő objektíváció, mint a tudati struktúraszint és egyéb struktúraszintek létezőinek uniója, így speciális létstruktúra, mely nem azonosítható ekvivalencia-reláció segítségével egyetlen struktúraszint önálló ontológiai létezőjével;

= az itt szereplő intézmény, mint a tudati struktúraszint és egyéb struktúraszintek létezőinek metszete, így ugyancsak speciális létstruktúra, mely szintén nem azonosítható ekvivalencia-reláció segítségével egyetlen struktúraszint bármely önálló létezőjével sem.

Éppen ezért az objektívációk, valamint a kultúra és társadalom intézményei nem rendelhetők hozzá kölcsönösen egyértelmű módon az ontológia egyetlen struktúraszintjéhez sem.

– Maga a kultúrbölcselet és társadalombölcselet hozzárendelhető az ontológiához, mint a lét absztrakciós szintjének tudományágához, amennyiben a kultúrbölcselet és társadalombölcselet tárgyai maguk is létező rendszerek, így szükségképpen tárgyai az ontológiának.

= Igaz, hogy a kultúra és társadalom struktúrái speciális komplex struktúrák, melyek önmagukban egyetlen struktúraszinthez sem tartoznak kizárólagosan, de az ontológiának, kell, hogy tárgyát képezzék ezek a létstruktúrák is, mivel ténylegesen fennállnak, kölcsönhatnak és kölcsönhatásban részt vesznek.

= Ugyanakkor a rendszerelméleti tudományágak egymásba történő leképezése lehetséges és megengedett, márpedig a kultúrbölcselet és társadalombölcselet rendszerelméleti tudományágak, bár érvényességi körük kisebb, mint az ontológiáé, de – mint láttuk – részhalmaza az ontológiának.

= A kultúrbölcselet és társadalombölcselet alapalternatívái nem olyan mélyen fekvők, mint az ontológiáé. Az ontológia alapalternatívája maga a lét, minden lehetőségével, mely a lét aktivitásán és dinamizmusán keresztül az állandóan bővülő téttartalomban és relációkban nyilvánul meg. A kultúrbölcselet és társadalom bölcselet alapalternatívái energetikai, információelméleti és kibernetikai törvényszerűségek, melyek a csoportképződés, objektíválódás és intézményesülés, valamint az ezekben gyökerező kultúr- és társadalmi magatartásban nyilvánulnak meg. – A mélyebben fekvő alternatívák segítségével történő leképezés mindig lehetséges és megengedett a kevésbé mély alternatívákban gyökerező tudományágakban.

Mindezek alapján jogos a kultúrbölcseletnek és társadalombölcseletnek leképezés útján történő származtatása az ontológiából, hiszen mindezen tudományágaink tárgyát, módszerét és alternatíváit tekintve az ontológiából történő leképezéssel származtatható. Ez a leképezés azonban csak homomorf leképezés lehet, mivel a hozzárendelés alapja – mint láttuk – nem az ekvivalencia-reláció. A kultúrbölcselet és társadalombölcselet, valamint az ontológia között sem tárgyát, sem módszerét, sem alapalternatíváit tekintve nem létesíthető kölcsönösen egyértelmű megfeleltetés.

A kultúra és társadalom, kultúrbölcselet és társadalombölcselet meghatározásának ontológiai vizsgálata után jogosan és egyértelműen megállapíthatjuk:

Az ontológiailag leképezett etika és etikai problémák nyugodtan, megalapozottan és indokoltan tárgyalhatók az ugyancsak ontológiailag leképezett kultúrbölcselet és társadalombölcselet alapján.

2. 3. Az emberi munka és hivatás kultúrbölcseleti, szociológiai és etikai vonzatai

Második részünk tárgyalásának céljaként azt jelöltük meg, hogy az erkölcsiség és az etika közösségi vonatkozásait tárjuk fel, s így a kultúrbölcselet és szociológia segítségével is megfogalmazzuk az etika problémakörét. Ezért – első lépésként – a kultúrát és a társadalmat, a kultúrbölcseletet és társadalombölcseletet segédtudományainkkal közelítettük meg, majd ontológiailag származtattuk a struktúraelemzés és leképezések segítségével. Így sikerült azonos fogalmi körön belül, a rendszerelméleti absztrakciós szint azonos tudományágy: az ontológia segítségével meghatároznunk mind a kultúra és társadalom, mind pedig az erkölcsiség alapfogalmait.

Következő lépésünkben megkeressük azt az érintkezési felületet, melyen a kultúra és társadalom problémaköre találkozik az erkölcsiség problematikájával. – Természetesen, még jobb, ha megtaláljuk azt a közös alapot, melyre az erkölcsiség, valamint az emberi szocializáció és annak intézményesülése visszavezethető. – A közös érintkezési felület – mondhatni: közös alap – az emberi munka és hivatás kérdéscsoportjában található meg.

Minden rendszer energetikai alappal rendelkezik, a rendszerek állapotváltozása pedig az energiahatásnak munkában való megjelenési formájában valósul meg. – (Maga az energia, mint fizikai fogalom, munkavégző-képességet jelent, dimenziója is a munka dimenziója.) – A prébiológiai rendszerek kifelé ható munkát végeznek a kölcsönhatásokban, az élő rendszerek munkavégző-képessége pedig visszahat magára a rendszerre, s létrehozza a rendszernek speciális kölcsönhatásra lépését, mint az élet alapvető funkcióját. A tudati létező még továbbmegy az energiahatásban, az öntudat – a természet számára legmagasabb rendű – kölcsönhatásával pszichikai energiahatásra, pszichikai munkavégzésre – úgy nevezett szellemi munkára – válik képessé.

A munkának azonban van bizonyos kényszer-paraméter jellege: minden mozgásállapotnak, állapotváltozásnak – legyen az fizikai, kémiai, biológiai vagy pszichikai – energiahatás a létrehozója. A természettörvények munkára kényszerítik a természeti jelenségeket, s a fejlődésnek energetikai alapja és háttere van: minden rendeződésnek, egységesülésnek, fejlődésnek, teljesebbé válásnak munka, gyakran igen sok és nehéz munka az ára.

A munkának ezt a kényszer-paraméter jellegét oldja fel a hivatás, az emberben, mint tudatos szabad személyiségben jelenlevő és működő hivatás-tudat. Csak a fejlődés, az azt létrehozó energiahatás és munka melletti belső elkötelezettség szüntetheti meg a munka kényszerjellegét, csak ez szabadíthatja meg az embert a fejlődés szolgálatára. –

A hivatás-tudat az pszichikai mozgásállapot, melyben egyetlen fő rendező-elv határozza meg a pszichikai és fizikai állapotváltozások irányát. Ez a fő rendező-elv, melynek mindig az emberi fejlődés irányába kell mutatnia, irányítja a gondolkodást, motiválja a törekvést, ez teszi a munkát céltudatossá, célratörővé. A munka így jelentős pszichikai alátámasztást kap, s az ember belső nyugalmanak, megelégedettségének, az emberi boldogságnak egyik feltételévé válik.

Azonban nem minden munka tartozik a hivatás körébe. Minden, ami kiesik a fő rendező-elv irányítása alól, azzal ellentétes, vagy attól elvonja a fizikai-pszichikai energiákat, nem tartozhat a hivatás kategóriájába. Az ilyen munka nem mutat a fejlődés irányába, éppen ezért az energiahatás is elfajulást, degenerációt szenved. Az ilyen magatartásformákkal és magatartásváltozásokkal kapcsolatban a moralitást is kétségbe kell vonnunk.

Mindezek után – természetesen emberi viszonylatban – ontológiailag kívánjuk megfogalmazni a munkát és a hivatást – hivatás-tudatot, – akkor az alábbiakat mondhatjuk.

Munka: A tudati létstruktúrának – azon belül az energetikai, információs és kibernetikai struktúrának – az a mozgásállapota, melyben a létstruktúra fizikai és pszichikai szabadenergiahatása aktualizálódik önmaga és más struktúrák irányában. Ez az energiaaktualizálódás azonban nem állhat ellentétben a fejlődés-elvének irányvonalával, mert ha ellentétben áll, akkor önmagában és más struktúrákban elfajult állapotot hozhat létre.

Hívatas: A tudati létstruktúrának a munkával kapcsolatos pszichikai állapota és magatartása, mely a tudatos szabad személyiséget az energiahatások aktualizálódása folyamán úgy motiválja, hogy azok mindig a fejlődés irányvonalában menjenek végbe. A hivatás tehát magatartásforma is, éppen ezért erkölcsi tartalommal rendelkezik, s ontológiai gyökerei – az energetikai, információs és kibernetikai struktúrán túl – a tudati létbe ágyazott erkölcsi struktúrába nyúlnak.

Nos, az ontológiailag megfogalmazott munka és hivatás válik az emberi szocializáció alapjává, de egyúttal az erkölcsiség alapját is képezi. Ezen az úton juthatunk el a szocializáció és erkölcsiség érintkezési felületéhez, sőt közös alapjához.

2. 3. 1. A munka és hivatás, mint a kultúra és társadalom alapja.

A kultúra és társadalom a tudati struktúraszint összetett létstruktúrái, melyek megvalósulásának, a lehetőségből a létbe való kifejlődésének feltételeit a szocializáció és az objektiváció képezi. Mindez pedig a prébiológiai, biológiai és tudati szabadenergiahatás-elvében gyökerezik, s végső fokon a fejlődés-elvére vezethető vissza.

A fejlődés a természeti jelenségek egységes viselkedésmódja az adott világrendben. Minden ténylegesen létező rendszer, létstruktúra magában hordja a rendeződés és összetevődés lehetőségét és valószínűségét, mely valószínűség a rendszerek belső – entrópia növekedést meghaladó – szabadenergia tartalom növekedés következtében emelkedik, és munkavégzés formájában megnyilvánuló energiahatás révén realizálódik. – Így a fejlődés hordozója a munkavégzés, a fejlődés-elve pedig – valójában – a munka-elve.

Munkában megnyilvánuló energiahatás forrása a szocializációnak és a tudati objektivációknak.

– A szocializáció csoport-képződése és csoport-rétegződése, mely a kultúra és társadalom elsődleges feltétele, tudatos és tudat-előtti – prébiológiai és biológiai – munkában realizálódó energiahatást igényel. A munka, munka-eszköz kialakítása és használatba vétele volt a tudati reflexiónak egyik elsődleges hatása.

(Megjegyzés: A természetes környezetben, vadon élő állat nem képes munkára. Igaz, fizikai energiahatása aktualizálódik a lét- és fenntartás érdekében, de ez nem nevezhető munkának, mivel a munka alapvető paraméterei – céltudat, reflexió, ellenőrzés, értékelés, stb. – hiányoznak.)

Az eszközfejlesztés, az eszközhasználat, annak elterjesztése és a munkamegosztás, mindez már nem csekély pszichikai energiát, az energiahatásnak munkában való megjelenését tételezi fel. – Ugyanakkor mindez biológiai hatásokban is megnyilvánul, és biológiai energiahatások – vagyis: munka – következtében az átöröklésben is jelentkezik a biológiai szubsztrátum vonatkozásában. – Így válik a pszichikai energiahatásra kiváltott munka, munkaeszköz-

készítés, munkaeszköz-fejlesztés és felhasználás, a munkamegosztás megindult és fejlődő folyamata, valamint mindezek hatásaként előállott átöröklés, a szocializáció csoport-képző és csoport-rétegező folyamatának elsődleges alapjává.

– Az objektivációk, valamint azok intézményesülése az energiahatásnak további – mondhatni: mérhető – aktualizálódása a prébiológiai, biológiai és pszichikai munka formájában. Nyugodtan sorra vehetjük a kultúra és társadalom tárgyi és szellemi objektivációit, intézményeit, s megállapíthatjuk, hogy az emberi történelem során mennyi munka, sokszor talán hiábavaló munka is, épült be az emberi kultúrákba és társadalmakba. Munkaeszközök, használati és művészeti tárgyak, épületek és építmények, a tudomány, irodalom, zene és a táncművészet, a játék és szórakozás, s mindezek eszközei, stb... megannyi szellemi munka forrása és eredménye. – Ipar, mezőgazdaság, közlekedés, kereskedelem egyrészt; tudomány, művészetek, vallások, ezek egyesületei másrészt; államhatalmak, hadseregek, közigazgatások harmadrészt; intézményeikkel és szervezetükkel, létesítményeikkel és eszközeikkel, szokásaikkal és magatartásmódjukkal, – mind-mind évezredek folyamatosan befektetett munkájának eredménye, és állandóan fokozódó munkaigény, munkamegosztás forrása. – Így válik a pszichikai energiahatásra kiváltott fizikai és szellemi munka az objektiválódás és intézményesülés folyamatának elsődleges alapjává.

Tehát a kultúra és társadalom, melynek a szocializáció és objektiváció, valamint azok intézményesülése képezi legalapvetőbb feltételeit, így nyugszik alapjaiban a munkán és a munka-elvén. S mindezt a hivatás és hivatás-tudat még mélyebben beágyazza a munkába, amennyiben a kultúrát és társadalmat hordozó tudatos szabad személyiséget az energiahatások aktualizálódása folyamán úgy motiválja, hogy mindazok mindig a fejlődés irányában menjenek végbe. – Így válik még nyilvánvalóbbá az állításunk, hogy a fejlődés-elve egyben a munka-elve.

2. 3. 2. A munka és hivatás, mint az erkölcsiség, az erkölcsi jó és az etika alapja.

A munka azonban alapját képezi az erkölcsiségnek is. A következőkben ezt kívánjuk igazolni.

– Az erkölcsi struktúra a lét gyökeréig beépült a tudati létstruktúrába, mely a pszichikai energetikai struktúrával az ekvivalencia-reláció valószínűsége révén kapcsolódik össze. Viszont az energetikai struktúra sajátja a ható, munkavégzésre képes energiatartalom, mely energiatartalomnak célja az, hogy munkavégzés révén aktualizálódjék. – Így minden erkölcsi struktúra egyúttal energetikai struktúra is, aktualizálódása során pedig, az erkölcsiség kibontakozásával együtt kibontakozik az energiahatások folyamata is, és a munkavégzésben realizálódik. – Ezzel azonban egyelőre csak az erkölcsi és energetikai struktúra együtthatását igazoltuk.

– Az erkölcsi struktúrában azonban a munka révén jelenik meg az erkölcsi jó. Az erkölcsi jó ugyanis szükségképpen feltételezi

= a jó – vagyis az önmagának való megfelelőség – aktuális és reálistmeglétét;

= annak magatartásformában – gondolatban, szóban, cselekedetben – való aktuális és reális meglétét;

= jó voltának és belső kötelezettségének helyes közmeggyőződéssel történő aktuális és reális alátámasztását;

= bizonyos jól meghatározható normáknak való megfelelőségét.

Mindez azonban energiahatások folyamatában aktualizálódik, vagyis munka révén jelenik meg. Mind a négy szükségképpeni feltétel ugyanis jelentős szellemi munkát igényel, a

magatartásformában való megnyilvánulás pedig fizikai munkát is jelent az erkölcsi személyiség számára.

– A magatartásformák és azok mozgásváltozásai, melyekben az erkölcsiség formát ölt, mindig energiahatásra, munkavégzés révén jönnek létre. Megjegyzendő, hogy még a mozgás- és magatartásforma változatlan megtartása is jelentős munkával jár, melyet a tehetetlenséggel és az entrópia tartalom növekedésével szemben kell kifejtetni. Mennyivel inkább szükség van munkára a mozgás- és magatartásformák változtatásához!

– Az erkölcsiség és az erkölcsi jó mindig a kisebb-ellenállás irányával szemben, a nagyobb-ellenállás irányába, a fejlődés vonalába mutat. Ehhez azonban fokozott energiahatásra, annak hatékony aktualizálódására, vagyis állandóan növekvő munkára és munkaintenzitásra van szükség.

– A munka oldaláról szemlélve a dolgot: a fejlődés irányába mutató munka – akár rendszeren belül ható, akár rendszerből kifelé irányuló munka – mindig rendeződést, egységesülést, a létstruktúrában való emelkedést eredményez. A létstruktúra emelkedésével azonban fejlődnek a létbe ágyazott további – energetikai, információs és kibernetikai – struktúrák, így a tudati struktúraszinten az erkölcsi struktúra is emelkedik a munka következtében és arányában.

Fentiek alapján megállapíthatjuk, hogy a munka és a munka-elve az erkölcsnek, erkölcsi jónak és általában az erkölcsiségnek az alapját képezi. Az erkölcsi fejlődés valószínűsége is a szabadenergiahatás-elvén nyugszik, éppen ezért az energiahatás aktualizálódása, vagyis a munka az erkölcsiség és az erkölcsi fejlődés forrása. Ezt húzza alá fokozott mértékben a hívás és hívás-tudat, mint a munkával kapcsolatos pszichikai állapot és magatartásforma, mely a tudatos szabad személyiséget az energiahatások aktualizálódása során úgy motiválja, hogy a munkavégzés mindig a fejlődés irányvonalában menjen végbe.

Így – főleg a hívás révén – a munka az erkölcsiség legmélyebb alapjaiba épül be, megadván a fejlődés irányában ható céltudatos erőfeszítés magasabb rendű erkölcsi értékét. Ugyanakkor a munka és hívás az erkölcsi lét- és értékrendben is megkapja a megfelelő besorolást: az erkölcsi fejlődés-elve ekvivalencia-relációval kapcsolódik össze a munka- és hívás-elvével.

2. 4. Az etika kultúrbölcseleti és szociológiai megfogalmazása.

Az előzőekben az erkölcsiséget és az etikát, valamint a kultúrát, társadalmat és rendszerelméleti tudományágaikat – a kultúrbölcseletet és társadalombölcseletet – sikerült közös alapon tárgyalnunk, amennyiben valamennyit

– ontológiailag visszavezettük a létstruktúrákra, és léttanilag megfogalmaztuk;

– energetikailag visszavezettük a munkára és hívásra.

A következőkben kíséreljük meg az erkölcsiséget és az etikát a kultúrbölcselet és szociológia segítségével megfogalmazni.

Az erkölcsiség közösségi vonatkozása tagadhatatlan, melyet az alábbiakban indokolunk.

– Az erkölcsiség a tudati struktúraszint sajátja. Ámde a tudati struktúraszinthez tartozik a kultúra és a társadalom, mint az összetett tudati lét struktúrái. Így az erkölcsiség sajátja a kultúrának és a társadalomnak is, amennyiben a kultúrának és társadalomnak, a kultúr- és társadalmi magatartásformáknak és magatartásváltozásoknak tartalmazniuk kell az erkölcsi jót, meg kell felelniük jól meghatározható erkölcsi normáknak.

- Az egyéni erkölcsiségnek is jelentős a közösségi vonatkozása, amennyiben
= az egyéni erkölcsi jót és belső kötelező voltát helyesen megfogalmazott közmeggyőződésnek kell alátámasztania;
- = a jól meghatározható erkölcsi normákat közösségi erkölcsi normatíváknak kell garantálniuk;
- = az egyéni erkölcsi magatartás soha nem állhat ellentétben a közösségi erkölcsi jóval.
- Az erkölcsiség – és egyúttal a közösség – alapját képező munkánál a munkamegosztást mindig a közösség, a közösség helyesen meghatározott érdeke, a közösségi erkölcsi jó – a közjó – irányítja.
- Az erkölcsi fejlődés mindig az összetett erkölcsi struktúra, vagyis az erkölcsi közösség irányába mutat.

Jogos tehát az igény, hogy az erkölcsiséget és az etikát – az ontológiát követően – a kultúrbölcselet és a társadalombölcselet – szociológia – alapján is megfogalmazzuk. – Lássuk tehát a legfontosabb fogalmakat.

Erkölcs: Olyan általános emberi viselkedésmód, amelyben érvényesül a társadalom által helyesen megfogalmazott közjó, a közjóra való törekvés és annak belső kötelezettsége.

Erkölcsi jó: Az egyénnek és közösségnek, valamint ezekkel szoros kapcsolatban levő minden lényeges dolognak olyan objektív tulajdonsága, mely egyértelműen kifejezi a következőket:

- tartalmazza a helyesen megfogalmazott közjót;
- az egyén és közösség magatartásformáiban, objektívációiban és intézményeiben jelenik meg;
- közjó voltát helyesen megfogalmazott társadalmi meggyőződés támasztja alá;
- az egyén és közösség számára, ugyancsak a helyesen kialakított társadalmi meggyőződés alapján, belső kötelezettséget jelent;
- bizonyos jól meghatározható, helyesen megfogalmazott társadalmi normatíváknak megfelel.

Etika, vagy erkölcsbölcselet: Az a rendszerelméleti – bölcseleti – tudományág, mely az ember egyéni és közösségi erkölcsi magatartásával, – (közösségek esetében az objektívációk és intézmények erkölcsi vonatkozásaival) – valamint az egyén és közösség erkölcsi magatartásának feltétel-, cél-, eszköz- és normarendszerével, az egyén és közösség erkölcsi fejlődésének mibenlétével és lehetőségeivel foglalkozik.

Alapvető eltérést egyáltalán nem találhatunk erkölcsi fogalmaink ontológiai, valamint kultúr- és társadalombölcseleti megfogalmazása között. – Az előzőben, vagyis az ontológiai megfogalmazásban, a létstruktúrák, az utóbbiban, vagyis a kultúrbölcseleti és szociológiai megfogalmazásban, a társadalmi struktúrák képezték a megfogalmazás alapját. Csupán a „közjó”, a „társadalmi meggyőződés”, a „közösségi magatartásformák” kaptak helyet a megfogalmazásban. Lényeges azonban mindenütt a „helyesen megfogalmazott”, a „helyesen kialakított” kifejezés. A közösségnek, társadalomnak ugyanis nincs joga antihumánus, a közösség kárára önző csoport-érdeket képviselő, ontológiailag megalapozatlan, vagy helytelen, a lét- és értékrenddel ellentétes megfogalmazást, meggyőződést, vagy törekvést kialakítania, és azt közjó-, közösségi-erkölcs-, vagy társadalmi-magatartásként előírnia.

Utalnom kell azonban még – a közösségi erkölcs és társadalmi magatartás keretén belül – a kulturális magatartásformákra, valamint a kulturális objektíváció és intézményesülés tényére. A társadalmi rétegeződésen belül ugyanis a közösségi mozgás- és magatartásformáknak

speciális hordozója a kultúrközösség, első sorban a népiségi- és vallási-közösség. – Ezeknek a közösségeknek joguk van – az általános emberi kultúrértékek mellett – saját kulturális (kultikus-szagrális) tárgyi és szellemi objektívációik és intézményeik megalkotására. – Ezt az emberiség kultúrtörténete bőséges leletével, élő és megőrzött hagyományával, kulturális kincsével igazolja. –

Ezek a sajátos közösségi kultúr-struktúrák speciális erkölcsi tartalmat képesek hordozni, és ténylegesen hordoznak is, így etikai értelemben, a közösségi erkölcs és erkölcsi magatartás viszonylatában jelentős helyet foglalnak el. – Természetesen előző megköötésünk itt is érvényes, vagyis: a népiségi- és vallási-közösségnek sincs joga antihumánus, a közösség kárára önző csoport-érdeket képviselő, ontológiaiilag megalapozatlan, vagy helytelen, a lét- és értékrenddel ellentétes megfogalmazást, meggyőződést, vagy törekvést kialakítania, és azt közjó, közösségi erkölcs, vagy közösségi magatartásként előírnia.

(Megjegyzés: Azért tartottam alapvetőnek és lényegesnek a kultúra és társadalom, a kultúrbölcselet és társadalombölcselet problémakörében az ontológiai megfogalmazást, mert ezzel elkerülni véltem a léttanilag megalapozatlan és helytelen eltévelyedéseket. Az etika és szociológia viszonylatában ez a közös ontológiai alap biztosítja az ellentmondás mentességet és a tévedések elkerülésének valószínűségét.)

2. 5. Az erkölcs modellizálhatósága, az etikai modell leképezhető volta.

Természettudományos létfogalmon alapuló ontológiánkban a modell-alkotást és modell leképezést részletesen tárgyaltuk, és megállapítottuk, hogy a struktúraelemzés egyik leg-hatékonyabb és legjelentősebb módja. – Ontológiai tárgyalásunk során megfogalmaztuk a különböző modell-formákat, s ezek elemzése során az ontológia számára a rendszerelméleti modellek használata bizonyult a legeredményesebbnek. A leképezést illetően pedig arra a következtetésre jutottunk, hogy a modellek leképezésénél általában homomorf leképezés alkalmazható, mivel a legritkább esetben vagyunk képesek olyan rendszerelméleti modell alkotására, melyet kölcsönösen egyértelmű módon hozzárendelhetünk reálisan létező rendszerhez.

Az erkölcsi struktúrát szoros – ontológiai – értelemben véve struktúrának kell tekintenünk, s mint minden struktúra, az erkölcsi struktúra is modellizálható. Modellezési formája a rendszerelméleti modell, mely modell-alkotás feltételrendszere a következő:

- a struktúra alkotóelemeinek, alapvető paramétereikkel együtt történő meghatározása;
- a struktúra belső összefüggéseinek megfogalmazása az alapvető törvényszerűségek meghatározásával, kiemelve a prioritást élvező természettörvényt;
- a struktúra kifelé mutató hatásainak – (kimeneteli függvényének) – megfogalmazása, az eltérési lehetőségek vizsgálatával és elemzésével, – (vagyis: a várható értékkel és a várható érték körüli szórással).

2. 5. 1. Etikai modell-alkotás.

A következőkben az etikai modell-alkotás folyamatával ismerkedünk meg, és megfogalmazzuk legszükségesebb etikai modelljeinket. – Előre elárulhatjuk ennek célját: etikai modelljeink segítségével kívánjuk meghatározni későbbi leképezéseink során a kultúrával és társadalommal kapcsolatos leglényegesebb fogalmainkat. Így:

- az etikai struktúra leképezésével fogalmazzuk meg a kultúr- és társadalmi struktúrákat;
- az etikai struktúraszintből kívánjuk leképezni a kultúr- és társadalmi struktúraszintet;
- az erkölcsi jó fogalmának segítségével jutunk el a közjó fogalmához;
- az erkölcsi magatartásból fogalmazzuk meg a közösségi – kultúr- és társadalmi – magatartást;
- az erkölcsi normák fogalmából jutunk el leképezéssel a közösségi normarendszerhez;
- az erkölcsi lét- és értékrend leképezése útján határozzuk meg a közösségi lét- és értékrendet.

Ezzel – valójában – meg is szabtuk etikai modelljeinket, s ezeket most a következőkben sorra is vesszük.

(Megjegyzés: Nem vonom kétségbe, hogy a tárgyalandó etikai modellek körét szélesebbre lehet tágítani. Lehetséges, hogy a későbbiek folyamán szükség is lesz rá. Jelenleg azonban csak a legalapvetőbb etikai modellek megfogalmazhatóságát kívánom vizsgálat tárgyává tenni, melyek szükségesek és elégségesek a kultúra és társadalom alapvető fogalmainak meghatározásához.)

Az etikai struktúra modellje nem más, mint a tudati struktúraszint ontológiai strukturáltságának a lét gyökeréig beépült legmélyebb rétege. Felépítése a következő.

- Tartalmazza a legmagasabb rendű biológiai létstruktúrát energetikai, információs és kibernetikai strukturáltságával, valamint az egyszeres, illetve az összetett tudati létstruktúrát ugyancsak energetikai, információs és kibernetikai struktúrájával. Mindezt a két léthányadot ontológiai egységben komplex módon egymáshoz rendezve tartalmazza, mint a biológiai szubsztrátum és pszichikai felépítmény strukturális uniója, időbeli és létbeli dinamizmussal. A biológiai szubsztrátum kényszerfeltételei ugyan megkötik, de a pszichikum alternatíva-felismerő és a – bizonyos kényszerfeltételektől függetlenítő – választási képesség révén, a megkötöttségeken való túllépés (vagyis: a transzcendencia) lehetőségével és valószínűségével rendelkezik.

- Tudati léte révén tartalmazza a megismerő, fogalom- és ítéletalkotó képességet, valamint a tudatos törekvést. Mindezek segítségével a jó megismerésének és megfogalmazásának, értékítélet alkotásának és az értékítéletek rendszerbefoglalásának, valamint a megismert és a helyesen megállapított normához mért jó, magatartásformában történő megjelenítésének lehetőségével és valószínűségével rendelkezik.

- Tartalmazza a rendeződés, egységesülés és komplexebbé válás képességét, melyek révén – állandóan fokozódó szabadenergiahatásra – a belső biológiai és szellemi munkamegosztásbeli, valamint a szoros értelemben vett tudati, törekvési és választási fejlődés lehetőségével és valószínűségével rendelkezik. – (Illetve – az entrópia tartalom egyoldalú növekedése következtében – a stabilizálódás és lebomlás lehetőségét és valószínűségét magában hordja.)
- S mindez egyértelműen és elsődlegesen vonatkozik a jó megismerésére, megragadására és magatartásformában történő megvalósítására.

Az erkölcsi struktúra tehát megegyezik a tudati struktúrával, kiemelve a tudati létstruktúrába a lét gyökeréig beépült strukturáltságot, a jó irányában megnyilvánuló elkötelezettséget és az erkölcsiségben való fejlődés valószínűségét.

Az erkölcsi struktúraszint vonatkozásában kiegészül az erkölcsi struktúrák jólrendezett-voltával, ahol a rendezési relációt a komplex tudati és a tudatos választási folyamatok fejlődési foka képezi. Különös tekintettel az erkölcsiségben való fejlődésre, mely a jó teljesebb ismeretében, mélyebb megragadásában és a magatartásformában történő hatékonyabb megvalósításában realizálódik.

Az erkölcsi jó modellje.

Az erkölcsi jó modellje nem más, mint a létstruktúrák speciális léthatározánya, mely a megfeleltetés relációjának különleges feltételrendszerét tartalmazza az alábbiak szerint.

- Birtokosaként a tudati létstruktúra valamennyi létezőjét, valamint a tudati struktúraszinttel szoros kapcsolatban levő egyéb – prébiológiai és biológiai – struktúrákat jelölhetjük meg. Ez utóbbiakat csak annyiban, amennyiben és ameddig alapvető és reális kapcsolattal bírnak a tudati létstruktúrákkal, s a tudati létstruktúra azokban objektiválódik vagy intézményesül.
- Hordozójaként a tudati létstruktúrák magatartásformáit, azok mozgásváltozásait határozhatjuk meg, azzal a megszorítással, hogy a tudatos magatartásformában helyes közmeggyőződés és belső kötelezettség által motiváltan jelenik meg, s a tudati létező értékítélete garantálja az erkölcsi struktúra jelenlétét.
- Következményeit és kimeneteli lehetőségeit tekintve – éppen birtokosának és hordozójának szabadenergiahatásra történő fejlődése következtében – maga hordja az erkölcsi fejlődés lehetőségét és valószínűségét. – (Illetve – az entrópia tartalom növekedése következtében – az immoralitás irányába történő mozdulás lehetőségét tartalmazza.)

Az erkölcsi jó tehát megegyezik az erkölcsi struktúrának azzal a belső állapotathatározójával, melynek révén a tudati létező megismeri, megragadja, és tudatos választás révén magatartásformájában – gondolatban, szóban, cselekedetben, viszonyulásban – megjeleníti a helyes közmeggyőződés, belső kötelezettség és értékítélet által garantált erkölcsi megfeleltetési relációt, valamint mindezek fejlődési valószínűségét.

Az erkölcsi magatartás modellje.

Az erkölcsi magatartás modellje nem más, mint a tudati létstruktúrák állapotathatározóinak értékei, illetve a viselkedésmódban megnyilvánuló belső és külső jegyeinek összege, az alábbiak szerint.

- Tartalmazza a tudati létstruktúrák állapotathatározóinak belső és külső jegyeit, mint az állapotathatározók paramétereinek jólrendezett halmazát, melyek birtokosa a tudati struktúraszint létezője.
- Hordozói a tudati létstruktúra fizikai és szellemi állapotai, állapotváltozásai, kölcsönhatásai, kivált a gondolat, szó, cselekedet, viszonyulás, érzékek, érzelmek, tudat, törekvés, stb., valamint mindezek objektiválódása.
- Belső összefüggéseit tekintve, rendezési relációként a lét- és értékrendet, az állapotathatározók jegyeinek lét- és értéktartalmát jelölhetjük meg; külső összefüggéseik viszonylatában – ugyancsak a lét- és értékrenden alapuló – struktúraszintek szerinti összerendezés és megfeleltetés relációját alkalmazhatjuk.
- Kimeneteli lehetőség és valószínűség vonatkozásában a létstruktúrák energetikai alapon nyugvó fejlődés-elvét kell figyelembe vennünk, így a magatartásforma tekintetében az erkölcsi fejlődés-törvénye alkalmazandó.

Az erkölcsi magatartás tehát megegyezik a tudati létstruktúrák állapotathatározóinak mozgásformákban történő belső és külső megjelenési módjával, de mindig az erkölcsi jó vonatkozásában, annak megismerése, megragadása és magatartásformában történő megjelentetése céljából. Ugyanakkor magában hordja – a struktúra és állapotathatározói, a mozgásformák és a megjelentetés teljesebbé válása révén – az erkölcsi fejlődés lehetőségét és valószínűségét.

Az erkölcsi norma modellje.

Az erkölcsi norma modellje nem más, mint a tudati létstruktúra jól megalapozott és helyesen megfogalmazott érték-ítélete az erkölcsi jó vonatkozásában, az alábbiak szerint.

- Tartalmazza az erkölcsi jó ismeretét, megragadásának tudati alternatíváit, valamint az erkölcsi lét- és értékrendre vonatkozó ismeretanyagot. Mindezek hordozója pedig a tudati struktúraszint létstruktúrája, teljes értékű energetikai információs, kibernetikai és erkölcsi strukturáltságával.
- Belső összefüggésként tartalmazza fentiek lét- és értékrendbeli besorolhatóságának, homomorf módon történő leképezhetőségének, egyáltalán a logikai és rendszerelméleti absztrakciós szinten műveletek végzésének lehetőségét, mindezek energetikai, információ-elméleti és kibernetikai szükséges és elégséges feltételeit.
- Realizálódás tekintetében tartalmazza az erkölcsi jó tényleges birtoklását, annak leképezését a tudati létstruktúrák erkölcsi magatartásformáiba, valamint mindezek állandó továbbfejlődési lehetőségét és valószínűségét.

Az erkölcsi norma tehát megegyezik a tudati létstruktúra – helyesen megfogalmazott – rendszerelméleti érték-ítéletével, mellyel összehasonlítható az emberi gondolat, szó, cselekedet, minden lehetséges magatartásforma az erkölcsi jó viszonylatában.

Az erkölcsi lét és érték modellje.

Az erkölcsi lét és érték modellje nem más, mint maga az erkölcsi struktúra. Éppen ezért nem elemezzük, csak utalunk azokra az ekvivalencia-relációkra, melyek az erkölcsi lét és erkölcsi struktúra, valamint az erkölcsi érték és az erkölcsi lét között fennállnak.

- Az erkölcsi lét – a lét többszintű strukturáltságán belül – azt a speciális léttartalmat jelenti, mely az erkölcsi jó és annak magatartásformában való megnyilvánulása révén a létstruktúrát teljesebbé teszi. Ez viszont ontológiailag ekvivalens a létbe épült erkölcsi struktúrával.
- Az erkölcsi érték a létstruktúrák halmazán belül az erkölcsi létet tartalmazó rendszereknek az a leképezési módja, mely a tudati struktúraszint által meghatározott erkölcsi normákat tükrözi. Tehát annak a tudati létstruktúrának van magasabb erkölcsi értéke, mely rendezettebb és komplexebb módon tartalmazza az erkölcsi létet. – Így az erkölcsi érték ontológiailag ekvivalens az erkölcsi léttel.

Mindezek alapján megállapíthatjuk, hogy etikai fogalmaink modellizálhatók, a modellek tartalmazzák etikai fogalmaink lényeges vonásait, belső összefüggéseit, megvalósulásuk szükséges és elégséges feltételeit. – Modelljeink rendszerelméleti modellek, és leképezhetők a homomorf modell-leképezés rendszerelméleti művelete segítségével. – Leképezési függvényünk pedig maga a belső kötelezettségen és értékítéleten alapuló megfeleltetési reláció, vagyis: a jó, minden létstruktúra önmagának való megfeleltetése.

2. 5. 2. Az etikai modell leképezése a kultúr- és társadalmi struktúrába.

Etikai modelljeinket a kultúra és társadalom struktúráiba kívánjuk leképezni, hogy leképezéseink útján meghatározhassuk a kultúrával és társadalommal kapcsolatos legalapvetőbb fogalmainkat az etika segítségével is. – Ehhez azonban mindennek előtt meg kell fogalmaznunk a kultúrát és társadalmat, mint a tudat létstruktúráit.

A kultúrát és társadalmat – ontológiánk segítségével – a tudati struktúraszint rendszereiként fogalmaztuk meg, mint az összetett tudati lét struktúráit, melyben a szocializáció révén kialakult egységesült tudati részhalmazok, valamint a tudati objektivációk és intézmények uniója valósul meg. – Hogy ezek valósi létstruktúrák, azt a következőkben igazoljuk.

– A kultúránál és a társadalomnál egyaránt megállapítható a lét strukturáltsága, a tudati léten belül – annak gyökeréig beépülve – felismerhető az energetikai, információs és kibernetikai struktúra.

(Megjegyzés: Az erkölcsi struktúra jelenlétét az etikai struktúra-modell leképezésével kívánjuk majd igazolni következő lépésünkben.)

– Ez az összetett tudati létstruktúra lét unióra az ugyancsak létbelileg strukturált prébiológiai, biológiai és tudati objektivációkkal és intézményekkel, melyekben – a lét gyökeréig beépülve – megtalálhatók az energetikai és információs struktúrák a prébiológiai objektivációk viszonylatában, a biológiaiaknál pedig ugyancsak az energetikai és információs struktúrák a kibernetikai struktúrával kiegészülve.

A kultúra és társadalom tehát teljes értékű struktúraként viselkedik, sőt – egy lépéssel továbbhaladva – kultúr-, illetve társadalmi struktúraszintet alkothatnak, ha a kultúrákat és társadalmakat, fejlődésük szerint differenciálva, külön-külön sorba állítjuk. – Így a különböző – fejlettségükben eltérő – kultúrákat, illetve társadalmakat jólrendezett halmazba sorolhatjuk, ahol is a rendezési relációt a kultúrák, illetve társadalmak rendezési szintje, komplexitása, pszichikai szintjének, információtartalmának, szabályozásának és vezérlésének magasabb rendűsége, objektivációinak és intézményeinek fejlettsége jelenti.

Fentiek alapján a kultúra és társadalom ontológiai struktúra-jellege, valamint külön-külön struktúraszintbe történő rendezhetősége nem vitatható. A következőkben kíséreljük meg tehát etikai modelljeinket a kultúra és társadalom struktúráiba, valamint a kultúr-, illetve társadalmi struktúraszintre leképezni. Ezáltal

– egyrészt a kultúr- és társadalmi létstruktúrák strukturáltságából az erkölcsi struktúrát kívánjuk kibontani;
– másrészt alapvető fogalmainkat a kultúrával és társadalommal kapcsolatban meghatározni reméljük.

Megjegyzés: A kultúrába és társadalomba történő leképezéseinknél szeretném felhívni a figyelmet egy további halmazelméleti tételre, valamint annak következményére.

A tétel a következőképpen hangzik: a jólrendezett halmazok jólrendezett halmazának összege – uniója – maga is jólrendezett halmaz. – Ez számunkra a kultúra és társadalom esetében a következőt jelenti.

– A kultúra és társadalom, mint összetett tudati létstruktúra, az embereknek – az egyszeres tudati létezőknek – és a strukturált embercsoportoknak jólrendezett halmaza.

– A tudat prébiológiai és biológiai objektivációi, valamint azok intézményesülése ugyancsak jólrendezett halmaza a tudattól áthatott prébiológiai és biológiai struktúráknak.

– Fenti két jólrendezett halmaz uniójából származó kultúrát, illetve társadalmat ugyancsak jólrendezett halmazként kell megfogalmaznunk előző halmazelméleti tételünk értelmében.

De még egy következményt is megfogalmazhatunk.

A jólrendezett halmazok uniója ekvivalens a halmazok megfelelő elemei között létesített uniók jólrendezett halmazával. – A kultúra és társadalom vonatkozásában ez nemcsak azt jelenti, hogy pl. az egyéni tudatok egységesíthetők, továbbá az egyes prébiológiai és biológiai rendszerek magasabb rendű egyesülése hozható létre, hanem – többek között – azt is jelenti,

hogyan a kultúrában és társadalomban résztvevő rendszerek szabadenergia- és entrópia tartalma is összegeződik.

Éppen ezért egyáltalán nem mindegy, hogy milyen szabadenergia-, s főleg, milyen entrópia tartalommal rendelkező rendszereket építünk be a kultúrába, illetve a társadalomba. – (Pl. maximális entrópia tartalommal terhelt rendszerek beépítése a kultúrát, illetve a társadalmat degenerálttá teheti, és teszi is.) –

És mindez érvényes erkölcsi vonatkozásban is: az erkölcsi rosszat birtokló immorális rendszerek – pl. embercsoportok – beépülése a kultúrába, illetve a társadalomba, jelentősen csökkentheti annak erkölcsi tartalmát, s ez által erkölcsi értékét is. – Ezért írja Szent Pál: „Vizsgáljátok meg mindeneket, s ami jó, azt tartsátok meg!”

Az etikai struktúra modelljének leképezése.

Az etikai struktúra modellje tartalmazza

- a tudati létstruktúrát minden állapothatározójával;
- az állapothatározók közötti alapvető energetikai, információelméleti és kibernetikai összefüggéseket a jó vonatkozásában;
- az erkölcsi fejlődés lehetőségét és valószínűségét, az energiahatásra történő komplexebbé válás és más rendszerekre történő erkölcsi hatás formájában.

Leképezési függvényünk: a belső kötelezettségen és érték-ítéleten alapuló megfeleltetési reláció.

Leképezésünk a kultúr- és társadalmi struktúrába, mely az erkölcsi struktúra szocializált formája, a következő lépésekben történik.

- Az erkölcsi struktúra léttartalmát hozzárendeljük a kultúra és társadalom léttartalmához, így valamennyi erkölcsi struktúra besorolható a kultúra, illetve a társadalom valamely osztályába, mint a kultúra, illetve a társadalom valamelyik megjelenési formája.
- Az erkölcsi struktúra belső összefüggéseit hozzárendelhetjük a kultúra és társadalom energetikai, információelméleti és kibernetikai összefüggéseire a jó vonatkozásában. Így a tudati struktúraszint valamennyi létezőjének nemcsak energetikai, információs és kibernetikai struktúrája nyer besorolást a kultúra, illetve a társadalom valamelyik reálisan megvalósuló formájának osztályába, hanem teljes értékű erkölcsi struktúrája is. Ezáltal a kultúra, illetve társadalom valamennyi ténylegesen megvalósuló formájában meg kell jelennie a jó vonatkozásainak is – természetesen az energiahatástól függően – kisebb, vagy nagyobb mértékben.
- Az erkölcsi fejlődés valószínűségét hozzárendeljük a kultúr- és társadalmi fejlődés valószínűségéhez, energiahatásra történő komplexebbé válásukhoz, más rendszerekre történő erkölcsi hatásukhoz. Így az erkölcsi fejlődés valószínűsége a kultúra, illetve a társadalom valamennyi reálisan megvalósuló formájában megjelenik, mint a tudati szabadenergia- és entrópia tartalom különbségének függvénye, erkölcsi vonatkozásban azonban mindig a jó viszonylatában.

(Megjegyzés: Ez utóbbi megállapítás, a kultúrák és társadalmak fejlődésének a szabadenergia-, illetve az entrópia tartalomtól való függését illetően, alapvető és lényeges. Csak ennek vetületében érthető, hogyan jelenthetett kultúr-, illetve társadalmi fejlődést egykor az, ami esetleg a későbbiek folyamán visszahúzó, retrográd erőnek minősül. A tudati létstruktúrák – egyének és közösségek – szabadenergia-, illetve entrópia tartalma, tehát fejlődési valószínűsége, minden esetben a tudati fejlődés és választásbeli szabadság fokozódásának

eredménye. A tudati fejlődés pedig nagyon gyakran rövid idő alatt túlhaladottá és korszerűtlenné – (nem divatbeli korszerűtlenségről beszélünk!) – válhat. Vagyis olyan álláspontot, állapotot, megjelenési formát vehet fel és képviselhet, mely az előző tudati-törekvési feltételrendszer mellett helyesnek és a fejlődés hordozójának tűnt, vagy ténylegesen az is volt, most azonban túlhaladottá vált. – Komplementer megismerésünk, a természetben valósággal jelenlevő bizonytalanság, a csak valószínűségi változók segítségével megfogalmazható törvényszerűségek nem biztosíthatják az egyenes vonalú egyenletes fejlődés szükséges és elégséges feltételeit. Ehhez járul a fizikai, kémiai, biológiai és pszichikai energiák kvantáltsága. – Ezért beszélhetünk csak egyenlőtlen, ugrásszerű fejlődésről, kultúrbölcseleink és szociológusaink pedig a természet – fejlődésben is megnyilvánuló – dialektikát emlegetik, valamint az u. n. „spirális-jellegű” fejlődést a kultúr- és társadalmi fejlődésben, mely tendenciájában ugyan hosszútávon felfelé tart, de időlegesen stagnál, sőt olykor a fejlődésben visszafordulni tűnik.)

A kultúra és társadalom tehát létében tartalmazza az erkölcsiséget. Ezért jogosa fogalmazhatunk a következőképpen:

A kultúra és társadalom a tudati struktúraszint összetett tudati létstruktúrái, melyek ontológiaiilag tartalmazzák – a lét gyökeréig beépülve – az energetikai, információs és kibernetikai struktúrát, valamint – ugyancsak a lét gyökeréig hatóan – az összetett erkölcsi struktúrát a közösségi jó felismerésének érték-ítéletével, továbbá a közösségi jó megvalósításának belső kötelezettségével.

Az erkölcsi jó modelljének leképezése.

Az erkölcsi jó modellje tartalmazza a következőket.

- Érvényességi körként: a tudati struktúraszintbe beépült valamennyi erkölcsi struktúrát, valamint a tudattal lényeges kapcsolatban levő azokat a prébiológiai és biológiai struktúrákat, melyek a bennük tárgyiasuló – objektívalódó – tudat révén bírnak erkölcsi tartalommal.
- Szubsztrátumként, vagyis hordozóként: a magatartást és magatartásformákat, melyekben bizonyos jól megfogalmazott közmeggyőződés és belső kötelezettség jelenik meg a jó vonatkozásában.
- Kimeneteli lehetőségként: a fejlődés lehetőségét és valószínűségét, amennyiben alacsonyabb és magasabb rendű, kevésbé teljes és teljesebb, valamint egyirányú és többirányú jóra vonatkozhat.

Leképezési függvényünk: a felismerésen és értékítéleten alapuló megfeleltetési reláció.

Leképezésünket a kultúr- és társadalmi struktúrába a közösségi jó – vagyis a közjó – formájában hajtjuk végre, mely közjó az erkölcsi jónak szocializált megjelenési formája. – Leképezéseink a következők:

- A tudati erkölcsi struktúrákat hozzárendeljük a közjót birtokló kultúrához és társadalomhoz. A kultúra és társadalom ugyanis, mint összetett erkölcsi struktúra, valamennyi reális megjelenési formájában birtokolhatja az erkölcsi jót, annak felismerésével, értékítéletével és megvalósításának belső kötelezettségével. Azonban a kultúra és társadalom ontológiai alapja az összetett tudati létstruktúra, azért ez az erkölcsi jó is összetett, szocializált formában jelentkezik, mint közjó. Éppen ezért ilyen formában valósul meg a felismerés alapján történő értékítéletbe foglalás, valamint a megvalósítás belső kötelezettsége is a közjóra vonatkozik.
- A tudati erkölcsi magatartást és magatartásformákat hozzárendeljük a kultúr-, illetve társadalmi magatartáshoz, magatartásformákhoz és magatartásváltozásokhoz. – Így válik a

kultúra és a társadalom, mint összetett erkölcsi struktúra, a közjó szubsztrátumává, vagyis magatartásformáiban a közjó hordozójává.

– A tudati létstruktúra erkölcsi fejlődését hozzárendeljük a kultúra és társadalom erkölcsi fejlődéséhez, mely fejlődési valószínűségnek a növekedése a mindig magasabb rendű és többirányú közjónak, a mindig fejlettebb formában történő megjelenését tételezi fel. – Így a tudati-erkölcsi szabadenergiahatás növelése, valamint az entrópia tartalom viszonylagos csökkentése a szükséges és elégséges feltétele a közjó minőségi emelkedésének, egyézersmind a közjónak a kultúr-, illetve a társadalmi magatartás fejlettebb formáiban történő megjelenésének.

A közjó tehát – léteiben és hatásaiban – tartalmazza az erkölcsi jót, mint az erkölcsi jónak az összetett tudati létstruktúrák magatartásában megjelenő összetett formája. – Így megfogalmazásunk a következő:

A közjó a szocializáció révén előállt összetett tudati létstruktúrákban, – a kultúrában, társadalomban és azok reális megvalósulási formáiban, – az összetett tudati létstruktúrák objektivációiban és intézményeiben megjelenő erkölcsi jó, mely tartalmazza

- a közösségnek a közösség feltételeihez, céljához és eszközeihez való megfelelést;
- a közösségi magatartásformákat, mint ennek a megfelelésnek hordozóját (szubsztrátumát);
- a helyes felismerésen múló közösségi értékítéletet és helyesen megfogalmazott társadalmi meggyőződést, valamint – az ugyancsak helyesen megfogalmazott – belső kötelezettséget az erkölcsi jó közösségi megvalósításához;
- a helyesen meghatározott társadalmi normarendszert a megismerés, megfogalmazás és megvalósítás folyamatának irányításához és ellenőrzéséhez.

(Megjegyzés: A közjó nem ekvivalens az egyéni erkölcsi jó egyszerű uniójával. Még a prébiológiai struktúraszinten sem lehet egyszerű összeadás műveletével létrehozni a magasabb rendű struktúrákat. A struktúrafejlődés – a legalacsonyabb szinten is – komplex ontológiai, energetikai és információelméleti műveletek eredménye, s az előállt új struktúra több mint az alkotóelemek összesített halmaza. – Lényegesen bonyolultabb a rendeződés, komplexebbé válás, struktúrafejlődés a biológiai és a tudati struktúraszinten, ahol már a kibernetikai folyamatok, majd a tudat és tudati folyamatok fejlődése teszi fokozott mértékben bonyolultabbá, végül csak valószínűségekkel és leképezésekkel megközelíthetővé a struktúraszintek fejlődésének vizsgálatát. – Azonban erkölcsi vonatkozásban a legnehezebb a feladat, mert a tudati struktúraszint létezőit és rendszereit, mint a lét mélyébe ágyazott erkölcsi struktúrákat vizsgáljuk és próbáljuk elemezni. A struktúrafejlődést csupán a rendszerelméleti modell-alkotás és modell-leképezés műveleteivel kísérhetjük megközelíteni eredményesen.

Az erkölcsi jó és a közösségi jó vizsgálatánál a következő szempontokat kell figyelembe vennünk.

- A közösség – kultúra, társadalom – lényegesen több mint a szabad személyiségek laza együttese. Már a család is a szabad személyiségek tudatos és szabad – kényszerfeltételektől bizonyos fokig mentes – önkorlátozása a közös cél érdekében. – A kultúrájánál, még inkább a társadalomnál ez fokozott mértékben fennáll: az egyén nemcsak önmagát korlátozza, a közösség határozottabban és lényegesebben korlátozza az egyént.
- A közösségben az egyén érdekei – az alapvető emberi jogoktól és érdekektől eltekintve – alá vannak vetve a közösség érdekeinek. Ugyancsak a közösségi érdekek korlátozzák a családok, kisebb-nagyobb embercsoportok érdekeit is. Ugyanakkor – természetesen – a

közösségnek kötelessége figyelembe venni az egyének, családok, kisebb-nagyobb közösségek alapvető jogait és érdekeit a közösség szabályozásánál és vezérlésénél.

– Ugyanez a helyzet az egyéni erkölcsi jó és a közösségi jó viszonylatában. Bár a szoros értelemben vett és helyesen megfogalmazott egyéni erkölcsi jó nem állhat ellentétben az ugyancsak szoros értelemben vett és helyesen megfogalmazott közösségi jóval, de ez az ellentmondás mentesség még nem jelenti azt, hogy az egyéni erkölcsi jó minden esetben a kívánt mértékben szolgálja a közjót, és azzal teljesen összhangban áll. – Még kevésbé állítható az, hogy nincs ellentét az egyéni és csoportérdek, valamint a közösségi érdek között.

– Mindehhez hozzá kell vennünk az erkölcsi rossz és az immoralitás problematikáját, a tudati-erkölcsi entrópia tartalom növekedésével kapcsolatos elfajulásokat, s máris rádöbbenünk a probléma óriási horderejére.

Megjegyzésünkben nem kívánjuk a kérdést tovább tárgyalni és megoldani, csak arra kívántuk felhívni a figyelmet, hogy a közjó megfogalmazásánál csak az erkölcsi jó modelljéből indulhatunk ki, azt képezhetjük le, de semmi módon nem egyszerűsíthetjük le a közjó problémáját az egyéni erkölcsi jó szimpla összegezésére.)

Az erkölcsi magatartás modelljének leképezése.

Az erkölcsi magatartás modellje a következőket tartalmazza:

- a tudati létstruktúrák belső és külső jegyeinek jólrendezett halmazát, melyek a magatartásformában való megjelenés lehetőségével és valószínűségével bírna;
- a magatartás és magatartásformák hordozója, szubsztrátumaként ezeknek a belső és külső jegyeknek a fizikai és szellemi állapotait, állapotváltozásait és a létstruktúrák kölcsönhatásait;
- kimeneteli lehetőségként a létstruktúrák és állapotváltozók energetikai alapon nyugvó fejlődési valószínűségét.

Leképezési függvényünk: az erkölcsi lét- és értékrenden alapuló megfeleltetési reláció.

Leképezésünk a kultúr- és társadalmi struktúrába, mint az erkölcsi magatartás szocializált formájának megvalósulása, a következő lépésekben történik.

– A tudati létstruktúra belső és külső jegyeinek jólrendezett halmazát hozzárendeljük a kultúra és társadalom belső és külső jegyeinek halmazához. A belső és külső jegyek halmazában a rendezési relációt az ontológiai lét- és értékrend képezi, ez szabja meg a jegyek besorolási rendjét, egyben értékét, valamint a jegyek közötti kapcsolatok – relációk – létbeli tartalmát. – Ezek a jegyek jelennek meg a tudatos szabad személyiség magatartásában, s ezek leképezése határozza meg az összetett tudati létstruktúrák – kultúrák, illetve társadalmak – lényeges belső és külső jegyeit, valamint ezeknek a jegyeknek jólrendezett halmazát.

– A tudatos szabad személyiség fizikai és szellemi állapotait, állapotváltozásait és kölcsönhatásait hozzárendeljük a kultúra, illetve társadalom állapotaihoz, állapotváltozásaihoz, kölcsön- és együtthatásaihoz. Mivel egyrészt a tudatos szabad személyiség fizikai és szellemi állapotai, állapotváltozásai és kölcsönhatásai hordozzák az ember tudatos és erkölcsi magatartását, másrészt a kultúra és társadalom alkotóelemei, hordozói és alakítói a tudatos szabad személyiségek, éppen ezért a kultúr- és társadalmi magatartás ugyanezen emberek – szabályozott vagy szabályozatlan, értékes vagy értéktelen, erkölcsös vagy erkölcstelen – viselkedésében, fizikai és szellemi állapotaiban, állapotváltozásaiban és kölcsönhatásaiban jelennek meg. – Ez az erkölcsi lét- és értékrenden alapuló leképezés teszi megfogalmazhatóvá és meghatározhatóvá a kultúr- és társadalmi magatartás szubsztrátumát, azokat a kultúr- és társadalmi állapotokat, állapotváltozásokat, kölcsön- és együtthatásokat, melyekben az emberi kultúr- és társadalmi magatartás mindenkor megjelenni képes.

– A tudati struktúra erkölcsi fejlődést hozzárendeljük a kultúra és társadalom erkölcsi fejlődéséhez, mely állandóan fokozódó rendezettségű, mindig magasabb rendű állapotokat, állapotváltozásokat, kölcsön- és együtthatásokat, valamint azokból forrásozó erkölcsi magatartásformákat tételez fel. – Az erkölcsi fejlődés-elve tehát leképezhető és leképezendő az egyszeres tudati létstruktúrából, a tudatos szabad személyiségből az összetett tudati létstruktúrákba, vagyis a kultúrába és a társadalomba. Jelen esetben az ember, aki az erkölcsi magatartás és magatartásformák birtokosa, létrehozója és formálója, egyben a kultúr- és társadalmi magatartás birtokosa, létrehozója és formálója is, erkölcsi fejlődésével pedig a kultúr- és társadalmi magatartás fejlődési-valószínűségének előmozdítójává válik.

A kultúr- és társadalmi magatartás tehát léteiben és határozányaiban tartalmazza az erkölcsiséget, mint az erkölcsi állapotok, állapotváltozások, kölcsönhatások és magatartásformák összességét. – Így jogosan fogalmazhatjuk meg az alábbiak szerint:

A kultúr- és társadalmi magatartás azoknak a – közjót tartalmazó és az általános emberit tükröző – gondolatoknak, szavaknak, cselekedeteknek, szokásoknak, fizikai és szellemi viselkedésmódoknak összessége, melyekben, mint magatartásformákban, a kultúra, illetve a társadalom állapotai, állapotváltozásai, kölcsön és együtt hatásai a megjelenés lehetőségével és valószínűségével bírnak.

Az erkölcsi norma modelljének leképezése.

Az erkölcsi norma modellje a következőket tartalmazza:

- az erkölcsi jó, valamint az erkölcsi lét- és értékrend ismeretének és megragadásának tudati alternatíváit;
- belső összefüggésként a fogalom és ítéletalkotás, valamint a logikai és rendszerelméleti műveletvégzés energetikai, információelméleti és kibernetikai feltételrendszerét;
- realizálódás tekintetében pedig magát az erkölcsi jót, az erkölcsi magatartást, valamint az erkölcsi fejlődés valószínűségét.

Leképezési függvényünk: a tudati létstruktúra és az erkölcsi struktúra megfeleltetési relációja.

Leképezésünk a kultúr- és társadalmi struktúrába, a közösség helyes értékítélete révén megfogalmazott közösségi norma alakjában, a következő lépésekben történik.

– Az erkölcsi jó megismerésének és megragadásának tudati alternatíváit hozzárendeljük a közösségi jó – közjó – ismeretének és megragadásának tudati alternatíváihoz, ugyanakkor az erkölcsi lét- és értékrendet változatlanul alkalmazzuk az összetett létstruktúrák vonatkozásában. Az egyéni erkölcsi jó és a közjó tudati szintű megfeleltetése problémamentes, hiszen ha az egyén önmagára nézve képes az erkölcsiség felismerésére és alternatívák felállítására az erkölcsi lét- és értékrend alapján, akkor ennek lehetősége fennáll közösségi vonatkozásban is. (Itt csak az immoralitás révén fennálló elfajulás képezhet kizáró feltételt.)

– Az erkölcsi norma erkölcsi lét- és értékrenden alapuló értékítélet formájában fogalmazódik meg. A megismerés és megfogalmazás energetikai, információelméleti és kibernetikai feltételrendszerét kell hozzárendelnünk a kultúr- és társadalmi struktúraszint felismerő és értelmező képességéhez, a felismerés és értelmezés lehetőségének és valószínűségének feltételrendszeréhez. Döntő hangsúlyt az információs feltételrendszer kap, amennyiben

- = a hibafelismerő és hibajavító kódrendszer alkalmazása,
- = az információs csatorna kapacitása, közelítőleges entrópia- és zajmentessége,
- = a dekódolás pontossága és hibamentessége

jelentős mértékben előmozdítja a normatív információ felismerésének és értelmezésének lehetőségét és valószínűségét. – Az információelméleti feltételrendszer mellett a kibernetikai

feltételek teljesülése még a döntő, első sorban a szabályozás és a vezérlés, a kontrollrendszer és a hierarchia tekintetében. – Természetesen nem hanyagolható el mindezek energetikai feltételrendszere sem.

– Az egyéni erkölcsi normák közösségi normákká történő leképezése olyan komplex folyamat, melyben tudatos szabad személyiségek közös tudati-erkölcsi együttthatásának kell érvényesülnie. A tudatosság érvényesülése az információs és kibernetikai feltételrendszeren keresztül történik. Az erkölcsi együttthatás pedig az erkölcsi jót és erkölcsi magatartást ténylegesen birtokló erkölcsi létstruktúrák mozgásállapotának következménye. – S mindezek közben érvényesül az erkölcsi fejlődés-elve, mely biztosítja egyrészt a közösségi erkölcsi normáknak normarendszerré való kiépülését, másrészt a közösségi normák és az egész normarendszer továbbfejlődési valószínűségét.

A közösségi normák létükben és hatásukban tartalmazzák az erkölcsiséget. Ezért fogalmazhatunk az alábbiak szerint:

A közösségi erkölcsi norma a kultúr- és társadalmi struktúraszint – közösségi értelmi munkával, az erkölcsi lét- és értékrend alapján kialakított – értékítélete, mely tartalmazza és irányítja a közjót, leképezhető a közösségi struktúrákba, valamint a kultúr- és társadalmi magatartásba, ugyanakkor összehasonlítási és ellenőrzési alapját képezi a közösségi magatartás megnyilvánulási formáinak a közösségi jó – a közjó – vonatkozásában.

Az erkölcsi lét- és értékrend modelljének leképezése.

Az erkölcsi lét- és értékrend modellje a következőket tartalmazza:

- az ontológiai létrendbe beépült – a lét teljességigénye folytán az energetikai, információs és kibernetikai struktúrán túlmutató – speciális létstruktúrát, valamint azok jólrendezett halmazát, vagyis az erkölcsi struktúraszintet;
- rendezési relációként az erkölcsi jót és annak magatartásformában való megjelenését;
- értékviszonylatban az erkölcsi tartalom jólrendezett halmazát, mely az erkölcsi normákat tükrözi;
- kimeneteli lehetőségként pedig az állandó erkölcsi fejlődési és önmagán való felülemelkedési valószínűségét.

Leképezési függvényünk: a részhalmaz képzés művelete révén a kölcsönösen egyértelmű megfeleltetési reláció a közösségi struktúrák vonatkozásában.

Leképezésünk a közösségi erkölcsi lét- és értékrendbe a következő lépésekben történik:

- Először homomorf leképezéssel az erkölcsi lét- és értékrend struktúráin belül a szocializáció következtében előállt közösségi struktúrák osztályát képezzük. A továbbiak során csak ezekkel foglalkozunk, a merőben egyedi struktúrák maradékosztályát, melyek a kultúrával és a társadalommal semmiféle kapcsolatba nem hozhatók, figyelmen kívül hagyjuk.
- A közösségi struktúrák osztályát – az erkölcsi tartalomnak való megfeleltetés alapján – jólrendezett halmazzá alakítjuk át.
- A közösségi struktúrák jólrendezett halmazához hozzárendeljük a kultúra és társadalom struktúráit: embercsoportjait, azok rétegződését, objektivációit és intézményeit. Így a kultúrának és a társadalomnak olyan struktúraszintjét hozzuk létre, mely – ekvivalencia reláció alapján – kölcsönösen egyértelmű módon megfeleltethető a közösségi erkölcsi lét- és értékrenddel.

A közösségi lét- és értékrend – létében és összefüggéseiben – maradéktalanul tartalmazza az erkölcsiséget. – Ezért fogalmazhatunk az alábbiak szerint:

A közösségi erkölcsi lét- és értékrend nem más, mint a kultúra és társadalom struktúraszintje teljes léttartalmával, minden objektivációival és intézményeivel, melynek valamennyi struktúrája tartalmazza a közösségi erkölcsi jót: a közjót, annak helyes közmeggyőződésen alapuló belső kötelezettségét, közösségi létében és minden magatartásformájában pedig jelen van a közösségi normatívákat tükröző erkölcsi tartalom. Végso kibontakozását tekintve tartalmazza az önmagán való felülemelkedés lehetőségét és valószínűségét.

X X X

Így jutottunk el etikai modelljeinknek a kultúr- és társadalmi struktúrákba történt leképezéseink útján közösségi fogalmaink meghatározásához, melyek – nyugodtan megállapíthatjuk – egyenértékűek az ontológiai származtatás révén nyert közösségi megfogalmazásokkal.

2. 5. 3. Az etikai modell-leképezések következményei a kultúra és társadalom viszonylatában.

Etikai modelljeink leképezése útján nemcsak közösségi fogalmaink egzakt megfogalmazásához jutottunk el, hanem néhány mélyreható és egészen alapvető következtetést is meghatározhatunk. A következőkben röviden vázoljuk fel etikai modell-leképezéseink legalapvetőbb következményeit a kultúra és a társadalom vonatkozásában.

Először: Nincs erkölcsileg közömbös kultúra és társadalom.

Ontológiai bevezetőnkben már foglalkoztunk az erkölcsi közömbösség kérdésével, és megállapítottuk, hogy a létstruktúrákkal, állapotaikkal, állapotváltozásaikkal, relációikkal kapcsolatban csak a jó, vagy a jó-hiánya: a rossz lehetősége áll fenn. (Másként így is fogalmazhatunk: önmagának való megfelelésség, vagy meg-nemfelelésség; erkölcsi jó tartalmazása, vagy nem-tartalmazása; az erkölcsi jó belső kötelezettségének felismerése, vagy fel-nem-ismerése; magatartásformában való jelenléte, vagy hiánya; stb.) – Ugyancsak megállapítottuk, hogy az u. n. kapcsolódó ítéleteknél a kapcsolt ítélettartalmak együttes igaz volta teszi helytállóvá ítéletünket, és bármely ítélettartalom hamis volta az egész kapcsolódó ítéletet hamissá teszi. (Valójában ez a háromértékű ítéletalgebra alapvető igazság-kritériuma a logikai „és” esetében.) – Ennek analógiájaként a komplex létstruktúrában erkölcsiségről csak abban az esetben beszélhetünk, ha a létstruktúra valamennyi összetevője birtokolja az erkölcsiséget.

Nos, a kultúra és a társadalom viszonylatában így adódik első következtetésünk:

a kultúra és a társadalom vagy morális, vagy immoralis, de közömbös nem lehet soha.

– A kultúra és a társadalom tartalmazza az erkölcsiséget, ha mind a teljes összetett tudati létstruktúrát alkotó csoport és annak rétegződése tartalmazza a közösségi erkölcsiséget, létében, magatartásformáiban tartalmazza és szolgálja a közjót, mind pedig objektivációiban, intézményeiben, azok kialakulási, működési és fejlődési folyamataiban birtokolja, és előmozdítja a közösség javát. – Ez a szükséges és elégséges feltétele a kultúra és társadalom moralitásának.

– Immoralis viszont a kultúra és társadalom, ha mindezek – külön-külön, vagy együttesen – nem tartalmazzák az erkölcsiséget. – Tehát akár a csoportképződés, vagy annak rétegződése történik immoralis módon, akár a kultúra, illetve a társadalom objektivációi és intézményei nem tartalmazzák a közjót, akár a kultúr-, vagy társadalmi magatartás nem tartalmazza a közjó iránti törekvést, belső meggyőződést és belső kötelezettséget, akkor a kultúra és társadalom, annak jelenségei, magatartásformái és intézményei máris erkölcsitelenné válnak. –

De abban az esetben is előállhat a kultúra és társadalom erkölcsileg elfajult állapota, ha a kultúrát, társadalmat alkotó csoportok és csoport-rétegeződések, objektivációk és intézmények léteben, magatartásformáiban, folyamataiban és működésében a szabadenergia tartalmát magasan meghaladó mértékben növekszik az entrópia tartalom, s ez által a kultúra és társadalomfejlődési lehetősége és valószínűsége megszűnik. – (Vagyis a fejlődési valószínűség minden határon túl tart a zéróhoz.)

Másodszor: Nincs egyéni erkölcsi magatartás közösségi magatartás nélkül.

Az egyéni erkölcsi magatartás közösségi vonatkozásáról már több ízben beszéltünk, most valójában ezt kívánjuk összefoglalni az erkölcsi modellek közösségi leképezése következményeként.

– Az erkölcsi jó, mint egyéni érték, soha nem állhat ellentétben a közösségi jóval, mivel az mindig jól meghatározott közmeggyőződésnek kell alátámasztania, a közmeggyőződés pedig mindig kiszűri mindazt a léttartalmat és magatartásformát, mely ellentétes a közösség javával. – Ugyanakkor ez a közösséghez és közjóhoz szabott meggyőződés belső kötelező erővel is bír, így az egyén objektíve és szubjektíve egyaránt immorálissá válik erkölcsi magatartásában, ha a közmeggyőződéssel és a közjával ellentétes egyéni értéket szolgál.

– Az egyéni és csoportérdek soha nem helyezhető az erkölcsileg helyesen megfogalmazott közösségi érdek elé. Indokolásunk lényegében azonos az előzővel, kiegészítve azzal, hogy a pusztán egyéni és szűk csoportérdek mindig tartalmaz bizonyos kizárólagosságot, indokolatlan jogtöbbletet és az emberi méltóságnak, méltányosságnak, igazságosságnak többkevesebb megnyirbálását. – Az erkölcsi modelleknek a közösségbe történő leképezése mindig az egyedi konkrétból a közösségi általános felé történő fejlődést is jelenti, ezzel pedig az érvényességi kör bővülése, tágulása jár együtt. Minden, ami ezt a tágabb közösségi érvényességi kört leszűkíteni törekszik, az erkölcsi tartalomban elfajulást jelent. Ezért a pusztán egyéni és szűk csoportérdeknek a közösségi jó elé történő helyezése immorálissá teszi az erkölcsi magatartást.

– Az egyéni magatartás nem állhat ellentétben a közösségi magatartással, mivel a magasabb rendű létstruktúrák magatartásformái minőségileg meghaladják az alacsonyabb rendű struktúrák magatartásformáit. Már pedig a tudati struktúraszinten a közösségi lét az összetett tudat létstruktúrája, éppen ezért léteben, léttartalmában, dinamizmusában, relációiban, állapotában és állapotváltozásaiban, mozgásváltozásaiban és magatartásformáiban messze meghaladja az egyedi létstruktúrákat. – Természetesen itt is, mint egész tárgyalásunk folyamán, a helyesen megfogalmazott közösségi erkölcsi magatartásformákról, magatartásváltozásokról beszélünk, figyelembe véve – természetesen – az egyéni természet-jogokat. – Ez a minőségi differencia és magasabbrendűség nemcsak azt jelenti, hogy erkölcsi lét- és értékrend szempontjából a közösségi fölötte áll az egyéninek, hanem azt is, hogy nem lehet a kettő között ellentmondás. Lét- és értékrend viszonylatában a sorrendreláció eleve kizárja a struktúraszint létstruktúrái között az ellentmondást, de leképezés művelete sem lehetséges egymásnak ellentmondó fogalmak, léttartalmak, struktúrák között.

Erkölcsi modell-leképezésünk a közösségi struktúrákba nemcsak a közösségi létstruktúrák magasabbrendűségét, a közösségi jó előbbre való voltát igazolják, hanem az egyéni és közösségi magatartásformák ellentmondás mentességét is.

Harmadszor: Nincs kultúr-magatartás társadalmi magatartás nélkül.

A kultúr- és társadalmi magatartás összefüggésének vizsgálatánál a kultúra és társadalom viszonyából kell kiindulnunk.

– Származtatás tekintetében a kultúra és a társadalom minden szempontból közös alapra vezethető vissza. Ontológiailag a tudati struktúraszint összetett tudati létstruktúrái.

Energetikailag a tudat előtti – prébiológiai és biológiai – és a tudati – pszichikai – komplex energiahatásra, s annak munkában és munkamegosztásban történő aktualizálódására vezethetők vissza. – Etikailag pedig az erkölcsi struktúraszint komplex és összetett erkölcsi struktúráiként származtathatók. Éppen ezért, mint előző modell-leképezéseinknél láttuk, a kultúr- és társadalmi magatartás közös alapra nyúlik vissza: a tudatos szabad személyiség belső és külső jegyeinek jólrendezett halmazára, az ember egyéni állapotára, állapotváltozásaira és kölcsönhatásaira, melyek a közösségi állapotokban, állapotváltozásokban és kölcsönhatásokban öltenek kultúr- és társadalmi magatartásformát. – Ezzel azonban még csak a kultúra és társadalom közös alapját és származtatását igazoltuk.

– A kultúrának azonban megvan a sajátos helye a társadalomban: részhalmaz a társadalomnak. – Igaz, kezdeti primitív fokon még elképzelhető, hogy létezett bizonyos kultúra és kultúrközösség komolyabban szervezett társadalmi háttér nélkül. – (Pl. a primitív törzsi kultúra egyúttal társadalmi keretet is jelentett.) – Fejlettebb állapotban azonban feltételezi a kultúra a szervezett társadalmi keretet; másik oldalról pedig: a társadalmon belül áll fenn az etnikai és egyéb csoportok, valamint kultúrájuk léte, a különböző embercsoportok és kultúráik rétegződése. – A társadalom tehát különböző kultúrákat, valamint a kultúrákat hordozó biológiai, etnikai, vallási, stb. embercsoportokat egyesít magában, tartalmazza azok objektivációit és intézményeit, de ezeken túlmenően további szervezeteket, objektivációkat és intézményeket hozhat létre és kapcsolhat egybe társadalommá. – Így a kultúra, mint összetett tudati létstruktúra, részhalmaz a társadalomnak, mely szervezetében, objektivációiban és intézményeiben a kultúránál magasabb rendű összetett tudati létstruktúrát képvisel.

– Ha most, az előzőek alapján, a kultúr- és társadalmi magatartás viszonyát és összefüggését akarjuk vizsgálni, meg kell állapítanunk, hogy a társadalmi magatartás több összetevőt tartalmaz, mint a kultúr-magatartás. A kultúr-magatartás összetevői és megnyilvánulási formái azonban nem lehetnek ellentmondásban a társadalmi magatartásformákkal, már csak közös alapjukat és származtatásukat tekintve sem. – De ellentétben sem lehetnek a kultúr-magatartásformák a társadalmi állapotokkal, állapotváltozásokkal és kölcsönhatásokkal, ez abból a tényből következik, hogy a kultúra részhalmazát képezi a társadalomnak.

Etikai modell-leképezéseink és azt követő megfontolásaink alapján joggal állapíthatjuk meg tehát, hogy a kultúr-magatartás és társadalmi magatartás – származását tekintve – közös alapra vezethető vissza, nem lehet egymással ellentétben és ellentmondásban, kölcsönösen feltételezik egymást. – Így kultúr-magatartás nincs társadalmi magatartás nélkül.

Negyedszer: Nincs társadalmi magatartás erkölcsi magatartás nélkül.

A társadalom létének, mint a tudati struktúraszint valamennyi létstruktúrájának, alapvető rétegződése az erkölcsi struktúra. Ez a lét gyökeréig ható és a lét mélyébe beágyazott léttartalom, így a társadalom esetében a társadalmi lét gyökeréig ható léthatározomány. Vagyis a társadalmi struktúra szükségképpen erkölcsi struktúra. Ennek azonban messzemenő következményei vannak.

– A társadalom nem öncélú, létének értelmét nem önmagában hordozza. – Ontológiai létében a tudatos szabad személyiségek – az egyedi tudati létstruktúrák – és a kultúrák – az elsődlegesen összetett tudati létstruktúrák – uniójából épül fel. – (Ezen túlmenően, még a tudati struktúraszint és a prébiológiai, biológiai struktúraszintek metszeteiként is értelmezendő, objektivációi és intézményei révén.) – Ámde, ha létében más tudati struktúrákon épül fel, vagyis feltételrendszerének összetevői az egyének és a kultúrák, akkor célrendszerében is tartalmaznia kell ugyanezeknek céljait, természetesen magasabb strukturális szempontból összefogva azokat.

– A társadalomnak továbbá tartalmaznia kell létében és magatartásában a közjót, mely az erkölcsi jónak a közösségbe – jelen esetben: a társadalomba – leképezett, egyediből a közös-

ségibe absztrahált formája. – Így a közjó, érvényességi körét tekintve, érvényes az egyedekre is, éppen ezért tartalmaznia kell a helyesen megfogalmazott egyéni emberi jogokat és érdekeket, de kötelezettségeket is.

– Ugyanakkor a társadalom a különböző kultúrákat hordozó embercsoportok és kultúráik rétegződése, ennek következtében magában foglalja mindezek helyesen megfogalmazott jogait és érdekeit is, de ugyanakkor kötelezettségeit is tartalmazza, s azok érvényesülési lehetőségeit is biztosítani kell.

Így a társadalomba beépült közösségi erkölcsi struktúra, és magatartásformáiban megjelenő közjó szükségképpen következménye, hogy az egyének és kultúrközösségek javát, jogait és érdekeit szolgálja. Ezért állíthatjuk joggal, hogy nincs valódi társadalmi magatartás erkölcsi magatartás nélkül.

Ötödször: Nincs kultúrbölcsélet és társadalombölcsélet etika nélkül.

Végső következtetésünk szinte nyilvánvaló. Csak néhány gondolatot kívánok felvetni a megállapítás alátámasztására.

– Minden tudati létstruktúra egyben erkölcsi struktúra. Tehát a tudati struktúraszint elsődleges összetett létstruktúrái, a kultúra és a társadalom, vitathatatlanul összetett erkölcsi struktúrák.

– A kultúrbölcsélet és társadalombölcsélet, valamint az etika a rendszerelméleti absztrakciós szint tudományágai. Az összetett tudati létstruktúrák rendszerelméleti tudományága a kultúrbölcsélet és társadalombölcsélet, az erkölcsi struktúráké pedig az erkölcsbölcsélet, vagyis az etika.

– Az ugyanazokkal a struktúrákkal foglalkozó, rendszerelméleti tudományágak azonban nem lehetnek egymással ellentmondásban, sőt létükben feltételezik egymást. – Mivel a kultúrbölcsélet és társadalombölcsélet, valamint az etika tárgyát ugyanazok a struktúrák képezik, – bár a vizsgálati szempont és a módszer különböző, – ezért ezek a tudományágak nem is lehetnek egymással ellentmondásban, de egymás nélkül nem is létezhetnek, kölcsönösen feltételezik egymást, létüket tekintve, vizsgálati szempontjaik és módszereik révén kiegészítik egymást. – De nemcsak együtt léteznek, együtt is hatnak, továbbá hatásukat és fejlődésüket tekintve állandó kölcsönhatásban vannak egymással,

Hogy aztán közülük melyik tudományág az előbbre való és a magasabb rendű? – Ez a kérdés már kissé összetettebb. Az első pillantásra nyilvánvaló, hogy a kultúrbölcsélet és a társadalombölcsélet az összetett tudati létstruktúrákra vonatkozik, bár tagadhatatlan az egyedekre vonatkozó hatása, és az egész struktúraszinttel való kölcsönhatása. Viszont az erkölcsbölcséletnek – etikának – valamennyi erkölcsi struktúra tárgyát képezi, így lényegesen nagyobb hatósugárral rendelkezik, továbbá az erkölcsi lét- és értékrend, valamint az erkölcsi jó vonatkozásában elirányító és normatív a szerepe. – Így legreálisabbnak az a megállapítás tűnik, hogy a kultúrbölcsélet, a társadalombölcsélet és erkölcsbölcsélet a megismerés azonos absztrakciós szintjén, a rendszerelméleti absztrakciós szinten, társtudományai egymásnak, de – normatív jellege miatt – az etika bizonyos mértékig döntőbb jelentőséget kap.

2. 5. 4. A kultúr- és társadalmi elfajulások oka az erkölcsi jó hiánya.

Etikai modell-alkotásaink és modell-leképezéseink során foglalkoznunk kell a kultúr- és társadalmi elfajulások erkölcsi vonatkozásaival. Meg kell vizsgálnunk az: vajon milyen összefüggés van az immoralitás, valamint a kultúr- és társadalmi degenerációk között? – Ehhez először kíséreljük meg az immoralitás modellizálását.

Az immoralitás modellje a következőkben fogalmazható meg:

A tudati létstruktúra elfajult létállapota, melyből

- hiányzik az erkölcsi jó utáni törekvés és belső elkötelezettség;
- nélkülözi az általános erkölcsi meggyőződés és objektív értékítélet által motivált magatartásformákat;
- az elfajult pszichikai és erkölcsi energetikai állapot miatt az entrópia tartalom – a szabadenergia tartalmat magasan meghaladó mértékben – ugrásszerűen emelkedik;
- mindezek következtében az erkölcsi mozgásváltozás a kisebb ellenállás és a rendezetlenség irányába mutat.

A létstruktúrák felépülésénél többszörös ontológiai rétegződést figyelhetünk meg:

- az elsődleges rétegződés tartalmazza az alapvető alternatívákat, melyeken a struktúra felépül;
- a másodlagos ontológiai rétegződés a lényeges törvényszerűségeket és belső összefüggéseket tartalmazza, melyek a struktúra alkotóelemeit egységbe foglalják, egyetlen struktúrává teszik;
- a harmadlagos rétegződés a struktúra alkotóelemeinek állapothatározóit, azok paramétereit, valamint az egész struktúra és az alkotóelemek viselkedésmódját, magatartásformáit tartalmazza, melyek révén a struktúra környezetében megjelenik, és a környezet kölcsönhatásaiban részt vesz.

(Megjegyzés: Természetesen ez az ontológiai rétegződés a létstruktúrába beépült energetikai, információs és kibernetikai struktúrákban is megállapítható, továbbá – a tudati struktúraszint létezőinél – az erkölcsi struktúrára is vonatkoznak fenti megállapítások.)

Ha most a struktúrákban jelentkező elfajulásokat – degenerációkat – vizsgáljuk, megállapítható a struktúrák degenerációjának ugyanilyen rétegződött jellege. – Így az elfajulások a következők lehetnek.

- Harmadlagos elfajulások, melyek a struktúra alkotóelemeinek állapothatározóiban, azok paramétereinek változásaiban, az egész struktúra viselkedésmódjában, magatartásában és kölcsönhatásaiban jelentkeznek. Ezeket a harmadlagos elfajulásokat nevezzük lényeges problémáknak a struktúrákkal kapcsolatban.
- Másodlagos elfajulások, melyek a struktúrák alapvető törvényszerűségeire, belső összefüggéseire vonatkoznak, ugyanakkor – természetesen – magukon viselik a harmadlagos degenerációk ismertető jegyeit is. Ezeket a másodlagos elfajulásokat nevezzük válságoknak a struktúrákkal, struktúraszintekkel kapcsolatban.
- Az elsődleges elfajulások a struktúrák alapvető alternatíváira vonatkoznak, magukon viselik a másodlagos és harmadlagos degenerációk ismertető jegyeit, végső soron azonban az alapvető alternatívákban felmerülő belső ellentmondásokra vezethetők vissza. Ezek az elsődleges elfajulások a struktúrák felbomlásához vezethetnek.

Ha a kultúra és társadalom legégetőbb problémáit, visszasságait, azok összetevőit és eredetét vizsgáljuk, óhatatlanul az erkölcsi jó hiányához, az immoralitáshoz jutunk el. – A következőkben megkíséreljük röviden megfogalmazni ezzel a problémakörrel, a kulturális és szociális élet elfajulásaival kapcsolatos leglényegesebb mondanivalónkat.

Először: A kultúr- és társadalmi problémák gyökere mindig etikai probléma is.

A tudati struktúraszint létstruktúráinál, tehát a kultúránál és a társadalomnál is, minden etikai vonatkozású, mert a létbe – a lét gyökeréig – beépült az etikai struktúra. Ennek következtében, ha probléma – vagyis harmadlagos elfajulás – adódik a létstruktúrában, a probléma

fennáll és jelentkezik az etikai struktúrában is. – Sőt, legelső sorban ott fog jelentkezni, mivel részint az etikai struktúra a magatartásformák hordozója, részint pedig az erkölcsi struktúra jelzőrendszerében feltétlenül érzékenyebb, mint a tudati struktúrába épült egyéb struktúrák.

Ugyanakkor a struktúrát érintő minden lényeges problémának megvan az etikai vetülete. Talán vegyük sorra a struktúrákra vonatkozó lényeges problémákat. Természetesen tudati struktúrákról beszélünk, annak is szocializált formáiról: a kultúráról és a társadalomról.

– Az állapothatározók és azok paramétereinek állapota, állapotváltozása.

Itt egyértelműen a kultúr-, vagy társadalmi folyamatok szabályozottságának, vagy – még inkább – a szabályozók beállításának hiányáról, illetve hibáiról kell beszélnünk. Egy alapvetően helyes kibernetikai folyamatot az állapothatározók és azok paramétereinek helytelen beállítása, vagy azoknak a folyamat lefutása során történő helytelen módosulása terelhet helytelen irányba. Ennek következménye lesz az, hogy helyes bemenő – input – adatokból szabályosan szervezett folyamat helytelen végterméket – output-adatot – eredményez. – Mik tehát a kultúra, illetve a társadalom legjelentősebb állapothatározói, s milyen beállítási, szabályozási hibák jelenhetnek meg, amelyek kultúr-, illetve társadalmi problémává válhatnak?

Kultúra vonatkozásában a legjellemzőbb állapothatározókat és azoknak problémát jelentő elfajulásait a következőkben határozhatjuk meg.

– Kultúrszint és annak rendezetlensége, ezen belül a tudományos szint és tudományos szemlélet. Ez képezi a kultúra és kultúrfejlődés alapvető feltételrendszerét, melynek hiányában az ember és kultúrája alacsony szinten megreked, kultúrtevékenysége látszattervékenységgé válik, a továbbfejlődés valószínűsége a minimálisra csökken. – Így ennek az alapvető állapothatározónak helyes paraméterei a kultúra, a tudomány kibontakozását és virágzását segíti, míg elfajult állapotuk a kultúra stagnálásának és lebomlási valószínűségének forrása.

– A kultúr- és tudományos intézetek, intézmények színvonala és célra-irányultsága. Itt már komplexebb módon, a pszichikum és pszichikum-előttiség kiegészüléséből és együttthatásából épül fel a kultúra és kultúrfejlődés további feltétel- és eszközrendszere. Ezen állapothatározók paramétereinek helyes beállítása – pl. az intézmények fejlettsége, szervezettsége és felszereltsége, stb. – tovább erősíti a kultúra és kultúrfejlődés komplex kibernetikai folyamatát. – Ellenben az állapothatározók elfajulása, illetve a paraméterek helytelen beállítása a kultúra és a tudomány kibernetikai rendszerének hatásfokát csökkenti, sőt a megfelelő működés valószínűségét minimalizálja. Ilyen negatív irányban ható tényezők lehetnek: a színvonal nélküliség, öncélú vagy koordinálatlan tevékenység, valamint az intézmények „vízfejűsége”. (Megjegyzés: A „hydrocephalia”, vagyis „vízfejűség”, mint közösségi tünet, nem ismeretlen fogalom, jelenti: a koncepción, feltétel-, cél- és eszközrendszeren túlnövő, indokolatlanul felduzzasztott és felhígított szervezési és vezetési hierarchiát.)

– Kultúrtermékek, tudományos eredmények létrehozására való irányultság, azok terjesztése és védelme. Ezekben az állapothatározókban már konkrét célrendszer fogalmazódik meg a kultúra objektívációinak megvalósulási komplex folyamata formájában. – Negatív állapotváltozást, a paraméterek helytelen beállítását jelenti minden előirányzott output-tól való eltérés. Így: a termékletlenség, a kultúrtermékek választékának hiánya, tudományokban az annyira lényeges alap kutatások mellőzése, melyek nélkül nincs hatékony alkalmazott kutatás, továbbá a kultúr-értékek terjesztésének és védelmének hiánya. Különleges elfajulást jelent a „giccs”, valamint az olcsó kultúr-romantika. – Amennyire jelentős az állapothatározók pozitív állapotváltozása és paramétereik szabályozott beállítása, annyira problematikusá válik a kultúra hatékony objektíválódása az elfajult állapotok következtében, s a fejlődési valószínűség teljes lecsökkenését eredményezheti.

– Mindezek pozitív együtthatásaként jelentkeznek maga a kultúrtudat és kultúrtudati fejlettség, illetve negatív együtthatásként kell értelmezni minden elfajult állapotot, a kultúrtudatban bekövetkező rendezetlenséget, valamint a kultúrtudatban való elmaradottságot és visszafejlődést. – Mindez azonban már átnyúlik a viselkedésmód és magatartás területére.

Társadalmi vonatkozásban a legjellemzőbb állapothatározókat és azoknak társadalmi problémát jelentő elfajulásait – a kultúrához hasonlóan – a következőkben határozhatjuk meg.

– A társadalmi létszint anyagi-fizikai feltételrendszerének teljesülése. Itt – jelen megfontolásaink során – nem a társadalom anyagi-gazdasági bázisára gondolunk. – (Természetesen az is része lesz az anyagi-fizikai feltételrendszernek.) – Állapothatározóink első csoportjaként a társadalmi lét prébiológiai és biológiai feltételeit határozzuk meg, még pedig: az emberi élet – és azon belül a társas élet – energetikai, biokémiai és biológiai szükséges és elégséges feltételeit és eszközeit, az átöröklést és genetikai továbbfejlődést, a geológiai, meteorológiai és természeti adottságokat, a környezetvédelmet, stb. Mindezen állapothatározók paramétereinek az ember által befolyásolható beállítása és szabályozása, azoknak helyes szinten tartása, természetes állapotának védelme ennek a témakörnek lényeges tartozéka. – S mindezeknek nyomós ok nélküli és helytelen manipulálása, a környezetet szennyező és a természet – már közel sem eredeti és sértetlen – állapotát tovább veszélyeztető beavatkozások – (kemizálás, biológiai manipuláció, esztelen atom- és rakéta-kísérletek, egyáltalán az ABC-fegyverek gyártása és tárolása, stb.) – mind megannyi komoly problémát okozó elfajulás forrása. Egyszerűen ma már képtelenek vagyunk felmérni azokat a károkat, melyet az emberi élet és társadalom anyagi-fizikai feltétel- és eszközrendszerében létrehoztunk, s még kevésbé látjuk a megoldáshoz vezető utat. Ezeknek az állapothatározóknak területén – meggyőződésem szerint – már nem is problémákról, hanem sokkal inkább válságokról kellene beszélnünk, melyeknek nemcsak tudományos-technikai, hanem – főleg – etikai gyökerei vannak: immorálissá vált a természettel szembeni magatartásunk, s a problémákat – vagy inkább válságokat – képtelenség tudományos-technikai eszközökkel feloldani.

– A társadalmi létszint tudati-pszichikai feltételrendszerének teljesülése. – Állapothatározóink második csoportjaként a társadalmi lét tudati-pszichikai feltételeit határozzuk meg, úgy mint: az értelmi fejlettséget és a helyes tudati fejlődést, a helyesen megfogalmazott és értelmezett érzelmi töltöttséget, a törekvési szint megfelelő pszichikai energetikai állapotát, a tudati alternatívák alapján történő felelősségteljes választás lehetőségét és valószínűségét, s mindezt a helyesen megfogalmazott és értelmezett humanizmus szellemében. – Természetesen jelen megfontolásaink során nem állítjuk szembe az u. n. humán tudományokat a természettudományokkal, csupán azt kívánjuk hangsúlyozni, hogy a társadalmi létszint tudati-pszichikai feltételrendszere akkor teljesülhet, ha központjában mindig a teljes ember áll. – Ezzel valójában már utaltunk is az állapothatározók, valamint azok paramétereinek elfajult állapotára: minden fentiekől való eltérés minimum harmadlagos elfajulást – s még jó, ha nem súlyosabbat – okozhat. Így ebben az állapothatározó-csoportban a problémák a társadalmi tudati szintben való elmaradásra vezethetők vissza, valamint az antihumanizmusban megnyilatkozó immoralitásra, melynek következményei azonban már átnyúlnak a magatartásbeli elfajulások területére.

– A társadalmi intézmények színvonala és célra irányultsága. – Ez a harmadik lényeges állapothatározó-csoport, melynél döntő a paraméterek beállításának minősége. Itt már nemcsak a két előző állapothatározó-csoport uniójáról és együtthatásáról van szó, hanem a tudati struktúraszintnek a tudatelőtti struktúraszintekkel történő komplex kiegészüléséről, melyek a társadalmi intézményekben öltenek testet, s alkotják a társadalom komplexebbé válásának és továbbfejlődésének további feltételeit, valamint eszközrendszerét. – Ezen állapothatározók paramétereinek helyes beállítása – pl. az intézmények fejlettsége, szervezettsége és felszereltsége, koordinált együttműködése, megfelelő koncepció és irányvonal

meghatározása, stb. – tovább erősíti a társadalmi fejlődés komplex kibernetikai folyamatait. – Ellenben az állapotváltozók elfajulása, illetve a paraméterek helytelen beállítása csökkenti a társadalom kibernetikai rendszereinek hatásfokát. Ilyen negatív irányba ható tényezők lehetnek, pl. a társadalmi intézmények színvonal nélkülisége, öncélúsága, munkájuknak koordinátlansága, magának a társadalomnak elbürokratizálódása, stb. Legsúlyosabb problémákat okozhatja a társadalmi intézmények antihumánus beállítottsága, mely – ha általános és tartós jelenséggé válik – másodlagos elfajulást, vagyis társadalmi válságot okozhat. – Az intézményeknél – éppen az elszemélytelenedés következtében – fokozott mértékben fennáll az a veszély, hogy a közösségi jó háttérbe szorul, elveszíti domináns jellegét, egyszerű „jelszóvá” válik, s a közjó hiánya folytán a társadalmi immoralitás góciává válnak a társadalom számára döntő jelentőségű intézmények. Ez újra a magatartásbeli elfajulások területét érinti.

– Társadalmi termékek létrehozására való irányultság, a társadalmi termékek védelme. – Ezekben az állapotváltozóknak fogalmazódik meg a társadalmi objektíválódás komplex folyamata, mint a társadalmasulás egyik legjelentősebb célrendszere. Tartalmazza többek között: a társadalmi munkát és munkamegosztást minden energetikai, információs és kibernetikai feltételével, a társadalom anyagi-gazdasági bázisának létrehozását és bővítését, az össz-társadalmi termék és termékválaszték tervezését, szervezését és megvalósítását, az össz-társadalmi termék elosztását, mindezt a helyesen megfogalmazott és közmeggyőződéssel alátámasztott közösségi jó szellemében és a teljes ember, mint szabad személyiség, jogos igényeinek és kötelezettségeinek figyelembevételével, Stb. – Döntő jelentőséget kap ezen állapotváltozó-csoport paramétereinek helyes beállítása, a beállítás állandó ellenőrzése, a társadalmi fejlődésnek megfelelő módosítása, vagy átalakítása. – Azt hiszem, nem kell külön hangsúlyoznom, hogy milyen jelentős problémákat okozhat az állapotváltozók elfajulása, vagy paramétereik helytelen beállítása. Ha csak arra gondolunk, hogy az objektíválódás folyamatában a teljes társadalom tudatos együttműködése, munkája és munkamegosztása szükséges a közösségi jó szolgálatában, s minden egyes ponton – akár a tervezésben, akár a szervezésben, akár a végrehajtásban – mennyi lehetőség nyílik az immorális beavatkozásra, máris megközelítőleges képet kapunk a súlyos és kevésbé súlyos problémák keletkezésének lehetőségéről és valószínűségéről.

Ha mindezeket végiggondoljuk, szinte reménytelennek tűnik, hogy bármikor is olyan fokra juthat el egy társadalom, melyben a társadalmi lét, a társadalmi intézmények működése és objektívációjuk létrehozásának folyamata valamennyire is megközelítse a moralitást és az igaz emberséget, még azon is csodálkozunk kell, hogy a fejlődésben eddig is eljutottunk. – Mindez azonban már átnyúlik a magatartás és magatartásformák vizsgálatának területére.

– A struktúrák viselkedésmódja, magatartásformái és kölcsönhatásai.

Itt is a tudati struktúraszint létstruktúráit vizsgáljuk, az összetett tudati lét kultúr-, illetve társadalmi struktúráit, abból a szempontból, hogy viselkedésmódjukban, magatartásformáikban, ezeknek a magatartásformáknak változásaiban, valamint kölcsönhatásaiban jelentkeznek-e és hogyan az elfajulások. S ezek a harmadlagos elfajulások milyen kultúr-, illetve társadalmi problémákat vetnek fel, a problémáknak mik az erkölcsi gyökerei, illetve milyen erkölcsi vonatkozásokkal bírnak.

Kultúra vonatkozásában a legjellemzőbb és legjelentősebb viselkedésmódokat, magatartásformákat és kölcsönhatásokat, valamint azoknak kultúrproblémát jelentő elfajulásait a következőkben határozhatjuk meg.

– Kultúrszintek, tudományos szintek rétegezettsége, egymáshoz való viszonya. – A kérdés összetett és bonyolult, mivel többfajta, jellegében és minőségében eltérő kultúra – etnikai,

vallási, osztály, stb. kultúra – létezik, azok is különböző fejlettségi szinten lehetnek és vannak is ténylegesen, egymás mellett és egymás fölött. – Ugyanezen eset fennáll a tudományoknál is, sokszor még fokozottabb mértékben és kiélezett formában, mint a kultúránál. – (Gondoljunk csak egyes tudományok, tudományágak, sőt tudományágakon belül konkrét irányzatok éles és engesztelhetetlen szembenállására.) – A kultúrák, illetve a tudományok rétegezettségével, mint objektív adottsággal, számolni kell, s egyetlen elfogadható megoldás: az egymással szembeni nyitottság, egymás megbecsülése, egymás iránti türelem és közös érintkezési pontok keresése. Ez a magatartásforma azonban olyan mély egyéni erkölcsiséget, a közösségi jó olyan mértékű ismeretét és iránta való elkötelezettséget igényel, mely a tudati-erkölcsi energiaszintnek – mondhatni – minőségi változását jelenti mind az egyén, mind pedig a kultúr- és tudományos közösségek számára. – Ebben a magatartásformában jelentkező és kultúrproblémát jelentő elfajulásokat legtalálósabban talán „sznobizmus” és az „apartheid” kifejezésekkel közelíthetjük meg. – A kultúr- és tudományos sznobizmus a más kultúráknak, más tudományágaknak lenézését, lebecsülését jelenti; a kultúr- és tudományos apartheid pedig a merev elzárkózást, a kultúr- és tudományos kasztrendszert, vagy még inkább: klikkrendszert jelöli. mindkettő a tudati struktúra magatartásformájában jelenlevő immoralitásból források, s jelentős problémákat okozhat. Első sorban gátat vet a kultúr- és tudományos kölcsönhatásoknak, így a kölcsönhatásokon alapuló fejlődési valószínűség csökkenéséhez vezet.

– A helyesen megfogalmazott kultúrigény, kultúrszomj. – Ez hallatlan lendítőerőt jelent mind a kulturális, mind a tudományos munkában, az intézmények működésében, a kultúr- és tudományos objektívalódás folyamatában. – Elfajult állapotát – talán – a „tudományos megszállottság” kifejezésével tudjuk megközelíteni. Itt nemcsak az „erőszakos törtétekre”, a „mindenáron feltűnni vágyókra” és „produkálni akarókra” gondolok, hanem első sorban az u. n. „jóindulatú megszállottakra”, akik számára nem is létezik más, mint az adott tudomány. Minden közösségi életnek, így a kultúrának és a tudománynak is, teherterhelései az ilyen egyének, mert képesek maguk körül és maguk előtt – pusztán ügybuzgalomból – mindenkit és mindent legázolni. Az ilyen egyének gátlástalanul törnek az általuk „jónak és helyesnek vélt” cél felé, s végül is olyan súlyos problémákat okozhatnak ezzel az immoralis magatartásukkal, melyek a normális kultúr- és tudományos életet, azok egyenes és ütemes fejlődését komoly mértékben gátolják.

Kultúr- és tudományos kölcsönhatáros, mindezeknek a helyes magatartásformában való tükröződése. – Ezek a kölcsönhatások több irányban valósulhatnak és valósulnak meg.

Először: A kultúrán és tudományon belül, mint az adott kultúra, adott tudomány részeinek és egészének kölcsönhatása. Alapvető viselkedési módja és magatartási formája: az adott kultúra, illetve tudomány területén a szintézisre való törekvés.

Másodszor: A kultúrák és tudományok között, mint az egymás mellett és egymás fölött rétegeződött tudományoknak, érintkező és átfedő területeken való kölcsönhatása. Alapvető viselkedési módja és magatartásformája: az egymás felé való nyitottság, az adásnak és elfogadásnak készsége.

Harmadszor: A kultúrák és tudományok, valamint az egyéni és társas élet egyéb területei között létesült állandó kölcsönhatás. Alapvető viselkedési módja és magatartásformája: a teljességre való törekvés a humanizmus szellemében.

A kultúr- és tudományos magatartásnak ezek a pozitív tényezői jelentősen hozzájárulnak a kultúra és a tudomány kiteljesedéséhez, növelik a fejlődés valószínűségét.

Ugyanakkor – a kölcsönhatással kapcsolatos – negatív tényezőt jelentő magatartásbeli elfajulások ellentétes irányban hatnak. Ezek a tényezők általában a következők lehetnek.

Először: Gátolják a kultúra és tudomány kölcsönhatásait az emberi élet egyéb területeivel, a teljességre való törekvés és egységesítés helyett az emberi élet feldarabolását, elkülönítését, az emberi erőfeszítések szétforgácsolását eredményezik.

Másodszor: Gátolja a kultúra és tudományok egymás közötti kölcsönhatását, az egymás felé való nyitottság helyett a merev elzárkózás, a más irányú eredmények és fejlődés lenézését és megvetését, kultúr- és szak-barbarizmust eredményez.

Harmadszor: Magán az adott kultúrán, adott tudományon belül is gátolja az egységesülésre irányuló kölcsönhatásokat, a szintézisre való törekvést, beszűkült irányzatokra és túlspecializált szakterületekre bontva az egyes kultúrretegeket, tudományágakat, holott minden területen a túlspecializálódás degenerációt jelent, s a fejlődéssel szemben a stabilizálódás valószínűségét a maximálisra növeli.

Ebben a kérdéscsoportban – a kölcsönhatások területén – a kultúrmagatartásban jelentkező legsúlyosabb elfajulásként kell megemlítenünk a kultúrák és tudományok koordinálatlanságát, a hierarchikus felépítés hiányát, illetve a hierarchikus egyensúly felbomlását, s végül – végsőkifejletében – a kultúr-anarchiát.

– Együtthatás a kultúra, illetve tudomány, valamint az emberi élet egyéb területei, első sorban a társadalom között. – A kultúra és a tudomány nemcsak kölcsönhatásban áll egymással és az emberi élet különböző területeivel, hanem az a kölcsönhatás egyúttal együtthatás is. – Valahogy hasonló a helyzet, mint a fizikában: az erők nemcsak egymásra hatnak, hanem együttesen erőteret hoznak létre, s így – erőter formájában – fejtenek ki hatást más tömegekre és erőterekre, sőt, azokkal együtthatva, akár távolhatás formájában is, további együttes hatásokra is képesek. – Az együtthatás valahogy hasonló formában történik a szocializált létstruktúrák esetében, tehát a kultúránál és a tudománynál is: a különböző kultúrák, tudományok sajátos hatásteret képeznek, s az élet más területein kialakult egyéb – különböző – hatásterekkel kölcsönhatásra lépnek, és a továbbiak során együtt hatnak a teljes emberi életre és az emberi élet környezetére. Mondhatni: ilyen együtthatások eredménye maga az emberi társadalom, intézményeivel és objektivációival. Ezt az együtthatást erősítik a kultúrák, tudományok – az előzőekben már meghatározott – állapothatározó-csoportjai és magatartásformái, illetve azok rendezett, magas szintű és fejlődőképes állapota. – Negatív tényezőként jelentkezik, mint a kölcsönhatások és együtthatások legjelentősebb akadályá, hatásfokának legerősebb csökkentője, bizonyos körülmények között az együtthatás valószínűségének teljes leszűkítő oka: elszakadás a léttől, a társadalomtól. Az emberi lét és tudomány fölötti, az emberi léttől és társadalomtól elszakadó kultúra és tudomány önellentmondás, mivel a kultúra és tudomány létjogosultságát az emberi létbe és társadalomba történő beépülése révén kapja. Ezek alapján érthető meg az individualizmus, nacionalizmus és egzisztencializmus, mint kultúrforma és kultúrmagatartás csődje.

Társadalom vonatkozásában a legjellemzőbb és legjelentősebb viselkedésmódokat, magatartásokat és magatartásforma változásokat, valamint kölcsönhatásokat, illetve mindezeknek társadalmi problémát jelentő elfajulásait a következőkben határozhatjuk meg.

– Társadalmi rétegezettség, a társadalmi rétegek egymáshoz rendezett viszonya. – A társadalmi rétegeződés többirányú lehet, de ralis alappal bíró valóság. Ilyen tényleges rétegeződési megvalósulások: Osztály, foglalkozási, vagyoni, vallási és világnézeti, nemzeti vagy faji rétegeződés. De más irányú rétegeződési lehetőségek is fennállnak, így: urbanizációs, népi, kulturális, stb. rétegeződés. – Általában hármas alapvető rétegeződési szempontot különböztethetünk meg, ezek: foglalkozási-vagyoni, népi-faji, kulturális-világnézeti, ahol is a hovatartozás szabja meg a rétegeződés irányát és mértékét. A társadalmi rétegek viselkedésmódja és magatartásformája, egymáshoz való rendezett viszonya jelentős mértékben meghatározójává válik az adott társadalom viselkedésmódjának és magatartásformájának, valamint ezek mozgásváltozásának. – Az elfajulások pedig, melyek a társadalom problémáiban és konfliktusaiban – esetleg válságaiban – jutnak kifejezésre, a társadalmi

rétegződésben, a társadalmi rétegek magatartásformáiban, valamint a társadalmi rétegek egymáshoz való rendezetlen viszonyában jelentkeznek elsődlegesen. – Gondoljunk a társadalmi sznobizmusra, mely első sorban a vagyoni és hatalmi „elit” jellemzője, s mint ilyen, forrása a társadalmi feszültségeknek. Ugyanilyen súlyos társadalmi problémát jelent a „társadalmi apartheid”, mely a társadalmi rétegződés minden fajtájánál diszkrimináció formájában jelentkezhet, s végső kifejtésében áthághatatlan falat von a „vezető elit” és az „elmaradott tömeg” közé. – Ezeket az elfajult jelenségeket és magatartásformákat legmegrázóbb módon a „harmadik világban” figyelhetjük meg, ahol már szinte megoldhatatlan problémát jelentenek a degenerált társadalmi magatartásformák, s várhatóan robbanásszerű formában fog végbemenni a társadalmi kiegyenlítődé.

(Megjegyzés: A természetben a jelentős potenciál-kiegyenlítődési folyamatok rendszerint váratlanul robbanásszerűen mennek végbe: földrengés, szökőár, égháborúk, tornádók, elektromos- és elektromágneses-viharok, stb. formájában.)

– Társadalmi igény, társadalmi tudati fejlődési igény, mint magatartásforma és a társadalmi mozgásváltozások alapja és kifejezőmódja. – Minden helyesen megfogalmazott és megvalósított mozgásforma magában hordja a fejlődés lehetőségét és valószínűségét. A társadalmi magatartásformának egyik legalapvetőbb, fejlődési valószínűségét növelő összetevője a társadalmi és a társadalmi fejlődési igény. Magának – a társadalmat alkotó és létrehozó alapstruktúrának – az egyedi egyszeres tudati létstruktúrának, vagyis: a szabad személyiséggel rendelkező embernek alapvető állapotathatározója a fejlődési képesség és igény. Ez az emberi élet egész területére szóló és kiterjedő igényt jelenti, vonatkozik a teljes emberi kiteljesedésre, egyéni és szocializált formában egyaránt. A társadalmi igény, mint magatartásforma, jelenti a társadalomban, intézményeiben és objektíválódási folyamataiban való aktív részvételre történő ráirányulást, ösztönös és tudatos törekvést a részvétel vállalására a helyesen megfogalmazott közösségi jó és társadalmi fejlődés érdekében. – A társadalmi tudati fejlődési igény pedig jelenti – ugyancsak ösztönös és tudatos módon – a rendelkezésre álló szellemi eszközök megragadását és felhasználását abból a célból, hogy az egyén saját és mások tudatát formálja, fejlessze a társadalmi lét és annak komplex fejlődése érdekében. Ez, mint a magatartásformának alapvető összetevője, elengedhetetlenül szükséges az egyéni és társadalmi tudati fejlődéshez, a társadalmi mozgásváltozásoknak helyes szabályozásához és vezérléséhez a fejlődési valószínűség növekedésének irányában. – Ugyanakkor lehetséges és létezik ennek a magatartásformának elfajult állapota. Ha a társadalmi fejlődést meg nem engedett eszközökkel – tudatfejlesztés nélkül – erőltetik, ha társadalmi igény feltámasztása nélkül kényszerítik az egyéneket, társadalmi rétegeket, az egész társadalmat a nem-önkéntes részvétel vállalására, különösen akkor, ha a közösségi jó és a társadalmi fejlődés megfogalmazása ontológiailag, etikailag helytelen, nem illeszthető be az objektív lét- és értékrendbe. – Itt arra szeretnék nyomatékosan rámutatni, hogy a legnagyobb, mondhatni: világméretű társadalmi elfajulásokat korunkban az erőszak és kényszer eredményezi, ezért kell a leghatározottabban elítélnünk a terrorizmust, náciizmust, fasizmust, személyi kultuszt, a helytelen globalizmust, valamint az egyes államoknak, mint hatalmi szerveknek, más államokkal és népekkel szembeni erőszak-alkalmazását. – Erőszak és kényszer sem emberi, sem társadalmi fejlődést nem eredményezhet, az emberi és társadalmi életben egyaránt súlyos problémák, konfliktusok származnak belőle, és nem egyszer válsághoz vezethetnek.

– Társadalmi kölcsönhatások társadalmon belül, a társadalmi rétegzettségnek megfelelően, valamint a különböző szintű és fejlettségű társadalmak közötti kölcsönhatások. – Ezek a kölcsönhatások a társadalom különböző részstruktúrái és a társadalmak különböző struktúrái között a létbe beépült energetikai, információs és kibernetikai strukturáltságnak megfelelő módon mennek végbe. Az energetikai, információs és kibernetikai kölcsönhatások szabályszerű lefutása következtében formálódik, fejlődik és válik teljesebbé az emberi társadalom. Azonban a helyes megfogalmazásnak, irányításnak és szabályozásnak ki kell terjednie az erkölcsi kölcsönhatásra is. Mert a társadalmi részstruktúrák különböző kölcsönhatásai között

nem elhanyagolható helyet foglalnak el az etikai kölcsönhatások: a társadalom rétegződésében megjelenő erkölcsi jó, erkölcsi magatartásforma, annak mozgásváltozásai, az erkölcsi jó kötelezettsége és annak belső meggyőződésben történő megfogalmazódása, stb. A társadalmi rétegződésnek ezek az energetikai, információs, kibernetikai és erkölcsi kölcsönhatásai hozzák létre az emberi társadalmat (társadalmakat), intézményeivel, objektíválódási lehetőségeivel és folyamataival. A különböző társadalmak, társadalmi formák közötti kölcsönhatások pedig alapfeltételei a társadalmi fejlődésnek, kiegyenlítődésnek, az egész emberiség fejlődési valószínűsége növekedésének. – Az elfajult állapotok mérlegelésénél ezeknek a pozitív szempontoknak hiányából kell kiindulnunk: az energetikai, információs, kibernetikai és erkölcsi kölcsönhatások hiánya eleve lehetetlenné teszi a normális társadalmi élet kialakulását, illetve a társadalmi rétegek komplex és koordinált együttműködésének, együttfejlődésének, viszonylagos kiegyenlítődésének valószínűségét minimálisra csökkenti. Ez – hatásaiban amúgy is súlyos – elfajulás, melyet joggal nevezhetünk társadalmi anarchiának, jelentősen fokozódik, ha a hiányzó kölcsönhatások helyébe ellenhatások lépnek, s ezek az ellenhatások az erőszak jellegét öltik magukra. Az ilyen ellentmondásokkal bíró társadalmi berendezkedés nem tudja hivatását betölteni, nem rendelkezik a fejlődés, de még a stabilizálódás valószínűségével sem, a társadalmi problémák és konfliktusok – nagy valószínűséggel – társadalmi válságba mennek át. Ez különösen súlyossá válik, ha nagyobb hatalmi, gazdasági, hadipotenciállal rendelkező állam alkalmaz erőszakot nálánál gyengébb, társadalmilag-gazdaságilag fejletlenebb társadalmakkal szemben, (mint a kolonializmus, neokolonializmus, imperializmus). – Ez már nemcsak válsághoz, hanem kultúrák-társadalmak felbomlásához is vezethet, a mai technikai civilizáció mellett pedig nem lehetetlen, hogy népi rtasba, sőt az emberiség öngyilkossági kísérletébe is torkolhat.

– Együtthatás a kultúrák-tudományok és társadalom, valamint az egyén és közösség között. – A kultúra kapcsán már beszélhetünk az együtthatás mibenlétéről, igyekeztünk megvilágítani a kérdést a fizikai erők, erőterek, azok együtthatása és távolthatása révén, bizonyos mértékig utaltunk már a kultúra és társadalom együtthatására és elfajult állapotára. Most – bár röviden – részletezzük a társadalmi együtthatás pozitív és negatív összetevőit, illetve következményeit. – A társadalmi vonatkozású együtthatás feltételezi az együttható részstruktúrák, jelen esetben a kultúra-tudomány és társadalom, valamint az egyén és közösség koordinált egyensúlyát, komplex és együttes kölcsönhatását. Ugyanakkor minden struktúra részéről olyan viselkedésmódot és magatartásformát, mely tartalmazza a helyesen megfogalmazott erkölcsi jót és annak belső kötelezettségen alapuló belső kötelezettségét.

(Megjegyzés: Természetesen a kultúra-tudomány és az egyén által megfogalmazott erkölcsi és közösségi jó soha nem lehet ellentmondásban a társadalom által megfogalmazott közösségi jóval; de fordítva sem!) – Valójában ezek a szükséges és elégséges feltételei az együtthatásnak, azzal a kiegészítéssel, hogy mindegyik résztvevő struktúra számára tisztázottnak kell lennie: Meddig és milyen mértékig terjed a többi – az együtthatásban résztvevő – struktúra joga és kötelezettsége. Egyébként ugyanez a feltételrendszere a különböző társadalmak, társadalmi rendszerek, államhatalmak együttélésének és együtthatásának is. – A kultúra, társadalom, gazdasági élet etikailag szabályozott, a humanizmus szellemének legmegfelelőbb együtthatási magatartásformáját fogalmazta meg a XX. század egyik legjelentősebb pápai megnyilatkozása, a „Populorum Progressio” enciklika befejező része:

„A testvériséget a kultúrák s az emberek őszinte párbeszéde teremti meg. A fejlődés nagy vállalkozása a közös erőfeszítéssel végzett munka során akkor hozza közelebb egymáshoz a népeket, ha a kormányzatoktól és képviselőiktől a legegyszerűbb emberekig mindenkit a testvéri szeretet lelkesít, s az az őszinte vágy hajt, hogy felépítse a szolidáris világ kultúráját. Akkor majd olyan párbeszéd indul meg, amelynek középpontjában nem a termelés vagy a technika, hanem az ember áll...”

„A népek túlságosan nagy gazdasági, társadalmi, gazdasági és kulturális különbségei feszültségeket, viszályokat teremtenek és veszélyeztetik a békét. A nyomorúság ellen vívott küzdelem, az igazságtalanság elleni harc egyértelmű a jobblét, az emberi és szellemi haladás ösztönzésével, az emberiség egyetemes javával. A béke nem csupán a háború szünetelése, azt nem is mindig az erők ingatag egyensúlya teremti meg, hanem fokozatosan kell felépíteni, haladva az Isten akarta rend felé, mely tökéletesebb igazságot teremt az emberek között.”

„A népek maguk fejlődésük munkásai, tehát első sorban ők a felelősök érte. Ha azonban elszigetelődnek egymástól, nem sikerül megvalósítaniuk azt. A békéhez vezető fejlődés útján ezek a mérföldkövek: az egymás környékén lakó népek kölcsönös támogatását rögzítő megállapodások, szélesebb körű egyezmények, összehangolt programokat tartalmazó nagyobb horderejű szerződések.”

„Ez a világméretű együttműködés olyan nemzetközi intézményeket igényel, amelyek előkészítik, összehangolják és irányítják az együttműködést, míg csak be nem lehet vezetni egy általánosan elfogadott jogrendet...”

„E reményeket egyesek bizonyára vágyálomnak tartják. Lehetséges azonban, hogy éppen az ő realizmusuk bizonyul hézagosnak, mert nem ismerték fel a világ dinamizmusát. Azét a világét, amely testvéribb légkörben akar élni, és amely, annak ellenére, hogy tudatlan, téved, vétkezik, vissza-visszahull a barbarizmusba, és hogy az üdvösség útjáról letérve kerülő utakon tévelyeg, lassan-lassan mégis Teremtőjéhez közeledik, még ha erről nincs is tudomása...”

„Ütött a cselekvés órája: megannyi ártatlan csecsemő további élete, megannyi szerencsétlen család emberi szintre emelkedése, a világ békéje és a civilizáció jövője forog kockán. Minden embernek és minden népnek vállalnia kell a felelősséget!”

Minden jóakarátú és felelősségteljesen gondolkodó ember érzi és tudja, hogy csak valahogy ilyen módon lehet megoldani a szociális életnek ezt a legjelentősebb problémáját. – Mert, hogy milyen súlyos – kontinenseket rengető – problémák vannak, azt mindenkinek látnia kell. Az individualizmus és a kollektívizmus extrém kifutásai, elfajult magatartásformái csőd felé viszik magát a humanizmust. Pedig a mai egyedi és szocializált létformák keretein belül a humanizmus az egyetlen szubtranszcendens kapaszkodó, mely körül kikristályosodhat a különböző kultúrák, társadalmak, gazdasági rendszerek egyensúlya és együtthatása. Csak a humanizmuson belül találhatók meg azok az érintkezési és étfedésbe kerülő felületek, ahol komplex és koordinált együttműködés remélhető az emberiség közös java érdekében. – Íme, az alternatíva – ma már egészen leegyszerűsített formában – adott: vagy megtaláljuk a közös fogódzópontot, vagy pedig az elfajult állapot sodor a megoldhatatlan konfliktusok, az állandóan mélyülő válságok felé, s növeli a jelenlegi kultúrák és társadalmak felbomlási valószínűségét.

Mindezek erkölcsi gyökereit kutatva energetikai axiómarendszerünkhöz jutunk el: a szabadenergiahatás- és entrópia-elvek érvényesüléséhez az erkölcsi struktúrában.

– Kultúr- és társadalmi fejlődésnél a pozitív hatás oka minden esetben, egyéni és szocializált formában egyaránt:

= az erkölcsi struktúra állapotthatározóiban bekövetkezett szabadenergia-növekedés, mely egyben növeli az erkölcsi energiaszint emelkedési valószínűségét;

= az erkölcsi struktúra viselkedésmódjában és magatartásformájában ugyanez a szabadenergiahatás és energiaszint emelkedés létrehozza a nagyobb ellenállás irányába mutató

mozgásállapot változást a munka révén, mely munka pozitív irányban visszahat az erkölcsi magatartásra.

– Kultúr- és társadalmi elfajulásoknál a negatív hatás oka minden esetben, egyedi és szocializált formában egyaránt:

= az erkölcsi struktúra állapotváltozásokban bekövetkezett entrópia tartalom növekedése, mely egyben növeli az erkölcsi energiaszint csökkenési valószínűségét;

= az erkölcsi struktúra viselkedésmódjában és magatartásformájában ugyanez az entrópia tartalom növekedés és energiaszint csökkenés létrehozza a kisebb ellenállás irányába mutató mozgásállapot változást az erkölcsi jó hiánya következtében, mely a továbbiak során negatív irányban visszahat az erkölcsi magatartásra.

Ugyanakkor fenti tényezők visszahatnak magára az erkölcsi struktúrára, a szabadenergiahatás növeli abban a fejlődési valószínűséget, és a magatartásforma teljesebbé válását, a teljesebbé vált erkölcsi struktúra pedig nyilvánvalóan alkalmasabb a továbbfejlődésre, azon belül a helyes szocializációra. – Az elfajulások viszont az erkölcsi struktúrában további degenerációkat hoznak létre, a magatartásformát pedig az immoralitás formájában deformálják, a deformált erkölcsi struktúra pedig még alkalmatlanabbá válik a továbbfejlődésre és a helyes szocializációra. – Így nemcsak erkölcsi szempontból szükséges az erkölcsi fejlődés, hanem társadalmi szempontból is mind nagyobb hangsúlyt kell kapnia az erkölcsi struktúra fejlődésének, hogy minél inkább érvényesülhessen a társadalmi életben az etikai magatartás.

Másodszor: A kultúr- és társadalmi válságok oka mindig erkölcsi válság.

Válságoknak, mint azt már meghatároztuk, a létstruktúra másodlagos rétegződésében keletkezett elfajulásokat nevezzük. A létstruktúráknak ez a másodlagos rétegződése a lényeges törvényszerűségeket és az alapvető belső összefüggéseket tartalmazza, melyek az adott struktúra alkotóelemeit egységbe foglalják. A válságokat okozó degenerációk is ezekre a lényeges törvényszerűségekre belső összefüggésekre vonatkoznak olyan formában, hogy

– vagy a struktúra alkotóelemei között a belső összefüggések komoly mértékben meglazulnak, az alkotóelemek közötti egyensúly megbomlik, új súlypontképződés révén más egyensúlyi viszonyok alakulnak ki, így a belső összefüggések lényegesen átrendeződnek;

– vagy pedig a struktúra alkotóelemei – részben vagy egészben – kivonják magukat a lényeges törvényszerűségektől, esetleg a törvényszerűségektől egyesek érvényüket veszítik, illetve alapvetően átfogalmazódnak.

A struktúra másodlagos rétegződésében végbemenő ilyen jellegű változások korántsem zajlanak le zökkenőmentesen. Az előzőekben jelezett átrendeződés már végállapotnak mondható, közben azonban olyan elfajult állapotok állhatnak elő, – éppen a struktúra másodlagos rétegződésében végbemenő mozgásváltozások indító okaként és az állapotváltozások folyamata során, – melyet joggal nevezhetünk válságnak. – Természetesen ezek a másodlagos elfajulások magukon hordják a harmadlagos elfajulásokat – a problémákat – jegyeit is, azzal a különbséggel, hogy a felszínen jelentkező problémák mögött a mélyben lényeges strukturális változások vannak folyamatban, s valójában a törvényszerűségekből és belső összefüggésekből jelentkező eltolódások és deformációk hozzák felszínre a problémákat is. Végül soron azonban válság van jelen, mely vagy a struktúra másodlagos rétegződésében létrejött lényeges változással megoldódik, vagy pedig a struktúra felbomlásához vezet, mivel az elsődleges rétegződésre – az alapalternatívákra – is áttérjed az eltolódás és deformáció. – Európa, és benne országunk, története bővében van ilyen válságoknak, s a korszakokat mindig ezeknek a válságoknak a megoldása – a struktúrák másodlagos rétegződésének átrendeződésén és átfogalmazódásán keresztül – hozta meg. Voltak viszont kultúrák és

társadalmak, melyek nem tudtak megbirkózni a válságokkal, mivel az elfajulások már a struktúrák elsődleges rétegződését érintették, ezért elpusztultak a történelem tanúsága szerint.

A következőkben vegyük szemügyre a struktúrák másodlagos rétegződésének összefüggéseit és törvényszerűségeit a kultúra és társadalom viszonylatában, valamint az ezekben jelentkező elfajulásokat, melyek – igen nagy valószínűséggel – kultúr- és társadalmi válságokhoz vezetnek.

(Megjegyzés: A továbbiak során nem tárgyaljuk külön a kultúra és külön a társadalom alapösszefüggéseit és törvényszerűségeit, legfeljebb alkalomszerűen kiemeljük az – esetleg fontos – egyedi jellemzőket.)

– Alapvető összefüggés a tudat összetett struktúráinak másodlagos rétegződésében.

Az alapvető összefüggéseket ontológiai fontosságuknak megfelelően soroljuk, ezen belül megkülönböztetve a struktúrákba – a lét gyökeréig – beépült energetikai információs és kibernetikai összefüggéseket.

Az energetikai összefüggéseket kell elsőként megemlítenünk és röviden tárgyalnunk, miben a létben minden objektív és reális fennállás energetikai alappal bír.

– Elsődlegesen a hatás-ellenhatás, egyáltalán a kölcsönhatás viszonylatában teszünk említést, hiszen a természettudományos létfogalom alapja: a hatásban, kölcsönhatásban való részvétel lehetősége. Ez a hatás-ellenhatás-kölcsönhatás összefüggés valamennyi struktúraszinten, valamennyi struktúrára érvényes fizikai és kémiai, biológiai és pszichikai vonatkozásban egyaránt. (A transzcendens energiahatásról külön munkában kívánunk beszélni.)

– A második lényeges energetikai összefüggést a kötési- és belső szabadenergia-állapotokban fogalmazhatjuk meg. A kötési-energia a rendszernek stabil, vagy közel-stabil állapotát biztosítja, mint a rendszer alkotóelemeinek összetartó energiaformája. – Természetesen ezt az összetartozás lehet lazább, vagy szorosabb, attól függően, hogy milyen jellegű a kialakult egység, ezen túlmenően a strukturális adottságoktól is függ. Különösen szembetűnő ez a különbség a tudati struktúraszint szocializációjának fokán: a kultúrák, társadalmak alapját képező embercsoportok, azok rétegződése kisebb-nagyobb kötési energiával – (biológiai, pszichikai és erkölcsi kötési-energiával) – kapcsolódnak egymáshoz. Stabilizálódási és felbomlási valószínűségüknek is ez a kötési-energia a forrása. – De a továbbfejlődés energetikai alapjában is megtalálható a kötési-energia, mint a magasabb rendű egységesülésnek – gyakorlatilag ebben fogalmazódik meg a fejlődés – gátló, vagy előmozdító tényezője. A túlságosan magas – biológiai, pszichikai – kötési-energia merevvé teszi a struktúrát, csökkenti az egységesülés valószínűségét; a túlságosan alacsony kötési-energia viszont képlékennyé teszi a struktúrákat, alkalmatlanná stabil, vagy közel-stabil magasabb rendű struktúrák létrehozására.

(Megjegyzés: Csak utalok a természettudományok egyik tényére: a képlékeny gélek nem váltak prébiológiai és biológiai szinten a fejlődés hordozójává, hanem a közepes stabilitással rendelkező polipeptidek.)

A struktúrák magasabb szintre történő továbbfejlődésénél áttevődik a hangsúly a belső szabadenergia tartalomra, mint a fejlődési valószínűség alapvető forrására. Az energetikai összefüggésnek ez az alapvető formája azt jelenti, hogy a struktúrák egyik lényeges tulajdonsága a belső energia-tartalék képzésének lehetősége. Ez a belső energetikai tartalékalap egyrészt fedezi az egységesülésre alkalmas alacsonyabb rendű struktúrák kötési

energiájának felbontásához szükséges aktiválási energiát, másrészt kipótolja az új magasabb rendű struktúra stabilitásához elengedhetetlen többlet kötési-energia szükségletet.

(Megjegyzés: Egy új magasabb rendű struktúra kötési-energiája általában – főleg magasabb struktúraszinten – meghaladja a kiindulási alacsonyabb rendű struktúrák kötési-energiájának összegét, nem beszélve az energiahatások és energiaátalakulások során felhalmozódó entrópia tartalomról, mely a ható-átalakuló energiák elég jelentős hányadából keletkezik.)

Kultúra és társadalom vonatkozásában csak utalok arra, hogy magasabb rendű kultúr- és társadalmi formák kialakulását mindig pszichikai – (tudati-törekvési-erkölcsi) – energia-koncentráció előzi meg, gyakran az anyagi-gazdasági bázis növekedése is, de a kialakult új szocializált forma stabilitását a koncentrált energiatartalom szükséges és elégséges volta határozza meg, mely – ha nem elegendő – a kultúr- és társadalmi forma visszafordulásához, vagy elfajulásához vezet.

– Ezzel valójában harmadik lényeges energetikai összefüggésünkhöz érkeztünk el, Melyet „energiaszintek és gerjesztett állapotok” címmel fogalmazhatunk meg. Az energiaszintbeli összefüggés arra utal, hogy a rendszerek, alkotóelemeik és állapothatározóik, valamint azok paraméterei – állapotukat tekintve – függvényei a rendszert meghatározó energiaszintnek. Mert minden struktúraszint és azoknak valamennyi struktúrája bizonyos jól meghatározott energiaszinthez kötött. Ezek az energiaszintek azonban nem folytonosak, hanem jól elkülöníthető határok között mozognak, rendelkeznek viszont bizonyos küszöbszinttel. Ez az energia-küszöbszintet át nem lépve nem juthat magasabb rendű állapotba a struktúra, ugyanakkor az alsó energia-küszöbszint alá süllyedve elveszíti magasabb rendű jellegét, degenerált állapotba kerül, vagy alacsonyabb rendű struktúrává válik. – Az energia-küszöbszintek átlépése, újabb küszöbszintek elérése minden esetben többlet energia bevitel, más szóval: gerjesztés eredménye. A gerjesztés következtében növekszik a struktúrák belső szabadenergia tartalma, megnövekszik a következő energiaküszöb elérésének és átlépésének valószínűsége, így a struktúra alkalmasabbá válik az egységesülésre és magasabb rendű struktúrává való fejlődésre. A gerjesztés, vagyis a belső szabadenergia tartalom növekedése, mindig a nagyobb ellenállás irányában befektetett munka eredménye. – A tudati struktúraszint szocializációja viszonylatában – tényleges létstruktúráról és energetikai rendszerekről lévén szó – érvényes az „energiaszint és gerjesztés” energetikai összefüggése és annak hatása, csak itt első sorban pszichikai – tudati-törekvési-erkölcsi – energiahatás jön számításba. Kultúr- és társadalmi forma mindig energiaszinthez kötött, a fejlődés, a magasabb rendű kultúr- és társadalmi formává történő átalakulás pedig gerjesztés, vagyis a nagyobb ellenállás irányában befektetett munka eredménye. Ezért lehet, hogy érintkező, sőt azonos területen, egy időben más kultúr- és társadalmi formák létezhetnek egymás mellett és egymással kölcsönhatásban, mégsem jön létre kulturális, illetve társadalmi kiegyenlítődés az energiaszintbeli különbség miatt. Vagy pedig azért, mert akár az egyik szocializált forma nem hajlandó a nagyobb ellenállás irányában kifejtett erőfeszítés révén szabadenergia tartalmának növelésére, akár a másik szocializált forma degenerált tudati-törekvési-erkölcsi energiaszintje következtében gátolja a másikat a következő küszöbszint átlépésében. – A történelem tanúsága szerint voltak olyan együtt élő szocializált struktúraformák, melyek közül a magasabb rendű nem tudott és nem akart továbbfejlődni, ugyanakkor az alacsonyabb rendű fejlődésben utolérte és megelőzte a másikat, pontosan a tudati-törekvési-erkölcsi gerjesztés következtében előállt ugrásszerű energiaszint emelkedés révén. – Így válnak a tudati struktúraszint szocializációs fokán, vagyis a kultúrában és a társadalomban is az energetikai összefüggések alapvetőkké és a megjelenési formák meghatározójává, az energetikai összefüggések elfajulása pedig, mint majd a továbbiak során látjuk, a kultúr- és társadalmi válságok forrásává.

Információelméleti összefüggések tekintetében hasonló a helyzet, minden lét információelméleti alappal bír, mivel szükségképpen magában hordja a léthez, a lét felépítéséhez szükséges és elégséges információkat.

– Információelméleti összefüggéseink közül elsőként az információ és energia viszonyával és összefüggéseivel kell foglalkoznunk. Információ megléte, továbbítása és közvetítése, valamint felfogása és felhasználása eleve feltételezi az energetikai alapokat és az állandó energiahatást. Azonban ez az összefüggés nem egyoldalú, itt is kölcsönhatásról, vagy – még inkább – együttthatásról kell beszélnünk. Valójában az információt csak energetikailag fogalmazhatjuk meg, az energetikai tételeket pedig csak az információelmélet segítségével tudjuk általánosítani előbb a biológiai, majd a tudati struktúraszintre. – A tudati struktúraszint összetett létstruktúráinál – a kultúránál és a társadalomnál – pedig fokozott mértékben érvényesül az információnak és az energiának ez a kölcsönhatása, illetve együttthatása. A tudati struktúraszint mindig több és lényegesebb információt, állandóan bővülő és fejlődő, mindig rendezettebb és magasabb rendű információkat igényel, ez pedig függvénye az állandóan fokozódó pszichikai energiahatásnak. – De intézményei és objektivációi révén a kultúra és társadalom komplexitása fokozódik, a prébiológiai és biológiai struktúraszintet mindig erőteljesebben és átfogóbban vonja vonzási és hatókörébe, mindig mélyebben hatja át, ez pedig az állandóan fokozódó pszichikai gerjesztés mellett mindig erőteljesebb prébiológiai és biológiai hatást igényel. – Vagyis: a kultúra és társadalom fejlődésével állandóan komplexebbé váló információs és energetikai „erőtér” keletkezik, teljesebbé váló információs- és energiataralommal, fokozódó információs és energetikai kölcsön- és együttthatással, melyek egyúttal az erkölcsi struktúrában is alapvető és komplex információs és energetikai összefüggésként jelentkeznek.

– Második relációként az információ és információs csatorna összefüggését kell megemlítenünk, és az információs csatorna kapacitását kell értelmeznünk. A kultúra és társadalom, egyáltalán a tudati struktúraszint vonatkozásában, első sorban nem a tömegkommunikációs eszközökről kívánunk beszélni, bár ezeknek nagy – sokszor döntő – jelentősége nem tagadható, de a kultúra és társadalom viszonylatában a leglényegesebb információhordozó és információközvetítő maga az ember, embercsoport, valamint a kultúra és társadalom intézményei és objektivációi. S emberről lévén szó, ezért lényeges a kapacitás fogalmának értelmezése a tudati struktúraszint vonatkozásában. – A kapacitás, mint befogadó képesség, emberi szempontból jelenti az értelmi felfogó-, befogadó-, magáévá tevő-, s mint sajátját továbbadó- és közvetítőképeséget. Természetesen mindebben a személyes érintettségen érdekeltségen felülemelkedni tudó objektivitásra való törekvést és bizonyos normatíváknak, kritériumoknak való megfelelést kell biztosítani ahhoz, hogy az információ el ne torzuljon, vagy végleg el ne vesszen. – Az embert, mint információközvetítő csatornát, valamint kapacitást – természetsszerűleg – biológiai és prébiológiai tényezők is – (átöröklés, környezethatások és -ártalmak, stb.) – befolyásolhatják jó és rossz irányban egyaránt, ezeken túlmenően pszichikai adottságai – (így érzélem, fantázia, tudat, törekvés), – valamint erkölcsi magatartása. Mindez hozzájárul ahhoz, hogy a közvetített tudati, kulturális, társadalmi információ helyesen vagy helytelenül, torzulásmentesen vagy torzultan, rendezetten vagy rendezetlenül, teljesen vagy csak részben kerül tovább az információs csatornán keresztül céljához: az információ átvevőjéhez. Gyakori az információ kiegészülése, teljesebbé válása, magasabb szintre való emelése, vagyis: kiváló csatornák közvetítésével az információ fejlődhet, s igen gyakran fejlődik is. A tudati, kulturális és társadalmi fejlődésnek egyik igen fontos formája ez, mely a kultúrtörténetben, kultúr- és társadalombölcseletben nem kap kellő hangsúlyt. – Ugyanez a kultúr- és társadalmi fejlődés megfigyelhető akkor is, ha alkalmas embercsoporton keresztül történik az információközvetítés. (Pl. kultúrákat hordozó és közvetítő népek a történelemben.) Valójában itt is kiváló egyének – ismertek, vagy

ismeretlenek – hajtják végre a szintézist, minőségi fejlődést, de maga a nép – törzs, nemzetség, nemzet – alkalmas a fejlesztett információ átvételére, elfogadására és továbbvitelére. Ebben az esetben az illető embercsoport, mint információs csatorna, kapacitásbeli minőségi különbségéről, az információ átvétele és továbbvitele szempontjából annak magasabbrendűségéről beszélhetünk. Az információs kapacitás minőségi fejlettsége egy embercsoporton belül még átöröklődő tulajdonsággá is válhat, s ennek révén lesznek egyes embercsoportok, népek a kultúr- és társadalmi fejlődés magas szintű közvetítőivé. (Ennek excellens példái kultúra és társadalom vonatkozásában az ókori görögség, vallási vonatkozásban pedig az ószövetségi zsidóság.)

– Harmadikként kell tárgyalnunk az információknak a kódolással, dekódolással, értelmezéssel való összefüggését.

(Megjegyzés: Ezzel a problémával valójában az információelmélet egyik legjelentősebb területét: jelekkel, jelsorozatokkal, szimbólumokkal foglalkozó szemiotika területét érintjük.)

A kódolás és dekódolás a szintaktikának tárgya, s matematikai eszközökkel közelíthető és fogalmazható meg. – Minket itt és most szinte kizárólag az érdekel, hogy a kultúr- és társadalmi információ közvetítéséhez minden embercsoport a számára legmegfelelőbb jeleket és szimbólumokat választja, melyek szintaktikai tulajdonsága, – a jelek és szimbólumok struktúrája és strukturális tulajdonságai, – mindig függvényei a kornak, az embercsoport kultúrájának és társadalmának, sokszor gazdasági és politikai felépítettségének, valamint a koráramlatok, a szomszédos népek kulturális és társadalmi kölcsönhatásainak. – Ha nem ismerjük a kultúr- és társadalmi információ kódjának – közvetítő szimbólumrendszerének – strukturális tulajdonságait, akkor soha nem tudjuk torzulásmentesen dekódolni, eredeti formájában visszaállítani ezeket az információkat. – De még jelentősebbek az információközvetítés szemantikai – jelentéstudományi – kérdései. Az információk szimbólumrendszerének nemcsak strukturális tulajdonságait, hanem – és első sorban – jelentéstartalmát kell ismerni ahhoz, hogy valódi információhoz jussunk, azt értelmezhessük, értelmének megfelelően továbbítsuk és felhasználjuk. A szimbólumrendszer – nyelv, írás, egyáltalán a jelrendszer – ugyancsak magán viseli a nép, a kor, a kultúra és társadalom, a foglalkozás, a magatartás- és kifejezőmód, mindezek kölcsön- és együtthatásának sajátosságait. (Jellemző ilyen szempontból, pl. egy nép, népcsoport költészete, képi kifejezőmódja, gondolatritmusa, stb.) Az információk jelentése nagyon sokszor ezektől az árnyalt szempontoktól függ, ezért lényeges, hogy az értelmezés során megfelelő információelméleti kritériumokat alkalmazzunk. – Ha arra gondolunk, hogy a szavak – időben, kulturális és társadalmi környezetben változó – jelentése mindig megegyezés dolga, továbbá a különböző szerzők és tudományágak között sem lehet elérni, hogy teljesen egységes terminológiát használjanak, akkor nagyon könnyen beláthatjuk, hogy – az információk többszöri, különböző időpontokban történő átalakítása, újrakódolása és dekódolása miatt – a kulcsszavak fogalmának, azok egyértelmű jelentés-meghatározásának milyen döntő jelentősége van. A szemantikai problémák tehát igen jelentőségteliek éppen az értelmezhetőség és felhasználás szempontjából, de a problémák megoldásában – a szintaktikánál annyira hasznos – matematikai eszközök nem sokat segítenek. – Bár az utóbbi időben a számítástechnika és a fejlett és nagyteljesítményű számítógépek alkalmas felhasználása az értelmezés és azonosítás területén már mutat fel jelentős eredményeket.

Ezeket az alapvető információelméleti összefüggéseket figyelhetjük és határozhatjuk meg a tudati struktúraszint szocializált létstruktúráiban: a kultúrában és a társadalomban, mely összefüggések – éppen az információk megléte és áramlása révén – egyrészt a magatartásformák meghatározói, másrészt a fejlődés egyik lényeges hordozói. Ugyanakkor – mint ezt a továbbiakban látni fogjuk – az alapvető információelméleti összefüggések elfajulásai a kultúr- és társadalmi válságok forrásaivá válhatnak.

Kibernetikai összefüggések tekintetében hasonló a helyzet, mint az energetikában és az információelméletben. A létstruktúrák – a bonyolultság bizonyos fokától – szükségképpen magukban hordozzák a léthez, a lét felépítéséhez szükséges szabályozást és vezérlést, valamint a struktúra felépítésének hierarchikus formáját. Éppen ezért – a bonyolultság bizonyos fokától, feltehetőleg a polipeptidektől – minden lét kibernetikai alappal és összefüggésekkel rendelkezik.

Valójában minden kibernetikai rendszerben az alapvető relációkat három alapösszefüggésben vonhatjuk össze. Ezek:

- a létstruktúra szabályozásának és vezérlésének összefüggései;
- az irányítás kapcsolata az önkontrollal és önfejlesztéssel;
- a hierarchikus felépítés összefüggése a kibernetikai struktúra koncepciójával.

Ezeknek az összefüggéseknek külön-külön történő tárgyalásánál elkerülhetetlen az átfedés, éppen azért az alapvető kibernetikai összefüggéseket együtt tárgyaljuk, s az általános jellemzés után azonnal alkalmazzuk konkrét formában a kultúra és a társadalom összetett tudati létstruktúráira.

A szabályozás és a vezérlés, mint az irányítás két eltérő formája, minden kibernetikai rendszer sajátja. A különbség a két irányítási forma között az, hogy míg a vezérlés – megadott állapothatározók és azok paraméterei szerint – visszacsatolás nélküli nyitott folyamatként működik a létstruktúrákban, addig a szabályozás – a visszacsatolás révén – közel-zárt folyamata valójában az eltérések kiegyenlítődéset szolgálja. – A két folyamat összefüggése – mivel mindkettő a kibernetikai rendszer alapfolyamata – lényeges, szoros és egymást kiegészítő. A szabályozás közel-zárt folyamata csak a működés folyamatából levett jelzések alapján avatkozhat be, a működés állapothatározóinak és azok paramétereinek átállítása formájában. Egyébként minden hatást csak a működés megadott fázisában, vagy a végén érzékel a szabályozás, a visszacsatolás is csak ezt követően érvényesülhet. – Ezzel szemben a vezérlés olyan nyitott folyamat, mely egyrészt a struktúra működését – az összefüggéseknek és törvényszerűségeknek megfelelően – alapbeállítással irányítja, másrészt a külső zavaró hatásokat közömbösítve gondoskodik az alapbeállítás érvényesítéséről. Ha azonban ezek a külső hatások olyan erősek, hogy a struktúra működését veszélyeztetik, akkor a hatásoknak megfelelően módosítja az alapbeállítást a megfelelő és viszonylag zavartalan működés érdekében. – Tehát mindkettő lényeges, nélkülözhetetlen, egymást kiegészítik és bármelyik hiánya a struktúra megfelelő működését veszélyezteti.

Az irányítás folyamata – mindkét formájában és együttesen – alapvető összefüggést mutat a fejlettebb kibernetikai rendszerek – a biológiai rendszerektől kezdve – másik két folyamatával: az önkontrollal és önfejlesztéssel (öntanulásnak is nevezik). – Az önkontroll a kibernetikai rendszernek az a folyamata, melynek révén a struktúra saját működéséről – ellenőrző jelek levétele útján – állandó tudomással bír, azt ellenőrzi, és eltérés esetén – a szabályozórendszeren keresztül – beavatkozik, és módosítja a struktúra működését. Az egész kontrollrendszer lényeges információs alappal rendelkezik, amennyiben birtokában van a rendszer szabályos működésére vonatkozó valamennyi információnak, valamint azoknak a kontroll-információknak (jeleknek, szimbólumoknak), melyek révén – a tényleges működés paramétereivel összehasonlítva – az eltérésekről tudomást szerez.

(Megjegyzés: Némileg hasonló ez a számítógépek programba-épített ellenőrző-jeleihez, „teszt-programjaihoz”, melyek a programtól való eltérést, vagy az eltorzult jeleket azonnal kiszűrjük, és visszajelzik az operációsrendszernek, illetve a programfutást irányító személyeknek.)

– Az önfejlesztés, melyet a szakirodalom általában „öntanulásnak” nevez, a kibernetikai rendszernek az a folyamata, melynek révén a struktúra, állapothatározóival és azok paramétereivel, a rendszert folyamatosan érő hatásokra rááll, és a szabályozórendszeren keresztül ezeknek az állandó hatásoknak megfelelően módosítja struktúra egész működését. A kibernetikai rendszernek szinte legkiemelkedőbb sajátossága ez az önfejlesztés, a fejlődés valószínűségének – az energetikai és információelméleti alapokon túl – kibernetikai alapja, s mint ilyen, a rendszer legfontosabb folyamata. – Gondoljuk csak el: egy létstruktúra állandó meteorológiai, kémiai, biológiai hatás alatt áll, az önfejlesztés folyamata révén önmagától átáll a megfelelő állapothatározókra és azok alapparamétereit az állandó hatásokra átállítja, vagyis alkalmazkodik a megváltozott körülményekhez. Az alkalmazkodással – ha ez nem „túlalkalmazkodás” – alkalmasabbá válik a továbbfejlődésre, melyet energetikai és információ hatásra nagy valószínűséggel el is ér. – Az önfejlesztés már a biológiai struktúraszinten is jelentős mértékben előmozdítja a fejlődést, a tudati struktúraszinten pedig még nagyobb jelentőséget és hangsúlyt kap. – Az irányításnak az önkontrollal és önfejlesztéssel való alapvető kapcsolata már ennyiből is kitűnik, a kultúr- és társadalmi vonatkozásoknál még nyilvánvalóbbá válik. Elfajult állapota pedig, mint látni fogjuk, a kultúr- és társadalmi válságok forrása.

Még alapvetőbb összefüggést találunk a létstruktúrák hierarchikus felépítése és alapkonceptiója között. – Az alapkonceptió valójában a kibernetikai struktúrák létele, maga a léthatározmány léttartalmával és létbeli dinamizmusával, megfogalmazva magában a létstruktúra feltétel-, cél- és eszközrendszerét. Ez a koncepció az, amely – mint léthatározmány és léttartalom – fenntartja a kibernetikai rendszer alapfolyamatait, mint létbeli dinamizmus áthatja és aktivizálja a szabályozást és vezérlést, az önkontrollt és önfejlesztést, és mint alapvető összefüggés, forrása a kibernetikai rendszer hierarchiájának. – A hierarchia valójában a lét alapvető relációrendszerének érvényesülése a létstruktúrán belül: a kibernetikai rendszernek a léthez tartozó alapvető folyamatait rendezi egymáshoz, biztosítja a hatékony együttműködést és a belső egyensúlyt közöttük. Mindezekon túlmenően a lét rétegződését egymáshoz rendezi a koncepció irányítása alatt. – A koncepció valójában nem más, mint a létstruktúra lényegének ontológiai megfogalmazása, a hierarchia pedig a létstruktúra alapvető relációinak érvényesülése.

A kultúra és társadalom, mint kibernetikai rendszer, rendelkezik ezekkel a legalapvetőbb kibernetikai összefüggésekkel: a hierarchiával a koncepció irányítása alatt. Koncepcióját tekintve mindkettő az emberi közösség kiteljesedését hivatott szolgálni a szellemi értékek koncentrációja révén, mely magukban az egyediségtől minőségileg különböző értékekben, azok intézményesült és tárgyasult – objektívált – formájában jelenik meg. – Ez a kiteljesülés azonban mindenkor a hierarchikus felépítésnek megfelelően megy végbe, mind az energetikai hatások, mind az információ-áramlások aktualizálódása tekintetében, mind pedig az intézmények és objektívációk realizálódási folyamataiban. Így a kibernetikai összefüggések a közösségi létstruktúrákban – a kultúrában és a társadalomban – mindenképpen érvényesülnek.

A kibernetikai összefüggéseken keresztül így érkeztünk el az ontológiai összefüggésekhez, melyeket egész röviden kívánunk érinteni.

Ha a létstruktúrák ontológiai értelmű vizsgálatát tekintjük az alapösszefüggések vonatkozásában, kívülről befelé – vagy: felülről a mélybe – haladva, a következő legfontosabb összefüggéseket találjuk.

– A rétegződési összefüggések, melyeket minden struktúraszintre vonatkozóan – igaz, más és más módon – megfigyelhetünk. – Kultúra és társadalom vonatkozásában ez a rétegződés első sorban a kultúrát-társadalmat hordozó emberek, emberek, embercsoportok, népek, népcsoportok, nemzetek viszonylatában figyelhetjük meg. A szocializáció mindig kis területről – részben földrajzi, részben etnikai, esetleg mindkét területről – indul ki, s mindig nagyobb egység felé terjed tovább, nagyobb területet fog át, von be hatáskörébe. Ezek az egységek egymás mellett, fölött és alatt rétegenként helyezkednek el, mindig több és változatosabb, többirányú és szélesebb körű kultúr- és társadalmi értéket kordoznak, bár ez a „több” nem mindig minőségileg értendő. – De a rétegződés vitathatatlan és tagadhatatlan tény, mely az összetett-létnek – analóg módon – minden struktúraszinten sajátja.

– Mélyebbre hatolva a létezők ontológiai struktúrájában, még alapvetőbb összefüggést állapíthatunk meg, mely minden létezőnek legsajátabb sajátja: a strukturális összefüggés. – Mint Etikánk ontológiai alapjánál tárgyaltuk, – most csak hivatkozunk rá, – a létstruktúrán belül további strukturáltságot állapíthatunk meg: az energetikai, információs és kibernetikai strukturáltságot; a tudati létstruktúránál pedig – mindezen túlmenően – az erkölcsi strukturáltságot. Ez az elsődleges, másodlagos, harmadlagos, sőt negyedleges strukturáltság olyan alapvető ontológiai összefüggés, mely a létstruktúrát egyetlen, minden mástól megkülönböztethető, a tudati struktúraszint vonatkozásában pedig egyszeri és megismételhetetlen létstruktúrává teszi.

(Megjegyzés: Nem akarok most vitába szállni a természettudománnyal a töltés-szimmetria tekintetében, mely szerint proton protonnal, elektron elektronnal, neutron neutronnal felcserélhető. De hol van a garancia arra nézve, hogy a felcserélt részecskének azonos az energiatartalma, s a belőlük létrejött rendszer ugyanazzal az energiaszinttel és információ-tartalommal rendelkezik, mint a felcserélés előtti rendszer? – Valószínűsíthető az állítás, hogy nincs a Világegyetemben két olyan rendszer, mely azonos energetikai, információs és kibernetikai tartalommal, azonos állapothatározókkal és kölcsönhatásokkal – stb. – rendelkezik.)

A tudati struktúraszint vonatkozásában a létstruktúráknak ez a megkülönböztethetősége, egyszeri és megismételhetetlen volta az egyének vonatkozásában egyértelműen nyilvánvaló, ez képezi az antropológiai emberszemlélet alapját. – De a kultúra és társadalom vonatkozásában is – bár nem közvetlenül – nyilvánvalóvá válik előző megállapításunk, ha arra gondolunk, hogy soha sehol sem állítható fel az a feltételrendszer, valamint a kultúrának és a társadalomnak az az eszközrendszere, a célrendszerrel nem is beszélve, mely ugyanazt a kultúrát-társadalmat, intézményeivel és objektivációival együtt, eredményezhetné. – Ugyan lehetnek a kultúráknak, társadalmaknak utánpótlásai, másolatai, reneszánszai, de egy kultúra, vagy egy társadalom – feltételrendszerének, cél- és eszközrendszerének módosulásával és átalakulásával, a hordozó néprétegek megváltozásával – maga is módosul, átalakul, megváltozik. – A strukturális felépítésbeli összefüggés döntő a szocializált létstruktúrák tekintetében is.

– A létstruktúrák között még további lényeges összefüggést ad a struktúraszinten belüli összefüggés. Bár a struktúraszinten belül az egyes létstruktúrák között nemcsak mennyiségi, hanem minőségi különbség is van, mégis alapvető az összefüggés közöttük, mely a struktúraszintet egységgé és egységesen összefüggővé teszi, ugyanakkor megtartja és biztosítja nyitottságát az alatta és felette levő struktúraszintek felé. Ebben a struktúraszinteket önmagukban egységesítő összefüggésben egyenlő súllyal szerep jut az előzőekben tárgyalt strukturális felépítés valamennyi tényezőjének:

= az energetikai struktúrának és strukturális összefüggésnek a küszöb energiaszint biztosításában;

= az információs struktúrának és strukturális összefüggésnek a szükséges és elégséges alapinformáció biztosításában;

= a kibernetikai struktúrának és strukturális összefüggésének az irányítás-mechanizmus, az önkontroll és önfejlesztés, valamint a hierarchikus alapfeltételek biztosításában.

Mindezek mindegyike az élet, illetve a tudat struktúraszintjének megjelenéséhez alapvetően szükséges. – A kultúra és társadalom vonatkozásában a struktúraszinten belüli alapvető és lényeges összefüggés kétségtelen. Világosan látható és érzékelhető az egymásra történő felépülés és az egymással történő átfedés a két szocializált tudati struktúra-csoport között, melynek ontológiai gyökereire rámutattunk.

Mindezek és az előzőek – úgy vélem – olyan alapvető összefüggésekre utalnak, melyek a tudati struktúraszint összetett létstruktúráinak másodlagos rétegeződésében jelentkeznek, elfajult állapotuk pedig, mint másodlagos degenerációk, a kultúr- és társadalmi válságok forrásaivá válhatnak.

Alapvető törvényszerűségek a tudati struktúraszint összetett – szocializált struktúráinak másodlagos rétegeződésében.

Az alapvető törvényszerűségeket egyszerűen és közös névvel természettörvényeknek nevezhetjük. Ez nem azt jelenti, mintha minden alaptörvényszerűség természettudományos természeti törvény lenne, bár sok közülük – (t. i. a természettudományos természeti törvények közül) – analóg módon, vagy leképezéssel alkalmazható a rendszerelméleti tudományágak más területein is. Inkább azt kívánjuk hangsúlyozni, hogy mindennek megvan a természetes rendje, s ez a természetes rend a dolgok természetének megfelelő természettörvények következménye. – Hangsúlyoznunk kell azonban, hogy ezek a természettörvények, – köztük magával a léttel kapcsolatosak, – nem rendelkeznek abszolút bizonyossággal. Bizonyosságuk csak feltételes. Helyesebb tehát valószínűségekből kifejezve azt mondanunk, hogy igen nagy a valószínűségük: valószínűségük tart az 1-hez. – Valószínűsíthető tehát az az állításunk, hogy a természettörvények általános érvénnyel bírnak.

Vegyük tehát röviden sorra mindezeket a természettörvényeket, s kíséreljük meg alkalmazni szocializált tudati létstruktúráink vonatkozásában.

Fizikai és biológiai természettörvények. – Ezek a tulajdonképpen, a szigorú értelemben vett természettudományos természettörvények, melyek a prébiológiai és biológiai struktúraszintre vonatkoznak, a tudati létstruktúrák biológiai szubsztrátumáig bezárólag. Mint ilyenek, befolyásolják az egész tudati struktúraszintet, egyéni és szocializált formájában egyaránt, de ezen túlmenően a kultúra és a társadalom intézményeit és objektivációit, mert ezek lényeges tényezői ugyan a kultúrának és a társadalomnak, de lényegében a prébiológiai és biológiai struktúraszint létezői, így a fizikai és biológiai természettörvények hatása alól magukat kivonni nem tudják. – Fizikai és biológiai természettörvényeink tehát alapvetően hozzájárulnak a kultúra és társadalom egységes, szabályszerű és struktúraszintjüknek megfelelő felépítéséhez. Viszont a fizikai és biológiai törvényrendszer egyúttal büntetőrendszer is a velük történő szembefordulás tekintetében. A fizikai és biológiai természet ugyanis az őt ért negatív hatással szemben erőteljesen visszahat, mint ezt nem egy tény bizonyítja technikai civilizációnk bizonyos elfajulásaival kapcsolatban.

Pszichikai természettörvényeink a szellemi léthányad felépítésére és működésére vonatkoznak. Tartalmazzák mindazokat a tudati létre, tudati műveletvégző képességekre, valamint döntés-előkészítésre és döntésre – választásra – vonatkozó törvényszerűségeket és törvényeket, melyek tudati-törekvési felépítésünket és életünket irányítják, egyéni és szocializált

vonatkozásban egyaránt. – Vonatkozik tehát – az egyéni léten és életen túl – a kultúr- és társadalmi létre, a kultúr- és társadalmi törekvésekre, közös kulturális-társadalmi munkára és munkamegosztásra, melyek a kultúra és társadalom létrejöttét, alakulását, fejlődését, virágzását célozzák, és előbbre mozdítják. – Tartalmazzák azokat az egyéni és szociális direktívákat, kritériumokat, de szankciókat is, melyek a pszichikai élet normális egyéni és társadalmi felépítését biztosítják, illetve az eltéréseket korrigálják vagy büntetik. – Így a pszichikai törvényrendszer nemcsak irányító- és korrekciós-rendszer, hanem egyszersmind szankcionáló-rendszer is, mivel a pszichikai törvényektől való negatív eltérések egyúttal pszichikai elfajulásokat is jelentenek.

Szociológiai természettörvényeink a szociális lét felépítésére és összefüggéseinek rendezésére szolgálnak. Tartalmazzák azokat az alapvető törvényszerűségeket, melyek a közösségi élet alapjait alkotják, rendezik az egyén és közösség, a kultúra és társadalom viszonyát, jogait és kötelességeit. A kultúra és társadalom viszonyán belül a különböző kultúr- és társadalmi rétegek felépülését szabályozzák, a résznek az egészben való helyzetét meghatározzák, a kultúr- és társadalmi munkát és munkamegosztást koordinálják. Közben egymáshoz rendelik az intézményeket és objektívációkat, szabályozzák a kultúr- és társadalmi folyamatokat, irányítják a társadalmi döntéseket, és érvényt szereznek azoknak. – Mindezt a fizikai-biológiai-pszichikai természettörvények szellemében kell tenniük, ezért a társadalmi – szociológiai – természettörvényeknek visszavezetőeknek kell lenniük egyrészt a most felsoroltakra, másrészt a következőkben tárgyalandó erkölcsi természettörvényekre. De mivel a társadalmi struktúrák egyúttal információs és kibernetikai struktúrák is, a szociológiai természettörvényeknek összhangban kell lenniük az információelméleti és kibernetikai természettörvényekkel is. – A szociális struktúrák – mondhatni – a legveszélyesebb struktúrák abban a tekintetben, hogy – a történelem tanúsága szerint – tartósan szembe tudnak helyezkedni más irányú és jellegű természettörvényekkel, s elfajult állapotban is képesek huzamosan fennmaradni, és működést kifejtteni.

Természetjog és erkölcsi természettörvényeink a szabad tudati létstruktúrák szolgálatában, mely létstruktúrát – általában – hajlamosak vagyunk azonosítani a tudatos és szabad személyiséggel, vagyis az egyénnel. – Félreértés ne essék: a természetjog nem a magántulajdon joga, az erkölcsi természettörvény nem csupán az egyén szabadságának a védelme. Az egész kérdést más úton kell megközelíteni és megfogalmazni. – Legjobb, ha az erkölcsiség oldaláról közelítjük meg a problémát, akkor az erkölcsi természettörvény máris az erkölcsi struktúrák felépítésének irányítója, szabadságuknak és méltóságuknak alátámasztója, a természetjog pedig minden erkölcsi struktúra jogának foglalatja, de egyben kötelességeinek is direktívája és koordinálója.

– Erkölcsi természettörvényeink a tudati struktúraszint létstruktúrái felépítésének irányítói az erkölcsiség vonatkozásában. Erkölcsi természettörvényeink szerint minden tudati létstruktúrának legmélyebb és legszemélyesebb lényegéhez tartozik erkölcsi léte, ez a forrása az egyén méltóságának, egyéniségének és szabad személyiségének. De egyúttal ez a forrása a különböző kultúrák, társadalmak értékének és szabadságának, az egyén és a társadalom, a kultúrák és társadalmak egymáshoz való rendelt voltának. Ez az alapja és a forrása a helyesen megfogalmazott közmeggyőződésben gyökerező közjónak, a közjó egyénre és közösségre általánosan kötelező voltának, a közjónak az egyéni és közösségi magatartásban és magatartásformákban való megjelenési kötelezettségének. – Szeretik ezt a magatartást „szolidarizmusnak” nevezni, de ez lényegesen több mint szolidarizmus, mert nem elég az, hogy az egyén szolidáris a közösséggel és viszont. Itt súlyos erkölcsi kötelezettségről van szó, a közjónak közmeggyőződésben való megfogalmazásáról, valamint a közjónak általános, magatartásformában megjelenő kötelező voltáról. Ez pedig nem egyszerű szolidaritás, hanem súlyos erkölcsi kötelezettség.

– A természetjog az előzőekben megfogalmazott erkölcsi természet törvények jogi rendezése: jogok és kötelezettségek formájában. Egyéni és közösségi jog, egyéni és közösségi kötelezettség, de a közjó szabályozása alatt.

(Megjegyzés: A közjó szigorúan úgy értelmezendő, ahogy az előzőekben megfogalmaztuk: a helyesen megfogalmazott közmeggyőződésben gyökerező, egyénre és közösségre érvényes, egyéni és közösségi magatartásformában megnyilvánuló formája a jónak.)

Igaz, vannak egyéni jogok: gondolat, szólás, vallásszabadság joga, jog a tanuláshoz, a művelődéshez, a kultúra és társadalom javaihoz, jog a családhoz, a gyermekhez és a gyermek neveléséhez, jog a munkához, a munkában a szakmai ismeretek elsajátításához, a munkáért megjáró jogos bérhez, jog a kultúr-, társadalmi és gazdasági javak igazságos elosztásához, jog az emberi méltósághoz, megbecsüléshez, valamint mindezen jogok jogvédelméhez. Korlátozott jog a magántulajdonhoz, továbbá korlátozott önrendelkezési joga az embernek önmagával. Mindezeknek a jogoknak forrása és ugyanakkor korlátozója az erkölcsi természet törvény, a közösségi jog irányításával és kontrolljával. – Azonban ez az erkölcsi természet törvény és közösségi jó nemcsak jogforrás, hanem kötelezettségek forrása is: kötelezettség a közjó szolgálatára, a munkára és a közösség érdekében megvalósuló munkamegosztásra, az egyéni és közösségi fejlődésre, hogy csak a legfontosabbakat említsem, melyekből az összes többi kötelezettség származik. A kultúr- és társadalmi közösség újabb kötelezettségek kiinduló pontjává válik, melyeknek eleget tenni erkölcsi kötelességünk. Valójában a kötelezettségek oldaláról – úgy igazában – még végig sem gondoltuk az erkölcsi strukturáltság következményeit. Természetjogról és emberi jogokról mindig sok szó esik, de arról, hogy a kultúrában és a társadalomban felnövő embereknek a kultúrával és a társadalommal kapcsolatban milyen elkötelezettségei vannak, arról alig esik szó. És ezen a dolgon gyökeresen változtatni kell!

Az információelméleti és kibernetikai törvényszerűségekről igazán röviden kívánunk szólni. Az is, amit mondani kívánunk, nem első sorban az információs és kibernetikai rendszerekre vonatkozó általános törvényszerűségek, hanem a tudati struktúraszintre vonatkozó megállapítások, első sorban a kultúra és társadalom viszonylatában. Leglényegesebb információelméleti törvény az entrópia-elv információelméleti általánosítása, amennyiben az entrópia tartalom növekedésével – bármilyen formában és bármilyen információelméleti művelet (kódolás, közvetítés, dekódolás, továbbadás vagy tárolás) során – az információtartalom csökken, eltorzul, esetleg elvész. – A kultúra és társadalom információs rendszer lévén, az információelméleti entrópia-elv, már keletkezésében, de főleg közvetítésében, továbbadásában és értelmezésében okozhat jelentős, sokszor helyrehozhatatlan elfajulásokat. – Kibernetikai szempontból ugyancsak az entrópia-elv az egyik legjelentősebb tényező, mely a kibernetikai folyamatokat negatív irányban befolyásolja, hatékonyságukat csökkenti, a folyamatok összhangját gyöngíti, végső kifejtésében meg is szüntetheti. De a szabályozás és a vezérlés, maga az irányítás-mechanizmus és a hierarchikus felépítési rendszer komoly mértékben veszít hatékonyságából az entrópia tartalom növekedése következtében. – Egyáltalán, minden létstruktúra – és sajnálatos módon ez fokozott módon érvényes a tudati létstruktúrákra – az entrópia tartalom növekedése következtében veszít hatékonyságából, csökken benne a fejlődés valószínűsége, meglazulnak a kapcsolatok az összetett részstruktúrák között, s a struktúra előbb a stabilizálódás, majd a lebomlás felé halad. Az entrópia tartalom növekedése következtében minden rendszerben növekszik az állapotvalószínűség, mely szép szó ugyan, de a rendezetlenséget, az alacsonyabb energiaszintet és a kisebb ellenállás irányába történő mozgásváltozást takarja. – Az információelmélet és a kibernetika többi törvényszerűsége általában matematikai formában fogalmazódik meg, s a folyamatok és részfolyamatok irányítására, kontrollműveleteire vonatkozik. Mint ilyenek, lényegesekek, hiszen minden információs- és kibernetikai-rendszer, így a kultúra és társadalom is, folyamatokban és részfolyamatokban éli strukturális létét, s ezek a folyamatok szabályozottsága,

kontrolláltsága, biztosítja törvényszerű működésüket. A folyamatokban keletkező és előforduló hibák pedig visszahatnak magára a rendszerre, s a visszahatás révén felerősödve éreztetik hatásukat az egész struktúra hatékonyságának csökkenése formájában. – Egyetlen mozzanatra kívánom még felhívni a figyelmet: Az önfejlesztés (öntanulás) törvényére, Mely révén a rendszert erő állandó hatásokra törvényszerűen úgy reagál az egész kibernetikai rendszer, hogy bemenő – input – adatait és annak paramétereit az állandó hatásnak megfelelően átállítja. Ez teszi képessé a tudati struktúraszint létezőit – bizonyos fokú alkalmazkodás révén – az állandó továbbfejlődésre. A tudati létstruktúra, vagyis az ember, felismerve ezt a törvényszerűséget, saját maga épít be a saját maga által létrehozott rendszerekbe olyan érzékelőket, melyek az állandósult hatásokat a vezérlő rendszerhez közvetíti, a fejlődési valószínűség tudatos növelése érdekében. – A törvényszerűségek felismerése így vezet a céltudatos módosításhoz a törvényszerűség tudatos felhasználása révén.

Mindezen törvényszerűség és törvény mögött az ontológiai természettörvények, mint a legalapvetőbb törvények és törvényszerűségek, állnak. Ontológiai szempontból első sorban az energetikai axiómarendszerről beszélhetünk, melyen természetbölcseletünk, ontológiánk, de erkölcsbölcseletünk is felépül. Energetikai axiómarendszerünkben az entrópia-elvet már említettük információelméleti és kibernetikai természettörvényeink között, de ugyanolyan joggal és eredménnyel használhatjuk bármely területen, vagy részterületen. Minden létstruktúra ugyanis a természeti jelenségek között – fizikai, biológiai, pszichikai és erkölcsi tekintetben egyaránt – alá van vetve a szabadenergiahatás- és entrópia-elvnek, mint a bizonyosságot megközelítő valószínűséggel működő természettörvénynek. Ugyanilyen mértékben működik a legkisebbhatás-elve, melynek következtében a természetben minden energiahatás a legkevesebb, de leghatékonyabb energiát igénylő úton és módon megy végbe. A bizonytalansági relációról és a statisztikai valószínűség-elvről pedig emberileg bizonyossággal állíthatjuk, hogy minden észlelésünkben, megfigyelésünkben, megállapításunkban és kijelentésünkben jelen van, jelen kell, hogy legyen, különben állandó ellentmondással küszködnénk, az emberi tudomány és technika területén nem haladhatnánk előre. Természetesen ez a bizonytalanság és határozatlanság kihívás az emberi elme ellen, de mégoly nagy tudósok, mint Einstein, Schrödinger, de Brogli és mások sem tudtak más és megnyugtatóbb megoldást találni számunkra. – Éppen ezért kijelentéseink csak valószínűségekre szorítkozhatnak a természeti jelenségekre vonatkozóan minden szempontból. És ha itt-ott meg is feledkezünk róla, a megállapításokhoz mindig hozzáértendő a „kisebb-nagyobb valószínűséggel” kifejezés.

Az energetikai axiómarendszer figyelembevételével – abban gyökerezve – három olyan természettörvényt állapíthatunk meg, amelyek kifejezetten ontológiai jellegűek.

– A létbeli dinamizmus természettörvényében a létstruktúrák azon alapvető és ontológiai tulajdonsága fogalmazódik meg, hogy a létben szükségképpen adott az állandó és dinamikus kibontakozás lehetősége és valószínűsége. Ez a létbeli dinamizmus valamennyi struktúraszint sajátja, de valóságos értelmét a tudati struktúraszinten, a tudatos és szabad személyiség, valamint a tudatos és szabad közösség dinamizmusában kapja meg. Energetikai, információs és kibernetikai szempontból ez a dinamizmus azt jelenti, hogy minden létstruktúra energiaszintjében emelkedni képes, tudati struktúraszinten pedig emelkedni kíván és törekszik. – Ennek a létbeli dinamizmusnak eszköze a struktúraszintnek megfelelő, állandó és dinamikus fokozódó energetikai, információs és kibernetikai hatás. A létbeli dinamizmusnak ellene hat a létstruktúra belső entrópia tartalmának gyors növekedése, mely a létstruktúra stabilizálódási, majd lebomlási valószínűségét növeli, s a létstruktúrát – szükségképpen dinamizmusának lefojtásával – megmerevíti, és kibontakozásában megakadályozza.

– A képességiteljesítés természettörvénye azt fogalmazza meg, hogy minden létezőnek létéből következő kötelezettsége a létben adott lehetőségek, képességek kibontakoztatása, s ehhez a feltételek adottak. Érvényes ez valamennyi struktúraszint minden létezőjére, de különösen a tudati létstruktúrákra, mivel azok rendelkeznek a legtöbb és legmagasabb rendű léthatározmánnyal, azok kibontakozási lehetőségével. – Így a kultúra és társadalom – az egyedi tudati létstruktúrákból kiindulva, de azt meghaladva – bír a képességeknek és lehetőségeknek olyan halmazával, melyet megvalósítani, a képességeket teljesen kibontakoztatni eddig még egyetlen kultúra, egyetlen társadalom sem tudta az emberiség történetében. Nem a feltételek vagy eszközök hiányában, hanem az energetikai, információs, kibernetikai és erkölcsi – főleg az utóbbi – hatások kellő felhasználása híján, az entrópia tartalom túlságosan gyors növekedése következtében. Elég, ha csak a világ múlt és jelenbeli kulturális, társadalmi, gazdasági és politikai koordinátlanságára, szétdaraboltságára és szembenállására hivatkozom.

– Az önfelülmúlás természettörvénye azt fejezi ki, hogy minden létezőnek létéből következő lehetősége az önmagán való felülemelkedés, amely újra csak a szabadenergiahatás természettörvényének következménye. Önmagában ez ellentmondásnak tűnik, de ha azokra a tényekre gondolunk, hogy minden rendszer – energiagerjesztés következtében – képes elérni és átlépni egy magasabb energia-küszöbszintet; hogy a minőségileg magasabb rendű információk rendelkezésre állnak, ha azt egy rendszer befogadni képes; hogy a kibernetikai folyamatok – magasabb energiaállapot és információk birtokában – minőségileg magasabb rendűvé válhatnak; hogy a lét- és értékrendben elért magasabb szint magasabb erkölcsi értéket képes hordozni. Mindezek ismeretében az önfelülmúlás természettörvényét meg tudjuk közelíteni. – Kultúra és társadalom vonatkozásában pedig a történelem tanúja volt már annak, hogy kultúra, vagy társadalom – bizonyos vonatkozásban – felülemelkedett önmaga korlátaiban, pl. technikai színvonalán, gazdasági feltételrendszerén, társadalmi korlátaiban és kötöttségein, stb. Korunknak – sajnálatos módon – nem jutott osztályrészül ez az önmagán való felülemelkedés, talán bizonyos felszabadult népeknél, bizonyos vonatkozásban.

A fejlődés-elve – az előző három természettörvény összefoglalása és foglalataként – szorul a legkevesebb magyarázatra, hiszen már többször és több oldalról megvilágítottuk. Itt csupán áttekintését kívánjuk adni a fejlődés energetikai, információs, kibernetikai és erkölcsi feltételrendszerének. – Energetikai szempontból állandó energiahatást igényel a fejlődés, melynek következtében a rendszerek magasabb energiaszintre jutnak, az így gerjesztett rendszerek pedig egységesülésre válnak képessé, s az egységesült rendszerekben valósul meg a fejlődés következő foka. – Információelméleti szempontból a magasabb rendű, minőségileg fejlettebb információk állnak a gerjesztett és egységesült rendszerek rendelkezésére. – Kibernetikailag a gerjesztett és egységesült rendszerek magasabb rendű és fejlettebb kibernetikai folyamatokban fejtik ki hatékonyabb működésüket. – Erkölcsi vonatkozásban a fejlődés feltétele a struktúrák lét- és értékbeli emelkedése, mely visszavezethető az előzőekre azzal a megszorítással, hogy mindig az erkölcsi jó vonzatainak kell érvényesülnie mind a belső tartalomban, mind a külső magatartásban. Az erkölcsi struktúrák emelkedése és egységesülése csak ezek teljessége esetén mehet végbe.

Fentiekben tudtuk röviden összefoglalni a fejlődés feltétel- és eszközrendszerét, a fejlődés-elvének leglényegesebb összetevőit. – Kultúra és társadalom vonatkozásában még azzal egészíthetnénk ki, hogy a fejlődés természettörvényének működése mellett a fejlődésnek igen erős rugója a fejlődésben erősen előrehaladott egyéni tudat hatása a kultúra és társadalom szocializált tudati létstruktúrájának fejlődésére. Természetesen ez is a fejlődés-elvének eredménye, – ha nem is közvetlen formában – a szocializált létstruktúrákra. Az ontológiai

természettörvény azonban egyaránt vonatkozik minden létstruktúrára, tehát az egyéni és összetett tudatra egyaránt.

A következőkben röviden tekintsük át azokat az elfajulásokat, melyek a struktúrák másodlagos rétegződésében – akár a lényeges összefüggésekben, akár az alapvető törvényszerűségeken – léphetnek fel, s mint ilyen másodlagos strukturális degenerációk – igen nagy valószínűséggel – kulturális és társadalmi válságokhoz vezethetnek.

Az alapvető összefüggések elfajulásai a szocializált tudati lét másodlagos rétegződésében és ezeknek a degenerációknak kultúr- és társadalmi-válság formájában való megjelenése.

Energetikai elfajulások a következőkben állapíthatók meg.

– A hatás-ellenhatás energetikai összefüggésének – struktúrát építő kölcsönhatás nélküli – ütközés-jellegű, harc formájában történő megjelenése. Ez az ütközés-jellegű hatás-ellenhatás jelentkezhet kultúra és kulturális rétegek között, társadalom és társadalmi rétegek viszonylatában (osztályharc), továbbá kultúra és társadalom vonatkozásában (kultúrharc), valamint egymással érintkező kultúrák és társadalmak között. – Pillanatnyilag nem vizsgáljuk a kérdésnek azt a részét, hogy mikor jogos és mikor jogtalan az osztály- és kultúrharc, milyen eszközök használhatók fel ezeknek a harcoknak során, csupán azt kívánjuk megállapítani, hogy mindezen ütközések és harcok energetikai degenerációk eredményei és kultúr-, valamint társadalmi-válság forrását jelentik.

– Kötési-energetikai elfajulásokban jelölhetjük meg a következő válság-góc forrását. – Ez kétirányú lehet: egyrészt túlságosan nagy a kötési energia az egyes kultúr- és társadalmi rétegek között, s ez gátolja az egységes kultúra és társadalom kialakulását, vagy egymással összhangban történő fejlődését. (Pl. túlzott nacionalizmus, merev osztály-öntudat, zárt népi, vagy vallási közösség). Másrészt túlságosan képlékenyek a kultúr- és társadalmi rétegek, hiányzik a koncentrált belső energia, ezért nem alakulhat ki egységes kultúra és társadalom, illetve, ha időlegesen ki is alakul, hamarosan szétesik, vagy más formába megy át. – De az erőszak sem pótolhatja a szükséges és elégséges belső kötési energiát. A kultúrák és társadalmak csak időlegesen maradhatnak fenn erős és központosított hatalom erőszakos irányítása alatt, s a keménykezű egyén – a diktátor – halálával, az erőszakkal irányító csoport felbomlásával a szocializált struktúra szétesik. – Így az erőszakos kultúra és társadalom kialakítását és fenntartását ugyancsak a degenerált energetikai állapotok közé kell sorolnunk, mely válsággal terhes.

– Az energetikai gerjesztés hiánya ugyancsak az elfajult állapot egyik fő ismertető jegye, és a kultúr-, illetve társadalmi-válság forrása. – Ha a kultúrát, vagy társadalmat hordozó embercsoport nem hajlandó energiakonzentrációra, munka formájában történő energia-befektetésre, erőfeszítésre a nagyobb ellenállás irányában, akkor degenerált energiaszintet foglal el, mely minden esetben a kultúr-, illetve a társadalmi-válság valószínűségével bír. –

(Megjegyzés: Ez – újra hangsúlyoznom kell – nem áll ellentétben a legkisebb hatás-elvével. A legkisebb hatás-elve szerint minden rendszer, természeti jelenség, tehát az ember is kultúrájával és társadalmával, energiahatásai során mindig igyekszik megkeresni a legkisebb energiahatás útját, ahol a folyamat a legkevesebb, ugyanakkor a leghatékonyabb energiát igényli a közvetlen cél eléréséhez. Ez fokozott mértékben érvényesülhet a tudati létstruktúráknál. De az energiahatásnak mindig a nagyobb ellenállás irányába kell mutatnia ahhoz, hogy a létstruktúra a fejlődés sodrában maradjon.)

A kultúra és a társadalom vonatkozásában, mivel embercsoportok a hordozói, előállhat az az energetikai anomália is, hogy a magasabb kultúr- és társadalmi szintet képező ember-

csoportok, szembefordulva az energetikai elvekkel, alacsonyabb kultúr- és társadalmi szinten maradnak, sőt visszafejlődnek. – Ugyanakkor az eredetileg alacsonyabb kultúr- és társadalmi energiaszintet képviselő csoportok – az energetikai gerjesztés és a nagyobb ellenállás irányában befektetett jelentős többletmunka révén – minőségileg (ugrásszerűen) emelkednek, ennek következtében a kultúr- és társadalmi fejlődés hordozójává válnak. – Mindezek, mint energetikai elfajulások, kultúr- és társadalmi válságok forrásaivá válhatnak.

Természetesen, mivel tudati struktúraszint létezéséről van szó, az energetikai összefüggések és azok elfajulásai alapján pszichikai energetikai összefüggések és elfajulások, kiegészülve – a biológiai szubsztrátum, valamint a szocializált létstruktúrák intézményeinek és objektívációinak prébiológiai és biológiai alépítményei következtében – fizikai-kémiai-biológiai energiahatásokkal, összefüggésekkel és elfajulásokkal. Ilyen elfajulások lehetnek genetikai, átörökléskori energetikai összefüggésekben bekövetkező degenerációk, valamint napjainkban a természetbe történő emberi belenyúlás, kemizálás, klónozás, környezetszennyezés, stb. kapcsán előálló anomáliák, melyek a szocializált struktúrák prébiológiai és biológiai vonatkozásait érintik.

Információelméleti összefüggéseinkben az alábbiakban mutathatjuk be az elfajulásokat.

– Az u. n. „információs erőter” hiánya visszavezethető az információk energetikai alapjának hiányára vagy elfajulására. Ebben az esetben hiányzik az energia és információ kölcsönhatása, melynek következtében nem válhat valódivá, teljesebbé és komplexebbé az információ. A dezinformációnak ez a formája származhat abból, hogy az információ birtokosa, – birtokosai, mint embercsoport, kultúr- vagy társadalmi réteg, – nem tudja, vagy nem akarja teljesebbé tenni a kulturális-társadalmi információt. Mindkettő az információ birtokosainál fennálló pszichikai energiahiány következménye. Az információ birtokosa ugyanis nincs azoknak a pszichikai energiáknak a birtokában, hogy megfelelő „erőteret” alakítson ki, melyben helyes és teljes információt közöljön a kultúra és társadalom tagjaival, így félrevezeti őket. – A dezinformációnak is több formája lehet: informátlanságban hagyni; olyan információkat adni, melyek csak az embercsoport tagjainak ösztöneit, önértékét, vágyait elégíti ki; úgy informálni, hogy félelem, kisebbségi érzés támadjon bennük; „előre-gyártott” információkkal elvenni az önálló felfedezés, feldolgozás lehetőségét; túlinformálni, hogy már senki sem ismerje ki magát. – Ezek mindegyike válság-forrásává válhat, természetesen más és más módon.

– Másik információelméleti elfajulás oka a kapacitáshiány, mely megnyilvánulhat az egyénben, embercsoportban, az egész társadalomban egyaránt. A kapacitáshiány fennállhat az információs folyamat egyes részfolyamatainál, így az átvitel, átvétel, értelmezés és felhasználás területén, de az egész információs-folyamatban is. – A kultúrtörténet és történelem tanúsága szerint voltak népek, melyek teljesen alkalmatlanok voltak információ átvételére, közvetítésére, felhasználására, s ez a kapacitáshiány jelentős válságokat eredményezett. Volt eset, amikor a kultúra, társadalom felbomlásához vezetett. Csak példaként kívánom megemlíteni, hogy a kereszténység, mint teljesen új információ, a legtöbb barbár és pogány népnél kultúr- és társadalmi válságot hozott magával, és a kereszténység felvétele újra meg újra válságot jelentett, míg végül kultúr- és társadalmi szempontból nyugvópontra jutott. – A XX. században – és valószínűleg a következő évszázadokban is – ilyen állandóan visszavisszatérő és fokozódó kultúr- és társadalmi válságot jelent a feszült szociális problémák felmerülése.

– Szinte legjelentősebb információelméleti elfajulások – s ezzel kultúr- és társadalmi válságok – forrása az információk félreértelmezése. Mint az előzőekben hangsúlyoztuk, legjelentősebb

információelméleti összefüggés az információ és az információ értelmezése közti reláció. De ez egyben a legnehezebb, a legnagyobb körültekintést és hozzáértést igénylő összefüggés, ahol a legkönnyebb a tévedés, mely sok esetben a legtragikusabb következményekkel jár. Legtöbbször magán viseli a többi információelméleti elfajulás jegyeit is. – Hogy az utolsó ezer év történetéből csak a legsúlyosabb félreértelmezési anomáliákat említsem: inkvizíció, vallásháborúk, gyarmatosítás, személyi-kultusz, fasizmus és náciizmus, terrorizmus... Mind megannyi értelmezésbeli elfajulás, mely az emberiség egy részét, vagy nagy részét tragikus válságba sodorta, pedig a Bibliából, vagy az emberiség nagy gondolkodóinak eszméiből indult ki jórésztük, és félreértelmezés következtében fejlődött azzá, amivé lett. – És vajon mennyi tragikus válságot fognak még az emberiség nyakába zúdítni a legszebb és legmagasztosabb eszmékre hivatkozva – félreértelmezvén és félremagyarázván azokat – a következő évszázadok folyamán?!

A tudati struktúraszint létstruktúráival – első sorban a kultúrával és a társadalommal – kapcsolatban nem véletlenül mutattam rá az információelméleti alapösszefüggésekre és azok elfajulásaira, mint válság-gócokra. Ma, amikor az információk áradatában élünk, amikor az emberi tudás – s ennek következtében az információ – hétévenként megkétszereződik, s amikor a tömegkommunikáció soha nem látott fejlettséget ér el, nem beszélve az ugrásszerűen megnőtt információ-éhségről, fel szeretném hívni az információk gyűjtésével, közvetítésével, értelmezésével hivatásszerűen foglalkozók figyelmét gyönyörű hívataukra. Ugyanakkor roppant felelősségükre! – Ne feledjék, hogy az információ az emberi fejlődés egyik leghatékonyabb és legfontosabb eszköze, de ugyanakkor veszélyes és súlyos fegyver is, mely tragikus válságokat okozhat és ölni képes: máglyával és fegyverrel, gázkamrával és terroristák bombáival. – Nehogy atom-, hidrogén, vagy neutronbomba legyen a következő állomás!!!

A kibernetikai összefüggések elfajulásáról a következőket mondhatjuk.

– Először az irányításbeli hiányokról kell említést tennünk, mint szabályozási és vezérlési anomáliákról. Az irányítást magát általában valamely kiemelkedő egyéniség építi be a kulturális és társadalmi élet folyamatába, s legtöbbször irányítási-mechanizmus formájában marad fenn, és végzi a szabályozás és vezérlés folyamatait, egészen addig, amíg a kultúr- és társadalmi átalakulások következtében aktualitását nem veszti, és korszerűtlenné nem válik. – Az irányításbeli anomáliák általában kétféle módon állnak elő:

= vagy a beépített szabályozási és vezérlési folyamat eleve nem felel meg a követelményeknek, amennyiben korszerűtlen, ellentmondásos, nem felel meg az adott kulturális és társadalmi folyamatoknak;

= vagy olyan alapvető változások álltak be a kultúr- és társadalmi struktúrákban, melyekre vonatkozóan már nem képes teljesíteni a szükséges és elégséges feltételeket az irányítórendszer.

(Megjegyzés: A történelem mindkettőre szolgáltat példákat. – Az első alternatíva esetében pl. Anglia vonatkozásában a „Magna Charta” már kiadásakor túlhaladott állapotot képviselt, hiszen a gazdasági és katonai hatalom már régen a főurak kezében összpontosult, a királyi uralom az ő kegyeiktől függött, a Charta valójában a meglevő helyzet utólagos törvényesítése volt. – A másik alternatívára pedig legjobb példa az „Ancien régime” a XVIII. századi Franciaországban. A legutóbbi időkben Latin-Amerikában lehattünk – és lehetünk – szemtanúi, többek között, az irányító rendszer anomáliából fakadó válságnak.)

Az irányítórendszer elfajulásai magukban hordják a kultúr- és társadalmi-válság lehetőségét, s ez a lehetőség általában valóra is válik.

– A kontroll- és önfejlesztő-rendszer elfajulásai hasonló válságok forrásaivá válhatnak. A kontroll-rendszer hibái a tudatelőtti létben is a struktúrák súlyos elfajulását okozzák, ez sokkal

inkább érvényes a tudati létstruktúrákra, egyéni és szocializált formában egyaránt. Az egyént beképzeltté, gögössé, önhitté és erőszakossá teszi, hasonlóképpen a kultúrát és társadalmat is. (Megjegyzés: A közelmúlt véres gyarmati háborúi a gyarmatosító hatalmak társadalmi kontroll-rendszerének elfajulásából fakadtak, s ha az emberiséget – netán – nukleáris háború fogja súlytani, annak oka is az atomhatalmak kontroll-rendszerének degenerációjában lesz keresendő.)

Az önfejlesztő-rendszer elfajulásai a természetes fejlődésnek vetnek gátat: vagy alkalmatlanná teszik a rendszert a megváltozott körülményekhez való alkalmazkodásra, vagy pedig a túlalkalmazkodás csapdájába vezetik, mely lehetetlenné tesz minden további fejlődést. – Mindkettőre találhatunk bőven példást. Hány kultúra semmisült meg, mert nem tudott alkalmazkodni a megváltozott körülményekhez, még több pedig nyomtalanul beleolvadt a rátelepedő – sokszor alacsonyabb rendű – kultúrába. A népvándorlás korában mennyi néptörzs, mennyi nép semmisült meg fizikailag, mert nem akart és nem tudott alkalmazkodni a környező népek életmódjához, vallásához, szokásaihoz, mennyi volt azoknak a néptörzseknek száma, melyek nyomtalanul beleolvadtak a szomszédos, vagy őket leigázó népekbe. – Nem beszélve a túlalkalmazkodásnak arról az esetéről, amikor a nép teljesen átadta magát a geográfiai, meteorológiai körülményeknek, mint ezt a trópusi népeknél a múlt század első felében tapasztaltuk. Ennek megfelelően kultúrájuk, társadalmuk sok évszázaddal visszamaradt a fejlődésben, mely visszamaradást rövid évtizedek alatt kellett pótolniuk.

– Szinte legsúlyosabb válságot a kibernetikai rendszerekben a hierarchia hiány, vagy annak tagadása okozza. – A hierarchia hiánya, illetve annak ki nem elégítő volta általában a történelmi korfordulók jelensége, s mint válságforrás, vagy a meglévő elégtelen hierarchia elleni lázadás válságformája, jelzést ad arra nézve, hogy korforduló következik, esetleg máris folyamatban van. (Így: rabszolgaháborúk, parasztháborúk, felszabadító-háborúk, a tudományok lázadása, stb.) – Maga a hierarchia is relatív, kötött az adott kultúr-, illetve társadalmi struktúrához. Ha a struktúra módosul, változik, fejlődik, vele együtt kellene a hierarchiának is módosulnia, változnia, fejlődnie. A hierarchia azonban egyénekhez is kötött, akik részben beleszólnak, belemerevednek egy meglévő – szellemi igényeiket kielégítő – hierarchiába, részben pedig egyéni céljaik, vágyaik, hatalmi törekvéseik eszközét látják a hierarchia keretén belüli funkciójukban. – A kultúr- és társadalmi struktúra módosulása és változása hosszú időt igényel, ezeknek a változásoknak – az előrejelzések alapján – elébe lehetne és kellene menni, rugalmasan változtatni és tágítani a kereteket, módosítani magát a hierarchiát is. Azonban ezzel ellentétes felfogás uralkodik általában. Az egyénnek a hierarchiában betöltött helye, hatalmi pozíciója viszonylag rövid, miért éppen ő változtasson rajta, esetleg mondjon le hatalmának és előnyeinek egy részéről?! – Az utód azonban ugyanezt gondolja, így a keretek tágulása és a hierarchia módosulása elmarad, míg robbanásszerűen szét nem vetik a korszerűtlen és túlhaladott kereteket a történelmi korforduló eseményei. Holott mindez elkerülhető és megelőzhető lett volna, s a kulturális és társadalmi struktúrából egy válság-góc kiiktatható lehetett volna. – Az elfajulás másik formája: a hierarchia tagadása. Ha visszatekintünk pár évszázadába történelmi múltunknak, ez mindig a századvégek jelensége volt. talán anarchiának nevezhetjük legtalálósabban. Forrása az egyéni szabadság túlértékelése és mindenek fölé való helyezése, következménye pedig újabb válság. Előre jelzi az ifjabb generációkban majd fölmerülő belső igényeket, jóval megelőzve a problémáknak a tömegekben és tömegigény formájában való jelentkezés időpontját, éppen ezért – mint alkalmas előrejelzés – módot adna a problémák megoldásának előkészítésére és a válság kiküszöbölésére. De rendszerinti reakciója a hierarchikus formák szokatlan megmerevedése, mely – majdhogynem – kiprovokálja a fokozódó tagadást és lázongást az ifjabb generáció részéről. – Valamennyi elfajulás válságba torkollik, megoldást csak a kibernetikai rendszer hierarchikus felépítésével kapcsolatos helyes eljárás mód hozhat, természetesen, óriási

pszichikai és erkölcsi energia befektetéssel mind a hierarchia birokosai, mind a hierarchiának alárendeltek részéről.

Ontológiai vonatkozású elfajulások tekintetében juthatunk el a legmélyebben gyökerező válságokhoz. Az előzőekben tárgyalt vonatkozások – energetikai, információs és kibernetikai összefüggéseken alapulva – ugyancsak a lét gyökeréig hatolnak, de konkrét megnyilatkozásai nem tűnnek annyira lényegbevágónak, mint a szigorú értelemben vett ontológiai összefüggésekben gyökerező anomáliák. Éppen ezért a legmélyebbre ható válságokat ezeknek az összefüggéseknek degenerációiban kell keresnünk.

– Elsőként a rétegződésbeli elfajulásokról kell beszélnünk. A kultúra és társadalom embercsoportoknak, népeknek, nemzeteknek rétegződésén nyugszik, ezek a kultúr- és társadalmi rétegek az adott kultúra és társadalom hordozói. Ezeknek a rétegeknek egymáshoz való viszonyulásában jelentkezhetnek u. n. ontológiai anomáliák, mégpedig olyan formában, hogy ezek a rétegek elzárkóznak egymástól, nem törődnek egymással, vagy pedig – sokszor kiengesztelhetetlen gyűlölettel – szembefordulnak egymással. – A válság formája igen sokféle lehet: áthághatatlan kaszttrendszer, kultúr- és társadalmi diszkrimináció és apartheid, vagy engesztelhetetlen kultúr-, illetve társadalmi harc. – Az ontológiai összefüggések területén fennálló elfajulások esetében semmiképpen nem használ a tüneti kezelés, az még átmeneti megoldást sem jelenthet. Csak alapvető – joggal mondhatjuk – a lét gyökeréig ható változásra van szükség a válság megoldásához.

– Még súlyosabb válságok forrásai a strukturális anomáliák. A strukturális összefüggéseknél hangsúlyoztuk, hogy a tudati létstruktúra – egyedi és összetett létformájában egyaránt – egyszeri és megismételhetetlen. Minden olyan irányú törekvés, mely nem veszi figyelembe ezt az egyszeriséget és megismételhetetlenséget, amely nincs összhangban ezzel az alapvető ontológiai összefüggéssel, elfajulást jelent, és kultúr-, illetve társadalmi válságot okoz. – Így az uniformizálási, konformizálási törekvések, melyek a kultúra és társadalom alapját képező egyéneket, a kultúrát és társadalmat hordozó embercsoportokat – általánosítva, átlagolva, vagy bármely statisztikai, pszichotechnikai módszerrel leegyszerűsítve – azonos egyed és tömegként kezelik, alapvető és súlyos tévedést követnek el. Ugyanígy a kultúr- és társadalmi létstruktúrában okoznak deformációt mindazok, akik az egyén és közösség pszichikai-szociológiai-erkölcsi relációit, viselkedésmódját és magatartásformáját általánosítani, „beskatulyázni”, azonos mértékre szabni törekcsenek. Az ilyen – tudati strukturáltságunk egyszeri voltában bekövetkező – deformációk következménye minden esetben súlyos kultúr-, illetve társadalmi-válság. – De nem kevésbé súlyos kultúr-, illetve társadalmi-válság forrása, ha a megismételhetetlenséget hagyják figyelmen kívül a kultúr- és társadalmi törekvéseknél. Ilyen anomáliák, pl. ha más kor, más történelmi, kulturális, gazdasági, társadalmi körülmények szülte kultúr- és társadalmi kereteket, tartalmat kívánnak ráerőltetni teljesen más ember-csoportokra, teljesen más szituációban.

(Megjegyzés: A XX. század bővelkedik különböző területeken ilyen példákban is, kezdve az Egyház konzervatív és neo-skolasztikus törekvéseitől, melyek a II. Vatikáni Zsinat után az átmenetei válságot eredményezték, egészen a neo-kolonialista hatalmi rendszer erőszakolásáig, mely a Harmadik Világ társadalmi-gazdasági-politikai válságaiban érte el csúcspontját. Ez csak két teljesen különböző terület példása, de felsorolhatnánk a művészetektől a tudományokon keresztül egészen a náciizmus és fasizmus Európát végigsöprő borzalmas válságáig a kultúra, társadalom, valamint ez utóbbihoz kapcsolódó gazdasági és politikai élet bármely szektorából a példák özönét.)

A strukturális összefüggések elfajulásából származó válságok a tudati struktúraszint legmélyebb válságai, melyek – ha időben nem történik orvoslásuk – könnyen a struktúrák felbomlásához vezethetnek. De mivel a kulturális és társadalmi alapvető folyamatok kifutási

ideje hosszú, több emberöltőt is meghaladhat. Általában az észlelése, orvoslása is hosszú időt vesz igénybe, egy korosztály tevékenységi lehetőségét meghaladja. Továbbá kétséges, hogy időben felismerik-e a válság-jelenséget, és intézkednek-e a válság okának megszüntetésére. A történelem eddigi tanúsága szerint, generációkkal később vették csak észre az intézkedések elmulasztását, s amikor intézkedte, már késő volt: a struktúra felbomlási folyamata már megindult, vagy éppen végéhez közeledett. – Vajon a jelenlegi strukturális válságban nem késünk-e máris el az orvoslással?!

– Valójában még a strukturális összefüggésekhez tartoznak a következő gondolatok is, de külön kívánom tárgyalni azokat, hogy kellő hangsúlyt kapjanak. – Az összetett tudati létstruktúrák sajátos összefüggése az egymásra történő felépülés, valamint a felépülésbeli fokozatosság. A kultúra és társadalom tehát nemcsak különböző rétegződések egysége, hanem minden esetben – mint a fejlődési folyamat adott állomása – a különböző fejlődési fokozatoknak egymásra történő felépülése is. (Hasonló a törzsfelődéshez a biológiában.) Adott kultúrának, adott társadalomnak mindig van fejlődési előzménye, mely nélkül nem jöhetett volna létre az adott kultúr- és társadalmi szint, s amely előzmények ismerete nélkül érthetetlen a létrejött kultúr- és társadalmi állapot. – Talán azért állunk érthetetlenül, pl. az etruszk vagy sumér kulturális hagyományokkal szemben, mert teljesen ismeretlenek az előzmények. – A fokozatosság még külön hangsúlyt kap abból a szempontból, hogy a kultúrában és társadalomban nem jöhet létre olyan indokolatlan állapotváltozás, melynek alapjai – gyökerei – ne lettek volna meg az előző fejlődési fokozatban. – Ez nem tagadása az ugrásszerű fejlődésnek! – S itt a szükséges és elégséges alapokra kell felhívnom a figyelmet. Ontológiaiilag elképzelhetetlen egy létstruktúra felépülése szükséges és elégséges alapok nélkül, Ez vonatkozik a kultúr- és társadalmi struktúrára is. – Tehát nemcsak az egymásra épülés és fokozatosság elvének sérelme, hanem a szükséges és elégséges alapok hiány is eredményezhet strukturális válságot.

– Ezekkel függ össze, de külön megfogalmazható a legsúlyosabb strukturális elfajulás: az alépítmény nélküli felépítmény a kultúr-, társadalmi, gazdasági összetett létstruktúrák világában. Nézzük meg közelebbről. – A biológiai szubsztrátum – az embercsoportok, melyek a kultúr- és társadalmi rétegződés alapját képezik – biztosított, de a szellemi alépítmény nem minden esetben adott. A szellemi alépítmény – vagyis a biológiai szubsztrátumnak megfelelő és azzal, valamint az adott körülményeknek és feltételeknek megfelelő tudati-erkölcsi léttartalom és relációk – lényeges szerepet tölt be a kultúra és társadalom felépítményének hordozásában. – Az európai civilizációt, kultúr- és társadalmi formákat sok helyen a szellemi alépítménynek meg nem felelő, sőt azzal nem egyszer ellentmondásban levő módon kívánták meghonosítani Ázsia és Afrika népeinél. Így nem válhattak olyan termékennyé és hatékonná, mintha megfelelő, a szellemi alépítményhez alkalmazkodó változatát próbálták volna alkalmazni.

(Megjegyzés: Sok helyen még ma is megoldhatatlan az a probléma, hogy más földrészbeli, így négerek, indiánok, hinduk, stb. számára az európai kultúrák megfelelő módon át lehessen ültetni. Hazánkban megoldhatatlan problémának tűnik a cigány-kérdés, pontosan az alépítmény hiánya miatt. – A proletár-kultúra sem találta meg annak idején a megnyugtató átmenetet az európai kultúrához.)

De a fordított helyzet is tapasztalható, amennyiben az u. n. kultúr- és társadalmi vezetőrétegek nem rendelkeznek megfelelő tudati-erkölcsi, ennek következtében kulturális és társadalmi alappal. (Közismert az USA vezető gazdasági-hatalmi-katonai rétegében a nem is titkolt ellenszenv az értelmiségekkel, az u. n. „tojásfejűekkel” szemben.) – Ezek az elfajulások rejtett, de súlyos válságokat hordanak magukban, és éppen ezért veszélyesek, mert nem annyira nyilvánvalóak, idejében nem fedezhetők fel, csak akkor, amikor már súlyosan aláásták a

kultúrát, társadalmat. Mint minden ontológiai anomáliára, ezekre is idejében kell felfigyelni, hogy orvosolhatók legyenek.

Az alapvető természettörvények elfajulásai a szocializált tudati lét másodlagos rétegződésében, valamint ezeknek a degenerációknak kultúr- és társadalmi válság formájában történő megjelenése.

A természettörvények, mint az előzőekben láttuk, azok az alapvető törvényszerűségek, melyek a létezőket – természetüknek megfelelően – felépítik alkotóelemeikből, fenntartják, és a természetüknek megfelelő fejlődésben segítik. – A természettörvények, az alapvető összefüggésekkel ellentétben, nemcsak segítenek és irányítanak, hanem szankcionálnak is, vagyis a velük tartósan szembefordulókkal szemben retorziót alkalmaznak, büntetik azt, aki – vagy ami – a természettörvények ellen fordul, és azokkal szembeáll.

A tulajdonképpeni természettudományos természettörvények a tudati struktúraszint biológiai szubsztrátumában, valamint a kultúra és társadalom intézményeiben és objektivációiban bírnak érvénnyel. Éppen ezért a velük való szembefordulás, a természettörvényekhez viszonyított elfajulások ezeken az érdekelt területeken, ezekben a struktúrákban fejtik ki negatív hatásukat, és okoznak válságokat. Így a biológiai elfajulások genetikai ártalmaikkal befolyásolják a kultúrát és társadalmat hordozó embercsoportokat; a meggondolatlan kemizálás, atomkutatások, rakétakísérletek, egyáltalán a szinte általánossá vált súlyos környezetszennyezés pedig a kultúra, a társadalom intézményeit és objektivációit befolyásolják hátrányosan. Mindkettő, ha jelentős mértéket ér el, válság formájában jelentkezik.

A természettudományos természettörvények retorziói azok, melyek legszembetűnőbben érvényesülnek. Ma már ott tartunk, hogy a természet, melynek belső felépítésébe és összefüggéseibe az ember technikai civilizációja révén joggatlanul és a természettörvényeknek meg nem felelő módon beavatkozott, üt vissza éppen a technikai civilizáció melléktermékei révén, és okoz – már nem is súlyos problémát, hanem – válságot. – Ki tudjuk-e védeni? – Meg tudjuk-e oldani? – A leckét önmagunknak adtuk fel! – Nem kultúr- és technikai fejlődésellenesség ez részemről, hanem jogos aggodalom. Az embernek ismernie kellene a fokozatosság elvét, és azt alkalmazni kellene tudnia. Valamint ismernie kellene azokat a küszöbszinteket, melyeket fokozatosan elérhet megfelelő fejlődés mellett. – Ha mindezt nem ismerjük, vagy nem fogadjuk el kötelező érvényűnek, akkor csak önmagunkra vethetünk.

A pszichikai természettörvények a biológiai léthányadot meghaladó pszichikai léthányadra vonatkoznak, összefüggésben vannak a természettudományos természettörvényekkel, mint azok általánosított, a pszichikai létsíkra transzformált megnyilvánulásai. Mint ilyenek, lehetnek egyéni és szociális vonatkozásúak. – A pszichikai természettörvények elfajulásai is az előzőek szerint mennek végbe. Magában az áttételezésben történhet az elfajulás, amikor a biológiai természettörvényeket – pl. az u. n. állat-pszichológiai kísérleteket egy az egyben – pszichikai létsíkra történő transzformáció nélkül kívánjuk alkalmazni, s ezzel az egyént, a kultúrát, a társadalmat, vagyis valamennyi pszichikai létstruktúrát leszállítjuk a biológiai szintre. Ha ilyen durva hibával próbálnak egyéni vagy társadalmi problémát megközelíteni és megoldani, annak csak tragikus következményei lehetnek. – De még annak is, ha az emberi életnek csak egy területét fogják be a vizsgálódás körébe, mint ezt a szexualitással kísérlete meg Freud és a freudizmus. Hatása, sajnos, ma is érezhető, ha nem is a legsúlyosabb társadalmi-válság formájában. Egyébként a mélylélektannak vannak igen pozitív iskolái, melyek a szexualitást, mint lényeges, de nem az egyetlen és leglényegesebb emberi lélektani területet, a helyére tették. – A nem kellő mértékben koordinált lélektani területek, a lélektani

törvényeknek nem kellően megalapozott, nem megfelelő megfogalmazása és alkalmazása juttatta el az egyéni és a szociális pszichológiát jelenlegi állapotába.

(Megjegyzés: A helyzetnek legfőbb jellemzői: megszűnt az elméleti lélektan; a kísérleti lélektan speciális területekre koncentrált; sőt, a kísérleti lélektan helyét is – többé-kevésbé – a pszichotechnika foglalta el; stb.)

Mindennek következménye: ideggyenge vezetők, neuraszténias és stressz hatása alatt álló egyének, sokkolt társadalom, mely már a társadalmi-válság jeleit viseli magán.

A természettörvények visszaütnek: ha az egyén, a társadalom tartósan szembefordul velük, akkor a természettörvény visszahatása érezteti retorziós hatását. Pszichikailag nem kerestük, nem foglaltuk meg, nem alkalmaztuk – mert mit is alkalmazhattunk volna? – a természettörvényt, és ennek most, jó ideje, érezzük negatív hatásait, mely állandóan fokozódni fog, hacsak sürgősen nem orvosoljuk.

A szociológiai természettörvényekkel jelenleg furcsa a helyzet: nem vezethetők teljes egészében vissza a természettudományos és pszichikai természettörvényekre. (Már ezt, magát bizonyos mértékű elfajulásnak nevezhetjük.) – Okát keresve az állapítható meg, hogy a társadalom kialakulásában, így a szociológiai törvényszerűségek megfogalmazásában, jelentős szerepet játszott egyrészt a mindenkori vallási felfogás és annak dogmarendszere, másrészt a mindenkori társadalmi és gazdasági viszonyok. Ha már most figyelembe vesszük, hogy a mindenkori vallási felfogás és dogmarendszer általában nem volt összhangban a természettudományos természettörvényekkel, a gazdasági viszonyok pedig jórészt ellentmondásban voltak a pszichikai természettörvényekkel, akkor érthető a szociológiai törvényeknek ez az alapvető eltérése, mely a modernkor szociológiáiban még nyilvánvalóbbá válik, hiszen az előző társadalmi törvényeken akar változtatni, nem pedig a természettörvényekhez közelíteni.

Ez a bizonyos mértékű elfajulás egyes ideológiák hatására – náciizmus és fasizmus, neokolonializmus és egyoldalú kollektívizmus, terrorizmus – különböző irányokban degenerációkat szenved, melyek súlyos kultúr- és társadalmi válságokat eredményeznek. – Furcsa módon, a szociológiai természettörvények az elsők, melyek révén tartósan szembe lehet helyezkedni a természettudományos természettörvényekkel – igaz, nem büntetlenül! – viszonylag hosszú ideig anélkül, hogy a válságok a társadalmi felbomláshoz vezetnének. Ma azonban – felgyorsulván az élet ritmusa minden területen – a kultúra és társadalom viszonylatában is gyorsabbá váltak a mozgásállapot-változások. Így történhet meg az nagy valószínűséggel, hogy egy emberöltőn belül a válság kirobbanásából a társadalom felbomlásáig is eljuthat a lehetőség.

Szociológiai téren korunk feladatává vált, hogy – a lehetőség szerint – felszámoljuk az anomáliákat, és a jelenleg megfogalmazott természettörvényeket úgy módosítsuk, hogy azok visszavezethetőkkel váljanak a természettudományos és pszichikai természettörvényekre. Ha így sikerülne átfogalmazni szociológiai természettörvényeinket, és azoknak maradéktalanul érvényt is tudna szerezni az emberiség, egy olyan súlyos válságócot sikerülne felszámolnunk, mely különben – a valószínűsége és lehetősége sajnos fennáll – az emberi társadalom felbomlásához vezethet.

Az erkölcsi természettörvények elfajulásait nem lehet és nem szabad az egyén, az u. n. szabad személyiség szemszögéből nézni, a kérdést az erkölcs oldaláról kell megközelítenünk. Mint láttuk, az erkölcsi természettörvények azt a súlyos kötelezettséget fogalmazzák meg, mely a közjó, az egyéni javaknak a közjó által történő korlátozása felé mutat. – Az erkölcsi természettörvények elfajulásai így kétirányúak.

– Az erkölcsi természettörvények, elfajulása előállhat a közjó helytelen megfogalmazása, a megalapozatlan vagy félrevezetett meggyőződés indokolatlan garanciája, valamint az elfajult magatartásformában történő megjelenés vonatkozásában. Ennek mindegyike külön-külön és együttvéve az erkölcsi természettörvény olyan elfajult állapotát hozhatják létre, mely válsággócot rejt magában. Valamennyi vonatkozásban jellemző példást szolgáltat a szerencsétlen XX. századunk. – A közjó megfogalmazása mind a liberalizmusban, mind monopolkapitalizmusban, mind a túlzó és egyoldalú kollektívizmusban, mind pedig a náciizmusban és fasizmusban helytelenül történt, természetesen mindben más-más módon és formában. De a közmeggyőződés egyoldalú kialakítása, vagy a megalapozatlan csoport-meggyőződésnek közmeggyőződésként való kikiáltása fenti irányzatoknak ugyanúgy sajátja volt, új változataiban és megnyilvánulásaiban ma is az. – Mindezeknek helytelen magatartásformában való megjelenéséről szinte már említést sem kell tennünk, hiszen annyira közismertek a monopolkapitalista-imperializmus, a neokolonializmus, neofasizmus és terrorizmus, valamint a szélsőséges és kizárólagos kollektívizmus által produkált események és „eredmények”, mint az elfajult erkölcsi természettörvények egyéni és közösségi magatartásban megnyilvánuló megjelenési formái. – Ezek az erkölcsi struktúrában – kultúr- és társadalmi formában – megvalósuló elfajulások valódi válsággócok. Ezt csak az tagadhatja, aki az I. Világháború 10 millió, a II. Világháború 50 millió halottját figyelmen kívül hagyja, nem beszélve a felsorolt magatartásbeli elfajult megjelenési formák sokmillió névtelen halottjáról és mindezek súlyos áldozatairól.

– Előállhat azonban az erkölcsi természettörvények elfajulásának az a formája is az egyéni joghoz – csoport, réteg, stb. jogokhoz – való olyan mértékű ragaszkodásból, mely a közösségi kötelezettségekről, a közösségi jogoknak korlátozó hatályáról nem vesz tudomást. Ez a magatartásforma olyan degenerációkat eredményezhet, melyek egyes országokon belül és országok között válsággócokat hozhatnak létre. Gondoljunk csak a jelen kor szociális harcaira, valamint a felszabadító harcokra és az ezek következtében kialakult, egyáltalán nem elhanyagolható válsággócokra. – Továbbmenve: maga az egyén is juthat olyan állapotba, mikor egyes cselekedetei, vagy egész magatartásformája elfajult állapotot ölt. Ide kell sorolnunk az alkoholizmus, a szex-őrület, a kábítószer-élvezet – lassan már nem is világproblémát, hanem azt meghaladóan – világválságot jelentő elfajult állapotát, mely időnként és helyenként öngyilkossági hullám méreteiben csúcsosodik ki. – Ez utóbbinál álljunk meg egy pillanatra! Az öngyilkossággal kapcsolatban meg kell állapítani, hogy olyan erkölcsi elfajulás eredménye, melyben a közösség és a közjó által korlátozott önrendelkezés helyett, a helytelenül értelmezett teljes önrendelkezést akarja – jogtalanul – birtokolni az egyén, és ezt meg is valósítja. Bizonyos józan erkölcsi magatartásra példa az, hogy vannak államok, melyek az öngyilkossági kísérletben megnyilvánuló elfajulást, mint emberölési kísérletet, a törvény erejével büntetik.

Az információelméleti és kibernetikai alaptörvényeket együtt kívánom körvonalazni, mivel oly szoros összefüggésben állnak egymással, hogy az egyikben bekövetkező változás szükségképpen azonos irányú és mértékű változást hoz létre a másikban, és viszont. – Ennek oka az, hogy az egyszeres és összetett tudati szinten az információs struktúra egyben kibernetikai struktúra is, azonos forrásra – azonos alapalternatívákra – visszavezethető alaptörvények irányítása alatt. Ezeknek az információelméleti és kibernetikai természettörvényeknek elfajulásait három irányból közelíthetjük meg.

– Az információelmélet útján általánosított entrópia-elv hatásai mind az információs, mind a kibernetikai struktúra alaptörvényeiben – ennek következtében magában a rajtuk felépülő információs és kibernetikai struktúrában – olyan változást hozhatnak létre, melyek a stabilizá-

lódási és lebomlási valószínűség irányába mutatnak. A struktúra információs és vezérlési szintje az információs és kibernetikai küszöbszint alá száll, a szabályozatlanság és rendezetlenség olyan állapota állhat elő, mely már túlmutat a kultúra és társadalom problémáin és valódi válság-jelleget ölt. – Hogy csak néhány történeti példára hivatkozzam.

= A római birodalom – a népvándorlás és a különböző germán törzsek betörései, tartós zaklatásai és támadásai következtében – a teljes informátlanság, és azt követően, a teljes irányíthatatlanság állapotába került. – (Természetesen egyéb súlyos okok is közreműködtek!)

– Mindezek folytán olyan válságállapot állt elő, mellyel a birodalom nem tudott megbirkózni.

= Hasonló folyamaton ment keresztül a Középkor feudális társadalma, valamint a feudalista alapon szerveződött egyházi hatalom is. Az informátlanságnak és vezérelhetetlenségnek ebben az állapotában elég volt a világi hatalom számára előbb a mór, majd a török támadás, a feudális egyházi hatalom számára pedig korábban a reformáció, azt követően a felvilágosodás, s a kezdeti válságból megtörtént az átmenet a felbomlás irányába, – t. i. a „hatalom” vonatkozásában.

– A jelentős tudati entrópia tartalom növekedésének konkrét és speciális következményei lehetnek, melyek egyéni, kultúr- és társadalmi vonatkozásban egyaránt válsághoz vezetnek. Ezek közül egyik legjelentősebbé válhat az önfejlesztés alaptörvényének tagadása, valamint a rossz és immorális „öntanulás”. – Az információs és kibernetikai struktúrák szinte legjelentősebb alaptörvénye az önfejlesztés (rendszerelméleti irodalomban: öntanulás), melynek szükséges és elégséges feltétele a folyamatos, fokozatos, jelentős mértékű tudati-erkölcsi energiahatás. Ez – a nagymértékű entrópia növekedés következtében – ellenkező előjelet kap, tudati-erkölcsi energiacsökkenéshez, zuhanásszerű energiaszint-eséshez vezet, az önfejlesztés – öntanulás – immorális-jellegűvé válik. Így állhat elő az állapot, amikor az egyén, kultúra, társadalom immorális „fejlődésének” lehetünk tanúi. – Történelmi viszonylatban ezt legjobban náciizmus, fasizmus és terrorizmus illusztrálja, amennyiben – az információelméleti és kibernetikai legalapvetőbb törvénynek, az önfejlesztésnek (öntanulásnak) előjelváltásával – az immoralitásnak mindig mélyebb és mélyebb szintjére süllyedtek. De hogyan? – Az emberi találékonyság, a tudomány és a technika, a szinte tökéletes szervezettség, a magas fokú információs rendszer és a kéréllhetetlen vezérlés segítségével. S mindezek következtében válságba sodorták, és ma is válságban tartják az emberiség jelentős hányadát.

– Az entrópia-növekedésnek másik – egyáltalán nem elhanyagolható és igen jelentős válsággócot képviselő – következménye: a hierarchia változási és fejlődési valószínűségének tagadása, a megmerevedett hierarchiához való ragaszkodás. – A hierarchia minden információs és kibernetikai struktúrában a viszonyulások rendező elve, mely az információs és kibernetikai folyamatok relációit, egymással való kölcsön- és együttműködéseit irányítja. Ennek az alapvető törvényszerűségnek degenerációja az egyéni, kulturális és társadalmi információs és kibernetikai folyamatok olyan fokú rendezetlenségét, hatásfokának olyan mértékű csökkenését eredményezheti, mely már válság formájában jelentkezik. – Történelmi példánk lehet a XVIII. századi Franciaország „ancien régime”-je, s hivatkozásunk oka az, hogy a kialakult hatalmi hierarchiát örökérvényűnek tartották a hatalom birtokosai, tagadva ezzel a hierarchia változásának és fejlődésének lehetőségét. Mindez – a rendező-elvben megmutatkozó – degeneráció a francia forradalom véres eseményeibe torkolt. – Hasonló, a hierarchia megmerevedéséből és a megmerevedett hierarchiához való ragaszkodásból, mint degenerációból, származó válságot élt át a jelenkor katolikus Egyháza, mely válság a II. Vatikáni Zsinattal vette feloldásának kezdetét.

Valójában az információelméleti és kibernetikai alaptörvények elfajulásából forrászó válságoknak mind máig nagyon kevés figyelmet szentelt az emberiség, holott éppen ezek a

válságok, melyeknek jegyei – az információs és kibernetikai struktúrák, valamint azok folyamatainak alapos és mélyreható ismeretében – közvetlenül és szinte félreismerhetetlen módon felismerhetők. Továbbá ezek az alaptörvényszerűségek, melyek minden más alaptörvénybe – közvetlenül, vagy közvetett módon – beépülnek, és mivel valamennyi tudati létstruktúra – az energetikai struktúra mellett – egyúttal információs és kibernetikai struktúra is, így minden struktúra-felépülést irányító törvényszerűségben lényeges szerepet kapnak, ennél fogva degenerációik is – legalább közvetett módon – felismerhetők. – Egyértelműen megállapítható tehát, hogy a tudati struktúraszinten – egyén, kultúra és társadalom vonatkozásában egyaránt – a válságokat jelentő elfajulások, az információelméleti és kibernetikai alaptörvényekben megjelenő degenerációk révén, viszonylag könnyen és még időben – nagy valószínűséggel – felismerhetők.

Az ontológiai alaptörvények elfajulásait vizsgálva juthatunk el a lét lényegét érintő degenerációkhoz. Valójában ezek a legmélyebben fekvő válságócok, éppen ezért a legnehezebben és időben legkésőbb felismerhetők, továbbá orvoslásuk a legkisebb valószínűséggel bír. – Ennek oka az, hogy az ontológiai alaptörvények közvetlenül a lét alapalternatíváiban gyökereznek, közvetlenül azokra vezethetők vissza. Így nagyon könnyen lehetséges, hogy – mire az anomáliák hatásaikban ismertté válnak – a degenerációk már az alapalternatívákban is bekövetkeztek, és a válság a felbomlás folyamatába ment át. – Maradjunk azonban most az ontológiai alaptörvények degenerációinak vizsgálatánál, melyeket a következőkben közelíthetünk és fogalmazhatunk meg.

– Az első ontológiai alaptörvényt a lét-dinamizmusának törvényszerűsége formájában írhatjuk le. Ez a törvényszerűség azt fogalmazza meg, hogy valamennyi létstruktúra – tehát számunkra, felsőfokon, a tudati struktúraszint minden létezője, egyéni és szocializált formában egyaránt – nemcsak időbeli dinamizmussal, a létnek időbeni változásokon keresztül történő teljesebbé válásának valószínűségével, hanem létbeli dinamizmussal is rendelkezik, és ez a létbeli dinamizmus jelentősen többet mond az időbeli dinamizmusnál. Jelenti az állandó készséget, az ugrásszerű készenléti állapotot a létbeli emelkedésre, a fejlődési küszöbszint elérésére. Ez a forrása valamennyi emberi felfelé való törekvésnek, alapfeltétele a továbbfejlődési valószínűségnek. – Ennek a törvényszerűségnek tagadása az embernek tér-időbeli kategóriához való teljes kötöttségét, a belső abszolút kötöttségekkel párosult külső kényszerfeltételeknek való teljes alárendeltséget és kiszolgáltatottságot hangsúlyozza, s a „lelancolt Prometheus” külső-belső feszültségét és ahhoz kapcsolódó tudati-erkölcsi állapotát eredményezi. Ennek egyrészt a teljes – nem is belenyugvás, hanem – beletörődés, belefásulás és a dinamizmus teljes feladása lehet az eredménye, másrészt – ellenkező végletbe csapva át – a harcossá válás, a dinamizmus-ellenesség, mely minden felágaskodó és felfelé kapaszkodó törekvést csírájában kíván elfojtani. – Mindkettőre tudnánk bőven felhozni történelmi és szellem-történelmi példát, de elegendőnek látjuk egyedül az inkvizíció példájára hivatkozni, mely – minden kezdeti jó szándéka ellenére – a felfelé történő kapaszkodásnak esküdt ellenségévé vált és – mondhatni: évszázadokra – a szellemi dinamizmus feladását eredményezte. – Megjegyzendő, hogy a „lelancolt Prometheus” modellje alapján, valamennyi sokáig üldözött „ideológiánál” fennáll ez a veszély, a kálvini könyvégetéstől a maoista kultúrharcig. – A szellem szabad szárnyalása, s ezen belül a létbeli dinamizmus kibontakozása, csak bizonyos liberalizmus mellett, a szellemtudományok művelőinek, de a hatalom birtokosainak és a kulturális-társadalmi (vallási) folyamatok irányítóinak is magas fokú „szellemi nagykorúsága” mellett képzelhető csak el.

– A második lényeges ontológiai alaptörvényt a képességiteljesítés természettörvényében határoztuk meg, mely – egyéni és szocializált formában – a képességek és lehetőségek emberileg szinte „végtelen” halmazának elérésére és megragadására irányul. – Ennek az

alaptörvénynek degenerációja a képességkiteljesítés törvényének tagadásában, vagy semmibe vételében nyilvánul meg, és az egyéni, kultúr- és társadalmi magatartás olyan anomáliáiban valósul meg, mely nélkülözi az energetikai, információelméleti, kibernetikai és főleg erkölcsi energiák felhasználási és hasznosítási igényét, valamint a felhasználásra és hasznosításra irányuló egyéni és szocializált erőfeszítéseket. Vagyis: nem a feltételek és eszközök hiánya, hanem az igény, erőfeszítés és befektetett munka megtagadása, vagy nemtörődöm semmibe vétele következtében jön létre az alaptörvény és az egész tudati létstruktúra degenerációja. S mindez olyan észrevétlenül, hogy csak akkor ébred rá az egyén, a kultúra és társadalom, amikor a válság mélypontján van, amikor a kivezető út szinte már nem is létható. – A fogyasztói társadalom, a jóléti állam, a „jóléti Egyház” fokozatosan és szinte folyamatosan fejlődik ki, eredményeit hosszú ideig sikerként könyvelték el, vannak, akik még ma is, akik úgy értékelik. – Csak amikor a szükséges fegyelem, a közösségért és a közjóért vállalt áldozat és a fejlődéshez szükséges erőforrások hiánya jelentkezik, amikor a minden iránt való teljes közömbösség veszi kezdetét a tömegekben, amikor – ellenpólusként – a mindenirányú tagadás, valamint a dicsőített jólét, technika és civilizáció, testi-lelki összkomfort elleni lázadás jelentkezik, akkor döbben rá a világ, hogy itt az új, és minden eddigénél mélyebb válság a nyakunkon. – Ha ez még egyáltalán válságnak nevezhető?!

– Az önfelülmúlás természettörvényét, mint harmadik ontológiai alaptörvényünket, abban fogalmaztuk meg, hogy a létstruktúra – jelen esetben a tudati létstruktúra egyéni és szocializált formában – a különböző energiák nagymértékű és komplex együtthatására, struktúraszintjét bizonyos mértékig meghaladóan, minőségileg magasabb rendű létállapotba kerülni képes. – Ennek az alaptörvénynek elfajulása az önfelülmúlás lehetséges voltának tagadásában, vagy semmibe vételében nyilvánul meg. Következménye pedig olyan ontológiai erkölcsi magatartás, mely hiábavalónak minősít, lenéz, és nevetségessé tesz minden – az egyéni és a szociális élet teljesebbé tételére, minőségi emelésére irányuló – energetikai, információs, kibernetikai és erkölcsi erőfeszítést. – Ma ez – mondhatni – világjelenség, leszámítva a fejlődő népek, valamint a fejlődésben elmaradt országok szociális, gazdasági és politikai mozgalmait és harcát. – A degeneráció hatásai jelenleg felmérhetetlenek, valljuk be őszintén, hogy nagyon kevesen figyeltek fel rá, válsággócként számon sem tartják. Pedig – következményeiben – a humanizmus csődjéhez vezet, mert a humanizmus lényeges vonása és alapja az önfelülmúlás természettörvénye, ha erről lemondunk, emberségünkről mondunk le. – Akik ezt komolyan veszik és megkövetelik, azok nagyon könnyen megkapják a „nyugtalankodók”, „elégedetlenkedők”, „türelmetlenkedők”, „zavartkeltők” és „túlzók” elmarasztaló jelzőket. – Pedig a válság sokkal mélyebb, mint bárki gondolná. És ha még a válságot, annak méretét sem látjuk, Hogyan láthatnánk a kivezető utat, a feloldás lehetőségét? – Ha még van egyáltalán lehetőség?!

Mindezek után az ontológiai alaptörvényekről, a fejlődés természettörvényéről alig kell beszélünk. Valójában ez minden alaptörvény foglalatosa, valamennyi – közvetlenül, vagy közvetve – erre vezethető vissza. – A többi alaptörvény elfajulása ebben a természettörvényben összegeződik alapvető degenerációvá, a válsággócok a fejlődés-elvében sűrűsödnek össze az emberiség teljes válság-állapotává, mely válság-állapotnak – valójában – nem ismerjük sem az összes állapothatározóját, sem az állapothatározók paramétereit, még kevésbé a megengedettől való eltérés mértékét, legkevesbé a kivezető utat, a válság feloldásának lehetőségét és eszközeit. – Egyáltalán, van még a válság megoldásának lehetősége és valószínűsége? Vagy már a felbomlás állapotát lehet és kell megállapítanunk? – Ki tudja? – Egyáltalán, lát ebben a kérdésben valaki világosan? – Megállapíthatjuk, hogy jelenleg csak tapogatózunk, de a tapogatózás eredményét nem tudjuk még csak valószínűsíteni sem.

Azt azonban egyértelműen megállapíthatjuk, hogy a kultúr- és társadalmi-válság – s benne természetesen az egyéni-válság – oka mindig erkölcsi-válság. Ha az előzőek erkölcsi vetületét vizsgáljuk, néhány alapvető megállapítást tehetünk.

– A válságot erkölcsi degenerációként kell megfogalmaznunk. A létstruktúráján belül ugyanis, mint az előzőekben már részletesen tárgyaltuk, az energetikai, információs és kibernetikai strukturáltság mellett, erkölcsi strukturáltságot határoznunk meg a létgyökeréig hatóan. A válsággócként szereplő alapösszefüggés- és alaptörvénybeli elfajulások az erkölcsi struktúra alaptörvényeinek degenerálódásában gyökereznek. – Ezt egyébként az erkölcsi összefüggések és az erkölcsi természettörvények degenerációi is dokumentálják.

– Ez a degenerációban gyökerező válság azonban visszahat magára a létstruktúrára, s abban az erkölcsi strukturáltságra. Ebből viszont az következik, hogy az erkölcsi elfajulás folytán a tudati struktúraszint egyszerű (az egyéni) és összetett (a szocializált) struktúrái fokozatosan és szinte folyamatosan alacsonyabb energiaszintre, mindig degeneráltabb állapotba kerülnek. – Az entrópia-elv az erkölcsi struktúrára is érvényes, így a fokozatosan és ugrásszerűen növekvő tudati-erkölcsi entrópia tartalom mind nagyobb, mind szélesebb hatósugarú válságot hoz létre, a válsággóc mindig jobban kiterjed. – Mondhatni: áttételeződik, mint a testben a rosszindulatú daganatok. – S ami időlegesen egyszerű és feloldható problémának, vagy rosszabb esetben kisebb jelentőségű válságnak tűnt, az a válság idővel olyan méretű és összetételű válsággá válik, hogy feloldásának valószínűsége szinte minimálisra csökken.

Az erkölcsi struktúrára is érvénye az ugrásszerű fejlődés, illetve visszafejlődés lehetősége és valószínűsége. Az erkölcsi degenerációk zuhanásszerűen vihetik le az erkölcsi létezést az erkölcsi küszöbszint alá, de ugyanúgy ugrásszerűen fele is emelhetik, ha nagyon jelentős koncentrált tudati-erkölcsi energiát vet be az emberiség a válság feloldására. – Jelenleg ugyan ennek kevés a valószínűsége, de nem lehetetlen esemény. Minél többen látják ezt be, annál jobban növekszik a válságból való kilábolás valószínűsége és lehetősége. Ellenkező esetben azonban a válság szélesedik, mélyül. és elérkezik az egyén, a kultúra, a társadalom az elsődleges strukturáltságban lejátszódó elfajulások állapotába: a felbomlás küszöbszintjéhez.

Harmadszor: A kultúrák, társadalmak felbomlásának oka mindig erkölcsi felbomlás.

A felbomlás – kezdeti alapmegfogalmazásunk szerint – mindig a létstruktúra elsődleges rétegeződésében keletkezett elfajulások eredménye. A létstruktúra elsődleges rétegeződése két – önmagában is komplex – alapvető momentumot tartalmaz:

- magát az energetikai alapállapotot, valamint
- a létstruktúra, illetve a struktúraszint alapalternatíváit.

A felbomlást okozó degenerációk ezekre az alapvető momentumokra, alaptényekre vonatkoznak olyan módon, hogy

- vagy magában az energetikai alapállapotban, a struktúra energia-háztartásában hoznak létre olyan jellegű elfajulást, mely a struktúra alkotóelemei között – az ellenhatások következtében – a kötési energiát felbontja, ezáltal a struktúra szétesik alkotóelemeire;
- vagy pedig még mélyebben, a struktúra alapalternatíváiban jönnek létre olyan anomáliák, melyek a struktúra pusztulásához vezetnek.

A fenti alaptényeket érintő degenerációkkal a struktúra lényegét, magát a létstruktúrát, valamint az abba – a lét gyökeréig beépült – energetikai, információs és kibernetikai struktúrát fenyegeti a felbomlás veszélye, éppen ezért vizsgálnunk kell az ezeket átható, összefogó és megkoronázó – avagy teljesen immorálissá tevő – erkölcsi struktúrát is a

strukturális anomáliák tekintetében. Vajon nem az erkölcsi struktúrában indul-e meg először a felbomlási folyamat, s ha igen, van-e lehetőség ennek a folyamatnak megállítására?

A kultúr- és társadalmi struktúra elsődleges rétegződése.

A tudati struktúraszint összetett – szocializált – struktúrái elsődleges rétegződésének vizsgálatánál a természettudományos létfogalmon alapuló ontológiai struktúra fogalmából kell kiindulnunk. – A természettudományos létfogalom a következő léttartalmat takarja: létezik az, ami kölcsönhatni, vagy kölcsönhatásban részt venni képes. – A bennünket körülvevő objektív adottságok alapján, a tudományok jelenlegi fejlettségi fokán, energetikai alapállapotként a létező legalapvetőbb természeti jelenségek – stabil elemi részecskék – belső kötési és szabadenergia, valamint entrópia tartalmát kell megfogalmaznunk az energiamegmaradástételének általános érvényességi körén belül, továbbá a kölcsönható képesség aktivitási valószínűségét a belső szabadenergia tartalom hatására. – A lét alapvető alternatívájaként pedig az ős-energiát – az ős-anyagot és annak szimmetriáit kell elfogadnunk a relativisztikus kauzalitás keretén belül. – (Vagy kvark-elméletet: a szubelemi részecskéket és azoknak kötött állapotban megnyilvánuló alapvető szimmetriáit, ugyancsak a relativisztikus kauzalitás keretein belül.)

Erre az energetikai alapállapotra és ontológiai – léttani – alapalternatívára minden létstruktúra visszavezethető ugyan, de jelenlegi vizsgálódásaink során a kultúra és társadalom elsődleges rétegződését keressük az alapállapottól való eltérés, tehát a degeneráció megfogalmazása céljából. Ezért szocializált tudati létstruktúráink közvetlen energetikai alapállapotát és alapalternatíváit szeretnénk megközelíteni.

A kultúra és társadalom energetikai alapállapota.

A kultúrát és a társadalmat, mivel a tudati és a tudatelőtti struktúraszintet átfogja, közvetlenül a prébiológiai, biológiai, pszichikai, valamint – bizonyos mértékig – a transzcendens energiákra kell visszavezetnünk.

(Megjegyzés: A transzcendens energiákat azért kell bizonyos mértékig számításba vennünk, mert a kultúra és a társadalom magában foglalja szerves részként a különböző vallásokat, melyek alapvetően építenek az u. n. transzcendens energiákra. Egyébként, mint arról ontológiánkban részletesebben is beszéltünk, a tudati struktúraszint rendelkezik olyan paradox jelenségekkel, melyek feloldásunkat jelentős mértékben és megnyugtatóan a szubtranszcendenciát meghaladó transzcendenciában kapjuk meg.)

Az energetikai alapok a következőket biztosítják.

- A kultúra és társadalom alkotóelemeinek létét, léttartalmát és a léttartalomnak megfelelő energiaszintet.
- Ezeknek az alkotóelemeknek bizonyos fokú stabilitását a kötési energia szükséges és elégséges megléte következtében.
- Az alkotóelemeknek – nem véletlenszerű és esetleges – összekapcsolódását és egyetlen komplex struktúra formájában való fennállását és célra irányult tevékenységét.
- A komplex struktúra továbbfejlődési valószínűségét, az entrópia tartalmat meghaladó szabadenergia-tartalom növekedése következtében.

Az energetikai alapállapot jelenti tehát mindazon fizikai, kémiai, biológiai, pszichikai, információelméleti és kibernetikai energia jelenlétét, mely a kultúra és társadalom fennállását, funkció-képességét, továbbfejlődési valószínűségét biztosítja.

Az energetikai alapállapottal közvetlenül összefüggő energiaháztartás – kultúra és társadalom vonatkozásában – tartalmazza a következőket.

- A különböző energiák dinamikus egyensúlyát, ahol a hangsúly az egyensúly „dinamikáján” van, mivel a statikus egyensúlyi állapot a belső szabadenergia tartalmat meghaladó entrópia növekedés eredménye, s kizárja a fejlődési valószínűséget.
- A különböző energiák komplex együtthatását a szocializált tudati struktúra – a kultúra és társadalom – rendeződése és továbbépülése érdekében.
- Az energiáknak – a struktúrából kifelé mutató – munkában történő megjelenését, mely munka hatékonysága a kultúra és társadalom hatékonyságának is mértéke. Természetesen ez a munka – komplex energiahatás következtében – ugyancsak komplex módon, a fizikai és szellemi munka kölcsön- és együtthatása formájában jelenik meg.

A kultúra és társadalom alapalternatívái.

A kultúra és társadalom alapalternatíváit e szocializált struktúrák alapvető elemeinek szimmetrikus csoportalkotásában, a szimmetrikus csoportok komplex egyesülésében és együtthatásában, s mindezeknek a lét adott korlátai és valószínűségei között történő megvalósulási lehetőségében kell ontológiailag – léttanilag – meghatároznunk.

A kultúra és társadalom alapvető elemei a következők.

- A szocializációra, s az adott szocializáción belül csoportalkotásra alkalmas egyéni tudati struktúrák. Ontológiailag valamennyi egyéni tudati struktúra alkalmas a csoportalkotásra, azonban lehetnek – és valóban vannak is – olyan fizikai, biológiai és pszichikai tényezők, melyek növelik vagy csökkentik a csoportalkotó képesség aktualizálódásának intenzitását. Ezeknek a tényeknek nem is kell minden esetben degenerációs jelleget ölteniük, bár leggyakrabban valamilyen fizikai, biológiai, vagy pszichikai anomáliából fakadnak.
- Prébiológiai és biológiai struktúrák, melyek a szocializációra alkalmas egyedi tudati struktúrákkal, emberi egyénnel, vagy már azok csoportjával, azok irányítása mellett lépnek olyan kölcsönhatásra, melyek a kultúra és társadalom intézményeiben öltenek testet. A kultúra és társadalom intézményesülésének tárgyai képezik az alapvető alkotóelemek második csoportját.
- Az alapvető alkotóelemek harmadik csoportját ugyancsak prébiológiai és biológiai struktúrák alkotják, mégpedig azok, melyek a kultúra és társadalom objektiválódása – tárgyasulása – során kapnak szerepet, mint a kultúra és társadalom objektivációi. Adott kultúra és társadalom bennük ölt testet az előző két alkotóelem-csoport komplex energiahatása és munkája következtében. – Itt is meg kell jegyeznünk, hogy előfordulhat a kultúra és társadalom intézményesülésének és objektiválódásának csökkenése, vagy akár hiánya is, nem ugyan a prébiológiai és biológiai alkotóelemek hiánya miatt, hanem azért, mert bizonyos fizikai-biológiai-pszichikai tényezők, vagy – főleg – degenerációk akadályozzák az intézményesülés és objektiválódás képességének aktualizálódását, vagyis reális valóra válását.

A szimmetrikus csoportalkotás, a szimmetrikus csoportok komplex egyesülése és együtthatása – vizsgálódásaink szerint – az alapalternatívák két lényeges tényezőjére irányítja a figyelmet.

- A szimmetrikus csoportalkotás – jelen esetben – az alapvető alkotóelemek összes lehetséges egyesülési műveletét – (az alkotóelemek közötti kombinatorikai műveleteket) – jelenti, valamint ez alkotóelemek és egyesülési műveleteik (permutációk, variációk, kombinációk,

valamennyi egyszerű és ismétléses formában) szimmetrikus transzformációját. Ez azt jelenti, hogy az alapvető alkotóelemek – egyesülési műveleteikkel létrehozott – csoportjai, a csoportok közötti relációk izomorf – kölcsönösen egyértelmű – leképezése más csoportokba, képezik az alapját minden struktúrának, jelen esetben a kultúrának és a társadalomnak.

– Ezeknek a szimmetrikus csoportoknak komplex egyesülése és együttthatása utal az alkotóelemek és azokból képzett csoportok energetikai alapjaira, a közöttük fellépő fizikai-biológiai-pszichikai energiakötésekre, valamint a bennük felszabaduló, kölcsönhatásaik következtében fellépő szabadenergia tartalomnak az együttthatási valószínűség formájában történő megjelenésére. – Természetesen magában a szimmetrikus csoportképződésben, a csoportok egyesülésében és kölcsönhatásaiban léphetnek fel az aktualizálódási valószínűséget növelő tényezők, ugyancsak fizikai-biológiai-pszichikai hatásra (újabb energiahatásra). Illetve az aktualizálódási valószínűséget csökkentő degenerációk következtében, mely elfajulások ismét csak a csoportképződésben, a csoportok egyesülésében és kölcsönhatásaiban állhatnak elő, és következhetnek be.

A csoportképződés, a szimmetrikus csoportok komplex egyesülése és együttthatása azonban nem jöhet létre bármilyen formában. Ez közvetlenül is belátható abból a tényből, hogy az alkotóelemek közötti valamennyi egyesülési művelet nem valósul meg magasabb rendszer formájában. – Hiszen már az elemi részecskék egyesülésénél is érvényesek bizonyos kiválasztási szabályok, – pl. a Pauli-féle kizárási-elv, – így kémiai elemek, azokból molekulák, makromolekulák, polipeptidek, stb., vagyis magasabb rendű struktúrák az alkotóelemeknek csak bizonyos jól meghatározott egyesülési – kombinatorikai – műveletei folytán állnak elő. Ehhez járulnak az energetikai feltételek, így maguknak a prébiológiai és biológiai struktúráknak a létrejötte is bizonyos kiválasztási szabályokhoz kötött.

A kultúra és társadalom alapalternatíváiban – implicite – adottak azok az ontológiai és valószínűségi korlátok, melyek az alapvető alkotóelemekből történő szimmetrikus csoportalkotást, e szimmetrikus csoportalkotások komplex egyesülését és együttthatását bizonyos megadott korlátok közé szorítják.

A lét adottságaiból származó legfontosabb ontológiai kiválasztási szabályok a következők.

- A szimmetrikus csoportalkotásnak, a csoportok komplex egyesülésének és együttthatásának szükséges ontológiai feltétele az ellentmondás mentesség.
- Az alacsonyabb rendű struktúraszint törvényszerűségei nem irányíthatnak magasabb rendű csoportalkotást, valamint különböző struktúraszintekhez tartozó létstruktúrák egyesülését.
- A magasabb struktúraszint törvényszerűségei mind a saját struktúraszintjüknek megfelelő, mind pedig bármilyen más alacsonyabb rendű struktúraszint létstruktúrái csoportalkotásának irányítására.
- Spontán módon akkor és csak akkor jöhet létre stabil csoportosulás, ha az alkotóelemek felszabaduló kötési energiája, vagy a már meglevő többlet szabadenergia tartalma biztosítja a létrejött szimmetrikus csoport új kötési energia szükséglete számára legalább az energetikai küszöbszintet.
- Az alkotóelem belső entrópia tartalma – minden más feltétel teljesülése esetén is – meggátolhatja a szimmetrikus csoportképződést, illetve a csoportot alacsonyabb energiaszinten stabilizálhatja, vagy lebonthatja.

A valószínűség korlátaiból származó legfontosabb kiválasztási szabályok a következők.

- Minden szimmetrikus csoportalkotás csak valószínűséggel rendelkezik, ennek a valószínűségnek forrása a minden alkotóelemre érvényes bizonytalansági-reláció és a relativisztikus kauzalitás.

- A szimmetrikus csoportképződés mindegyik csoportjában a csoporttá válás különböző valószínűséggel bír. Ezen belül vannak nagy és közel egyenlő valószínűségek, vannak igen kis valószínűséggel rendelkező csoportképződések, sőt lehet az alkotóelemeknek olyan halmaza is, amelyek csoporttá válásának nincs valószínűsége, vagyis: lehetetlen esemény. Ez utóbbiak nem tesznek eleget az ontológiai feltételnek, tehát az alkotóelemek között belső ellentmondás áll fenn.
- Az alapvető alkotóelemekben meglevő fejlődési valószínűség növeli a szimmetrikus csoportképződés lehetőségét és valószínűségét.
- A szimmetrikus csoportok fejlődési valószínűsége növeli a komplex egyesülés és együtthatás lehetőségét és valószínűségét.
- A fejlődési valószínűség mértéke az alapvető alkotóelemekben, illetve a szimmetrikus csoportokban jelenlevő – entrópia tartalmat és annak növekedését meghaladó – szabadenergia tartalom.

Külön kell hangsúlyoznom, hogy ezeknek az ontológiai és valószínűségi kiválasztási szabályoknak együttes alkalmazásával juthatunk el a megfelelő csoportalkotás, a csoportok egyesülése és együtthatása feltételeihez. – Természetesen adódhat olyan eset, amikor fizikai-biológiai-pszichikai tényezők hatása következtében valamely kiválasztási szabály nem teljes körűen kerül alkalmazásra, még gyakrabban előfordulhat, hogy valamely kiválasztási szabály alkalmazása során degeneráció következik be, illetve a kiválasztási szabályt alkalmazó személy elfajult állapota miatt nem kerül alkalmazásra – vagy teljes mértékű alkalmazásra – valamely kiválasztási szabály. Ilyen esetben, magában a csoportképződésben, a létrejött csoportok egyesülésében és együtthatásában állhatnak elő degenerációk, melyek rányomják bélyegüket az egész kultúrára és társadalomra. – Ezekkel – a továbbiak során külön pontban – bővebben kívánunk foglalkozni.

Úgy vélem, hogy a kultúra és társadalom alapvető alternatíváira, valamint energetikai alapállapotára a kellő mértékben és lényegét érintően rávilágítottunk, megfogalmazva az energetikai alapállapot legfőbb jellemzőit és magukat az alapvető alternatívákat. – Közben a kultúra és társadalomalapjaiban olyan mélyreható összefüggéseket fedeztünk fel, amelyek egyrészt ontológiailag megindokolják a kultúrával és társadalommal eddig tárgyaltakat, másrészt kiindulási alapot képeznek a kultúra és társadalom felbomlásának megközelítéséhez és a felbomlás okainak vizsgálatához.

Elfajulások a kultúr- és társadalmi létstruktúra elsődleges rétegződésében.

A létstruktúra felbomlásának okai: A létstruktúra elsődleges rétegződésében létrejött degenerációk. – A következőkben ezeket a degenerációkat vizsgáljuk meg, majd a felbomlás jeleiről, fokozatairól és a felbomlás megállíthatóságának valószínűségéről kívánunk tárgyalni. Természetesen mindezt a tudati szocializált létstruktúrákkal: a kultúrával és társadalommal kapcsolatban.

Mindenek előtt állapítsuk meg azt, hogy az ontológiai létstruktúrában mit jelent a felbomlás. – Az ontológiai létstruktúrának lényege az, hogy a struktúra alkotóelemei között bizonyos ontológiai műveletek értelmezettek, ez biztosítja a létstruktúra fennállását. – Ilyen ontológiai műveletek, pl. az elemek közötti unió és metszet műveletei, a létbeli relációk és kölcsönhatások, a létbeli transzformációk, stb. – Ugyanígy a létstruktúrába beépült energetikai, információs, kibernetikai és erkölcsi struktúráknak fennállását az alkotóelem között értelmezett energetikai, információs, kibernetikai és etikai műveletek biztosítják.

Felbomlásuk oka tehát

- vagy a műveletek – (mint említettük: ontológiai, energetikai, információelméleti, kibernetikai és etikai műveletek) – értelmezhetetlensége, esetleg hiánya;
- vagy a struktúra elemeinek ellentmondása, értelmezhetetlensége, esetleg hiánya.

Tehát a felbomlás a létnek, a fennállásnak – a szükséges és elégséges alapok hiánya miatti – megszűnését jelenti.

A kultúr- és társadalmi létstruktúrában hasonló módon értelmezett a felbomlás, okát kutatva pedig a létstruktúra első rétegezettségében találjuk meg azokat a degenerációkat, amelyek a kultúr- és társadalmi létstruktúra felbomlásához vezetnek.

Először az energetikai alapokban és az energia-háztartásban felmerülő elfajulásokat vizsgáljuk.

– A kultúra és társadalom alkotóelemeinek energiaszintjében létrejövő anomáliák okozhatnak felbomláshoz vezető degenerációkat. Az alkotóelemek energiaszintjének elfajulása alkalmatlanná teszi a kultúra és társadalom alkotóelemeit arra, hogy közöttük alapvető kapcsolat létesüljön, s a csoportképződés meginduljon. A pszichológia és szociológia ismer olyan egyéni alkatot, társadalmi magatartásformát, mely alapállapotában és konkrét megvalósulásában teljesen antiszociálissá válik, s ez által alkalmatlanná és képtelen lesz bármilyen kultúr- vagy társadalmi létforma hordozására. – De ugyanígy a kultúrához és társadalomhoz szükséges, prébiológiai és biológiai struktúraszinthez tartozó, alkotóelemek energiaszintjében is adódhatnak olyan degenerációk, melyek alkalmatlanná teszik ezeket a struktúrákat a kultúra és társadalom intézményesülésében, objektiválódásában való részvételre. – Ha most ez a degeneráció egy már létező kultúra vagy társadalom alkotóelemeiben, azok energiaszintjében következik be, akkor ezek a degenerált alkotóelemek vagy kiesnek a strukturális kapcsolatból, vagy az egész struktúrát úgy deformálják, hogy teljesen alkalmatlanná válik az adott kultúra és társadalom hordozására. – Így degenerálódtak az ókori görög, majd római birodalom alkotóelemei, és deformálták egész kultúráját és társadalmát mindaddig, amíg teljesen alkalmatlanná vált az adott kultúra és társadalom hordozására. Ennek következtében a kultúr- és társadalmi struktúra teljes egészében felbomlott.

– Az előzővel, vagyis az energiaszintbeli degeneráltsággal teljesen összefügg, csak még súlyosabb és a felbomláshoz gyorsabban elvezető elfajulás az alkotóelemek instabil volta, vagy instabil elemek tömeges beépítése az adott kultúr- és társadalmi struktúrába. – Így bomlott fel teljesen – a nagy valószínűséggel összefüggő kultúrterületet alkotó – sumér, etruszk, baszk, stb. kultúrát az instabil elemek beépülése, akik nem lévén képesek hordozni, teljes egészében és végérvényesen felbontották és szétdarabolták ezeket a – tördeltségében is hallatlanul értékes – összefüggő kultúr-, és minden valószínűség szerint fejlett társadalmi struktúrát, melynek nyomán csak a ma is csodált és értékelt objektívációk maradtak meg.

– Felbomlást okozó elfajulást jelent a kultúra és társadalom alkotóelemeinek teljesen véletlenszerű, vagy jelentős mértékben esetleges összekapcsolódása, megfelelő energetikai alap nélkül. A teljes véletlenszerűség, valamint az esetlegesség kizárja még a relativisztikus kauzalitást is, valójában azt jelenti, hogy minden energetikai, információs és kibernetikai feltétel hiányában, alapvető és lényeges relációk, és kölcsönhatások nélkül jön létre az alkotóelemek időleges csoportosulása valami külső – fizikai, biológiai, vagy pszichikai – kényszer hatására. – Ilyenek voltak a népvándorlás korának véletlenszerű, esetleges és időleges csoportosulásai, melyek képtelenek voltak tartós és időtálló – különösen külső kényszerhatást elviselő – kultúr- és társadalmi struktúra létrehozására és hordozására. Amint a

külső feltétel vagy kényszer megszűnt, az időleges társadalom máris alkotóelemeire hullott szét. – A közelmúltban, és némileg napjainkban is, tanúi lehetünk első sorban Afrika önállósult országaiban a véletlenszerű csoportosulások ilyen példáinak: a törzsi kultúrák és társadalmak az irányításban és a vezetésben egymást váltották, stabil kultúrát és társadalmat egyelőre még csak kevés helyen tudtak létrehozni, leggyakoribb az esetleges és időleges szocializáció, mely – felbomolván – új csoportosulásnak ad időlegesen helyet.

(Megjegyzés: Az u. n. felszabadult népek jórészenek tragédiája az, hogy a felszabadulási harc alatt az önállósulási cél időlegesen létrehozza az egyesülést, mely a cél elérésével – gyakran – azonnal fellazul, és teljes felbomlással fenyeget. – Ugyanez figyelhető meg, ha egy-egy nagy egyéniség áll az ilyen egyesült csoportosulás élére, halálával az időleges csoportosulás felbomolhat. – Meg kell azonban állapítanunk azt is, hogy ebben a felbomlásban gyakran igen nagy szerepet játszik az erkölcstelen neokolonializmus, mely – gazdasági, politikai érdekből – szembeállítja, és széttagolja az egyes népi kultúr- és társadalmi közösségeket.)

– További, a felbomlás veszélyét magában hordozó degeneráció: a fejlődési valószínűség csökkenése, vagy hiánya, a kultúrát és társadalmat alkotó elemekben, csoportosulásokban. A fejlődési valószínűség mértéke mindig a struktúra szabadenergia- és entrópia tartalmának viszonya. Éppen ezért bármely struktúrában a fejlődési valószínűség csökkenése vagy hiánya az entrópia tartalom jelentős növekedésének következménye és bizonyítéka. Arról nem kell hosszan tárgyalni, hogy mindez – tudati struktúráknál – az erőfeszítés hiánya, a kisebb ellenállás irányának követése, a jólét és kényelemszeretet, a szellemi és erkölcsi enerváltság következtében áll elő. – A történelemből számtalan példát ragadhatnánk ki arra, hogy az entrópia tartalom jelentős növekedése következtében jelentkező fejlődési valószínűség-csökkenés és hiány mennyi kultúrát és társadalmat vitt a felbomlás útjára. Most csak az életerős vandál-törzs történetére hivatkozunk a népvándorlás korából, mely Nyugat-Európán, az Ibér-félszigeten végiggázolva az akkor gazdag és virágzó Észak-Afrikát foglalta el, s ott szinte néhány évtized alatt kultúrájában és társadalmában felbomlott, beolvadt az őslakosságba, s velük együtt az arab hódítás áldozatává vált. – Furcsa módon napjainkban lehetünk tanúi annak, hogy a Skandináv-félsziget legmagasabb kulturáltsággal és társadalmi szervezettséggel rendelkező állama, Svédország, hogyan enerválódik és degenerálódik az erőfeszítés-mentes jólét következtében, közben kultúrájában és társadalmában ijesztően mutatkoznak a felbomlás jelei.

– Utoljára említjük a struktúrák energia-háztartásában bekövetkező degenerációkat, melyek lényegileg a dinamikus egyensúly hiányának következményei. A struktúrák statikus egyensúlya valójában az entrópia tartalomnak a maximum felé való növekedése következtében áll elő, s valójában a struktúrák halálát, teljes felbomlását jelenti. – A dinamikus egyensúly – ezzel ellentétben – a struktúrák továbbfejlődésének az alapja olyan formában, hogy a különböző energiahatások – kölcsönhatások – stabilizálják ugyan a rendszert, de állandó energiacserélő kölcsönhatások kifelé történő munkavégzéssel, s a belső szabadenergia tartalom növekedése révén felkészül a struktúra – mintegy ugrásszerű állapotba feszül – a magasabb energiaszint és rendezettebb állapot elérésére.

(Megjegyzés: L. Leprince – Ringuet: „Az egyensúly problémája nagyon a szívemhez nőtt. Gyorsan fejlődő civilizációinkban, amelyben nem nagyon tudja az ember, hogy mibe kapaszkodjék, amelyben annyi ember irányt vesztett, úgy gondolom, hogy az egyensúly a mozgásállapotban van. A statikus egyensúly a rutinhoz és végső soron a halálba vezet. Ezzel szemben a dinamikus egyensúly állandó megújulás, mozgás, amely által az ember felülmúlja önmagát...”)

A dinamikus egyensúly hiányának megnyilvánulásának formái: a struktúra labilitása, rendezetlensége, kifelé ható munka hiánya, stb. – A kultúrák, társadalmak energiaháztartásában – pszichikai-erkölcsi energiaháztartásában – is állhatnak elő ilyen jellegű degenerációk, melyek

a szocializált struktúrák felbomlásához vezethetnek. Az európai kultúra hanyatlása, elgépiesedése, a „Nyugat alkonyának” nevezett kultúr- és társadalmi jelenség magán viseli az energiaháztartásbeli elfajulások tipikus jeleit, a labilitást és rendezetlenséget, a statikus egyensúlyra való törekvést, és a kifelé mutató munka – intézményesülés, objektiválódás – csökkenése, melyek előbb-utóbb a kultúra – s minden valószínűség a társadalom – felbomlásához vezetnek.

Az előzőekben tárgyalt, az energetikai alapállapotban bekövetkező elfajulások külső megjelenési formája nem közvetlenül a felbomlás. Először súlyos kulturális és társadalmi problémák jelentkeznek, mint kezdeti tünetek, melyek mélyreható válsággócokká alakulnak át, majd megjelennek a felbomlás első jelei. A vázolt folyamat észlelése még utólag is problematikus, hát még a folyamat közben, és olyanok számára, akik benne állnak a folyamatban. – Valójában csak néhány kiváló képességgel és szinte ösztönös érzéssel megáldott egyén képes a felbomlásnak ezt a folyamatát érzékelni, s a figyelmet felhívni rá. – Sajnos, ezeknek az „élő lelkiismeret” jelentő nagy egyéneknek sorsa az emberiség történetének kezdetétől fogva azonos: a profétákat bolondnak kiáltják ki, vagy megkövezik...

Másodszor az alapalternatívákban felmerülő degenerációkat vizsgáljuk.

– A kultúra és társadalom felbomlást okozó elfajulásai között – alapalternatívák viszonylatában – legjelentősebbnek kell minősítenünk egyes alkotóelemek hiányát, illetve az alkotóelemek arányában történő eltolódásokat. – Így pl. intézmények és objektivációk nélkül nem létezik kultúra és társadalom, továbbá minden kultúra és társadalom, melynek intézményei és objektivációi megszűnnek, gyors felbomlásra van ítélve. – De fordítva is igaz az állítás: az intézmények és objektivációk is megfelelő tudati szinttel rendelkező egyének és embercsoportok nélkül ugyancsak halálra ítélt struktúrákat jelentenek. Tehát az egyes lényeges alkotóelemek hiánya, ezek nélkül létrehozott kultúra és társadalom magában hordozza a felbomlás csíráját, lehetőségét és igen nagy valószínűségét. – De ugyanígy az egyes alkotóelemek arányának elfajulása is forrása a felbomlás valószínűségének. Ez az arányeltolódás valójában azt jelenti, hogy az egyedi tudati struktúrák, továbbá a biológiai és prébiológiai struktúrák közül valamelyik csoport túlsúlyba kerül, elnyomva és – bizonyos idő után – kiszorítva a kultúrából és a társadalomból egyes, vagy valamennyi más lényeges alkotóelemet. – Nagyon nehéz lenne hirtelen és kapásból példákat találni ezekre a felbomlást okozó anomáliákra, annál is inkább, mert az ilyen degenerációkkal terhes kultúr- és társadalmi közösségek gyorsan és szinte nyom nélkül felbomlanak, ha idejében nem sikerül minden lényeges alkotóelem bekapcsolására a kultúr- és társadalmi közösségbe, mégpedig helyes arányban. – Mégis találhatók ilyen kulturális, társadalmi és egyéb – sokszor vallási – közösségek, melyek éppen korunkban alakulnak meg és bomolnak fel, így valamelyest nyomon követhetők. Itt első sorban a világ fiatalságának olyan közösségeire gondolok, mint az u. n. „hippi-közösség”, vagy az „Isten-halála” elnevezésű vallási és kulturális közösség, melyek évekig nagy dinamizmussal fejlődtek, majd felbomlási folyamatok rohamosan megindult, közeli gyors felbomlásuk szinte előrelátható volt. – A kultúra területén is – első sorban a művészetek vonalán – található több ilyen, közösségnek is mondható irányzat, iskola (avantgárd, dadaizmus, stb.), melyek időleges virágzásuk után ma már szinte nem is hatnak. – A XIX. századvégi és XX. század eleji anarchizmus is ilyen jelenség volt, de a társadalmi élet területén. Remélhetőleg a ma annyira rettegett és hallatlanul szervezettnek bizonyuló terrorizmus is egy-két évtized múlva rossz álomnak tűnik csupán. – Természetesen más ontológiai és egyéb – első sorban erkölcsi – tényezők is közreműködnek ezekben a felbomlási folyamatokban, de alapvető okként nyugodtan aláhúzhatjuk a lényeges alkotóelemeket, illetve az alkotóelemek egyensúlyának hiányát.

– Másik, az alapalternatívákban bekövetkező ilyen elfajulás: a csoportképződésben a szimmetria hiánya. Ez valójában a véletlenszerűségnek és esetlegességnek speciális megnyilvánulása, amennyiben a csoportképződés nem a létre és erkölcsiségre alkalmazott egyesülési műveletek révén történik, hanem a teljes ötletszerűség, a relativisztikus kauzalitást nélkülöző esetlegesség és a csapongó fantáziától vezérelt véletlenszerűség következménye. Ez megnyilvánulhat magában a kultúra és társadalom hordozására alkalmas embercsoportok szerveződésében, – pl. nyáj-, illetve farka-öszön, stb. – továbbá az intézményesülés és objektiválódás területén. Egy véletlenszerűen, alkalmasszerűen, esetlegesen létrejött embercsoport, nem céltudatosan és tervszerűen kifejlesztett, hanem ötletszerűen létrehozott intézményeivel, véletlen és szervezetlen, sőt tudattalan objektivációival, nem képes tartós, időtálló. értékes kultúr- és társadalmi közösséget létrehozni. Vagy ha mégis, a felbomlás okát és igen nagy valószínűségét – mondhatni: bizonyosságát – kezdettől fogva önmagában hordozza. – Itt is, mint az előző bekezdésnél, nagyon nehéz példára hivatkozni, éppen a közösségekben kezdettől fogva jelenlevő felbomlási valószínűség miatt. Nem beszélve arról, hogy ezek a közösségek – a véletlenszerűség, esetlegesség és ötletszerűség következtében – állandó és folyamatos átalakulásban vannak a véletlenek és ötletek változékonysága miatt, még akkor is, ha történetesen időlegesen fennmaradnak.

– További felbomlást okozó tényezőt jelentenek a képződött csoportok egyesülésében, egymással való kölcsön- és együttműködésében jelentkező degenerációk. Még a szimmetrikus csoportképződés esetében is fennáll a rendellenes egyesülés, az elfajult kölcsön- és együttműködés lehetősége, mennyivel inkább növekszik ez a lehetőség és valószínűség a véletlenszerű és esetleges csoportképződésnél. Ezek az egyesülési, kölcsön- és együttműködésbeli anomáliák legnagyobbbrészt a már tárgyalt energetikai alapállapotra és azok degenerációira vezethetők vissza. Tagadhatatlan azonban az alapalternatívákkal való lényeges összefüggése, hiszen a szimmetrikus csoportképződésnek alapvető tulajdonsága az egyesülésre való alkalmasság, valamint a hatékony kölcsön- és együttműködésben való részvétel valószínűsége. Szimmetrikus csoportoknál mindenképpen degenerációnak kell fennállnia ahhoz, hogy az egyesülés, vagy a kölcsön- és együttműködés ne jöjjön létre. – Kultúr- és társadalmi megnyilvánulásai az egymással szembenálló réteg (osztály) kultúrákban és a végsőkéig feszült kaszt-társadalmakban nyilvánvalóak, és mindenképpen felbomlás okát hordozzák magukban. Még akkor is, ha hatalmi – gazdasági – erőszakkal huzamosan fenn is tartható a gazdasági-politikai struktúra. – Gondoljunk csak az indiai kaszt-rendszerű társadalomra, vagy hun-, avar-, tatár-katonabirodalmakra. – Ne feledjük, hogy a középkor keresztény társadalmi rendszerének átvétele nélkül a felbomlás lett volna a magyar-katonabirodalom sorsa is!

A kultúra és társadalom felbomlásának legalapvetőbb ontológiai okai: a kiválasztási szabályok hiánya, vagy semmibevétele révén előálló degenerációs jelenségek.

– Az ontológiai kiválasztási szabályok hiányának leglényegesebb megnyilvánulásai a következők.

= A belső ellentmondás, minthogy a belső ellentmondás-mentesség a szimmetrikus csoportok komplex egyesülésének és együttműködésének feltétele.

= Az alacsonyabb rendű törvényszerűségek irányító szerepe, minthogy csak a magasabb rendű struktúraszint törvényszerűségei képesek a különböző struktúrák csoportalkotásának, komplex egyesülésének és együttműködésének irányítására.

= a komplex egyesüléshez szükséges küszöb-energiaszint hiánya, minthogy csak abban az esetben biztosított a stabil csoportképződés, komplex egyesülés és együttműködés, ha az alkotóelemek, csoportok rendelkeznek a kötési energiaszükségletet biztosító belső szabadenergia tartalommal.

Mindezek – külön-külön is – olyan ontológiai degenerációt eredményeznek, melyek megakadályozzák a szocializált létstruktúrák létrejöttét, illetve a meg levőket a felbomlási állapotváltozás irányába mozdítják.

– A valószínűségi kiválasztási szabályok hiányának leglényegesebb megnyilvánulásai a következők.

= Valószínűség helyett a vélt „bizonyosság” alapjára építeni a szocializált struktúrákat, minthogy minden struktúrában – a jelenlevő határozatlanság miatt – a felépülés, csoportképződés, komplex egyesülés és együttthatás csak valószínűséggel bír, bizonyosságról a jövőt illetőleg nem beszélhetünk.

= Ennek jóval enyhébb, de mégis degenerációt okozó változata: a bizonytalanság figyelembe nem vétele, mely bizonytalanság a struktúrák alkotóelemeiben, relációiban szükségképpen jelen vannak.

= További – és az előzőeknél súlyosabb – degenerációt okoz az, ha a kultúra és társadalom felépítése, továbbfejlesztése során a kisebb valószínűségű, esetleg a lehetetlen esemény bekövetkezését erőlteti a kultúrát-társadalmat hordozó közösség, vagy annak vezetőrétege.

= A legsúlyosabb elfajulást az okozza, ha a szocializált struktúrában, annak alkotóelemeiben, csoportjaiban és a köztük fennálló relációkban a fejlődési valószínűség hiánya lép fel. Ez késleltetheti, sőt megakadályozhatja a szimmetrikus csoportképződést, komplex egyesülést és együttthatást, illetve a már meg levő kultúrákat, társadalmakat a felbomlás útján elindítja, a felbomlás folyamatát felgyorsítja.

Mivel a fejlődési valószínűség mértéke mindenkor – a kultúra és társadalom tekintetében az alkotóelemekben és szimmetrikus csoportokban jelenlevő – szabadenergia tartalom, éppen ezért az entrópia-maximum felé irányuló belső mozgás-állapotváltozás jelentősen csökkenti, majd megszünteti a fejlődési valószínűséget, s helyébe a lebomlás valószínűségét helyezi. – Ez a tendencia különösen erőteljes a zárt kultúrák és társadalmak esetében, mivel a zárt rendszerek nagyobb valószínűséggel haladnak az entrópia-maximum irányában.

Az ontológiai és valószínűségi kiválasztási szabályok hiánya nem egy kultúrának és társadalomnak okozta felbomlását. Talán elegendő a náci és fasiszta társadalomra, valamint a jelenlegi terrorista közösségekre hivatkoznom, melyek mindegyikében az ontológiai és valószínűségi kiválasztási szabályok hiánya egyaránt jelen volt, illetve jelen van. – Ha mélyebben kívánjuk vizsgálni ezeket a belső okokat, a következőket tapasztaljuk.

– Először: belső ellentmondás, alacsonyabb ontológiai és erkölcsi törvények irányítása, még a minimálisat sem elérő energiaszint.

– Másrésről: az abszolút bizonyosság látszatának keltése, a kisebb valószínűségű és lehetetlen események bekövetkezésének erőltetése, valamint a fejlődési valószínűség hiánya és az entrópia-maximum felé ható mozgás-állapotváltozás.

Nem csodálkozhatunk a kiválasztási szabályokat figyelmen kívül hagyó kultúrák és társadalmak felbomlásán, illetve a felbomlási folyamat megindulásán és felgyorsulásán.

A felbomlás jelei, fokozatai, megállíthatóságának valószínűsége.

Problémánk tárgyalása szempontjából lényegesnek tartom azt, hogy a szocializált struktúrák felbomlásának jeleivel és fokozataival kissé mélyebben foglalkozunk. S ugyancsak fel kell vetnünk a megállíthatóság és visszafordíthatóság kérdését. Korunknak – és benne nekünk magunknak, kortársainknak – jutott osztályrészül az a mostoha feladat, hogy mérlegre tegyük a velünk szembenálló szociális problémákat, válságokat, és kíséreljük megállapítani: vajon felbomlóban van-e kultúránk és társadalmunk, s ha igen, a felbomlás melyik stádiumánál tartunk jelenleg, s van-e remény a felbomlás megállítására?

– A felbomlás jeleit legjobban és legszemléletesebben láncolatként fogalmazhatjuk meg:

Megoldhatatlan probléma, mely feloldhatatlan válságba megy át megszüntethetetlen válság-gócokkal, ezt követi a struktúra felbomlása.

Vagyis: először a harmadlagos strukturáltság elfajulásának tünetei – a problémák – jelentkeznek, de megoldhatatlan formában;

másodszor a másodlagos strukturáltság degenerációi – a válságtünetek – jelentkeznek, de feloldhatatlan válságok formájában, mélyükben megszüntethetetlen válság-gócokkal;

harmadszor és végül a felbomlás jelei mutatkoznak, s megindul maga a felbomlás folyamata, visszafordítható, vagy visszafordíthatatlan formában.

Az egész láncolatjellegű folyamat nem egyértelmű és magától értetődő. Sokszor az energetikai alapokban fennálló – végső soron felbomlást okozó – degenerációk a harmadlagos, vagy a másodlagos strukturáltságban jelennek meg tünetként, szinte semmiben sem különbözve az egyszerű problémáktól, vagy válságoktól. Mélyreható objektív elemzés és reális értékelés szükséges ahhoz, hogy akár az első, akár a második esetben felismerhető legyen a felbomlás irányába mutató súlyos degeneráció. – Már csak ezért is kellett foglalkoznunk a létstruktúrák elsődleges, másodlagos és harmadlagos strukturáltságával, azok tüneteivel, hogy korunkban, amikor olyan összetetté, egymást átfedővé és egymásba folyóvá váltak a jelenségek, elősegítsük az objektív tájékozódást, reális elemzést és lényegét érintő, és a lényegbe behatoló értékelést.

– A felbomlás fokozatait tekintve ugyancsak alapvető megkülönböztetést kell tennünk kölcsönhatásbeli, energialapbeli, létbeli

fokozatok között, melyek nemcsak relációt jelentenek, hanem láncolatot alkotnak. Vagyis:

= Először a kultúra, társadalom alapelemeiben, elemcsoportjaiban – mint embercsoportok és közösségek, intézmények és objektívációk – jelentkeznek az anomáliák, azok külső-belső kölcsön- és együtthatását terhelve, melyek ugyan már energetikai degenerációt jelentenek, de még nem a legmélyebb energetikai alapbeli összefüggéseket érintik, azonban hatásaikban megmutatkoznak és felismerhetők;

= Másodszor a kultúra, társadalom alapelemeiben, embercsoportjaiban jelentkező energia-alapbeli, energia-háztartásbeli elfajulások, melyek már ezeknek az alkotóelemeknek energiaszintjét, – s ennek következtében, – stabilitását, komplex összekapcsolódásának lehetőségét érintik, így következményeikben a struktúra tartós fennállását és fejlődési valószínűségének aktualizálódást gátolják, s ezzel a felbomlás valószínűségének energetikai alapját magukban hordozzák;

= Harmadszor olyan ontológiai ellentmondásokat tartalmaznak magukban az alkotóelemekben és a szocializált struktúra alapalternatíváiban, melyek a – kultúra és társadalom ontológiai alapját képező – szimmetrikus csoportképződést, azon belül a kiválasztási szabályok érvényesülését lehetetlenné teszik, így a felbomlás bizonyosságát tartalmazzák az ontológiai degenerációk.

A felbomlás előzőekben vázolt fokozatai egyben időbeli folyamatot is jelentenek. A kultúra, társadalom felbomlási folyamata tehát időbelileg is ezekben a fokozatokban megy végbe. Szükséges ezeknek a fokozatoknak ismerete, mert – a felbomlás jeleinek felismerésével és együttes vizsgálatával – csak a fentiek tudatában lehet kellő helyen, és időpontban lehet beavatkozni a felbomlási folyamatba, a folyamat megállítása – esetleges visszafordítása – érdekében.

A továbbiak során szükséges és elengedhetetlen a megállíthatóság valószínűségének vizsgálata.

– A megállíthatóság valószínűsége szoros összefüggésben van a felbomlási folyamat fokozataival.

A külső hatásbeli – a kifelé ható és mutató munka területén előálló – degenerációk stádiumában, amikor az energetikai anomáliák még csak olyan mértékűek, hogy a kultúra, társadalom objektivációit, majd – a továbbiak folyamán – intézményeit érintik, a megállapíthatóság még közepes valószínűséggel bír. Természetesen ez a megállíthatósági valószínűség akkor nagyobb, ha már az objektiválódási folyamat hatékonyságának visszaesésénél figyelnek az illetékesek, elemzik és értékelik a hatékonyság romlásának okait, és megteszik a kellő intézkedéseket. – Rosszabb a helyzet és csökken a megállíthatósági valószínűség, ha már az intézmények hatékonysága esik vissza, és az intézményesülés folyamatában jelentkeznek a degenerációk. De a felbomlás folyamatának megállíthatósága még itt is megközelíti a közepes valószínűséget. Mélyreható elemzést és értékelést követő megfelelő intézkedésekkel helyreállítható a dinamikus egyensúly, és visszafordíthatóvá válik a folyamat. (Megjegyzés: Érdekes jelenség – az Egyház megújulása szempontjából – az I. és II. Vatikáni Zsinat: Az I. Zsinat ugyan magában hordozta a megállíthatóság és visszafordíthatóság valószínűségét, de csak bizonyos mértékű egyensúlyt hozott létre, ezzel a bomlásfolyamatot megállította ugyan, de a megoldást elodázta. – A II. Vatikáni Zsinat viszont mélyreható elemzéssel és értékeléssel, bátor intézkedéseivel nemcsak a dinamikus egyensúlyt hozta létre, hanem megteremtette a továbbfejlődési valószínűség feltételrendszerét.)

A belső hatásbeli degenerációknak abban a szakaszában, amikor az anomáliák a belső munkavégzésnek azt a területét érintik, ahol az energiahatás a kultúra és társadalom belső összefüggéseiben, relációiban és kölcsönhatásaiban realizálódik, a felbomlási folyamat megállíthatósága már csak kis valószínűséggel bír. Itt ugyanis a hatékonyság már az alapvető összefüggésekben és belső kölcsönhatásokban romlik meg olyan mértékig, hogy a kultúr- és társadalmi struktúra felbomlása eléri az első fokozatot, vagy már meg is haladja. Ekkor az elfajultság megnyilvánulásai – a külső hatékonyság csökkenésén túl – olyan belső jelzőrendszert hoznak működésbe, mint a biológiai rendszereknél a homeosztatisztikus rendszer vészjelzései. A szocializált tudati struktúrán belül ilyen vészjelzések: a belső ingatagság, egyes részrendszerek elfajult működése és időleges leállása, mindezen megrázkódtatások következtében a belső egyensúlynak csak időleges és viszonylagos helyreállása, mely bármikor kimozdulhat nyugalmi állapotából és statikus egyensúlyából. – Általában ennél a pontnál szokott megindulni a kultúra, a társadalom fejtelten kapkodása, tüneti kezelésként erőszakos eszközök alkalmazása, stb. Ezek azonban csak tovább rontják a helyzetet, gyorsíthatják a felbomlási folyamatot, és minimálisra csökkenthetik a megállíthatóság és visszafordíthatóság valószínűségét.

(Megjegyzés: Ilyen a diktatúrák felbomlás előtti stádiuma, mely azonban még hosszú ideig eltarthat. – Pl. az abszolutizmus vergődése a XVIII. században, mely több helyen még a XIX. század közepéig, sőt végéig is eltartott. – Vagy pl. a nemzetiszocializmus, a fasiszta-rendszerek kétségbeesett és embertelen haláltusája a XX. században.)

Az energetikai alapokban, energia-háztartásban bekövetkező lényeges degenerációknál már úgy kell fogalmaznunk, hogy nem valószínű a felbomlási folyamat megállíthatósága. Az alkotóelemek instabilitása következtében ugyanis teljesen felborul a szocializált struktúra egyensúlyi rendszere, s az – adott – teljesen véletlenszerű összekapcsolódás következményeként ez már nem is állhat helyre. Legfeljebb véletlenszerűen, ideiglenesen és csak bizonyos mértékig, mindez nem képezheti alapját a dinamikus egyensúlynak. – A fejlődési

valószínűség hiánya pedig még távlatilag is kétségessé teszi az egyensúlyi rendszer valamiféle stabilizálódását, hiszen annak alapvető feltétele az energia-háztartás egyensúlyának megléte. – Itt nem használ semmiféle erőszakos szabályozás, az erő és erőszak közvetlen beavatkozása a szocializált struktúra folyamataiba, mindez csak siettet a felbomlás folyamatát. – Tehát egyetlen valószínű lehetőség kínálkozik az egyensúly lassú visszaállítására, mégpedig a következő. – Ha a kultúrának, társadalomnak egy csoportja, vagy egy intézménye körül kikristályosodik egy stabil strukturált egység, mely képes újra kezdeni, és teljesen előről felépíteni az energetikai információelméleti és kibernetikai alapokat, a rendszer energiaháztartását képes stabilizálni, és a fejlődés irányába beállva képes lassan áthadni a kultúrát, társadalmat, akkor megerősödhet a stabilizálódási és visszafordíthatósági valószínűség. – Erre viszont nem volt eddig példa az emberiség ismert története folyamán.

Az ontológiai degenerációk tekintetében a felbomlási folyamat megállíthatatlansági valószínűségét kell megállapítanunk. Első sorban a lényeges alkotóelemek hiánya és az alkotóelemek arányának súlyos eltolódása miatt, mely minden esetben belső ellentmondáshoz vezet. A feloldhatatlan belső ellentmondás pedig minden esetben a felbomlási folyamat megállíthatatlanságát valószínűsíti. – Továbbá a különböző létfokot és létstruktúrát képviselő csoportosulásoknak a kultúrában, társadalomban való összhang – magasabb koordináló-elv – nélküli együttélése, mely minden esetben akadály a komplexebb egységgé válásnak, rendszerint odavezet, hogy alacsonyabb rendű törvényszerűségek irányítják a magasabb rendű struktúrák csoportosulását és egységesülését is. Az alacsonyabb rendű törvényszerűségek irányító és vezérlő hatása újra csak a felbomlási folyamat megállíthatatlanságának valószínűségét növeli.

A kultúr- és társadalmi felbomlás erkölcsi háttere.

Nyugat mai kultúráján és társadalmasultságán – sokak szerint – bizonyos ontológiai degenerációs jegyek mutatkoznak, ennek következtében a felbomlás némi jelei a létbeli fokozat vonatkozásában, de a megállíthatóság jele nélkül. Ezt kétségtelenné teszi az erkölcsi elfajulásnak azok a jelenségei, melyek az erkölcsi struktúrák – közeli, vagy kevésbé-közeli – felbomlásával fenyegetnek. – Fejezetünk elején azt fogalmaztuk meg, hogy a kultúra, társadalom problémái, válságai és felbomlása mindig erkölcsi problémában, válságban és felbomlásban gyökerezik. Ez már abból is nyilvánvaló, hogy a lét és erkölcs között alapvető kölcsönhatás áll fenn, melynek oka: az erkölcsi struktúrának a létstruktúrába – egészen a lét mélyig hatóan – történő beágyazottsága. – (Gondoljunk csak a tudati struktúraszinten fennálló lét és erkölcsiség ekvivalencia-relációjára.) – De a létstruktúra elsődleges, másodlagos és harmadlagos rétegezettsége az erkölcsi struktúrában is fennáll, tehát a probléma, válság és felbomlás együtt jelentkezik a tudati lét és az erkölcsi struktúrában. – Az erkölcsiség azonban a tudati létstruktúrának legbensőbb sajátossága, melynek segítségével legérzékenyebben képes ráérezni, megtapasztalni, megragadni és reagálni minden külső és belső jelenségre. Ezért az erkölcsi struktúrán keresztül közvetlenül és mélyebben érzékelhető a létstruktúra bármelyik rétegeztségében fellépő degeneráció, így hamarabb tudatosul a probléma, a válság és felbomlás az erkölcsi struktúrában. – Hogy ez mennyire így van, azt igazolja a kultúra-társadalom, valamint az erkölcsiség trendjének, fejlődési irányvonalának jelentősen eltérő volta. Egy kialakuló kultúrában, társadalomban a fejlődési irányvonalon belül magasabb az erkölcsiség trendje a kultúr- és társadalmi fejlődésénél, éppen az erkölcsi energiahatás és a nagyobb ellenállás irányában történő magas fokú erkölcsi fejlődés miatt. Ez a különbözőség a fejlődés bizonyos stádiumában kiegyenlítődik, azt követően pedig a kultúr- és társadalmi fejlődés – a tudományok és a technikai civilizáció ugrásszerű fejlődése következtében – eltér az erkölcsi fejlődés ütemétől, az meghaladja, illetve az erkölcsi fejlődés mindjobban elmarad a kultúra és társadalom, legfőképp a technika és civilizáció fejlődésétől.

A felbomlási folyamat megállításának és visszafordulásának egyetlen biztos jele van: az erkölcsi struktúra fejlődésében megáll a zuhanás, s a fejlődés irányvonala összhangba kerül, és egy irányba mutat a kultúra, társadalom, technika és civilizáció fejlődésével.

(Megjegyzés: Gazdasági problémák, válságok és felbomlás hatása a társadalomra.)

Nem lehet kétségbe vonni a társadalmi és gazdasági élet lényeges összefüggéseit, de nem áll fenn közöttük ekvivalencia-reláció, vagyis nem lehet a társadalmi és gazdasági életet kölcsönösen egyértelmű módon leképezni egymásba. – A gazdasági élet egyik lényeges összetevője, de nem forrása a társadalmi életnek, a társadalmi tudatnak. Az viszont természetes, hogy a gazdasági életben fennálló tulajdonviszonyok és egyéb jelenségek jelentős mértékben meghatározói a társadalmi viszonyoknak. – A társadalmi és gazdasági élet összetevőinek beható vizsgálata és elemzése jelenleg nem képezi megfontolásaink tárgyát, csupán utalok a társadalmi intézményesülésre és objektiválódásra, melyeknek egyik legjelentősebb következménye a szervezett gazdasági élet.

Most arra a – számunkra legfontosabb – tényre kívánok rámutatni, hogy a gazdasági élet mozgásállapotai előre jelzik a társadalom állapotváltozásainak irányát. Így

- a jelenlevő gazdasági probléma jelzi, hogy kialakulóban van, vagy már kialakult a társadalmi probléma;
- a jelenlevő gazdasági-válság jelzi, hogy kialakulóban van, vagy már kialakult a társadalmi válsággóc;
- A megindult gazdasági felbomlás – (gazdasági „váltás”) – jelzi a folyamatban levő társadalmi felbomlást.

A gazdasági életnek ilyen előrejelző szerepe is van. Azonban a társadalmi problémák, válságok, felbomlás gyökerei – éppen a létstruktúrák rétegződésében végbemenő degenerációk folytán – sokkal mélyebben vannak, mint a gazdasági élet problémáinak, válságainak, felbomlásának gyökerei. A létstruktúrák – különösen a szocializált létstruktúrák – belső összefüggései és törvényszerűségei – elsősorban és főleg ontológiai alapjai – sokkal komplexebbek annál, semhogy olyan gyorsan jelenjenek meg, és annyira kézzelfoghatóan váljanak érzékelhetővé a problémák, válságjelenség és felbomlási tünetek, mint a gazdasági életben. – A gazdasági élet jelenségei és állapotváltozásai tehát olyan előrejelző-rendszert képviselnek a társadalmi élet vonatkozásában, mint az automata- és olvadó-biztosíték az áramkörben, vagy a szeizmográf a földrengéseknel: ha degenerációk következtében belső potenciál-különbség jön létre, vagy túlterhelés lép fel a társadalmi struktúrában, a gazdasági élet jelzi azt – súlyosságától függően – gazdasági probléma, válság megjelenése, vagy felbomlási folyamat megindulása formájában.)

Nem vitás, hogy a társadalmi problémáknak, válságoknak, felbomlási folyamatoknak lehetnek – sőt vannak – gazdasági és politikai vetületei, sok esetben a megtapasztalható jelek között ezek dominálnak. De a gazdasági és politikai struktúráknak is az ember, mint erkölcsi személyiség, a hordozója társadalmasultsága formájában. Éppen ezért az ember a tudati struktúraszinten kívül eső tényezőkön – pont erkölcsi struktúrája révén – fölül tud emelkedni. – Ennek egyenes következménye: csak az immoralitást legyőző ember tudja feloldani a kultúra és társadalom problémáit és válságait, csak ezzel a feltételrendszerrel tudja megállítani – amennyiben lehetséges – a felbomlási folyamatot, s visszafordítani azt a kulturális és társadalmi fejlődés felé.

2. 6. Etikai relációk és kölcsönhatások a kultúrával és társadalommal.

Az etikát és erkölcsiséget szoros relációk, valamint kölcsön- és együttthatások fűzik össze a kultúrával és társadalommal. A kultúrában és társadalomban ugyanis, mint szocializált tudati struktúrákban – a létstruktúrák mélyéig hatolva – beépült az erkölcsi struktúra. Természetesen ez a beépülés a létstruktúrának és létállapotnak megfelelően történik, ezért más és más a különböző kultúrák és társadalmak erkölcsi struktúrája, erkölcsi állapota és erkölcsi tartalma. Megjegyzendő azonban, hogy az erkölcsi állapot nem ekvivalens a kultúr- és társadalmi szinttel, még kevésbé a civilizációs fejlettséggel, eltérés minden irányban lehetséges és ténylegesen fenn is áll. De a relációk, kölcsön- és együttthatások minden esetben megtapasztalhatók. Ugyancsak közvetlenül érzékelhető az egymás – kölcsönös – formálásának ténye, mind pozitív, mind negatív irányban.

Ezekről kívánunk a következőkben – nem ugyan kimerítően – de kissé részletesebben szólni:

- először az alapvető relációkat elemezve;
- másodsor a kölcsön és együttthatásokat értelmezve;
- végül a kultúra és társadalom erkölcsformáló erejét tárgyalva.

2. 6. 1. Alapvető relációk az erkölcs, valamint a kultúra és társadalom vonatkozásában.

Az erkölcs energetikai alapjai, mint azt az előzőek folyamán demonstráltuk és igazoltuk, szorosan összefüggenek a tudat energetikai alapjaival, olyannyira, hogy erkölcsiségről csak a tudati struktúrákkal és a tudati struktúraszinttel kapcsolatban beszélhetünk. Valójában az erkölcsi energiákat szinte el sem lehet választani a pszichikai energiáktól, – (ezért is fűzöm gyakran össze „pszichikai-erkölcsi energiák” formájában). – De tagadhatatlan, hogy az erkölcsiség ontológiailag minőségi többlettel rendelkezik, s az erkölcsi energiák is – bizonyos szempontból – felette állnak a pszichikai energiáknak. Törvényszerűségeit a tudati struktúraszintre általánosított energetikai törvényszerűségeiből vezettük le. Mérhetőségük – a pszichikai energiákhoz hasonlóan – jelenleg megoldhatatlan nyitott kérdés, csak hatásaiból következtethetünk rá, de az energia-megmaradás természettörvénye a tudati-erkölcsi szabadenergiahatás- és az entrópia-elv bevezetésével valószínűsíthető.

További megszorítást is kell alkalmaznunk: amint a szocializált tudati struktúrák pszichikai energiaszintjét, szabadenergia-hatását, fejlődési valószínűségét, valamint energetikai anomáliáit az egyéni tudati energetikai állapotokra vezethetjük vissza, illetve az egyéni pszichikai állapotváltozások segítségével és mintájára vezetjük be a közösségi pszichikai állapotokat és állapotváltozásokat. De ugyanígy az egyéni erkölcsi állapot és állapotváltozás segítségével és mintájára vezethető be a közösségi állapot és állapotváltozás is. Ennek modellizálását és modell-leképezését az előzőekben eredményesen megkíséreltük.

A következőkben az erkölcs, valamint a kultúra és társadalom legalapvetőbb relációit vizsgáljuk meg abból a célból, hogy ezek kölcsönhatásait és a közöttük fennálló együtt-hatásokat megközelíthessük.

– Legalapvetőbb reláció: az erkölcsi energiahatás és annak következményei a kultúra és társadalom energetikai, információelméleti és kibernetikai struktúrájában. – Az erkölcsi energiahatás nem más, mint a jó és a közjó gerjesztő hatása az egyéni és közmeggyőződésre olyan formában és mértékben, hogy ez az egyéni és közösségi magatartásformában minél jobban tükröződjék.

= Ez a gerjesztő hatás első sorban az egyéni és a közösségi energetikai struktúra energiaszintjében jelentkezik, és valósul meg. Az egyén, mint kultúr- és társadalmi lény, többlet-energiához jut, belső szabadenergia tartalma bővül, a belső és külső munkavégző képessége növekszik éppen a jó és közjó megvalósítása irányában.

= A gerjesztő hatás az információs struktúrában is megjelenik, mint tudati motiváció – vagyis, mint újabb információ, illetve az információnak újabb aspektusa – a jó és közjó tekintetében. Ez az információs struktúra bővülése, teljesebbé válása növeli a megvalósulás, valóra-válás valószínűségét a közösségi struktúrában. Az egyéni információs struktúra teljesebbé válása ugyanis kihat a közösségi – kultúr- és társadalmi – információs struktúra bővülésére, elősegítve abban a közjóra vonatkozó tudati tartalom bővülését.

= Kibernetikai szempontból még jelentősebb ez a kapcsolat és ennek az energetikai relációnak következményei. A rendezettebb és magasabb energiaszintre, a teljesebb információs struktúrára épülő kibernetikai-rendszer a jó, közjó vonatkozásában mind irányítás-mechanizmusát (szabályozás és vezérlés), mind elemző, értékelő és önfejlesztő folyamatait tekintve, mind pedig hierarchiája szempontjából minőségileg magasabb rendűvé válik. A mindig mélyebben és lényegesebben megragadott jó, közjó a kultúr- és társadalmi élet folyamatainak, a közösségi magatartásnak, a magatartásformák változásainak olyan irányt szab, amely irány az erkölcsi energiahatás nélkül felismerhetetlen, megközelíthetetlen és elérhetetlen.

Ez a reláció azonban kölcsönös, ha minden esetben nem is egyértelmű. Tehát a közösségi struktúrákban aktualizálódó energiahatás érezhető módon formálja a közösségek erkölcsi struktúráit. – Így az energetikai struktúrában létrejött struktúraváltozás módosítja az erkölcsiséget, de ugyanez következik be az információs, illetve kibernetikai struktúrákban létrejött változások, struktúramódosulások következtében is. – Bárcsak a különböző struktúraváltozások, struktúramódosulások mindig pozitív-jellegűek lennének, akkor nem kellene erkölcsi visszaeséstől félnünk, erkölcsi hanyatlásról beszélnünk!

– Következő relációcsoportunk: az erkölcsi fejlődés valószínűségének következményei a kultúr- és társadalmi valószínűség vonatkozásában. A fejlődési valószínűség egyenes arányban áll a szabadenergia-hatással, éppen ezért az energetikai, információs és kibernetikai struktúra rendezettebbé és magasabb rendűvé válása mindenkor szükséges feltétele a fejlődési valószínűség növekedésének. Így az erkölcsi energiahatás nemcsak az erkölcsi fejlődési valószínűséget növeli, hanem a szocializált struktúra fejlődési-valószínűségét is.

Az erkölcsi fejlődési valószínűség a jó, a közjó mélyebbre ható megragadásán túlmenően – bizonyos mértékig abból következően – a közmeggyőződés lényegre törőbb, tartalmában egzaktabb és konkrétabb megfogalmazásában realizálódik, de egyúttal ennek a fejlettebb közmeggyőződésnek magasabb rendű magatartásformákban történő megjelenésében is. Hatását tekintve pedig a szocializált tudati létstruktúrák – kultúra és társadalom – ontológiai léttartalmában, energetikai, információs és kibernetikai struktúráiban ugyancsak a fejlődési valószínűség növekedése formájában nyilatkozik meg. Az ontológiai léttartalmat tovább boncolva, annak harmadlagos, másodlagos, elsődleges strukturáltságát tekintve, a fejlődési valószínűség megjelenését a következők szerint írhatjuk le.

= A harmadlagos strukturáltságot – mint az előzőekben tárgyaltuk – a létstruktúrák állapothatározói és azok paraméterei jelentik. A szocializált tudati struktúrák vonatkozásában ezek „determinálják”, a relativisztikus kauzalitás és a valószínűségek határain belül, a kultúra és társadalom mozgásállapotait és állapotváltozásait. A fejlődési valószínűség ezeket a határokat tágítja, mégpedig a magasabb szintű strukturáltság irányában, csökkentve az

entrópia tartalom viszonylagos stabilizálásával a rendszereknek a rendezetlenség irányába ható természetes törekvését. (Csökkentve az entrópiatartalom-növekedésével együtt járó u. n. állapotvalószínűséget.) – A harmadlagos strukturáltságban bekövetkező ez a pozitív irányú módosulás lehetőséget biztosít arra, hogy a kultúra és társadalom mozgásállapotai és állapotváltozásai, az ezeket irányító állapothatározók és azok paramétereinek beállítása inkább megfeleljen a szocializált struktúra feltétel-, cél- és eszközrendszerének. De ez a pozitív irányú módosulás egyben biztosítékot nyújt arra nézve is, hogy a kultúra és társadalom mozgásállapotaiban és állapotváltozásaiban jobban közelítsen a lét- és értékrenden alapuló közösségi – és természetesen egyéni – erkölcsi normatíva-rendszerhez.

= A másodlagos strukturáltság a létstruktúrák legfontosabb alapösszefüggéseit és legfontosabb törvényszerűségeit, azok komplex rendszerét jelenti. A szocializált tudati struktúrákban ez irányítja – vezérli és szabályozza, – kontrollálja és értékeli a kultúra és társadalom külső-belső tevékenységét, intézményesülését és objektiválódását. A másodlagos strukturáltságban jelenlevő fejlődési valószínűség a kultúra és társadalom energetikai, információs és kibernetikai struktúrájában a hatékonyabb, célravezetőbb működés feltételeinek és eszközeinek rendelkezésre állását és működőképességét jelenti. A fejlődési valószínűség növekedése pedig ennek a rendelkezésre állásnak magasabb szintre történő emelkedésében, a működőképességnek könnyebb és eredményesebb aktualizálódási lehetőségében jelenik meg. – Ugyanakkor a másodlagos strukturáltságban jelenlevő fejlődési valószínűség biztosítékot nyújt arra nézve, hogy maga a lét- és értékrendben gyökerező erkölcsiség lényeges és döntő szerepet kap a szocializált struktúrák külső és belső tevékenysége, intézményesülése és objektiválódása során.

= Az elsődleges strukturáltság a létstruktúrák végső energetikai alapját és alapalternatíváit tartalmazza, tehát mindazt, ami az adott létstruktúrának legbelsőbb lényege, a legsajátabb sajátossága. – A szocializált tudati struktúrákban az elsődleges strukturáltság irányítja a kultúra és társadalom belső felépítését, így magát a szimmetrikus csoportképződést, a szimmetrikus csoportoknak komplex egyesülését és együttthatását. Egyszersmind biztosítja ennek a csoportképződésnek, komplex egyesülésnek és együttthatásnak energetikai alapjait, az így létrejött komplex létstruktúra energiaháztartását. – A jelenlevő fejlődési valószínűség tehát, illetve annak növekedése nem más, mint a szimmetrikus csoportképződés, komplex egyesülés és együttthatás kiválasztási szabályainak valószínűsége, és annak – szinte a bizonyossággal történő – fokozódása. – Mindez a lét- és értékrendben gyökerező erkölcsiséggel teljesen egybehangzik, illetve összhangban kell, hogy álljon. Az elsődleges strukturáltságban jelenlevő fejlődési valószínűség ugyanis és annak növekedése nem más, mint az erkölcsi struktúrában – erkölcsi energiahatásra – bekövetkező fejlődési valószínűség-növekedés eredménye. – Végső soron ez az összhang lesz a legdöntőbb bizonyítéka annak, hogy a kultúra és társadalom ne szakadjon el, de ne is szakadhatson el az erkölcsiségtől.

A fejlődési valószínűség által képviselt relációk ugyancsak kölcsönösek: a kultúr- és társadalmi struktúrában megjelenő fejlődési valószínűség és annak növekedése visszahat magára az erkölcsi struktúrára, egyéni és közösségi viszonylatban egyaránt. Ezek azonban már az erkölcsiség, valamint a kultúra és a társadalom kölcsönhatásai közé tartoznak, melyekről – a későbbiek során – részletesen kívánunk beszélni.

– Addig azonban még egy nagyon fontos relációcsoportot kell érintenünk: az erkölcsi degenerációk hatását és következményeit a kultúra és társadalom vonatkozásában. – Valójában ezt a kérdést – a tudati létstruktúrák strukturáltságának viszonylatában – már részletesen elemeztük, amikor is a kultúr- és társadalmi problémák, válságok, majd a felbomlás mikéntjét, okait és összefüggéseit kerestük. Most, a következők során, a létstruktúrába épült

energetikai, információs és kibernetikai struktúrában létrejött degenerációs hatásokat kívánjuk szemügyre venni, mint az erkölcsiségben jelenlevő anomáliák következményeit.

Az erkölcsi deformációk, elfajulások – általában és legjelentősebb következményekkel – három formában állhatnak elő.

Először: mint az energiahatás – és annak megvalósult, aktualizálódott formája, a munka – hiánya, vagy eltorzulása.

Másodszor: mint – az előző következtében – az energiaszintek elfajulása, így a komplex egységesülés lehetetlenné válása, vagy az egyesülés alacsonyabb szinten és alacsonyabb törvényszerűségek szerint történő megvalósulása.

Harmadszor: mindezek hatása és következményeképpen, mint a fejlődési valószínűség tudatos vagy tudattalan kiküszöbölése, illetve a fejlődés helyett a valószínűségeknek a stabilizálódás és a lebomlás irányába történő átfordulása.

Nézzük ezeket kissé részletesebben, és a lét mélyébe épült struktúrákra vonatkoztatva.

= Az energiahatás és annak aktualizált formája, a be és kifelé ható munka eltorzulása, vagy hiánya az energetikai struktúrában alapvető degenerációt hoz létre részben az energiaszint elfajulása, részben pedig a hatóképesség csökkenése, visszafejlődése, alkalmatlanná válása formájában. – Ugyanez az információs struktúránál információ-eltorzulást és lényeges információk elvesztését eredményezi, nem beszélve arról, hogy az információs struktúra alkalmatlanná válik a kapott információk átvételére, továbbítására, értelmezésére és felhasználására. – A kibernetikai struktúrában a kibernetikai – első sorban az irányítási: szabályozási és vezérlési – folyamatok torzulnak el, és válnak – végső soron – irányíthatatlanná és ellenőrizhetetlenné. – Valójában minden struktúrában a munka és annak hatékonysága teszi céltudatosá a struktúra működését, a munka eltorzulása és hiánya következtében valójában céltalanná válik az egész struktúra.

= Az elfajult energiaszinten nem valósulhat meg a komplex egységesülés egyetlen struktúrában sem. Az energetikai struktúrában ilyen feltételek mellett – ha egyáltalán képes megvalósulni rendszerek egyesülése – az csupán alacsonyabb szinten, alacsonyabb szintre érvényes törvényszerűségek szerint mehet végbe. Tehát a létrejött energetikai rendszer elfajult rendszer lehet csupán, vagyis sem komplex, sem egységesült rendszer. – Információelméleti szempontból még bonyolultabb a helyzet. Egyrészt az információs kapcsolatok minden esetben energetikai rendszerek kapcsolatán – relációin – alapulnak, másrészt elfajult információs rendszerek egységesüléséből még degeneráltabb struktúrák jönnek létre éppen az információs kapcsolatok szerteágazó, sok lépésből álló volta miatt. Tehát a komplexitás fokozódása elképzelhetetlen ellentmondásos, vagy degenerált információs alapon. – De ugyanez a helyzet a kibernetikai struktúrák tekintetében is: komplex kibernetikai rendszer csak az egységesülés alapját képező komplex energetikai és információs struktúrán épülhet fel. Ha az energetikai és információs szintek elfajultak, azon csak elfajult kibernetikai struktúra állhat fenn, ha egyáltalán képesek bármiféle egységesülésre az anomáliákkal terhes kibernetikai struktúrák. Az eltorzult kibernetikai struktúrák egységesült állapotukban fokozott eltorzulást hordoznak mind irányítás-mechanizmusukat, mely a szabályozás és a vezérlés, mind kontrollrendszerüket, vagyis az ellenőrzést, értékelést, önfejlesztést, mind pedig hierarchiájukat tekintve.

= A fejlődési valószínűségről pedig egyáltalán nem beszélhetünk ezekben a degenerált struktúrákban, hanem annak negatív irányba – a stabilizálódás és lebomlás irányába – történő fordulásáról. Tehát az erkölcsi degenerációk hatása az energetikai, információs és kibernetikai struktúrákban a lebomlás valószínűségét hívja létre, és azt fokozza. – Erkölcsi energiahatás és munka nélkül, megfelelő energiaszint és komplex egyesülés hiányában az energetikai, információs és kibernetikai struktúrák még statikus egyensúlyukat sem tudják tartósan megőrizni. Hogy beszélhetünk akkor dinamikus egyensúlyról, és ebből kinövő fejlődési valószínűségről?! – Ebben az állapotban a struktúrák zárt rendszerként viselkednek: energetikailag, információs és kibernetikai szempontból izolálják magukat környezetüktől, és az entrópia-elv csapdájába kerülnek. Sorsuk először a statikus stabilizálódás, majd az igen gyorsütemű lebomlás.

Ennyiben láttuk szükségesnek összefoglalni azokat a legfontosabb relációkat, melyek egyrészt az erkölcsiség, másrészt a kultúra és társadalom között fennállnak. Nem szabad azonban figyelmen kívül hagynunk, hogy a reláció mindig viszonyulást jelent, s a viszonyosság alapján mindkét irányból fennálló kapcsolatban valósul meg. Ez a mindkét irányból létesülő kapcsolat a forrása a struktúrák közötti kölcsönhatásoknak.

2. 6. 2. Kölcsön és együttthatások az erkölcs, valamint a kultúra és társadalom vonatkozásában.

Természettudományos létfogalmunk alapját a rendszer – rendszerek – kölcsönható képessége képezi. Ez vonatkozik minden struktúrára – a prébiológiai struktúráktól egészen a tudati létstruktúrákig (sőt még a transzcendens létstruktúrákra is) – valamint a létstruktúrákba ágyazott energetikai, információs, kibernetikai és erkölcsi struktúrákra. – Ezen túlmenően a rendszerek nagy része – az egységesült rendszerek pedig kivétel nélkül – a kölcsönhatáson kívül az együttthatásban is részt vesz, mely a rendszerek együttes viszonyulását és ráhatását jelenti más rendszerekre, más rendszerek hatásaira.

A kultúra és társadalom, mint szocializált létstruktúra, ugyanilyen kölcsönhatásra és együttthatásra képes minden más rendszer, tehát az erkölcsi struktúra vonatkozásában is. Egyébként ennek a lehetőségét az erkölcsiség, valamint a kultúra és társadalom legfontosabb relációinak tárgyalásánál az előzőekben érintettük is. – A kölcsön- és együttthatás forrása a struktúrák relációs-kapcsolata, megnyilvánulási formája pedig lehet energetikai, információs és kibernetikai kölcsön- és együttthatás, mely a prébiológiai, biológiai és pszichikai (valamint a transzcendens) struktúraszinteken egyaránt lehetséges.

– Az erkölcsiség energetikai kölcsön- és együttthatása a kultúrával és a társadalommal elsődlegesen a prébiológikum és biológikum áthatásában, átformálásában, humanizációjában jelentkezik, és jut lényeges szerephez. – A technikai és mezőgazdasági kultúra, annak társadalmi keretek között történő megjelenése, a társadalmi munkamegosztás, valamint a kultúra és társadalom intézményesülése és objektiválódása – embernek megfelelő módon és formában – csakis a kultúrának és a társadalomnak az erkölcsiséggel való koordinált és komplex kölcsön- és együttthatása révén valósulhat meg. Az erkölcsiséggel való kölcsön- és együttthatás nélkül – lehet látszólag bármilyen magas szintű egy kultúra és társadalom – nem valósulhat meg valódi humanista kultúr- és társadalmi magatartás. Ilyen esetben a kultúr- és társadalmi mozgásformák és állapotváltozások nem az ember érdekében, hanem az ember ellen hatnak. – Igazi kultúr- és társadalmi magatartás csak az erkölcsiséggel összhangban, azzal kölcsön- és együttthatásban valósulhat meg és ölthet valóságos humanista formát.

A valódi humanista kultúra és társadalom ugyanakkor visszahat magára az erkölcsiségre, hatásaival segíti az erkölcsi struktúra humanista fejlődését és kibontakozását. A hatások, kölcsönhatások és együtthatások így hullámszerűen a kölcsönös relációval összekapcsolt erkölcsiség, valamint kultúra és társadalom között. Csak így – energetikailag kölcsön- és együttthatásban – lehetséges az erkölcs, a kultúra és a társadalom harmonikus együttfejlődése és kibontakozása.

– Információs kölcsön- és együttthatás vonatkozásában elsősorban és főleg a jó, a közjó megfogalmazása, a megfogalmazás elfogadására és annak közmeggyőződésben történő megjelenésére kell utalnom. Az erkölcsiséggel való kölcsön- és együttthatás nélkül a jónak (közjónak) valósi fogalmához, mint információhoz, annak helyes értelmezéséhez, felhasználásához és torzulásmentes továbbításához, továbbadásához nem juthat el a kultúra és a társadalom. – Mindehhez az erkölcsi struktúrának olyan információs energiahatása szükséges, mely az információáramlás, közvetítés, felhasználás és hasznosítás információelméleti folyamataihoz a szükséges és elégséges munkát biztosítani képes.

Az információs folyamat azonban – a kultúra, társadalom és erkölcsiség vonatkozásában – nemcsak jóval, közjóval kapcsolatos információáramlásra és felhasználásra terjed ki. A kultúr- és társadalmi magatartásformák, állapotváltozások ellenőrzése és elemzése során nem csekély információs-igény merül fel, továbbá az információs-visszajelzések feldolgozásának igénye. – Mindezekben túlmenően, a kultúra és társadalom intézményesülésének és objektíválódásának folyamata fejlett és továbbfejlődési valószínűséggel rendelkező információs struktúrát tételez fel. Erkölcsiség nélkül, megfelelő erkölcsi energiahatás hiányában ezek az információs struktúrák, valamint a hozzájuk kapcsolódó információs folyamatok nem teljesíthetik maradéktalanul feladatukat. Csakis az erkölcsiséggel való kölcsön- és együttthatás biztosíthatja a kultúra és társadalom információs folyamatainak magas szintű és erkölcsi struktúrájának megfelelő működését.

Ugyanakkor a kultúra és társadalom helyes információtartalma visszahat magára az erkölcsiségre, segíti az erkölcsi struktúrát a jó (a közjó) minél mélyebb és alapvetőbb megragadásában, az erkölcsiségbe és az erkölcsi magatartásformákba történő minél teljesebb beépülés megvalósulási folyamatában. – Csak így, az információs kölcsön és együttthatások révén képes a kultúra, társadalom és erkölcsiség harmonikusan együttfejlődni és kiteljesedni a kölcsönösség és viszonyosság alapján.

– Kibernetikai viszonylatban a kölcsön- és együttthatás – erkölcsi, kulturális és társadalmi vonatkozásban – az előzőekben tárgyalt energetikai és információelméleti hatásokon alapszik. A kultúra és társadalom, mint szocializált tudati kibernetikai-struktúra, jólrendezett és hatékonyan működő energetikai és információs struktúrán épül fel. A bennük érvényesülő energetikai és információs folyamatok egészülnek ki – újabb energetikai és információs hatásokra – kibernetikai folyamatokká. Mindezekben pedig nélkülözhetetlen az erkölcsi struktúra, valamint az erkölcsi struktúrának energetikai és információs hatása.

= A szabályozás és vezérlés irányítás-technikai mechanizmusa, erkölcsi alapok hiányában – az erkölcsi jó (közjó) ismerete, annak helyességéről való mély meggyőződés, a meggyőződésnek magatartásformában történő megjelenése és az állapotváltozások során történő érvényesítése nélkül – nem működhet a tudati struktúraszint energiaszintjének megfelelően, szabályszerűen, célra irányultan és célravezetően, a humanizmus szellemével adekvát módon.

= Ugyanez mondható el a kontroll- és önfejlesztő-rendszerről, annak a többletnek hozzáadásával, hogy ez utóbbi kibernetikai folyamatokban még fokozottabb mértékben kell

érvényesülnie az erkölcsiségnek, ellenkező esetben jogosan számolhatunk a kultúra és társadalom elembertelenedésének, emberellenessé válásának lehetőségével és valószínűségével. A kontroll- és értékelő-rendszer hibái és hiányosságai, az önfejlesztő-rendszernek negatív irányba történő fordulása a kibernetikai rendszer számára a legsúlyosabb következményekkel járnak. Elképzelhető tehát, hogy a kultúra és társadalom vonatkozásában az erkölcsiségtől való eltérés, és az erkölcsiséggel történő szembefordulás milyen lehetőségek, és valószínűségek irányába mutat!

= A hierarchiáról elég annyit mondanunk, hogy teljesen megmerevedik, vagy egészen felbomlik az erkölcsi alapok és erkölcsi hatások hiányában, mert a hierarchikus kapcsolatok legmélyebb tartalmát az erkölcsiség hordozza. – Amint minden, tudati struktúraszinthez tartozó kibernetikai rendszer valamennyi kibernetikai folyamatának legmélyebb tartalma az erkölcsi struktúra alapösszetevőiben, azok relációiban gyökerezik, s mivel a hierarchia fogja át és tartja össze alapkoncepciója révén az egész kibernetikai struktúrát, az erkölcsiségnek ebbe az alapkoncepció legmélyébe kell beépülnie ahhoz, hogy a teljes kibernetikai struktúrát alapösszefüggéseiben áthassa.

Mindezen túlmenően, a kultúra és a társadalom intézményesülése és objektíválódása további kibernetikai folyamatok beindítását és az eredeti kibernetikai rendszerbe történő beépítését teszi szükségessé. Mindez fejlett, és továbbfejlődési valószínűséggel rendelkező komplex kibernetikai struktúrát tételez fel, koordinált részstruktúrákkal és komplex folyamatokkal. Erkölcsiség hiányában, az erkölcsi struktúra megfelelő energetikai, információs és kibernetikai hatása nélkül a kultúra és társadalom, valamint a hozzájuk kapcsolódó és beléjük épülő kibernetikai struktúrák és folyamataik, nem teljesíthetik maradéktalanul feladatukat. Csak az erkölcsiséggel való kölcsön- és együttthatás biztosíthatja a kultúra és társadalom kibernetikai struktúrái és folyamatai számára a magas szintű és erkölcsi struktúrájának megfelelő fejlődést.

A kultúra és társadalom kibernetikai tartalma visszahat magára az erkölcsiségre, segíti az erkölcsi struktúrát továbbépülésében. A szabályozás és vezérlés, az önkontroll és önfejlesztés, valamint a hierarchia helyes tartalma és megjelenési formája előmozdítja az erkölcsi struktúra irányítás-mechanizmusának, lét- és értékrenden alapuló hierarchiájának kiegészülését és kibontakozását. – Így a kibernetikai kölcsön- és együttthatások révén – a kölcsönösségi reláció alapján – válik képessé a kultúra, társadalom és erkölcsiség a harmonikus együttfejlődésre és a kiteljesedés útján történő előbbre haladásra.

– Az ontológiai kölcsön- és együttthatások vonatkozásában szükségesnek és elégségesnek tűnik, ha a lét alaptényeire (az állapothatározóikra és paramétereikre), a lét alaphatározmányaira (alapösszefüggésekre és törvényszerűségekre) és a lét alapalternatíváira hivatkozom. – Kultúra és társadalom, mint létstruktúrák, valamint a lét mélyéig beépült erkölcsi struktúráltságuk azonos alaptényekkel, alaphatározmányokkal és alapalternatívákkal rendelkeznek. Ezeken az alaptényeken, alaphatározmányokon és alapalternatívákon keresztül alapvető ekvivalencia-reláció, s ezen a reláción nyugvó kölcsön- és együttthatás kapcsolja össze a kultúrát és társadalmat az erkölcsiséggel. – Vagyis: ezeknek az ontológiailag egybeágyazott struktúráknak – természetüknek megfelelően – együtt kell hatniuk, ez az együttthatás biztosíthatja egyedül a struktúra fejlődését, a fejlődési valószínűség növekedését, majd a munka révén történő aktualizálódást.

(Megjegyzés: Ez egészük ki a transzcendens kölcsön- és együttthatásokkal, melyeknek ontológiai lehetősége ellentmondásmentes, meglepte pedig valószínűsíthető. Ez a transzcendens kölcsön- és együttthatás hordozza a tudati létstruktúrákban – tehát a kultúrában és

társadalomban is – és azok fejlődési valószínűségében a ténylegesen jelenlevő paradoxonok feloldási lehetőségét és valószínűségét.)

2. 6. 3. A kultúra és társadalom erkölcsformáló ereje.

Az előzőekben megállapítottuk, hogy az erkölcsiségnak a kultúra és társadalom felé mutató relációi, valamint kölcsönhatásai soha nem lehetnek egyoldalúak. Nemcsak az erkölcsiség hat a kultúrára és a társadalomra, annak fejlődésére vagy visszafejlődésére, hanem fordítva is: a kultúra és társadalom visszahat magára az erkölcsiségre, az erkölcsi struktúrára. Ezt nevezzük a kultúra és társadalom erkölcsformáló hatásának, mely aktív, vagy reaktív formában történik. A kultúrának és a társadalomnak ezt az aktív és reaktív erkölcsformáló hatását kíséreljük meg értelmezni.

Aktív formában történik az erkölcsiségre való visszahatás, ha – a kibernetika nyelvén szólva – pozitív visszacsatolás formáját ölti az erkölcsiség hatására történő reagálás. Vagyis: az erkölcsiség, az erkölcsi magatartás pozitív hatása a kultúrára-társadalomra nemcsak azt eredményezi, hogy a kultúra és a társadalom léttartalmában rendeződik, pszichikai energiaszintjében emelkedik, időben és létben – tehát dinamikusan – fejlődik, hanem ez a rendeződés, energiaszintbeli rendeződés, dinamikus fejlődés visszahat magára az erkölcsi struktúrára, növeli annak rendezettségét, energiaszintjét, fejlődési valószínűségét. – Mindez pedig az erkölcsiség és a szocializált tudati struktúrák közötti rendezett kölcsönhatásoknak és alapvető, ugyancsak rendezett relációknak következménye.

Reaktív formában történik az erkölcsiségre való visszahatás, ha negatív visszacsatolás formáját ölti az erkölcsiség hatására történő reagálás. Vagyis: az erkölcsiség, erkölcsi magatartás pozitív hatása ugyan bizonyos fokú rendeződést, energiaszintbeli emelkedést, fejlődést eredményez a kultúra és társadalom viszonylatában, de ez az erkölcsi struktúrára negatív irányban és formában hat vissza, melynek eredményeként az erkölcsi struktúrában rendezetlenség, energiaszint-esés, a fejlődési valószínűség csökkenése következik be. – Ezt csak azzal tudjuk magyarázni, hogy az aktív erővel és erőhatással szemben reaktív ellenerő és annak ellenhatása lép fel, mely negatív visszacsatolás formájában hat vissza az erkölcsi struktúrára. – Ugyanakkor – az ontológiailag indokolatlan eredmény következtében – ilyen esetben joggal kétségbe kell vonnunk a kultúra és társadalom strukturáltságának harmadlagos, másodlagos, esetleg elsődleges rétegezettségében a helyes és megfelelő energetikai, információs, kibernetikai, vagy – végső soron – ontológiai strukturáltságot.

Így a kultúra és társadalom erkölcsformáló erejének kérdése nem is olyan egyszerű, mint első pillanatra látszik. – Kíséreljük meg tehát ennek a problémának kissé bővebb vizsgálatát.

A kultúr- és társadalmi állapotváltozás visszahat az erkölcsi struktúrára.

Azzal a megkötéssel indítjuk gondolatmenetünket, hogy először csak a pozitív visszacsatolás hatásait vizsgáljuk. A negatív visszacsatolás erkölcsformáló hatásával külön fejezet részben foglalkozunk.

A kultúr- és társadalmi magatartásban létrejött pozitív állapotváltozások eredménye ezekbe a létstruktúrákba épült erkölcsi struktúrákban a következő módon jelentkezhet.

– A közjó fogalmának, mibenlétének és tartalmának mindig mélyebb és lényegibb megragadására válik képessé az erkölcsi struktúra birtokosa. A közjó fogalma és tartalma mindig

az adott kultúr- és társadalmi szint függvénye, így a kultúra és társadalom pozitív irányú változása a közjó fogalmának és tartalmának helyes irányú bővülését eredményezi. – Természetesen a teljesebb és magasabb szintű közjó-fogalmat birtokló erkölcsi struktúra még alkalmasabbá válik pozitív állapotváltozás ösztönzésére és végrehajtására.

– A teljesebb és magasabb szintű közjó-fogalom birtokában a kultúrát és társadalmat hordozó embercsoportok közmeggyőződése is teljesebbé és stabilabbá válik. – A közjó-fogalmat – több-kevesebb eréllyel és szilárdsággal – magáévá tevő közmeggyőződés ugyancsak a mindenkor adott kultúr- és társadalmi meggyőződés és magatartás függvénye. Így a pozitív irányú kultúr- és társadalmi magatartásváltozások a közjó fogalmán alapuló erkölcsi meggyőződést is helyes irányban befolyásolják, segítik érvényesülésében és megszilárdulásában. – Természetesen a szilárdabb meggyőződést birtokló szocializált erkölcsi struktúra még alkalmasabbá válik pozitív állapotváltozásokat létrehozó erkölcsi energiahatásra.

– A teljesebbé és magasabb szintűvé vált közjó-fogalmon alapuló szilárd meggyőződés révén az erkölcsi struktúra tudatosabb és stabilabb viselkedésmódban és magatartásformában jelenik meg. – Az erkölcsi viselkedésmód és magatartásforma ugyancsak a mindenkori kultúr- és társadalmi magatartás függvénye. Így az erkölcsiségnek a kultúr- és társadalmi magatartásban megjelenő energiahatása pozitív visszacsatolás formájában, helyes irányban befolyásolja magát a szocializált erkölcsi struktúrát, és segíti a magasabb szintű erkölcsi magatartásformák elérésében. – Természetesen ez újra csak visszahat a kultúr- és társadalmi magatartásra, mert a tudatosabb és stabilabb erkölcsi magatartás energetikai hatásai pozitív indítást adnak a humánumban kiteljesedő kultúr- és társadalmi magatartásformák irányában.

A kultúr- és társadalmi fejlődés visszahat az erkölcsi fejlődésre.

Továbbra is a pozitív visszacsatolás hatásait vizsgálva, megállapíthatjuk, hogy mindaz, amit az előzőekben a közjó, azon alapuló közmeggyőződés, s mindezek révén megvalósuló magatartásformák és állapotváltozások teljesebbé válásaként értelmeztünk, a fejlődés irányában történő energiahatás eredménye. – Maga a folyamat világos és érthető: az egyéni és szocializált erkölcsi struktúra erkölcsi energiahatásával ösztönzi, irányítja és segíti a kultúr- és társadalmi fejlődési valószínűség növekedését, ugyanakkor a kultúrában és társadalomban aktualizálódott fejlődési valószínűség visszahat magára az erkölcsi struktúrára, tovább növelve benne a fejlődési valószínűséget.

Ez a jelenség, mint természeti tény, nem egyedülálló, minden kibernetikai rendszer sajátja, pozitív visszacsatolás formájában, mely a fizikai természeti jelenségeknél – így az elektromosságban is – gyakran közvetlenül megfigyelhető, mint a gerjesztett rendszerek sajátossága. (Legközismertebb formáinak egyike a Meisner-féle visszacsatolás az elektromágneses rendszerek gerjesztése során.) – Számunkra azonban legfigyelemreméltóbb a tudati-erkölcsi struktúrák vonatkozásában jelenmegfontolásaink során. Ezzel kapcsolatos legfontosabb megállapításaink a következők.

– Az erkölcs – rendszerelméleti szempontból – a mindenkori tudati szint függvénye, tehát az erkölcs fejlődési-valószínűsége a tudati fejlődési valószínűségben gyökerezik.

– A tudat – szocializált formában – a kultúrában és társadalomban ölt testet, tehát a szocializált erkölcsi struktúra és annak fejlődési valószínűsége a kultúra és társadalom tudattartalmára, annak fejlődési valószínűségére vezethető vissza.

– Ugyanakkor az egyéni és szocializált tudat, és ezek fejlődési valószínűsége alapvető – és szükségképpen – relációval kapcsolódik az erkölcsi struktúrához, annak erkölcsi energiahatás formájában megjelenő kölcsönhatásához, mely energiahatás a munka révén aktualizálódik, és fejti ki kultúrát és társadalmat fejlesztő hatását.

– Mindez a tudati és erkölcsi struktúra ekvivalencia-relációját, valamint állandó kölcsön- és együttthatását igazolja, melynek forrása az ontológiai lét- és értékrend.

(További megjegyzések:

Az ontológiai lét- és értékrend – transzcendencia nélkül – relatív és alapvető paradoxonokkal terhes, mely paradoxonok feloldásukat csak a transzcendens – teljes-spektrumú – lét- és értékrendben kapják meg nagy valószínűséggel.

A fejlődés-elve, mely magában foglalja a létbeli dinamizmus, a képességkiteljesítés és az önfelülmúlás természettörvényét, csak transzcendens relációban kaphatja meg teljes értelmét és értékét.

A „dzsungel-törvényének” az emberi magatartásra vonatkozó teljes érvénytelenítését, valamint a „szemet szemért” elv eltörlését, s ezeknek a „szeresd felebarátodat, mint önmagadat” és a „szeresd ellenségeidet” új törvényekkel való helyettesítését nem indokolja semmiféle, a természet szubtranszcendens rendjére vonatkozó tudati-erkölcsi fejlődés az emberiség története folyamán.

Még kevésbé indokolja a „Legyetek tökéletesek, amint mennyei Atyátok tökéletes!” minden emberi tudást és törekvését meghaladó parancsát, mely az abszolút önfelülmúlást írja elő az ember és közössége számára.

Mindezek csak a transzcendens – teljes-spektrumú – lét- és értékrendben kaphatnak értelmet, és válhatnak abszolút erkölcsi-normákká, a természet szubtranszcendens rendjében érvényes relatív erkölcsi-normákkal szemben. – Természetesen csak azok számára, akik egyéni és szocializált tudati-erkölcsi létükben és életükben tényként elfogadják a – különben csupán valószínűsíthető – transzcendenciát.)

A történelemből ismert kultúrák és társadalmak mindenkor a törzsi, népi erkölcsi struktúrákból nőttek ki, s – legalább is kezdeti szakaszukban – oly módon hatottak vissza az erkölcsiségre, hogy először nem várt és nem remélt tudati-erkölcsi szintet értek el a kultúra és társadalom hordozói. – A görög-latin kultúra és társadalom szigorú és mély erkölcsi alappal bírt, s jó ideig a kultúr- és társadalmi magatartás együtt emelkedett az erkölcsi magatartással és viszont. – A keresztény erkölcsiség képes volt áthatni a dekadens görög-római kultúrát és társadalmat, valamint a népvándorlás korának „barbár” társadalmait, s kölcsön és együttthatásban hozták létre a középkor elejének magas erkölcsi-társadalmi produktumát: a „Treuga Dei”-t. – Magyar viszonylatban ugyancsak megfigyelhető Szent István korában és azt követően a „cluny”-i reformtól áthatott keresztény erkölcsiség kultúrát és társadalmat formáló ereje, majd az erkölcsiség és társadalmasultság kölcsön- és együttthatása révén megvalósuló gyors és magas szintű fejlődés.

Folytathatnánk a sort Dél-Amerikában a paraguayi indián-redukciók évszázados időszakával, valamint az Amerikai Egyesült Államok „vándorló atyáinak” puritán erkölcsiségén felépült egykori társadalmával. – Az eredmény minden esetben ugyanaz: az erkölcsiség energiahatása kulturális és társadalmi emelkedést eredményez, majd – időlegesen – az erkölcsi, kultúr- és

társadalmi struktúra, egymással kölcsönhatásban, továbbfejlődik. Ez az „időlegesség” – a tartós és állandó együttfejlődés helyett – a folyton növekvő entrópia hatás eredménye, mely elsősorban és legszembetűnőbben a negatív visszacsatolás formájában valósul meg, mint ezt a következőkben látni fogjuk.

A kultúr- és társadalmi degenerációk hatása az erkölcsi struktúrára.

A negatív visszacsatolás határt szab az energetikai információs és kibernetikai gerjesztésnek, adott energiaszinten stabilizálja a struktúrát, s egyszersmind megnyitja az utat a lebomlás irányába. A negatív visszacsatolás révén ugyanis a rendszerben jelenlevő és állandóan növekvő entrópia tartalom is visszacsatolásra kerül. S ha ezt nem kíséri állandóan fokozódó szabadenergiahatás, mint a pozitív visszacsatolásnál, hamarosan a stabilizálódás állapotába kerül az egyébként is növekvő entrópia tartalom révén. Az entrópia tartalom növekedése – a továbbiak során – a negatív visszacsatolás állapotváltozásában állandóan folytatódik. Mindez – az ideiglenes és átmeneti stabilizálódáson túlmenően – a lebomlás valószínűségét növeli a struktúrában.

A negatív visszacsatolás lebomlási valószínűséget növelő hatása fokozott mértékben érvényesül a tudati – egyéni és szocializált – struktúrákban. A tudati struktúraszint szubsztrátumát képező biológikumban – kultúra és társadalom esetében: a biológikum és prébiológikum metszetében – egyébként is állandóan és viszonylag gyorsan növekszik az entrópia tartalom. Ehhez járul igen gyakran a tudati-erkölcsi szabadenergiahatás csökkenése vagy hiánya, továbbá a tudati-erkölcsi gerjesztést gátló negatív visszacsatolás. – Mindezek következtében a tudati struktúraszint egyéni és szocializált létstruktúrái először a fejlődési valószínűség csökkenése folytán stabilizálódnak, majd a lebomlási valószínűség következtében degenerált energiaszintre, elfajult létállapotba kerülnek. Így a negatív visszacsatolás – az entrópia tartalom ugrásszerű növekedésének valószínűsítésével, és a valószínűség aktualizálásával – a létstruktúrák, különösen a tudati-erkölcsi struktúrák elfajult állapotának válik forrásává és legfőbb megjelenési formájává. – Természetesen a negatív visszacsatoláson kívül más degenerációs források is adóttak, mint ezt a (2. 5. 4.)-ben részleteztük.

Hivatkozott fejezetünkben azt igazoltuk, hogy a kultúr- és társadalmi problémák, válságok és felbomlás okát az erkölcsiségben bekövetkezett degenerációkra vezethetjük vissza. – Jelenlegi fejtegetéseink azt célozzák, hogy – a kultúra és társadalom erkölcsformáló hatásait vizsgálva – arra a kérdésre nyerjünk választ: vajon a kultúr- és társadalmi degenerációk mennyiben hozhatnak és hoznak létre erkölcsi problémát és válságot, továbbá hogyan kezdeményezhetik az erkölcsi struktúra felbomlását?

– A kultúr- és társadalmi strukturáltság harmadlagos rétegeződésében – az állapothatározók és paramétereiben – fellépő elfajulások feltétlenül visszahatnak az erkölcsiségre, degenerációt hozva létre az erkölcsi struktúrában erkölcsi probléma formájában. – Félreértés ne essék: erkölcsi probléma kultúrától és társadalomtól függetlenül is felmerülhet, főleg az egyéni tudati-erkölcsi struktúrában. De a kultúr- és társadalmi visszahatás folytán, amennyiben az állapothatározók és paramétereik – tehát a harmadlagos strukturáltság – területét érinti, nagy valószínűséggel be is következik az erkölcsi probléma jelentkezése. Ezeknek az erkölcsi problémáknak legjellemzőbb megjelenési formája az erkölcsi magatartásformában, viselkedésmódban és az állapotváltozás mikéntjében nyilvánul meg, s újra visszahat a kultúra és társadalom állapothatározóira, növelve azok elfajulását. – Példaként a korfordulók nemzedéki – látszólag áthidalhatatlan – ellentétét, valamint ugyancsak a korfordulókat jellemző tulajdonviszonyokra, hatalmi viszonyokra történő reagálást említhetném meg. Ezek még csak erkölcsi problémát jelentenek, hiszen a túlzó magatartásformát hordozó fiatalabb generá-

cióban nem alakult még ki komplex tudati-erkölcsi világszemlélet, inkább csak az „ellentmondás szelleme”, a hurrá-lelkület” lett úrrá bennük, ragadta magával őket. Ha azonban az idősebb generáció részéről csak lekicsinylést, elutasítást, ledorongolást kapnak, mint ahogy az esetek legnagyobb százalékában történik, a két tudati-erkölcsi magatartásforma összeütközik, s az erkölcsi probléma – nagy valószínűséggel – már erkölcsi válságba megy át. – Egyébként a vallásháborúk, a kultúr- és világnézeti harcok is hasonló erkölcsi problémából szélesedtek ki erkölcsi válsággá.

– A kultúr- és társadalmi strukturáltság második rétegződésében – az alapösszefüggések és alaptörvényszerűségek területén – felmerülő anomáliák még jelentősebb mértékben visszahatnak az erkölcsiségre, s degenerációt eredményeznek az erkölcsi struktúrában, erkölcsi válságot hozva létre és tartva fenn. – A kultúra és társadalom alapösszefüggéseit és alaptörvényszerűségeit, valamint azok elfajulásait kellő mélységig részleteztük az előzőek folyamán. Most a degenerációk erkölcsi struktúrát formáló hatását kívánjuk bemutatni néhány jellemző erkölcsi válság és kialakuló válsággóc formájában. Ilyen degenerációk a következők. = A fizikai és biológiai természettörvényekkel való szembefordulás – környezetszennyezés, drogfogyasztás és alkoholizmus, szex-őrület és abszolút szabad-szerelem, korlátlan ÁB-lehetőség és eutanázia, stb. – következtében előállt súlyos erkölcsi válságok, jelentős válsággócokkal.

= A pszichikai természettörvényekkel való szembefordulás – tömeghisztéria kiváltása és kihasználása, parapszichológiai és spiritizista jelenségek kiváltása és kihasználása, egyáltalán az értelem-ellenesség rohamos terjedése, stb. – következtében előállt erkölcsi válságok és kialakult válsággócok.

= A természetjogi természettörvényekkel való szembefordulás – az egyéni- és csoport-individualizmus lassan mindent elborító hulláma, a tulajdoni jogviszonyoknak mindek fölé való helyezése, az erőszakos cselekedetek és a terrorizmus félelmetes növekedése, a szinte már kétségbeesítő öngyilkossági hullám, stb. – következtében előállt és mind súlyosabbá váló erkölcsi válságok és kialakult válsággócok.

= A szociológiai természettörvényekkel való szembefordulás – azt hiszem, hogy ez korunkban és az emberiség mai szociális világában nem szorul különösebb magyarázatra – következtében előállt, jelenleg szinte a legsúlyosabb, jelentőségben – éppen az érintett sok százmilliók miatt – bizonyos, hogy a legfontosabb válságok és kialakult válsággócok.

Nem kívánok részletesebben foglalkozni az energetikai, információs, kibernetikai, valamint az ontológiai természettörvények áthágása útján kiváltott erkölcsi válságokkal. – Tény azonban, hogy a különböző társadalmi rendszerek éppen az utolsó száz évben produkáltak olyan válságokat, melyekből alig tudott, illetve ma is alig tud kilábolni az emberiség. Nem vonható kétségbe, hogy a különböző kultúrák és társadalmak – az emberiség egész története folyamán – csak több-kevesebb sikerrel – vagy sikertelenséggel – tudták kikerülni és kivédeni azokat a buktatókat, melyek a természettörvényekkel való szembefordulást eredményezték, s ennek következtében erkölcsi válságot, erkölcsi válsággócot jelentettek a mindenkori kultúra és társadalom számára. – A mindenkori társadalom azonban nem tudott minden esetben megbirkózni ezekkel a buktatókkal, a válságok gyakran elmélyültek, a válsággócok kiszélesedtek és összefüggő egészévé váltak. – (Ugyanezt lehetne a jelen és jövő időre nézve is megfogalmazni?!) – A kultúr- és társadalmi válságok hatásának nyomán bekövetkezett erkölcsi-válságok visszahatnak magára a kultúr- és társadalmi struktúrára, és fokozzák abban a válságjelenség intenzitását.

– A kultúr- és társadalmi válságok, amennyiben nem történik meg orvoslásuk, előbb-utóbb megindítják a felbomlás folyamatát. A felbomlás maga a strukturáltság első rétegződésében – az energetikai alapokban és az alapalternatívákban – létrejött azoknak a degenerációknak

összessége, melyek az energetikai alapokban és az alapalternatívákban a tudati-erkölcsi entrópia tartalmat a maximumhoz közelítve, végül is a struktúra teljes felbomlásához vezetnek. Ezek a degenerációk – külön-külön és együttesen, vagyis kölcsön- és együtt-hatásban – az erkölcsi struktúrában hoznak létre olyan lényegbevágó változásokat az előbb említett entrópia-maximum megközelítésével, melyek az erkölcsi struktúrát, s ezzel magát az ontológiai struktúrát is felbontják. – Tehát a kultúra és társadalom felbomlását valójában – ezekbe a szocializált struktúrákba létük mélyéig beépült – erkölcsi strukturáltságuk szétesése okozza. – Amint az egyén – erkölcsi strukturáltságának elvesztésével – ember-mivoltát, emberi méltóságát, szabad erkölcsi személyiségét veszíti el, és csupán biológiai struktúra marad, ugyanúgy a kultúra és társadalom – erkölcsi struktúrájának széthullásával – kultúr- és társadalmi mivoltát veszíti el, és szétesik egyének, csoportok heterogén elemeire és elemcsoportjaira, melyeket csak a véletlenszerű tér-időbeli egymásmellettiesség kapcsol össze. – A költő szava: „... minden ország támasza, talpköve a tiszta erkölcs, mely, ha megvész, Róma ledől, s rabigába görbed” nem pusztán tetszetős költői kép, hanem az ontológiai valóságot fejezi ki költői módon. – Korunkban – sajnos – ilyen felbomlási folyamatnak lehetünk tanúi, melynél a folyamat kezdeményezője minden esetben a megbomlott egyéni és szociális struktúra. Ugyanakkor a kultúr- és társadalmi felbomlási folyamat, mint negatív visszacsatolás, visszahat az erkölcsi struktúrára, és végső soron – annak felbomlását okozva – maga a kultúra és társadalom is szétesik. – A kultúrtörténet és történetbölcselet több – sőt sok – szétesett és felbomlott kultúrát és társadalmat tart számon. Bárcsak korunk kultúrái és társadalmi ne a felbomlott kultúrák és társadalmak számát szaporítanák!

Tagadhatatlan a kultúra és társadalom erkölcsformáló ereje. Éppen ezért kétségbevonhatatlan a kultúrára és társadalomra háruló felelősség nagysága. Ha az erkölcsiség nem járulna hozzá az adott kultúra és társadalom fejlődéséhez, még mindig kisebb rosszat és kevesebb hátrányt jelentene, mint az, ha a kultúra és társadalom nem fejti ki erkölcsfejlesztő hatását. – Az erkölcsiség ugyan mindig kiveszi részét a kultúra és társadalom építéséből, mert a helyesen felépült és megfelelően funkcionáló erkölcsi struktúra – minden korban és minden emberi közösségben – a kultúrát és társadalmat fejlesztő elsődleges ható-ok volt. Ugyanez nem mondható el viszont a kultúráról és társadalomról, főleg dekadens állapotukban. Amíg a szocializált tudati struktúrák még feltörő, fejlődő állapotban vannak, kölcsönhatásukkal segítik az erkölcsiséget. Bár a komplex fejlődés üteme soha nem volt egyenletesen egybehangzó az emberi kultúr- és társadalmi fejlődés története folyamán: az erkölcsiség fejlődési üteme mindig lassabb, emelkedési hajlásszöge mindig alacsonyabb volt a tudati fejlődésnél. – A kultúra és társadalom – fejlődése csúcán – tudatosan, vagy tudattalanul, de már szakít az erkölcsiséggel, hanyatlásában pedig ellene hat, szembefordul vele.

Nagyon jó lenne és felette kíváncsi, ha a szocializált tudati struktúrák hordozói és irányítói tudatában lennének erkölcsi felelősségüknek, s a kultúra és társadalom fejlesztésében hangsúlyt kapnának, és elsődlegességet élveznének az erkölcsi szempontok. Felelősséggel hordozni, felelősséggel irányítani kultúrát és társadalmat – nem kevésbé azok feltételét: a gazdasági életet, – csak erkölcsi felelősségtudat birtokában lehet!

2. 7. A CIVILIZÁCIÓ ETIKAI PROBLÉMÁI.

A kultúra és társadalom kérdéseiről szóló tárgyalás nem lehet teljes a nélkül, hogy a civilizációról ne beszéljünk legalább egy kissé részletesebben és behatóbban. Maga a civilizáció ugyanis olyan szoros kapcsolatban van a kultúrával és társadalommal, továbbá olyan kérdéseket vet fel, amelyek – túlnyúlva a szoros értelemben vett kultúr- és társadalmi problémákra – magának az erkölcsiségnek területét érintik, sokszor egész mélyen és

lényegében. Ezért kell foglalkoznunk a civilizáció alapvető kérdéseivel, de nemcsak a kultúra és társadalom viszonylatában, hanem – elsődlegesen és leginkább – az erkölcsiség vonatkozásában és szemszögéből.

2. 7. 1. A civilizáció megközelítése, megfogalmazása és származtatása.

A civilizáció megközelítésénél, megfogalmazásánál és származtatásánál kiindulásként hármas alapot kell tisztáznunk:

- a civilizáció szótani jelentését;
- a civilizáció fogalmi jegyeit;
- a civilizáció fogalmi tartalmát.

Ezek ismeretében tehetjük meg a további lépéseket megismerésünk hármas absztrakciós szintjén a civilizáció megközelítése, megfogalmazása és származtatása tekintetében.

A civilizáció – egyik legszemléletesebb meghatározási mód szerint – „technikai kultúrának” nevezhető, a technika pedig – mai értelmezés szerint – első sorban gépi, gépesítési kultúrát jelent. Ugyanakkor maga az elnevezés utal a polgáriasodás folyamatára, – (cívis = polgár; civilizáció = polgáriasodás, polgárrá válás) – mely éppen a technikai kultúra révén fejlődik ki, és válik valóra.

Szótani jelentés szempontjából tehát a civilizáció, mint technikai – gépi – kultúra, visszavezethető az ember mesterségbeli alkalmasságára és ügyességére, melynek segítségével, elsősorban a gépesítési mechanizmus kifejlesztésén keresztül a – nem pejoratív értelmű – polgárosodás folyamatába állítja az egyént és az emberi közösséget.

Fogalmi jegyeit tekintve a civilizáció tartalmazza a kultúra és társadalom idevonatkozó állapothatározóit, így: a tudatosságot, a szocializáltságot, a szocializált tudatnak intézményesülését és objektíválódását, valamint mindezeknek szoros kapcsolatát az egyéni és közösségi léttel.

Fogalmi tartalmát illetően a civilizáció is rendelkezik a strukturáltság szükséges és elégséges feltételeivel, melyek a létstruktúrába beépült energetikai, információs és kibernetikai, valamint – a tudatossághoz szorosan kapcsolódó – erkölcsi strukturáltságban valósulnak meg.

Fentiek tisztázása után kíséreljük meg a civilizáció megközelítését, megfogalmaztatását és származtatását a már eddig is használt ismeretelméleti, szociológiai, ontológiai és erkölcsi eszközeink segítségével.

A civilizáció megközelítése az analógiák és leképezések útján.

A civilizációval kapcsolatos analógiáinkat egyrészt az ember egyéni adottságaiból, másrészt kulturális és társadalmi intézményeinkből és objektívációinkból meríthetjük a következők szerint.

– Az ember egyéni technikai adottságaiból fejlődik ki a „homo technikus”, a mesterember, a munka és munkaeszköz művésze, aki sajátos képességeinél fogva alkalmas mindig újabb és fejlettebb technikai eszközök létrehozására, azoknak az emberi élet különböző területein történő eredményes alkalmazására. Ez az egyéni képesség azonban nem minden ember sajátja. Vannak ilyen jellegű alkotó-fantáziával megáldott emberek, ezekre illik első sorban a „homo technikus”, vagy „homo faber” elnevezés. Vannak aztán u. n. „technikai receptorok”,

akik csak a kész eredmény átvételére és eredményes felhasználására alkalmasak. Adottak azonban technikai érzék és érdeklődés nélküli, ilyen irányú és jellegű munkára teljesen alkalmatlan egyének is.

Ezt a megállapítást alkalmazva a szocializált tudati struktúrára: vannak technikára, technikai fejlődésre alkalmas kultúrák és társadalmak, vannak technikai szempontból „receptor” kultúrák és társadalmak, vannak viszont – és valójában mindig is voltak – technikára teljesen alkalmatlan közösségi struktúrák. – Amint vannak „technika-imádó” egyének, ugyanígy lehetnek ilyen „technika-imádó” kultúrák és társadalmak.

De amint nem adhat az egyén ontológiai értékéhez technikai érdeklődése, ugyanígy a kultúrák és társadalmak ontológiai értékét nem módosíthatja a civilizációhoz való viszonyuk.

Így az egyéni és szocializált tudati struktúraszint között félreérthetetlenül felismerhető az analógia a civilizáció tekintetében, különösen akkor, ha hozzávesszük azt a tényt, hogy a technikai egyéniségek mennyiben tudják befolyásolni a kultúra és társadalom civilizációs törekvéseit. És fordítva: a kultúra és társadalom beállítottsága mennyiben motiválja az egyént a technikai és civilizációs tevékenységben.

– A kultúra és társadalom intézményei, valamint objektivációi segítségével ugyancsak megközelíthető a társadalmasult technika és civilizáció. Az intézmények ugyanis nemcsak az adott kultúr- és társadalmi formák és tartalom hordozói, hanem egyúttal hordozói a civilizációs törekvéseknek is pozitív, illetve negatív formában és tartalommal. Ugyanígy a kultúra és társadalom objektivációiban az adott szocializációra jellemző civilizáció is testet ölt. – Egy adott kultúra és társadalom tagadhatja, elviselheti, vagy szorgalmazhatja a technikai haladást, a civilizációs fejlődést. A viszonyulásnak ezek a különböző módozatai az intézmények felépülésében és magatartásformáinak kialakításában tükröződnek, objektivációiban pedig megvalósulnak. Így jönnek létre kevésbé civilizált és civilizált szociális struktúrák, ahol azonban a szocializáltság fokából nem lehet maradéktalanul következtetni sem a kultúra és társadalom belső tartalmára, sem tudati-erkölcsi fejlettségi szintjére, sem pedig a bennük rejlő továbbfejlődési valószínűségeire. – A reláció ugyan tagadhatatlan, de semmi esetre sem ekvivalencia-reláció, mivel egyáltalán nem létesíthető kölcsönösen egyértelmű leképezés ezeknek a tudati struktúráknak kultúr- és társadalmi tartalma, valamint civilizációs szintje között. Megközelítési lehetőségnek viszont alapját képezi, mert a kultúra-társadalom intézményesülésének és objektiválódásának folyamata analóg a civilizációs folyamattal.

Az analógián kívül azonban van más megközelítési lehetőségünk is, mégpedig a leképezés – a transzformáció – útján, mely a dolgok lényegét mélyebben ragadja meg. Ehhez keresnünk kell a civilizációnak olyan függvénykapcsolatát, melynek révén legalább egyértelmű – homomorf – leképezést létesíthetünk. – Ilyen függvénykapcsolatot találhatunk az egyéni tudat, valamint a kultúra és társadalom prébiológiai struktúrák felé mutató relációi között, melyek segítségével a kívánt homomorf leképezés – kompatibilis osztályképzés és osztályba sorolás formájában – létesíthető fenti tudati struktúrák, valamint a technika és civilizáció között.

– Az egyéni tudatból történő leképezésnél kiindulásként a tudatos személyiségnek a prébiológiai struktúraszint felé mutató relációit kell alapul vennünk. Vizsgálatunkat a tapasztalati és logikai absztrakciós szinten folytatjuk, s az ember eszköz-alkotó és eszköz-hasznosító képességére, tevékenységére, valamint ezek aktualizálására és fejlesztésére vonatkoztatjuk. Mindezek a képességek, tevékenységek és maga az erre vonatkozó fejlesztési folyamat az emberi képességek, tevékenységek és tevékenységi folyamatok teljes körét nem öleli fel, hanem azoknak csak részhalmazát tartalmazza, illetve érinti. Az egyéni tudatnak a

civilizációba és technikába történő transzformációja tehát – a teljes halmazon belüli rész-halmaz-képzés művelete folytán – csupán homomorf leképezés, mivel az emberi képességek, tevékenységek és tevékenységi folyamatok egy részéből történik csak a csoportalkotás. A technikai és civilizációs képességeknek, tevékenységeknek ez a részhalmaza, alkalmas csoportba történő leképezése jogos és megengedett, mivel

- = léteznek ilyen technikai és civilizációs képességek;
- = megfelelnek a tudati létstruktúrák és a prébiológiai struktúraszint relációinak;
- = nincsenek ellentmondásban a tudati létstruktúrák egyéb képességeivel, relációival és tevékenységeivel.

Ugyanakkor ez a megfeleltetés – leképezés – nem kölcsönösen egyértelmű, mert az egyéni tudati létstruktúrákban vannak ezektől különböző és független, ezeket meghaladó képességek, tevékenységek és tevékenységi folyamatok.

– A kultúrából történő leképezésnél – alapkiindulásként – A szocializált tudatnak ugyancsak a prébiológiai struktúraszint felé mutató relációit kell vizsgálnunk. Itt már a tapasztalati és logikai absztrakción túlmenően a megismerés rendszerelméleti absztrakciós szintjének műveleteit is használnunk kell. – A kultúra maga, valamint intézményei és objektivációi szoros kapcsolatban állnak a prébiológiai struktúraszinttel. A kultúra alap kutatásai és alkalmazott tudományai révén vizsgálja, felhasználja – feldolgozza, módosítja – és hasznosítja a prébiológiai struktúrákat, intézményeibe beépíti azokat, objektivációi pedig azokon keresztül – a prébiológiai struktúrákban tárgyasulva – öltének testet. – A technika és civilizáció ilyen módon a kultúrának és tudománynak a prébiológiai szintre történő az a ráhatása, melynek következtében a kultúra és a tudomány eredményei formálják, átalakítják és áthatják a prébiológiai létstruktúrákat az emberi élet és az emberi közösség érdekében. Tehát a technika és civilizáció formájában az egyéni és szocializált tudat uralkodik az anyag felett. – De mindez a tudatnak teljes funkcióját nem meríti ki, így a kultúrából történő leképezés is csak részstruktúra-képzés, alkalmas csoportalkotás, mely ugyancsak jogos és megengedett. Ugyanakkor vannak a kultúrának más, a technikától és civilizációtól független, azt meghaladó funkciói és folyamatai, ezért a kultúra és civilizáció közötti megfeleltetés nem lehet kölcsönösen egyértelmű.

– A társadalomból történő leképezés szinte kizárólag a logikai és rendszerelméleti absztrakciós szint segítségével történik. Társadalmi relációban – a kultúrára is érvényes relációkon túlmenően – a technika és civilizáció azon társadalmi igényeknek az összessége, melyek a prébiológiai szinten valósulnak meg. – Ez is részhalmazba történő leképezés és alkalmas csoportalkotási művelet eredménye, mivel a társadalomnak a technikától és civilizációtól különböző és független, azt magasan meghaladó igényei is vannak. Ezek az igények azonban nem zárják ki a technikai és civilizációs igényeket, a helyesen megfogalmazott technika és civilizáció nem áll ellentmondásban, ellenkezőleg, nagyon jól összhangba hozható minden társadalmi igénnyel. Ezért leképezésünk jogos és megengedett.

Megjegyzendő azonban, hogy

- = nem minden technikai és civilizációs fejlődés rugója társadalmi igény (pl. a haditechnika);
- = nem elsődleges társadalmi igény a technikai és civilizációs fejlődés, vannak elsőbrendű társadalmi igények (pl. valamennyi szabadságjog érvényesülése, a szociális problémák megoldása);
- = a társadalmi fejlődési valószínűség nincs szükségképpen kapcsolatban a technikai és civilizációs fejlődési valószínűséggel.

Éppen ezért jogos az a megállapításunk, hogy a társadalmi igények leképezése a technikába és a civilizációba nem kölcsönösen egyértelmű – izomorf – transzformáció, a köztük levő kapcsolat pedig soha nem lehet ekvivalencia-reláció.

(Megjegyzés: A technika és civilizáció transzcendens vonatkozásairól.

„A tudomány feladata az igazság keresése. A tiszta tudomány az emberi szellem megismerő képességét tökéletesíti, a kultúra integráns részét alkotja, – a tudományos haladás gyakorlati-technikai alkalmazásától függetlenül is. – Az alapvető tudományos kutatásnak függetlennek kell maradnia a politikától, vagy gazdasági szempontoktól, mivel a tudományos igazság – miként minden igazság – csupán önmagának adósa, azon kívül, hogy adósa a legfőbb igazságnak, a teremő Istennek. A tudományos kutatás gyakorlati-technikai alkalmazása is szükséges az emberiség számára, hogy eleget tegyünk az élet jogos szükségleteinek, és legyőzzük az életet fenyegető veszélyeket és bajokat. – Az emberiség életét fenyegető veszélyek következtében az ember saját alkotásainak áldozata lehet, pedig a Teremő szándéka az volt, hogy az ember uralkodjék a látható világon. A tragédiától csak úgy szabadulhat meg az emberiség, ha elsőbbséget juttat az erkölcsiségnek a technikával szemben, ha biztosítja a személy primátusát a dolgok felett, a szellem felsőbbrendűségét az anyag felett. Az Egyház küldetése az, hogy őrködjék e hármas prioritás felett, hogy biztosítsa az ember felsőbbrendűségét a világ felett, az Isten uralmát az ember felett. Ezért támogatja az Egyház a tudományos kutatást, ezért akarja, hogy a tudomány gyakorlati alkalmazását az ember szolgálatába állítsák.”

II. János Pál pápa 1979. 11. 10.-én a Pápai Akadémia „Albert Einstein emlékülésén” elhangzott beszédéből.)

A civilizáció megfogalmazása.

Érdemi és lényegi megfogalmazásunkhoz mindenen előtt kell ismernünk és meghatároznunk a lényeges előfeltételeket.

Tudati előfeltétel: a civilizáció, mint az alkalmazott tudományokon felépült struktúra, feltételezi az alapkutatásokat, valamint azok rendszerelméleti tudományágait.

Társadalmi előfeltétel: a civilizáció, mint szocializált struktúra, feltételezi a közösségi igényt, a közösségi igény kielégítésére szolgáló erőfeszítést, a közösségi munkamegosztást és a céltudatos munkavégzést.

Erkölcsei előfeltétel: a civilizáció, mint szocializált struktúra, feltételezi a közösségi jót, a közösségi jó részéről történő irányítási jogot és kötelezettséget, mely a közjóból forrásozó magatartásformákban és állapotváltozásokban jut kifejezésre.

Mindezen előfeltételek ismeretében kíséreljük meg a civilizáció lényegi megfogalmazását:

A civilizáció nem más, mint a tudati és prébiológiai struktúrák metszetének – közös részének – uniója, közel egységes rendszer és szocializált struktúra, mely – a közösségi jó irányítása mellett – tartalmazza a természettudományokon alapuló technikai (gépi-) kultúrát és annak hatékony alkalmazását a helyesen megfogalmazott és jogos közösségi igények minél teljesebb kielégítése, és a közösségi tudati struktúrák – kultúra, társadalom – fejlődési valószínűségének növelése érdekében.

Úgy vélem, hogy ez a megfogalmazás tartalmazza a lényegét, önmagáért beszél, s talán nem is kellene minden fogalmat külön kifejtetni és értelmezni. Tekintettel azonban arra, hogy megfogalmazásunkban minden tényező és annak egyértelműsége lényeges, és bármelyik elhagyásával a megfogalmazás egyoldalúvá válik, az egyoldalúságon felépülő civilizáció pedig degenerálttá válik. A teljes értékűség érdekében kénytelen vagyok a civilizáció fenti meghatározásának fogalmait és lényeges összefüggéseit röviden értelmezni.

Először: A civilizáció a tudati és prébiológiai struktúrák metszeteinek uniója. – Már az előzőekben hangsúlyoztuk, hogy a technika és civilizáció kialakulásánál, intézményesülésénél és objektíválódásánál a tudat visszahat a prébiológiai struktúrákra, a tudat és prébiológikum közös részeit – metszeteit – hozva létre. (Pl. útépitésnél, könyvnyomtatásnál, ipari épületek és gépek létrehozásánál, stb.) – Ezeknek az összessége alkotja a civilizációt.

Másodszor: A civilizáció közel egységes rendszer és szocializált struktúra. – Egységes rendszerré egyik oldalról az egységes feltétel-, cél- és eszközrendszer teszi, másik oldalról az egységes energetikai, információs és kibernetikai alap, mely a tudati és prébiológiai struktúraszint közös-részeit – metszeteit – és azok összességét létrehozza, és egymáshoz rendeli. – Ugyanakkor szocializált – tehát közösségi – struktúra, mert ezt az egységes rendszert csak a közösség tudja létrehozni és fenntartani.

Harmadszor: A civilizáció tartalmazza a természettudományokon alapuló technikai (gépi-) kultúrát és annak hatékony alkalmazását. – A kultúra tudományai – első sorban a természet-tudományok – visszahatnak a prébiológiai struktúraszintre, s a mindenkori tudományos fejlettségi foknak megfelelően hozzák létre a technikai (gépi-) kultúrát, mint a kultúra és a prébiológiai struktúraszint metszeteinek jólrendezett összességét. A technikai (gépi-) kultúrára visszaható természettudományos kultúra valósíthatja csak meg annak hatékony alkalmazását.

Negyedszer: A civilizáció – a közösségi jó irányítása mellett – a helyesen megfogalmazott és jogos közösségi igények megfogalmazására irányul. – Ez két lényeges és döntő mozzanatot tartalmaz, bár mind a kettő a civilizáció és az erkölcsiség alapvető és lényeges relációját tükrözi. – Mindenek előtt: a civilizáció is, mint valamennyi közösségi létstruktúra, erkölcsi alappal rendelkezik, az erkölcs irányítása alatt áll. Erkölcsi strukturáltságának azonban – közösségi struktúra voltánál fogva – nem az egyéni (individuális-) jót, hanem a közjót kell tartalmaznia. – Továbbá: a civilizációnak – a társadalommal való alapvető relációjánál fogva – a közösségi igényt kell minél teljesebben kielégítenie, de – és itt jön az újabb erkölcsi reláció – a helyesen megfogalmazott és jogos közösségi igényt. – Tehát nem akármilyen, nem az egyén, nem a család, nem a társadalmon belüli más kisebb vagy nagyobb közösség javát szolgálja, hanem a közjó alapján megfogalmazott általános jogos igényre terjed ki a civilizációnak ez az igény-kielégítése.

Végül: A civilizációs törekvésnek, a technikai (gépi-) kultúrának a közösségi tudati struktúrák – kultúra, társadalom, stb. – fejlődési valószínűségét kell szolgálnia. – Ezzel valójában a törzsi-, népi-kultúrákat megfojtani, törzsi-, népi-társadalmakat felszámolni akaró civilizációs törekvések fölött mondtam ki az ítéletet az erkölcsiség nevében. – Hová „civilizálta” a fehér ember az Észak- és Dél-Amerika indián kultúráit és társadalmait, gyakran a hordozó népcsoportokkal együtt?! Afrika, Ázsia, Óceánia közösségi struktúráitól nemcsak a fejlődési valószínűséget vette el a fehér ember civilizációja, hanem a kultúr- és társadalmi létét is. (A kannibalizmust más eszközökkel is meg lehetett volna szüntetni!) – A valódi civilizációs törekvésnek az adott szocializált tudati struktúrák fejlődési valószínűségét kell szolgálnia.

Teljes értékű civilizációt csak úgy lehet felépíteni, és hatékonyan alkalmaznia, ha teljes értékű alapokat – első sorban teljes értékű erkölcsi alapokat – tudunk biztosítani hozzá, és arra is építjük fel a civilizációt.

– Valaha a civilizációs törekvésben – több-kevesebb eredménnyel – a fejlődési valószínűség volt a döntő. (Úgy vélem, hogy – legalább is európai vonatkozásban – a fehér ember civilizációs törekvéseire nagyjából ez volt a jellemző.) – Így
= a fizikai fejlődés növelése: több és jobb nyersanyag, jobb utak, biztonságosabb és gyorsabb közlekedés, nagyobb fizikai védelem, stb.;
= energetikai fejlődés növelése: több és jobb energiahordozó, a munka és munkamegosztás hatékonyságának növelése, a föld meghódítása jobb és hatékonyabb munkaeszközökkel, munkagépekkel, stb.;
= tudati és információs fejlődés növelése: kutatás, ismeretszerzés és közvetítés, információáramlás megszervezése (nyomtatás, könyv, hírközlés), tömegkommunikáció, stb.;
= mindezt jórészt áthatotta a mindenkori kultúra és társadalom adott erkölcsisége és a közjó szolgálata, kevésbé fejlett vagy fejlettebb formában.

Nem állítom, hogy minden civilizációs törekvés mindenkor a fejlődési valószínűség jegyében hatott, azt sem állítom, hogy mai civilizációs törekvéseinkből jelentős tényezők ne mutatnának a fejlődés irányába. Inkább úgy fogalmaznék: ma kevésbé egyértelmű a civilizáció helyzete, sokkal több összetevő hat, és – főleg – sokkal nagyobb a fejlődési valószínűséggel szembeni ellenhatás.

– Ma – általános felfogás szerint – a civilizáció lényegéhez hozzátartozik a túlfejlett gépi-kultúra, melynek révén az egyéni és közösségi élet lényegesen hatékonyabbá, ugyanakkor jelentősen könnyebbé és kényelmesebbé válik. Hangsúly a kényelmen! – A ma túlcivilizált embere azonban elfelejti a következőket:
= A túlfejlett gépi-kultúra által kiszolgáltatottá válik, hiszen, pl. egy rövidzárlat milliós városok életét képes megbénítani órákra, sőt napokra;
= A túlcivilizáltság fokozatosan fosztja meg emberségének lényegétől: a tudatos szabadságtól. hiszen, pl. a könnyebb és kellemesebb élet ellenében mindig többet és többet ad fel önként egyéni szabadság-jogaiból;
= A túl-gépiesítettség és a túl-civilizáltság következtében előállt könnyű és kényelmes élet, a – sokszor joggal – megnövekedett és egymás ellen ható egyéni és közösségi igények az ember számára a kisebb ellenállás irányát, az erőfeszítés hiányát jelentik, és így az entrópia-tartalom növekedésének forrásává válnak, melyek az egyént is, a közösséget is alacsonyabb tudati-erkölcsi energiaszintre viszik;
= A túl-gépesítés hiába növeli bizonyos területen a hatékonyságot, ez és az előző – mármint a könnyű és kényelmes élet a fokozódó entrópia tartalommal – ellenhatásban állnak egymással, az állandó és fokozódó ellenhatás pedig degenerációt eredményez, melynek következménye a tudat-erkölcsi fejlődési valószínűség lényeges csökkenése;
Mindehhez járul az egyéni és közösségi létstruktúrák erkölcsi strukturáltságának lazulása, az erkölcsi energiahatás csökkenése, mely mai modern civilizációnkat, s vele együtt kultúr- és társadalmi formáinkat bomlasztja.

Valójában szükség van a civilizáció teljes értékű megfogalmazására, szükséges, hogy ezeket az erkölcsi és ontológiai értékeket kulturális és társadalmi – s bennük civilizációs – törekvéseink révén beépítsük technikánk és civilizációnk alapjaiba, nehogy technikánk és civilizációnk elembertelenedjék, vagy összeomlva minden értékünket maga alá temesse.

A civilizáció származtatása.

A civilizáció megközelítése és megfogalmazása után kíséreljük meg természettudományos, szociológiai, rendszerelméleti, ontológiai és etikai származtatását.

A származtatás problematikája visszavezethető részben a leképezések – transzformációk – kérdésére, részben pedig a célrendszer megfogalmazására és összefoglalására. Valójában ez utóbbit is leképezésnek kell tekintenünk, mivel a célokat, magukat függvénykapcsolatok alapján határozhatjuk meg, mégpedig olyan formában, hogy a függvénykapcsolatok relációiban extrapolációt alkalmazunk a tudati és prébiológiai létstruktúrák időbeli és létbeli dinamizmusa vonatkozásában.

Ez az extrapoláció megengedett és jogos, mert – ha ismerjük a tudati és prébiológiai struktúrákat belső összefüggéseikkel és egymásra vonatkozó külső relációikkal, valamint ismert előttünk ezeknek a struktúráknak időbeli és létbeli dinamizmusa, – akkor nagy valószínűséggel következtethetünk jövőbeli és fejlődő léttartalombeli várható viselkedésmódjukra. – Ezt a jövőbeli és léttartalombeli elérendő magatartásformát, ahhoz tartozó állapothatározókat szabhatjuk meg a civilizáció célrendszereként az extrapoláció segítségével.

– Természettudományos származtatás szempontjából – első sorban – a civilizáció energetikai alapjairól és energia-háztartásáról beszélhetünk. Ide tartoznak mindazok a fizikai-kémiai energiák, energiahatások, melyek az eszköz és eszközhasználat kifejlesztésének és továbbfejlesztésének, a gépi és technikai kultúra kialakításának és fejlődésének energetikai alapját és hátterét képezik. – Ennek során jelentős szerep jut a szabadenergiahatás- és entrópia-elv természettörvényeinek, a határozatlansági-relációnak, valamint a legkisebb hatás-elvének. Egy gépi és technikai kultúra kialakításánál, hatékony felhasználásánál és továbbfejlesztésénél egyáltalán nem közömbös, hogy milyen mértékű és milyen hatékonyságú energiák működnek közre, hogy állandó és fokozódó fejlődési valószínűség van-e jelen, vagy időleges stagnálásokkal és energiaszint csökkenésekkel terhes, bukducsoló és hullámozó, esetleg degenerált technika és civilizáció alakul-e ki.

– Szociológiai származtatás a közösségi igény és közérdek megfogalmazása, ennek az igénynek a civilizációba történő leképezése segítségével történik. – A közösségi igény és közérdek – a technika és civilizáció relációjában – mindazoknak az anyagi és technikai vonatkozású jogos, megengedett és lehetséges törekvéseknek az összege, melyek az egyéni és szociális tudatnak a prébiológiai struktúraszinttel történő kölcsön- és együttthatása következtében – mint a tudati és prébiológiai struktúrák metszete (közös része) – anyagi formában megjelenhetnek. Ugyanakkor az egyén és közösség létét, létfenntartását és védelmét, továbbá fejlődési valószínűségét, időbeli és létbeli dinamizmusának növelését eredményesen és hatékonyan szolgálják és előmozdítják.

Társadalomtudományi szempontból tehát a civilizáció a fentiekben megfogalmazott közösségi igényeknek – közösségi fizikai-pszichikai energiahatás következtében – anyagi-technikai formában történő megjelenése a közösség érdekében. – Vagyis mindenképpen szocializált megjelenési forma, mely nem képezi ugyan a kultúrának és a társadalomnak sem szükségképpen alapját, sem szükségképpen tárgyát, de a közösségi tudatnak anyagi-technikai vetülete. – A civilizáció tehát megőrzi lényeges szociális relációit, de csak annyiban bír létjogosultsággal, amennyiben az egyéni és szocializált tudati struktúrák fejlődési valószínűségét szolgálja.

– A civilizáció rendszerelméleti származtatása tekintetében újra csak a leképezésre kell hivatkoznunk, de most, mint a megismerés rendszerelméleti absztrakciós szintjének műveletére. Ilyen jellegű transzformációnk során a tudati struktúraszint egyéni és szocializált létstruktúráinak a tudományokkal – mégpedig az alapkutatásokkal, és az azokat gyakorlatilag hasznosító, u. n. alkalmazott tudományokkal – való kapcsolatából indulhatunk ki. Természetesen ezek a tudományok prébiológiai struktúraszintre vonatkoznak, s a természettudományok komplex rendszerelméleti tudományágának – a természetbölcseletnek – fizikára és kémiára vonatkozó fejezeteiben gyökereznek.

A tudattartalom bővülésével, rendeződésével és fejlődésével együtt bővülnek, rendeződnek és fejlődnek az emberiség egyéni és közösségi, technikára és civilizációra vonatkozó általános és konkrét ismeretei, képességei, valamint alap- és alkalmazott-tudományos fejlődési valószínűsége. – Így a tudati struktúraszint emelkedésével egyszersmind emelkedik az emberiség civilizációs képességeinek, törekvéseinek és lehetőségeinek megvalósulási lehetősége és valószínűsége. Természetesen nem egyedül és kizárólag ezek, mert a civilizációs képességek mellett – azoktól függetlenül és azokat meghaladóan – más lényeges, sőt alapvetőbb és magasabb rendű képességek, törekvések és lehetőségek léteznek és bontakoznak ki a tudati szint emelkedésének eredményeként. – Ugyancsak természetes az is, hogy ezek a civilizációs képességek, törekvések és lehetőségek aktualizálódása több feltétel együttes fennállásának hatásaként áll elő. Ilyen szükséges feltételek:

= az energetikai axiómarendszer érvényesülése;

= a tudati struktúraszint fejlődési tendenciáinak ellentmondás mentessége;

= a civilizációs és technikai célrendszer összhangja a tudati létstruktúrák többi és magasabb rendű céljaival;

= civilizációs és technikai képességekkel rendelkező nagy egyéniségek, valamint a civilizációs-technikai adottságokkal rendelkező – kultúrát és társadalmat hordozó – embercsoport.

– Ontológiai származtatás vonatkozásában döntő mozzanat a létnek, léttartalomnak – az energetikai, információs és kibernetikai struktúrán keresztül történő – olyan jellegű megjelenése az egyéni és szocializált tudati létstruktúrákban, mely a létnek gyorsabb ütemű teljesebbé válását célozza a prébiológiai struktúrák hatékonyabbá tételének és hatékonyabb felhasználásának formájában.

Ha ezt ontológiailag mélyrehatóbban kívánjuk értelmezni, egyértelműen megállapítható, hogy ezek a civilizációs képességek és törekvések első sorban a lét harmadlagos rétegeződésében – vagyis az állapotthatározókban és azok paramétereinek beállításában – jelentkeznek. A lét másodlagos rétegeződését – vagyis az alapvető összefüggéseket és törvényszerűségeket – általában jelentős mértékben befolyásolják, sőt adódhat olyan lehetőség is, amikor a másodlagos rétegeződésen belül a prébiológiai vonatkozású relációkban és törvényszerűségekből gyökereznek. – Az alapalternatívákat azonban egyáltalán nem érinthetik a civilizációs képességek és törekvések, mert ebben az esetben a „homo technikus”, vagy a „homo faber” minőségileg különböző létállapotot képviselne a tudati struktúraszinten belül, mely ontológiailag teljesen indokolatlan és belső ellentmondás miatt kizárt lehetőség.

– A civilizáció erkölcsi származtatásáról kívánok még röviden szólni. – Az erkölcsi struktúrának a civilizációba történő leképezésénél a transzformáció alapja: az erkölcsi jó, a közjó, valamint a közösségi jónak megfelelő magatartásformában való megjelenése. A civilizáció, bár anyagi-technikai – tehát prébiológiai struktúrák összessége, a tudati struktúraszinttel való alapvető és lényeges relációi révén erkölcsi strukturáltsággal is rendelkezik. – Talán világosabb, ha a következőképpen fogalmazok: az erkölcsi strukturáltsággal rendelkező tudati és prébiológiai struktúrák közös részének összessége maga is rendelkezik erkölcsi

strukturáltsággal. – Ugyanakkor a civilizáció szocializált struktúra, tehát erkölcsi vonatkozásban a közjóhoz való viszonyulása, a helyesen megfogalmazott közmeggyőződéshez való kapcsolata, valamint az erkölcsiségnek a civilizációs magatartásformákban és állapotváltozásokban való megnyilvánulása képezi az értékrendbe történő besorolás alapját.

Az előzőekben tárgyalt megközelítést, megfogalmazást és származtatást követően – extrapoláció segítségével – meghatározhatjuk a civilizáció célrendszerét.

Természettudományos szempontból jelenti a közösségi tudati létstruktúrák számára az állandóan fokozódó energiaszükségletet, gépi és technikai felkészültséget, valamint a tudomány hasznosítható eredményeit biztosítani, a nélkül azonban, hogy mindez elgépiesedéshez, elmechanizálódáshoz és a technika eredményeinek túlértékeléséhez vezetne az alaptudományok – és egyáltalán – a szellemiek rovására.

Szociológiai szempontból jelenti a közösségi tudati létstruktúrák jogos és megalapozott igényeinek kielégítését anyagi-technikaivonatkozásban, a nélkül azonban, hogy az egyén szabadsága és méltósága hátrányt szenvedne, valamint a nélkül, hogy az egyén és közösség a túlzott kényelem és a kisebb ellenállás irányának tartós követése következtében az entrópia-elv csapdájába esve degenerálódna.

Rendszerelméleti vonatkozásban jelenti a közösségi tudati létstruktúrák szükséges és elégséges anyagi-technikaibázisának létrehozását és bővítését, a nélkül azonban, hogy az egyén és közösség lemondana a komplex – rendszerelméleti – szemléletmódról és a tudati struktúraszint szellemi bázisának állandó fejlesztéséről.

Ontológiai vonatkozásban jelenti a közösségi tudati létstruktúrák léttartalmának, belső strukturáltságának gyorsabb ütemű teljessé tételét, illetve fejlődési valószínűségének növelését, az ontológiai létrendnek megfelelően, a nélkül azonban, hogy a létbe épült információs és kibernetikai struktúra, valamint az energetikai struktúrának pszichikai energia-alapja és határfoka háttérbe szorulna, és kárt szenvedne, továbbá a nélkül, hogy az ontológiai létrendben torzulást okozó anomáliák állnának elő.

Erkölcsi vonatkozásban jelenti a közösségi jót, a közjóról való általános és helyes meggyőződést, továbbá mindezeknek a civilizációs magatartásban való megjelenésének szolgálatát, a nélkül azonban, hogy az egyéni és közösségi erkölcsi struktúrában az általános erkölcsi hatásokat csökkentené, és az erkölcsiségen alapuló értékrend kárt szenvedne.

Végső soron – úgy vélem – a civilizáció problémakörét megfelelően megalapoztuk, olyannyira, hogy lényeges relációiról, kölcsön- és együttthatásairól, majd a megengedettől való eltérésekről, mint degenerációkról, eredményesen lehet vizsgálódást folytatni.

2. 7. 2. A civilizáció kölcsön- és együttthatásai a kultúrával és társadalommal.

A civilizáció megfogalmazása és főleg származtatása során megállapítottuk, hogy alapvető és lényeges kapcsolat áll fenn a civilizáció és a szocializált tudati létstruktúrák között. Az is nyilvánvalóvá vált tárgyalásunk során, hogy a civilizáció elsődlegesen az anyagi-technikai bázist szolgáltatja a kultúra és társadalom számára. – A következőkben egyrészt a leglényegesebb relációkat, másrészt a szükségképpen – tehát alapvető – valamint a nem-szükségképpen, de mégis fontos kölcsön- és együttthatásokat, illetve ellenhatásokat kívánjuk megvizsgálni, melyek a civilizáció és a szocializált tudati létstruktúrák között fennállnak.

Alapvető relációk a civilizáció, valamint a kultúra és társadalom vonatkozásában.

Mint előző – 2. 7. 1. – fejezetünkben láttuk, a civilizációt nem lényegtelen függvénykapcsolat fűzi a kultúrához és a társadalomhoz, mely természettudományos, szociológiai, rendszerelméleti és ontológiai viszonylatban egyaránt hat. – (Az erkölcsi relációkról, kölcsön- és együttthatásokról a következő – 2. 7. 3. – fejezetünkben kívánunk részletesen beszélni.) – Ezeket a relációkat most más szemszögből kívánjuk szemügyre venni, kiragadva közülük a leglényegesebbeket.

– Az energetikai relációkról kell és érdemes külön beszélnünk. – Minden létstruktúrának megvan a szükséges és elégséges energetikai alapja, mely energiahatás formájában, s – végső soron – a munka révén fejti ki struktúrát alkotó, alakító és meghatározó szerepét. A kultúra és társadalom – felépülésében, léttartalmában, idő- és létbeli dinamizmusában – prébiológiai, biológiai és pszichikai – tudati-erkölcsi, valamint transzcendens – energiákat és energiahatásokat tételez fel, fejlődési valószínűsége növekedésében és továbbfejlődésében pedig ezeknek az energiahatásoknak állandó fokozódását. – A civilizáció felépülésében, a civilizációs hatás érvényesülésében, és ennek a hatásnak fokozódásában ugyanezen energiákat és energiahatásokat igényli. Szüksége van ugyanis a következőkre:

= Pszichikai energiákra és energiahatásra a tudományok alkalmazása, valamint az ésszerű és hatékony munkamegosztás megszervezése területén.

= Biológiai energiákra és energiahatásra a civilizációt hordozó, átvevő és továbbadó egyének, embercsoportok alkalmas biológiai szubsztrátuma biztosítása céljából.

= Fizikai-kémiai – tehát prébiológiai – energiákra és energiahatásra az anyagi-technikaibázis létrehozása, a technikai (gépi-) mechanizmus és kultúra megteremtése, fenntartása, hatékony üzemeltetése és műszaki-technológiai fejlesztése céljából.

Végül: a szocializált tudati struktúra és a civilizáció azonos energetikai alapokon nyugszik, azzal a különbséggel, hogy a szükségesség és elégségesség mértéke és minősége más és más, továbbá a kultúra és a társadalom anyagi-technikaialapját részben a civilizáció biztosítja.

– A fejlődési valószínűség és maga a fejlődés ugyancsak alapvető relációt jelent a szocializált tudati létstruktúrák és a civilizáció között. – A fejlődés szükséges és elégséges feltételei: a létbeli dinamizmus jelenléte, a képességiteljesítés lehetősége, az önfelülmúlás valószínűsége, s mindezekhez a szabadenergiahatás-, a legkisebb hatás-elvének működési lehetősége és valószínűsége. – A kultúra és társadalom esetében – az egyéni tudati létstruktúra önfelülmúlási valószínűségének általánosítása és a magasabb pszichikai energiaszintre történő emelkedésének lehetősége révén – a szükséges és elégséges feltételek adottak és közvetlenül levezethetők.

A civilizációnál viszont meg kell vizsgálni a következő feltételek teljesülésének lehetőségét:

= A civilizáción belül – a tudathoz kapcsolódó prébiológiai struktúrákban – jelen van-e a létbeli dinamizmus? Ugyanis a közös rész – metszet – révén összekapcsolt tudati és prébiológiai struktúrákban a tudat többletének dinamizmusa serkentőleg hat a prébiológiai szint struktúráira, olyannyira, hogy azokban – az addig még lehetőség formájában sem adott – léttartalom és létbeli dinamizmus jelenik meg lehetőség és megvalósulási valószínűség formájában.

= A civilizáción belül a civilizációhoz kapcsolódó prébiológiai struktúrák képességiteljesítési lehetősége adott-e? Ugyanis a tudat – magasabb rendű léttartalma és annak fejlődése révén képes az irányítása alatt álló prébiológiai struktúrák (gépek, technikai eszközök, stb.) áthatására és hatékonyságuk fokozására.

= A civilizáción belül a tudathoz kapcsolódó prébiológiai struktúrák önfelülmúlási valószínűsége ugyancsak adott, nem ugyan prébiológiai léttartalmuk és rájuk érvényes prébiológiai természettörvények következtében, hanem a tudat létbeli ráhatása és a pszichikai energiák fokozott hatása révén. (Pl. így születnek meg az újabb és újabb gépcsaládok, a számítógépek újabb generációi, stb.)

= A civilizáción belül a tudathoz kapcsolódó prébiológiai létstruktúrák tekintetében a szabadenergiahatás- és a legkisebbhatás-elve akcióképessége és aktivitása, – mint az állandóan fokozódó lehetőség és valószínűség forrása, – adott a tudati létstruktúrák pszichikai energiahatása, tudati-törekvései elhatározása és döntése következtében, amennyiben rendelkezésre áll kellő mennyiségű és minőségű energia.

Vagyis: a szocializált tudati létstruktúrák – kultúra-társadalom – és a civilizáció fejlődése azonos alapon nyugszik, azzal a különbséggel, hogy a fejlődési valószínűség mikéntje és mértéke más és más, továbbá a kultúra és társadalom fejlődésének anyagi-technikai alapját részben a civilizáció biztosítja.

– A degenerációkban gyökerező relációk – sajnálatos módon – jelentős relációcsoportot képviselnek a civilizáció és a szocializált létstruktúrák között. Ezek a degenerációk minden esetben visszavezethetők az entrópia-elv működése folytán előállt entrópia tartalom növekedésre, mely energetikai axiómarendszerünk alapján levezethető. –

A degenerációkat – a lét belső strukturáltságának megfelelően – három csoportra oszthatjuk.

= Energetikai degenerációk, melyek az energiatartalommal, energiahatásokkal, energiaszintekkel, egyáltalán az energetikai struktúrával kapcsolatosak. A kultúra és társadalom – strukturális anomáliák következtében – úgy hathatnak a technika és civilizáció alapját képező prébiológiai struktúrákra, hogy azokban elfajulások keletkeznek az energetikai állapotok tekintetében. – Következmények: gerjesztés hiánya, részleges vagy teljes struktúrát érintő energiaszint-esés, esetleg túlgerjesztés. Valamennyi azt eredményezi, hogy a civilizáció és annak alkotóelemei nem viselkednek komplex energetikai egységként, nincsenek egyensúlyban egymással, továbbá nincsenek energetikailag összhangban a civilizációba leképezett kultúrával és társadalommal.

= Információelméleti degenerációk, melyek az információtartalommal, információk hatásokkal, kommunikációval, egyáltalán az információk struktúrákkal kapcsolatosak. A kultúra és társadalom – strukturális anomáliák következtében – információelméleti vonatkozásban úgy hathatnak a technika és civilizáció alapját képező prébiológiai struktúrákra, hogy azokban elfajulások keletkeznek az információs állapotok tekintetében. – Következményei lehetnek: lényeges információk hiánya, az információk rendezetlen állapota, az információs szint részleges, vagy teljes struktúrát érintő csökkenése (információs szint-esés), esetleg a már zavaró félre- vagy túlinformáltság. Valamennyi azt eredményezi, hogy a civilizáció és annak alkotóelemei nem viselkednek komplex információs-egységként, hiányzik közöttük az információs egyensúly, továbbá nincsenek információelméleti szempontból összhangban a civilizációba leképezett kultúrával és társadalommal.

= Kibernetikai degenerációk, melyek a kibernetikai tartalommal, folyamatokkal és hatásokkal, egyáltalán a kibernetikai struktúrával kapcsolatosak. – A kultúra és társadalom – strukturális anomáliák következtében – kibernetikai vonatkozásban úgy hathatnak a technika és civilizáció alapját képező prébiológiai struktúrákban, hogy azokban elfajulások keletkeznek a kvázi-kibernetikai állapot tekintetében. – Következményei lehetnek: bizonyos kibernetikai elemek, pl. irányítás-mechanizmus, stb. hiánya, a kvázi-kibernetikai elemek és folyamatok jelentős mértékű rendezetlensége, a kvázi-kibernetikai struktúra részleges vagy teljes dezorganizáltsága, esetleg túlszervezettsége. Valamennyi azt eredményezi, hogy a civilizáció és annak alkotóelemei nem viselkednek komplex kibernetikai rendszerként, hiányzik közöttük

az annyira fontos kibernetikai egyensúly, továbbá nincsenek kibernetikai szempontból összhangban a civilizációba leképezett kultúrával és társadalommal.

Összefoglalva: a civilizációnak – legalábbis ez tűnik ki a kultúrával és a társadalommal fennálló relációkból – olyan komplex létstruktúrának kell lennie, melybe – léte gyökeréig – be kell épülnie az energetikai, információs és kibernetikai struktúrának, olyan formában és mértékig, hogy biztosított legyen egyrészt a civilizáción belüli, lényegét érintő komplex egység és egyensúly, másrészt pedig az összhang azzal az adott kultúrával és társadalommal, melyből a civilizáció leképezése történt.

Kölcsönhatások a civilizáció, valamint a kultúra és társadalom vonatkozásában.

A kölcsönhatás a civilizáció és a szocializált tudati létstruktúrák között kétoldalúak: egyrészt a kultúra és a társadalom hat a civilizációra olyan formában és mértékig, hogy a civilizáció az adott kultúra és társadalom adottságai, igényei, és lehetőségei szerint formálódjék; másrészt a civilizáció hat a létrehozó kultúrára és a társadalomra, formálva annak arculatát pozitív vagy negatív irányban. Ugyanakkor – e viszonyosságon alapuló kölcsönhatás mellett és fölött – együttthadás is megállapítható, amikor is a szocializált tudati létstruktúrák és a belőlük származtatott civilizáció együttesen hatnak környezetükre, az egyéni tudati létstruktúrákra, valamint más kultúrákra, társadalmakra és civilizációkra kifelé való munkavégzés formájában.

Kölcsönhatások tekintetében – ugyancsak a belső strukturáltság következtében – jogosan állapíthatjuk meg a következő megnyilvánulási formákat.

– Az energetikai kölcsönhatások első sorban a technikai (gépi-) civilizáció kialakulására, fejlesztésére, hatékony felhasználására valamint ehhez az – állandóan fokozódó – energia-szükséglet biztosítására vonatkoznak. Ugyanakkor a civilizáció – a természettudományok fizikai-kémiai alkalmazása, technikai eredményei birtokában – energetikailag visszahat a létrehozó kultúrára és társadalomra, biztosítva azok érvényesüléséhez, intézményesüléséhez és objektíválódásához szükséges technikai eszközöket és azok energetikai alapját, valamint a munkamegosztás anyagi-technikai bázisát.

– Az információs kölcsönhatások hasonlóképpen kétoldalúak és kölcsönösek. – A kultúra és társadalom alapvető információkat biztosít a civilizáció számára a tudományok eredményei, az intézményesített igényfelmérés és kutatás, valamint a teljes – meglevő – információs-rendszer rendelkezésre bocsátása formájában. A civilizáció pedig ezen információk átvétele, adaptálása és felhasználása révén részben átalakított információkat bocsát a kultúra és társadalom rendelkezésére, részben pedig új, konkrét formában megfogalmazott igényekkel lép fel a szocializált tudati létstruktúrákkal szemben.

– A kibernetikai kölcsönhatások minősíthetők – rendszerelméleti szempontból – a legdöntőbb kölcsönhatásoknak. A kultúra és társadalom ugyanis egységes koncepciót, hierarchikus felépítést, komplex kibernetikai folyamatokat (irányítás-mechanizmust, kontroll és önfejlesztő-rendszert) bocsát a civilizáció rendelkezésére. A civilizáció pedig a kultúra és társadalom eredeti kibernetikai struktúráját fejlesztheti, illetve a saját kibernetikai struktúrája egészének és részfolyamatainak módosítására, fejlesztésére nyújthat be konkrét formában megfogalmazott igényeket, melyekre a kultúrának és a társadalomnak – újabb kölcsönhatás formájában – kell reagálnia.

A kibernetikai kölcsönhatások hiánya volt és lesz elsődleges oka a szocializált tudati struktúrák és a civilizáció – annyi problémában és válságban megnyilvánuló – szétválásának.

Együtthatás vonatkozásában – a kölcsönhatásokhoz hasonlóan – egyik legalapvetőbb felosztásunk a következő.

– Energetikai együtthatásnál a szocializált tudati struktúrák és a civilizáció – természet-tudományos megalapozottságán és magas technikai szintjén keresztül – a struktúrából kifelé mutató energiahatás és munkavégzés formájában alakítja és formálja környezetét, más kultúrákat, társadalmakat és civilizációkat. – Így jönnek létre az energiahatás következtében az adott kultúrához, társadalomhoz és civilizációhoz kötött ipari és mezőgazdasági formák, építészet, közlekedés, stb. – Ez az energetikai együtthatás válik forrásává a technikai szint ugrásszerű növekedése nyomán az ipari forradalomnak, továbbmenve, ezek komplex és hatékony együtthatása folytán a biológiai struktúraszinten megvalósuló mezőgazdasági forradalomnak.

– Információelméleti együtthatás eredménye a hírközlés és kommunikáció forradalmi fejlődése, mesterséges holdak és űrkutatás, valamint a kultúr- és civilizációs együtthatás következtében a kísérleti természettudományok ugrásszerű fejlődése a magas szintű technikai eszközök segítségével. Továbbhaladva, elegendő csak megemlítenem a számítógépek és számítástechnika kifejlődését, melyek további hatékony felhasználásáról még csak sejtelmek vannak. – Valójában az információelmélet területén jelentkező kölcsön- és együtthatások jelentik korunk egyik legfontosabb, s egyben leglátványosabb teljesítményét. A kultúra és civilizáció együtthatásaként a prébiológiai, biológiai és tudati struktúraszint számára egyaránt olyan hatékony technikai és információs eszközöket kaptunk, melyek nélkülözhetetlen voltáról már most meg vagyunk győződve, de igazi hatékonyságukat csak a jövő fogja feltárni.

– Kibernetikai együtthatás szempontjából a kultúrának és a társadalomnak a civilizációval való együtthatása – bár nem olyan látványos, mint az információelméleti együtthatás – fontosságban vetekszik azzal, ha éppen meg nem haladja azt. – Az együtthatás kibernetikai formáinál figyelembe kell vennünk azt, hogy a civilizáció és a szocializált tudati létstruktúrák együttesen a szabályozásnak és a vezérlésnek, a kontrollnak és fejlesztésnek technikailag olyan fejlett eszközeit biztosítják, melyek a teljes emberi élet, valamint a kapcsolódó struktúrák lényeges kibernetikai folyamatait komplex módon összefogni és összehangolni képesek. – De, mint a kölcsönhatásoknál is hangsúlyoztuk, a kibernetika területe a legkényesebb: a kölcsön- és együtthatások hiánya elszakítja a civilizációt a kultúrától és a társadalomtól, a túlszabályozás azonban úgy megkötheti a kultúrát és társadalmat, hogy teljesen kiszolgáltatottjává válik a technikának és a civilizációnak.

Összefoglalva: Alapjában véve minden létstruktúra, mely léttel – vagyis kölcsönható képességgel – rendelkezik, egyúttal képes együtthatásban is részt venni, kölcsönhatásban pedig mindig a viszonyosság-elve alapján állnak. A szocializált tudati létstruktúrák – kultúra, társadalom – és a civilizáció kölcsönhatásai is ilyen kétoldalúak, viszonyosságon alapuló hatások. Továbbmenve, mindezek a – helyes és megfelelő, lefutásukban nem degenerált – kölcsönhatások egyúttal magára az alapstruktúrára is visszahatnak, segítve azt a kiteljesedés felé. – Így a kultúra és társadalom hat a civilizációra, de el is viseli a civilizációnak – viszonyosságon alapuló – kölcsönhatását. Szabályos kölcsönhatás-lefutás esetében azonban ez által maga a kultúra is teljesebbé válik, alkalmas lesz újabb kölcsönhatásokra, mely a civilizációt továbbfejleszti. És így tovább... – Nem mindegy tehát ez a kölcsönható- és együttható-képesség kifejlesztése és továbbfejlesztése a kultúra, társadalom és civilizáció

vonatkozásában. S az sem mindegy, hogyan viszonylik az egyéni tudati létstruktúra ehhez a kölcsön- és együtttható folyamathoz, hogyan és milyen mértékig vesz részt abban.

Visszahatások a civilizáció, valamint a kultúra és társadalom vonatkozásában.

A szabályos lefutású kölcsön- és együttthatásokat a civilizáció, valamint a kultúra és társadalom viszonylatában úgy értelmezhetjük, mint e kibernetikai rendszerek között létrejött és megvalósult visszacsatolási folyamatot. Létezhetnek azonban – és a valóságban ténylegesen fenn is állnak – negatív visszacsatolások is a civilizáció és a szocializált tudati létstruktúrák kibernetikai rendszerei között, melyek ezeknek a struktúráknak degenerációiként jelentkeznek. Ezekre a degenerációkra a relációk tárgyalása során utaltunk is, a kölcsön- és együttthatások vizsgálatánál pedig megemlítettük, mint a kölcsön- és együttthatások elfajult lefutásait. – A következőkben azt nézzük meg közelebbről, hogy a technika és civilizáció degenerációi milyen elfajulásokat hozhatnak létre a kultúrában és a társadalomban, s mennyiben tekinthetők ezek negatív visszacsatolásnak.

A negatív visszacsatolás mindenkor az entrópia-elv működésének eredménye, s mint kibernetikai folyamat, a rendszerek entrópia tartalmát növeli kevésbé jelentős, vagy jelentősebb mértékben a hatástól és a hatás eredményétől függően. Az entrópia tartalom növekedésével azonban egyenes arányban növekszik előbb a stabilizálódási, majd a lebomlási valószínűség, illetve fordított arányban csökken a struktúrák fejlődési valószínűsége. Ennek következtében egyáltalán nem mindegy, hogy a kultúra és a társadalom milyen civilizációt alakít ki önmaga számára, s az még kevésbé közömbös, hogy ez a civilizáció hogyan reagál a kultúra és társadalom hatásaira, milyen formában és milyen mértékű reaktív-erők jelentkeznek, s hogyan hat vissza a technika és civilizáció az őket létrehozó kultúrára és társadalomra. – Negatív hatások és visszahatások – vagyis negatív visszacsatolási folyamatok – vonatkozásában a következők állapíthatók meg.

– A civilizáció az adott kultúrából és társadalomból forrásozva, de azok hatásától függetlenül alakul ki. – Ez a technikát és civilizációt tagadó, semmibe vevő, lenéző és visszautasító társadalmak esetében következik be. Erre a visszautasító szociális magatartásra történő reaktív-hatás igen gyakran az, hogy a civilizáció függetleníti magát a kultúrától és társadalomtól, elszakad tőlük, funkciójában és fejlődésében teljesen függetlenné válik. – Legjobb esetben versenyfutás indul meg közöttük, melynek következményeként az egyik vagy lemarad ebben a versengésben, vagy pedig kompromisszumra kerül sor egyrészt a technika és civilizáció, másrészt a kultúra és társadalom között. Ezt a kompromisszumot azonban mindegyik megaláazónak tartja magára nézve.

– Az első premisszából kiindulva: A kultúra és társadalom a függetlenné vált technika és civilizáció ellen fordul, az hatalmi, erőszakos eszközökkel visszaszorítja, a technika és civilizáció hordozóit és képviselőit üldözi. Ezek – mindennek következtében – visszavonulásra kényszerülnek, a föld alá húzódnak, de nem engednek, s végül is diadalmasan jönnek napfényre, és látványos kibékülésre kerül sor a kultúra és társadalom, valamint a technika és civilizáció között.

– Ugyancsak az előző premisszából – a civilizáció független kialakulásából és fejlődéséből – kiindulva: a technika és civilizáció a kultúra és társadalom ellen fordul, egy különleges „kultúrharc” veszi kezdetét kölcsönös erőszak alkalmazásával. S végül a technika és civilizáció rákényszeríti elveit, céljait és eszközeit a kultúrára és társadalomra, gúzsba köti s tudati létstruktúrára, s a kultúra és társadalom intézményeit a gépi- és technikai-kultúra – végső fokon – elszorításra ítéli és el is sorvasztja.

Valamennyi – előzőekben felsorolt – jelenség degenerációt jelent: elfajult hatás, még elfajultabb ellenhatással, végső soron valamennyi struktúrában olyan anomáliákat hoz létre, melyek mellett a természet rendjének megfelelő relációcsoport létrejötte, szabályozott kölcsönhatás-lefutás, megkívánt és hatékony együttthatás, harmonikus együttfejlődés elképzelhetetlen és nem is lehetséges. – Történelmünk tanúsága szerint a szocializált tudati létstruktúrák és a civilizációs törekvések soha nem voltak egyensúlyban, közöttük mindig – bizonyos mértékű – negatív visszacsatolás működött. Ez okozta – minden valószínűség szerint – annyi kultúra, társadalom és civilizáció bukását és végleges felbomlását. – Korunkban annak a tragikus eseménynek vagyunk szenvedő szemtanúi, hogy a civilizáció teljesen elválik és elszakad a civilizációt létrehozó kultúrától és társadalomtól, s tőlük függetlenül hallatlan ütemben fejlődik. Nem fordult ugyan még teljes súlyával az adott kultúrák és társadalmak ellen, – bár több nagy értékű népi jellegű kultúrát és sajátos törzsi társadalmat elsöpört útjából, – de a civilizációnkat és technikai (gépi-) kultúránkat hordozó egyének és embercsoportok tudati magatartása válik állandóan fokozódó tempóban kultúra- és társadalom-ellenessé. – Hogy mi lesz ennek a következménye? – az sejthető, sőt nagy valószínűséggel előrelátható.

Nagyon sürgősen meg kell tenni mindent annak érdekében, hogy az emberi élet minden területén megszűnjenek az entrópia tartalmat fokozó negatív visszacsatolási folyamatok, és biztosítani kell a szocializált tudati létstruktúrák – kultúra, társadalom – valamint a technika és civilizáció dinamikus egyensúlyát. Különböző kultúránk és társadalmunk felbomlik, technikánk és civilizációnk pedig önmagát, önmagunkat pusztítja el. – Ez is egyike azoknak a paradoxonoknak, melyeket erkölcsi és transzcendens energiahatások nélkül feloldani nem vagyunk képesek.

2. 7. 3. A civilizáció kölcsönhatása az erkölcsiséggel.

A civilizációval kapcsolatban eddig a kultúr- és társadalmi vonatkozásokkal foglalkoztunk, mégpedig olyan formában, hogy elsődlegesen a tudati létstruktúrák energetikai, információs és kibernetikai strukturáltságát kísértük figyelemmel, tettük vizsgálat tárgyává, s abból vontuk le következtetéseinket. Az erkölcsi vonatkozásokat éppen csak érintettük az eddigiek folyamán, hozzáfűzve minden esetben, hogy a civilizáció erkölcsi vonatkozásaival külön kívánunk foglalkozni.

Most érkeztünk el ahhoz a ponthoz, amikor az erkölcsiség és civilizáció viszonyát, kölcsön- és együttthatásait közelebbről megvizsgáljuk. Mivel valamennyi tudati és tudattal szoros kapcsolatban levő létstruktúránál – a lét mélyéig – beépült az erkölcsi struktúra, ezért a technika és civilizáció is alapvető erkölcsi vonatkozásokkal rendelkezik. Ezek a különböző vonatkozások – relációk – különböző szempontok szerinti kérdéscsoportokban foglalhatók össze. Jelen vizsgálatainkat ezeknek a kérdéscsoportoknak következő felosztása szerint végezzük:

- civilizációs törekvések és erkölcsi magatartás;
- a technika és civilizáció kölcsönhatásai az erkölcsiséggel;
- visszahatások, mint negatív visszacsatolási folyamatok, a civilizáció részéről.

Az erkölcsi strukturáltság, az erkölcsi hatások és kölcsönhatások – mint azt beláttatni szeretnénk – annyira alapvetők és lényegesek, hogy nélkülük a civilizáció immorálissá és antihumánussá válik.

Civilizációs törekvések és erkölcsi magatartás.

A civilizáció megfogalmazásánál lényeges elemként hangsúlyoztuk az erkölcsi előfeltételeket, magában a meghatározásban pedig a „közösségi jó irányítását” és a „jogos közösségi igények kielégítését”. A civilizációs törekvések ugyanis egyéni és közösségi magatartásformában jelennek meg. Az emberi magatartásformák pedig – egyéniek és közösségek egyaránt – szükségképpen erkölcsi magatartásformák, mivel az ember nemcsak „animal rationale” (értelmes élőlény), hanem „animal morale” (erkölcsös élőlény) is, mégpedig azonos mértékig „rationale” és „morale”. – Az embert a biológiai struktúraszint fölé tudati képességei és szabad törekvésen alapuló erkölcsi magatartása és magatartásformái emelik, valamint a mindezekben jelenlevő – tudatban, szabad törekvésben és erkölcsi viselkedésmódban jelenlevő – fejlődési valószínűség.

A civilizációs törekvéseknek erkölcsi vonatkozásban kötelező jellemző vonásai és tényezői a következők.

- A közösségi jó irányításának érvényesülése azt jelenti, hogy csak az olyan civilizációs törekvések megjelenése a megengedett, melyeket áthat a rendezett, pszichikai energiaszintben – emelkedő és fejlődő tudati szint által garantált közösségi jó.
- A jogos közösségi igények kielégítése azt jelenti, hogy csak az olyan civilizációs törekvések megjelenése a megengedett, melyek a helyesen megfogalmazott, a közösségi jó által motivált és garantált egyéni és közösségi igényekre vonatkoznak.
- Mindezek bizonyos ellentmondásokkal és paradox jelenségekkel terheltek, mint ezt magával a tudati struktúraszinttel, az egyéni és szocializált létstruktúrákkal, valamint a tudati struktúraszintből leképezett technikával és civilizációval kapcsolatban már láttuk. Ezekre az ellentmondásokra és paradox jelenségekre a tudati struktúraszint – mégoly fejlettsége mellett sem – nem tud kielégítő feloldást biztosítani. Éppen ezért valószínűsíthető az állítás, hogy a technika és civilizáció belső ellentmondásai – megnyugtató és kielégítő módon – csak erkölcsi és transzcendens energiák segítségével és hatására oldhatók fel.

A civilizációs törekvések – dinamikus egyensúlyuk biztosítása érdekében – olyan erkölcsi magatartásformát és erkölcsi magatartásváltozásokat igényelnek, melyek képesek biztosítani a komplex és harmonikus együttmozgást a tudati struktúraszint, a tudatba beépült erkölcsi struktúra, valamint a tudati struktúraszintből leképezett technika és civilizáció között. – Tehát egyrészt a civilizációs törekvéseknek kell tükrözniük az erkölcsi magatartásformákat és magatartásváltozásokat, másrészt az erkölcsi magatartásformáknak és magatartásváltozásoknak is összhangban kell maradniuk az – előzőek szerint – helyesen megfogalmazott civilizációs törekvésekkel. – Vagyis: kölcsönösen egymáshoz kell, hogy tartozzanak, nem szakadhatnak el egymástól, egységes viselkedésmódban, magatartásformákban és magatartásváltozásokban kell megjeleníteniük. – De ez a kölcsönösség és viszonyosság, egységes viselkedésmód már a kölcsönhatások területére vezet.

A civilizáció kölcsönhatásai az erkölcsiséggel.

Valójában a civilizáció és az erkölcsiség kölcsönhatásai némileg más jellegűek, mint a civilizáció más irányú kölcsönhatásai. Elvileg az erkölcsiségnek teljesen át kell hatnia a technikát és a civilizációt, olyannyira, hogy a technika vívmányait, a civilizáció eredményeit fel se lehessen másra használni, mint – a közösségi jó irányítása alatt – a jogos egyéni és közösségi igények kielégítésére. Az így áthatott civilizációnak pedig – pozitív visszacsatolás

formájában – az erkölcsi magatartásformákat és magatartásváltozásokat, tehát magát az erkölcsiséget kellene segítenie a kiteljesedés felé. – Elvileg csak együtthatás lenne szükséges és megengedett a civilizáció és erkölcsiség között, kifelé mutató kölcsönhatásaiban – vagyis: kifelé mutató munkájában a civilizációnak minden esetben az erkölcsiséggel együtt kellene haladnia.

Ha ragaszkodunk alapkiindulásunkhoz, márpedig ontológiai alapvetésünkönél igazoltuk azt, hogy nincsenek közömbös erkölcsi struktúrák, akkor a civilizációt sem lehet másként minősíteni. – Tehát a szocializált tudati létstruktúrákból leképezett technika és civilizáció feltétlenül erkölcsi struktúra is, s mint ilyen, nem lehet erkölcsileg közömbös. – Az erkölcsiséggel való kölcsönhatásait is így kell vizsgálnunk, tárgyalásunk során a civilizáció alapvető strukturáltságát és az abban jelenlevő fejlődési valószínűséget kísérve figyelemmel.

– Energetikai vonatkozásban a technika és civilizáció ugyan alapvetően fizikai-kémiai energiahatást igényel, valamint pszichikai energiákat a tudományok eredményeinek gyakorlati alkalmazásához, de ugyanilyen mértékben szükséges az erkölcsi energiahatás is. – Mivé lenne a technika és civilizáció erkölcsi energiahatás nélkül? A tudomány és abból kifejlődött technika eredményei egyéni- és csoport-érdekeket szolgálna, a fizikai-kémiai energiahatás a környezetszennyezést, a sugárveszélyt fokozná, s végső soron hatalmi érdekek, uralmi szempontok székértelmezésévé válna. – Erkölcsi energiahatás nélkül hogyan érvényesülhetne a közösségi jó irányító szerepe, a jogos egyéni és közösségi igények szolgálatának garanciája? Hiszen még így is – elismerve az erkölcsi energiahatás szükséges és nélkülözhetetlen voltát – a szakadék szélén haladunk!

– Információelméleti vonatkozásban ugyancsak nélkülözhetetlen a technikára és civilizációra történő erkölcsi energiahatás. Nélküle mindaz, amit az információs struktúra bővítése, átalakítása és fejlesztése, hatékonysága fokozása terén elért a technika és civilizáció, az egyén, a közösség és az egész emberiség ellen fordítható. Az erkölcsiség kontrollja és garanciája nélkül működő hírközlés és tömegkommunikáció, az erkölcsiséget semmibe vevő számítástechnika és számítógép-kultúra csak fokozza az emberiség veszélyérzetét, kiszolgáltatottságát. –

(Megjegyzés: Érdekes és jellemző a nemrégiben világszerte megindult vita a számítógép program-tervezők – „szoftveresek” – erkölcsi magatartásáról, jelezve, hogy a technikának ezen a területén is erkölcsi problémákkal küzd az emberiség az erkölcsiség energiahatásának hiánya következtében.)

– Kibernetikai vonatkozásban legjelentősebb a technikára és civilizációra irányuló erkölcsi energiahatás. Mindent átfogó koncepció és koordináltan irányító hierarchia elképzelhetetlen mély erkölcsi tartalom, az pedig állandó és folyamatos erkölcsi energiahatás nélkül. – Magukban a kibernetikai folyamatokban a tudati hatásokkal együtt kell beépülnie az erkölcsi energiahatásnak, ellenkező esetben nem válhat valódivá a szabályozás és vezérlés, nem lehet reális az önkontroll és önfejlesztés, a döntés-előkészítés és döntés legfontosabb kibernetikai folyamata nem érheti el a kívánt és nélkülözhetetlen alaposságot, mélységet és függetlenséget megfelelő energiahatás nélkül. – Egyáltalán, az egész kibernetikai rendszer nem működhet az értelmes ember, a tudatos és szabad személyiség érdekében, hanem az ember és az emberiség ellen.

Erkölcsiség és erkölcsi hatás nélkül nincs valódi, emberhez méltó technika és civilizáció, hanem csak szellemi rabság, az erkölcsiség nélküli technikának és civilizációnak való megalázó kiszolgáltatottság. – A fejlődési valószínűség növeléséhez – az állandóan fokozódó energetikai, információs és kibernetikai hatás mellett – fokozott mértékű erkölcsi hatásra van

szükség. Különbözik a technikai szint emelkedése, a civilizáció látszólagos fejlődése az ember ellen hat, forrásává és döntő eszközévé válik – a túlcivilizálódás révén – az ember testi-lelki elpuhulásának és elkorcsosulásának, a túl-gépesedés következtében pedig az ember önmaga, kultúrája, sőt civilizációja elpusztításának. – Emberhez méltó fejlődés – kultúrában, társadalomban, technikában és civilizációban – csak erkölcsi fejlődéssel egyenes arányban lehetséges. A fejlődési valószínűségnek és a valószínűség növekedésének hordozója tehát – egyértelműen – az erkölcsi struktúra.

Kell még szólnunk az erkölcsi fejlődés valószínűségéről. A kölcsönhatás ugyanis a civilizáció és az erkölcsiség között viszonyosságon alapul. Ha tehát a civilizáció fejlődési-valószínűségének – az egyéni és szocializált létstruktúrákon túl, és azon belül – az erkölcsi struktúra és annak erkölcsi hatása az alapja, akkor bizonyos értelemben megfordítható az állítás: az erkölcsi struktúra fejlődési-valószínűsége a tudati struktúraszint és az abból leképezett civilizáció fejlődési-valószínűségében gyökerezik. – Természetesen az igazi, helyesen megfogalmazott fejlődés képezheti csak az erkölcsi struktúra fejlődésének alapját, valamint az állandó, és állandóan fokozódó energiahatás, annak munka formájában történő megvalósulása. Minden esetre a tudati struktúraszint és a civilizáció, valamint mindezek létstruktúráiba beépült erkölcsi struktúra között olyan kölcsönhatás-csoportot kell létrehozni energetikai, információs, kibernetikai és erkölcsi hatások komplex és összetett folyamataiból, hogy egymást kiegészítve, segítve munkálják a harmonikus és közös fejlődést, a fejlődési valószínűség egyenes vonalú növekedését.

Visszahatások a civilizáció és erkölcsiség vonatkozásában.

A negatív visszacsatolás – reaktív visszahatás formájában – nem ismeretlen fogalom a civilizáció és erkölcsiség viszonylatában. Az előzőek folyamán – kultúra és társadalom tekintetében – beszéltünk már a civilizáció negatív visszacsatolási folyamatairól és viszont, melyek kölcsönösen degenerációkat hozhatnak létre – és hoznak is „de facto” létre – a struktúrákban. Az erkölcs és a civilizáció vonatkozásában is megemlítettük az elfajulás és degeneráció problémáját, melyről most többet kívánunk szólni.

Jogosan merül fel az immoralitás kérdése a civilizációval kapcsolatban. Hiszen ahol erkölcsi hatásról, erkölcsi kölcsönhatásról, egyáltalán erkölcsiségről beszélhetünk, ott az immoralitás állandóan fenyegető veszélyként jelentkezik. – A civilizáció erkölcsi vonatkozásai kétségbevonhatatlanok: közösségi jó irányító szerepe, jogos közösségi igények, ezek megvalósítására szolgáló mozgásformák és állapotváltozások, megannyi vonatkozásai és egyúttal forrásai az immoralitásnak. – Ugyanakkor ellenkező előjellel: a közjó irányításának hiánya, a közjó és a jogos közösségi igények sérelme, ilyen jellegű mozgásformák és állapotváltozások, megannyi vonatkozásai és forrásai az immoralitásnak. – A tétel megfordítása is áll azonban mind az erkölcsiség, mind az immoralitás vonatkozásában, melyek közül jelenleg az utóbbit fogalmazzuk meg: immoralis igények és törekvések, ezek megvalósulására szolgáló mozgásformák és állapotváltozások immoralissá teszik a civilizációt és a civilizációs törekvéseket.

Az immoralis kölcsönhatásokban is kölcsönösség és viszonyosság áll fenn: a civilizáció degenerációi immoralissá teszik az erkölcsi magatartást és az egész erkölcsiséget, az erkölcsiségben és erkölcsi magatartásban fellépő anomáliák és elfajulások pedig immoralissá teszik a civilizációs törekvéseket, civilizációs magatartást és az egész civilizációt. –

(Megjegyzés: Talán fogalmazhatunk a következőképpen is: bizonyos értelemben kölcsönösen szubsztrátumai egymásnak az erkölcsiség és a civilizáció – mint ahogy ugyanez fennáll a kultúra-társadalom és az erkölcsiség vonatkozásában is – a szubsztrátum elfajulásai pedig degenerálttá teszik a rajta, vagy segítségével felépülő egész struktúrát.)

Az elfajulások megjelenési formái közül a leglényegesebbek a következők.

– A civilizációban jelentkező anomáliák, a túlcivilizáltság következtében bekövetkező degenerációk erkölcsileg elpuhulttá, állóképtelenné teszik az embert. Pl. a jóléti Állam minden kényelmet, a teljes erőfeszítés-mentességet kínálja és – többé-kevésbé – biztosítja is polgárai számára, melynek következménye az általános testi-lelki elpuhultság, a jóért és magasabb-rendűért való küzdelem feladása, az élvezet és gyönyörhajhászás, majd – ezeket követően – a magasabb célnélküliség, az elidegenedés közösségtől és emberségtől, sőt önmagától és magától az embervolttól: az egzisztencializmus pokla. – Sőt vannak egyének, embercsoportok, bizonyos társadalmi rétegek, kikben a jóléti Állam után a „jóléti Egyház” igénye is felmerül. – Az ilyen jellegű civilizációs degenerációk immorális erkölcsiséget eredményeznek.

– A másik, az előzőtől magatartásformában ugyan eltérő, de végeredményben immoralitásba torkoló anomália: a technika-imádata és a civilizációs-gőg. A túlgépesített, a technika eredményeitől megbabonázott, az emberi „mindenhatóság” tévtudatától megittasodott egyének, embercsoportok, társadalmi rétegek degenerált magatartásformája ez, mely fokozatosan antihumánumba és embertelen magatartásformába megy át. Valójában ezek az egyének, embercsoportok társadalmi rétegek hajlandók a megfeszített munkára és küzdelemre, hallatlan erőfeszítésekre és áldozatokra, de céljuk a siker és a hírnév, a tudomány és technika „mindenhatóságának” igazolása, s mindezek mellett az ember valódi léte és célja, az ember jogos egyéni és közösségi igényei, a közösségi jó elsikkad, és teljesen elvész. – Az ilyen jellegű technikai és civilizációs degenerációk antihumánus erkölcsi magatartást, immorális erkölcsiséget eredményeznek.

– Ha azonban az antihumánus magatartásból, az immorális erkölcsi állapotból indulunk ki, meg kell állapítanunk, hogy ez az immorális magatartásforma a technikát és civilizációt erkölcsileg deformálja, immorálissá teszi. – Vajon erkölcsösnek mondhatjuk-e azt a technikát és civilizációt, mely – immorális premisszákból indulva ki – az „ABC” fegyvereket létrehozta, és ma is mindent megtesz azok gyarapítása és tökéletesítése érdekében?! – Vajon erkölcsösnek nevezhetjük-e azt a civilizációt, mely – más irányú, de ugyancsak immorális premisszákból kiindulva – a technika és civilizáció eszközeit arra használja, hogy népek sok tíz- (száz-) millióit félgymarmati állapotban tartja saját civilizációs törekvései érdekében?! – Vajon erkölcsösnek minősíthetjük-e azt a technikát és civilizációt, mely a környezet-szennyezés és a sugárzásveszély fokozásával az emberiséget állandó biológiai veszélyben tartja, és létében fenyegeti?! – Vajon erkölcsösnek minősíthetjük-e azt a civilizációt, mely technikai és civilizációs eredményeit arra használja, hogy saját népeit és más népeket testileg-lelkileg enerválja, gúzsba kössön, elvegye tőlük a célokat és eszményeket, az emberi tettvágyat és küzdelmet, a kitűzött célért végzett munka élményét és a cél elérésének örömét?! – Lehetne szinte vég nélkül folytatni a felsorolást, de – úgy vélem – nincs rá szükség. Az alaptény világos: immorális erkölcsiség a technikát és civilizációt, technikai és civilizációs törekvéseket immorálissá teszi.

Összefoglalva a civilizációról és erkölcsiségről mondottakat: a felelősséget kívánom aláhúzni, és nyomatékosan hangsúlyozni.

Felelősek vagyunk a technika és civilizáció humanitásáért!

Felelősek vagyunk a technika és civilizáció erkölcsi alapjaiért!

Felelősek vagyunk a technika és civilizáció erkölcsi hatásaiért!

Felelősek vagyunk a technika és civilizáció antihumánus és immorális következményeiért!

Az ember és szociális létstruktúrái, valamint az ezekből leképezett civilizáció egyaránt erkölcsi strukturáltsággal rendelkeznek, éppen ezért felelősség terheli az egyént és a közösséget ennek az erkölcsiségnek meglétéért, fejlődéséért, kiteljesedéséért, s mindennemű – az erkölcsiséget érintő – degenerációnak és elfajulásnak minél teljesebb kiküszöböléséért.

A technika és civilizáció hallatlan jelentőséggel bír az ember számára. De csak abban az esetben, ha megfelelő erkölcsi alappal rendelkezik, és megfelelő erkölcsiséget eredményez. Ellenkező esetben ember-mivoltunkat degradálja, s a sérült emberi természetet tovább rombolja, erkölcsi válsággócokat képez, s az erkölcsi lebomlás valószínűségét növeli.

2. 8. Kultúrbölcseleti és szociológiai összefoglalás.

Visszatekintve kultúrbölcseleti és szociológiai vonatkozású tárgyalásunkra, kíséreljük meg röviden összefoglalni mindazt, ami az erkölcsiséggel és etikával kapcsolatban, módunkban áll.

Először: Sikertült megalapoznunk az etikát a kultúrbölcselet és szociológia segítségével, olyannyira, hogy ugyanazokhoz az eredményekhez jutottunk, mint az ontológiai megalapozás során. Ez az eredmény szinte magától értetődő, ha figyelembe vesszük azt, hogy a kultúrát és társadalmat, a kultúrbölcseletet és szociológiát ugyanúgy ontológiailag származtattuk és fogalmaztuk meg, mint etikánk első részében az erkölcsiséget és az erkölcsbölcseletet.

Másodszor: Egyértelműen megállapítottuk és megfogalmaztuk a kölcsön- és együttthatásokat, azok mikéntjét és mibenlétét az erkölcsiség és a kultúra-társadalom vonatkozásában, továbbá az erkölcsbölcselet, továbbá a kultúr-, illetve a társadalombölcselet között. Ezek a kölcsön- és együttthatások minden esetben a kölcsönösség és viszonyosság alapján állnak. Pozitív visszacsatolás formájában erősítik és a fejlődés irányába segítik egymást. Negatív visszacsatolás formájában pedig az elfajult állapotok és állapotváltozások alapját képezik.

Harmadszor: Tisztáztuk az erkölcsiség, kultúra és társadalom együttes fejlődési valószínűségét, melynek alapja a szabadenergiahatás – prébiológiai, biológiai, pszichikai (tudati-erkölcsi) energiahatás – természettörvénye. Ez a fejlődési valószínűség a rendszerek – struktúrák – befelé és kifelé ható munkavégzésében realizálódik, mértéke a munkavégző képesség és annak aktualizálódása. A fejlődési valószínűség növekedésének eszköze a fokozott energiahatás révén történő energiaszint-emelkedés. – Ezzel szemben az entrópia-elv hatása, a rendszerek – struktúrák – entrópia tartalmának növekedésével fordítottan arányos a fejlődési valószínűség. A fejlődési valószínűség csökkenése a struktúrák rendezetlenségéhez, alacsonyabb energiaszinten történő stabilizálódásához, majd – jelentős entrópiatartalom-növekedés eredményeként – a struktúrák lebomlási valószínűségének növekedéséhez vezet.

Negyedszer: Megfogalmaztuk a kultúr- és társadalmi problémák és válságok, valamint a szocializált tudati létstruktúrák felbomlásának mibenlétét, a struktúrák harmadlagos-, másodlagos- és elsődleges-rétegződésének értelmezésével, ezekben a rétegződésekben létrejövő anomáliák, deformációk és degenerációk meghatározásával. Ezeket a kultúr- és társadalmi problémákat, válságokat és felbomlási folyamatot visszavezettük az erkölcsi alapokra, az erkölcsiségben jelentkező erkölcsi problémákra, erkölcsi válságokra és válsággócokra, valamint az erkölcsi felbomlásra, természetesen meghatározva – a lehetőség szerint egzakt módon – ez utóbbiakat is. – Rámutattunk egyszersmind ezen a területen is a szocializált tudati létstruktúrák és az erkölcsiség – kölcsönösségen és viszonyosságon alapuló – kölcsönhatásaira a problémák, válságok és felbomlás vonatkozásában.

Ötödször: Igazoltuk energetikai axiómarendszerünk érvényességét a kultúra és társadalom, valamint az ezeknek a létstruktúráknak a segítségével származtatott erkölcsiség tekintetében. – Egyúttal bizonyítottuk, hogy a rendszerelméleti alapozással, melyet a kultúr- és társadalombölcseleti megközelítés, megfogalmazás és származtatás is képvisel, megvethetők – jogosan és megengedhető módon – az erkölcsi struktúra, az erkölcsiség és az erkölcsbölcselet – etika – szükséges és elégséges alapjait.

Hatodszor és végül: Foglalkoztunk a technika és civilizáció problematikájával a szocializált tudati létstruktúrák és az erkölcsiség vonatkozásában. Ennek keretében eredményesen megközelítettük és megfogalmaztuk magát a civilizációt, s egyben bevezettük természet-tudományos, szociológiai, rendszerelméleti és ontológiai származtatását. Tisztáztuk a civilizáció alapvető relációit, kölcsön- és együtt hatásait a kultúrával és társadalommal, valamint magával az erkölcsiséggel. – De ezen a területen rámutattunk azokra az anomáliákra és a belőlük származó degenerációkra, melyek a technikát és civilizációt – előbb-utóbb – szétválasztják a kultúrától és társadalomtól, és szembefordítják az erkölcsiséggel. Megállapítottuk, hogy a komoly erkölcsi alapot nélkülöző civilizációs törekvések nemhogy hasznára, ellenkezőleg, kárára válnak az embernek, kultúrájának és társadalmának.

Mindezek után joggal állíthatjuk, hogy az erkölcsiség és az etika minden szempontból: halmazelméletileg, energetikailag, információelméletileg, kibernetikailag, kultúr- és társadalombölcseletileg, valamint ontológiailag kellő megalapozottsággal bír, s az erkölcsbölcseletet – az etikát – joggal sorolhatjuk rendszerelméleti tudományágaink közé. S mint ilyen, javára válik a tudatos és szabad erkölcsi személyiségnek: az embernek, egyéni és szocializált formában egyaránt, szolgálva az emberi lét kibontakozását és fejlődési valószínűségének állandó növekedését.

3. AZ ERKÖLCS, MINT TUDATOS EMBERI MAGATARTÁS.

Az erkölcs, mint előző – ontológiai, kultúr- és társadalombölcseleti – vizsgálódásaink során egyértelműen levezettük és igazoltuk, a tudati és a tudattal alapvetően szoros kapcsolatban levő létstruktúrák – technika, civilizáció, gazdasági élet – sajátja. A kérdés tárgyalása során részletesen elemeztük az erkölcsiségnak a tudati struktúraszinttel kapcsolatos relációit, kölcsön- és együttthatásait, komoly mértékben kitértünk az elfajult állapotok vizsgálatára és elemzésére, forrásainak és hatásainak megközelítésére, megfogalmazására és valószínű kimenetelük mérlegelésére. – Mindezekon túlmenően az erkölcs és civilizáció alapvető összefüggéseit is szemügyre vettük.

Mindezt szükséges és lényeges alapvetésnek, ontológiai, kulturbölcseleti és szociológiai előtanulmánynak tekintjük további tárgyalásainkhoz, melyek mostani részében az emberi magatartás lényeges problematikáját ölelik fel, speciálisan az erkölcsiség vonatkozásában. – A magatartás, magatartásforma és magatartásváltozás minden esetben az erkölcsiséggel való szoros kapcsolatot jelenti a tudati struktúraszinten, hiszen mindig bizonyos jól meghatározható viselkedésmódban gyökerezik, s ez a viselkedésmód a tudati létstruktúráknál az erkölcsiséggel jelentős – mondhatni: teljes – átfedésben van. A tudatelőtti létstruktúrákban a természeti jelenségek állapota, állapotváltozása, tehát „viselkedésmódja” a természet-törvényeknek, a természettörvények konkrét megjelenési formáinak való megfeleléségben gyökerezik. – A tudati létstruktúráknál, ahol a tudattal, tudatos törekvésekkel való megfeleléségről beszélünk, mindig hozzá kell tennünk, hogy ugyanakkor és egyidejűleg az emberi viselkedésmódban megfeleléség áll fenn a következő tényezőkkel:

- a tudati struktúraszintre érvényes természettörvényekkel,
- a tudat által felismert jóval (közjóval),
- a jónak (közjónak) közmeggyőződésben történő megjelenésével.

Az emberi magatartás tehát minden esetben tartalmazza és kifejezi – a tudatra általánosított és érvényes természettörvényeknek való megfeleléség mellett – a helyesen felismert és megfogalmazott tudati-erkölcsi törekvéseknek való megfeleléséget.

Alapvető különbség adott tehát a tudatelőtti és tudatos létstruktúrák viselkedésmódja között, mely különbséget a tudatban és erkölcsben – (tudatos erkölcsben? – vagy erkölcsös tudatban? – remélhetőleg sikerül megvilágítanunk) – fogalmazhatunk meg. – A következőkben erről a nem-lényegtelen, hanem döntően lényeges kérdéscsoportról kívánunk részletesebben szólni. – Bár lesznek olyan problémák, melyek az eddigi során érintőlegesen felmerültek, most azonban a témát lényegében és összefüggéseiben kívánjuk megragadni és tárgyalni.

3. 1. Az erkölcs, mint az emberi tudat és választás függvénye.

A tudati struktúraszint létezőjének, az embernek, ember-voltából következő leglényegesebb határozmánya: a tudat és a szabad törekvés. Ugyanakkor az ember létstruktúrájába – a létgyökeréig – beépült az erkölcsi struktúra, ez az erkölcsiség lesz – más oldalról történő megközelítésben – ugyancsak leglényegesebb határozmánya az embernek. A kettőt összevetve, lehetetlen észre nem venni az alapvető összefüggést az erkölcsiség és a tudati-törekvési élet között.

Hogy ezt a kapcsolatot föltárhassuk, a reláció mikéntjét megállapíthassuk, s az alapvető következtetéseket levonhassuk, a következő lépésekben kívánunk előrehaladni.

- Meg kell határoznunk az emberi tudatot és szabad törekvést.
- Meg kell állapítanunk az erkölcsnek a tudati-törekvési étellel kapcsolatos paramétereit.
- Meg kell fogalmaznunk az erkölcsiség és a tudati-törekvési élet függvénykapcsolatát.

Csak ebben az esetben tudjuk véglegesen eldönteni, hogy az erkölcsiségbe leképezhető-e az ember tudati-törekvési élete. – Miért fontos ez? – Mert ez lesz utunk első lépése a tudatos, ugyanakkor erkölcsös emberi magatartás megközelítéséhez.

3. 1. 1. Az emberi tudat és választás megközelítése, származtatása és megfogalmazása.

Megközelítés és származtatás szempontjából – az emberi tudat és választás tekintetében – a következőket állapíthatjuk meg.

– Energetikai vonatkozásban részben prébiológiai és biológiai, részben pedig pszichikai energiahatásra kell visszavezetnünk az emberi tudatot és a választás képességét.

= A prébiológiai és biológiai energiák a tudat szubsztrátumát képező emberi test – első sorban az idegrendszer és agy – rendezettségének fenntartására és annak fokozására, valamint a biológiai szubsztrátum fejlődési valószínűségének fokozására szolgálnak. – (Mindezt Természetbölcseletünkben részletesen tárgyaltuk.) – De már itt is, a fennálló kölcsönhatások következtében, az energetikai pozitív visszacsatolásnak a fejlődést előmozdító hatása érdekében, szükséges a pszichikai energiahatás bizonyos fokú belépése.

= A pszichikai energiahatás – sokkhatás?... stresszhatás?... transzcendenshatás?... – kicsiholja a biológiai szubsztrátum öntudatra-ébredésének lehetőségéből és valószínűségéből a tudatot. Állandóan növekvő tudati energiahatás révén azt mindig magasabb pszichikai energiaszintre kényszerítette, míg – a szükséges tudati-törekvési állapotnak megfelelően – megjelent a tudati struktúraszintnek a tudat mellett legjelentősebb és legdöntőbb állapothatározója: a többé-kevésbé szabad választás.

= A tudatelőtti struktúraszintek energetikai állapota nemcsak az öntudatra-ébredés szükséges és elégséges energetikai alapját nélkülözi, hanem a választását is, mivel a prébiológiai és biológiai struktúraszinten az állapotok felvétele és az állapotváltozások – a prébiológiai és biológiai energiahatások nyomán – kényszerfeltételek következtében kényszerpályákhoz kötöttek. A tudati struktúraszint az, melyen a tudat, a tudati rendeződés és fejlődés hatására a kényszerpályák módosíthatók, s a tudati-törekvési élet fejlődése nyomán belép a többé-kevésbé szabad választás.

– Információelméleti vonatkozásban ugyancsak döntő szerepet kapnak a prébiológiai, biológiai és pszichikai energiák. Az ember, mint tudati létstruktúra, már biológiai szubsztrátum vonatkozásában is, prébiológiai és biológiai energiák hatására, jelentős információs rendszerrel s abban jelentős információtartalommal rendelkezik. Ez az információtartalom azonban teljesen konkrét és tapasztalati jellegű, nem tartalmaz általános és elvont információkat, és teljes egészében a prébiológiai és biológiai struktúraszintre vonatkozik. A biológiai szubsztrátumhoz rendelt információs struktúra pedig csak a konkrét tapasztalati jelenségek felfogására, tárolására, továbbvitelére és a konkrét egyediség határai közötti hasznosításra – és csakis ezekre – alkalmas.

= A tudati struktúrához, mint pszichikai létstruktúrához, kapcsolódó információs rendszer és információtartalom azonban teljesen más jellegű, az előzőekhez viszonyítva minőségi különbséget mutat. Ez a minőségi különbség a struktúraszintek közötti lényeges – az alacsonyabb struktúraszintek létét és lehetőségeit meghaladó – eltérések következménye. – Információtartalom vonatkozásában pedig megjelenik az általánosított és elvont információ, a tapasztalati megismerés szintje kitágul a konkrét egyediségtől a komplex általánosításig, a

tudatelőtti struktúraszinttől a tudatos élet világáig, s megjelennek a megismerés következő – minőségileg különböző – fokozatai: a logikai és rendszerelméleti absztrakciós szintek, megfelelő műveleteikkel. – Az információs struktúra is ezeknek megfelelően bővül, és tökéletesedik: a konkrét-információ felfogáson, tároláson és felhasználáson túl belép az információ-kiegészítés és információ-átalakítás, az értelmezés és tárolás elkülönülése a megismerési absztrakciós szinteknek megfelelően. Továbbá megjelennek az információ-közvetítés magasabb rendű formái, valamint a differenciált és komplex felhasználási módok. Maga az információs rendszer egymásra épült és egymást kiegészítő folyamatokra tagozódik, s irányításukkal kialakul a tudatos és többé-kevésbé szabad választás.

= A választás – döntés – információelméleti alapja a döntés-előkészítés, Melynek feltételei: maga az objektív és reális információ birtoklása, annak helyes értelmezése, továbbá – a megismerés különböző absztrakciós szintjeinek megfelelő – információ-feldolgozás. A tudatelőtti struktúraszinten nincs választás, mivel nincsenek meg a döntés-előkészítés szükséges és elégséges feltételei. Ezeken a struktúraszinteken az állapotoknak, állapot-változásoknak csak szükséges és valószínű kimenetelei lehetségesek. A választás – döntés – csak a tudati struktúraszint információelméletileg is megalapozott sajátja.

– Kibernetikai vonatkozásban az ember, mint tudati létstruktúra, feltételezi a természeti jelenségek legmagasabb rendű energetikai és információs strukturáltságát. A prébiológiai és biológiai létstruktúrák, kibernetikai viszonylatban, a szabályozás és vezérlés fokozatosan magasabb rendűvé váló fokozatával rendelkeznek az irányítás-mechanizmus kialakulása és fejlődése következtében. A továbbiak során az irányítás-mechanizmus fölött megjelenik a rendszer hierarchiája, a kontroll-rendszer folyamatai is bizonyos mértékű – előbb alacsonyabb-, majd magasabb rendű – funkciót töltenek be, de az önfejlesztés még a biológiai létstruktúrákban is csak nyomokban és elég fejletlen formában található. – Az ember biológiai szubsztrátuma ezek szerint – fejlett energetikai és információs struktúrája következtében – rendelkezik ugyan a fejlett kibernetikai rendszer szükséges feltételeivel, de ezek a szükséges feltételek csak a tudati létstruktúra belépésével egészülnek ki elégséges feltételekké.

= A tudat megjelenésével a tudatba épült kibernetikai rendszer is minőségileg magasabb rendűvé válik, az energetikai és információs struktúra is egészen más jellegűvé lesz. Ezt a minőségi változást a kibernetikai struktúrában az önfejlesztés (a szakirodalomban általában: öntanulás) kibernetikai folyamatának teljessé válása, legdöntőbb mértékben azonban a döntés-előkészítés és döntés folyamata jelenti. – Számunkra jelenleg ez utóbbinak a megközelítése és megragadása a legfontosabb, ez most súlyponti feladatunk, mert ebben gyökerezik a tudati létstruktúra – többé-kevésbé szabad – választási képessége.

= A tudati létstruktúra energetikai és információs strukturáltságával kielégíti a választás képességének feltételrendszerét energetikai és információelméleti szempontból, amennyiben egyrészt a prébiológiai és biológiai energiahatáson túl pszichikai energiahatást biztosít, másrészt a választás döntés-előkészítésében a megismerés mindhárom absztrakciós szintjét – műveleteivel és az emberi tudat műveletvégző képességével – a tudatos és szabad személyiség rendelkezésére bocsátja. A tudati létstruktúrának – mindezek fölött – sajátja az ösztönösséget meghaladó tudatos törekvés, melyhez a motivációt és indítást a döntés-előkészítés és döntés kibernetikai folyamata szolgáltatja. – Így a tudati létstruktúrába beépült energetikai, információs és kibernetikai rendszer képezi alapját és egyszersmind megjelenési formáját az emberi tudatnak és választásnak, tehát a tudatos és szabad személyiségnek.

Az emberi tudat és választás tehát – az előzőek alapján – a tudati létstruktúrának nemcsak képessége és lehetősége, hanem objektív és reális határozmánya. Ezt a prébiológiai és biológiai struktúrákon keresztül tudjuk megközelíteni, származtatni pedig a tudati létstruktúrába beépült energetikai, információs és kibernetikai struktúrák segítségével vagyunk képesek. Mind a megközelítésben, mind a származtatásban azonban igénybe kell vennünk magát az

emberi tudatot, annak elvonatkoztató képességét, továbbá az emberi megismerés mindhárom absztrakciós szintjét és azok műveleteit. – Természetesen, mindez egy nagyon komoly – mondhatni: alapvető – ismeretelméleti probléma-komplexumot vet fel, mégpedig az objektív megismerő képesség és maga az objektív megismerés kérdés-komplexumát. Ez azonban nem tartozik etikánk tárgykörébe, hanem ismeretelméleti kérdés formájában fogalmazódik meg.

(Megjegyzés: Megnyugtatóan közlöm, hogy ezzel az alapvető kérdéscsoporttal ismeretelméletünkben kívánunk foglalkozni, és ismeretelméleti posztulátumaink segítségével válaszoljuk meg azt.)

Az emberi tudat és választás megfogalmazása – az előzőek figyelembevételével négy lépésben történhet.

– Emberi tudat: Mindazok az energetikai, információs és kibernetikai elemek, elemcsoportok, részfolyamatok és folyamatok összessége, melyek révén biztosított a megismerés mindhárom absztrakciós szintjén – a tapasztalati, logikai és rendszerelméleti absztrakciós szinteken – a fogalom- és ítéletalkotás, az összefüggések és törvényszerűségek felismeréséhez szükséges műveletek végrehajtásának lehetősége és valószínűsége a tudati alternatívák felállítása céljából.

– Emberi tudati alternatívák: Az emberi megismerés mindhárom absztrakciós szintjén mindazoknak a fogalmaknak és ítéleteknek, összefüggéseknek és törvényszerűségeknek összessége, ezeknek az absztrakciós szintek műveleteivel történő feldolgozása, átalakítása és csoportosítása olyan mértékben, hogy az objektív lehetőségek és valószínűségek az értelem számára megragadható formában jelenjenek meg a döntés-előkészítés céljából.

– Emberi tudatos döntés-előkészítés: A tudati alternatívák összessége, feldolgozása és csoportosítása olyan mértékig, hogy – adott feltétel- és célrendszer mellett – a rendszerelméleti műveletek segítségével kimunkált és alátámasztott reális kimenetek lehetősége és valószínűsége, valamint e lehetőségek és valószínűségek objektív mértéke felismerhető és meghatározható legyen a választás – döntés – céljára.

– Emberi választás (döntés): Az ember tudatos állásfoglalása valamely értelmileg alátámasztott kimeneteli lehetőség mellett, (vagy ellen), valamint az emberi törekvés munkába állítása – energetikai, információs és kibernetikai aktivizálásra – a választott kimeneteli lehetőség magvalósítása érdekében. – Ez a választás – döntés – többé-kevésbé szabad, attól függően, hogy a döntés-előkészítés milyen jellegű, és kimenetek valószínűsége milyen mértékű, továbbá befolyásolhatják egyéb emberi motivációk, prébiológiai-biológiai tények és körülmények, mint a feltételrendszer még figyelembe veendő tényezői.

Valójában az emberi tudat és a választás – megfogalmazásunk szerint is – olyan lét-határozományok, melyek az embert valamennyi természeti jelenség fölé emelik. Az ember azonban – az annyiszor említett és részletezett entrópia-elv következtében – nem tud kellő formában és kellő mértékben élni ezekkel az alacsonyabb struktúraszinteket minőségileg meghaladó lehetőségekkel: mind tudatában (tudatos életében), mind választásában (törekvési életében) önmagával és az objektív adottságokkal képes szembefordulni, szabadságával pedig igen gyakran nem tud mit kezdeni, és a körülményeknek kiszolgáltatottjává válik.

De az emberben mégis van valami, ami képessé teszi arra, hogy ezekkel – a jelentőségükben egyáltalán nem lényegtelen – anomáliákkal szembeforduljon. Ez az ember erkölcsisége, tudati létstruktúrájával lényegileg egybeépült erkölcsi strukturáltsága, mely a lét mélyéig hatol. Ez az erkölcsiség kell, hogy megadja az ember tartását, és segítse aktualizálódni az emberi tudatot és választást a helyes és megengedett küszöbszintek között.

3. 1. 2. Az erkölcs – tudattal és választással kapcsolatos – állapotathatározói.

Az ember erkölcsi strukturáltsága alapvető állapotathatározókkal rendelkezik, melyek az ember, mint tudati létstruktúra, lényeges belső és külső állapotait fejezik ki és határozzák meg. Továbbá azoknak a magatartásformáknak képezik alapját, melyekben az erkölcsiség megjelenik. Ennek jelentős része – elsődlegesen a belső állapotathatározók – kapcsolatban áll az emberi tudattal és választással.

A következőkben ezeket az állapotathatározókat vizsgáljuk meg, hogy segítségükkel – majd a továbbiak során – feltárhassuk és igazolhassuk a függvénykapcsolatot az erkölcsiséggel, valamint az emberi tudat és választás között. – Jelen tárgyalásunk során elsősorban az egyéni tudati létstruktúra erkölcsi állapotathatározóival kívánunk foglalkozni, melyeket a következőkben határozhatunk meg.

– Az erkölcsi jó ismerete, mint belső állapotathatározó, az ember erkölcsiségének alapja. Az erkölcsi jó fogalmának megközelítése, és az ember által önmaga számára reális és objektív módon történő megfogalmazása nélkül csak ösztönös, spontán, vagy éppen véletlenszerű erkölcsi állapotokról beszélhetünk, de semmiképpen nem nevezhetjük ezt tudati struktúraszintbe beépült erkölcsiségnek. –

(Megjegyzés: Az a tény, hogy az ember az objektivitás síkján téved, és ferde – esetleg elfajult erkölcsiséget alakít ki magában, az más lapra tartozik, és nem képezi jelenlegi vizsgálatunk tárgyát.)

Az erkölcsi jó megközelítése és annak objektív megfogalmazására való törekvés azonban mindenképpen értelmi munka, az emberi tudatnak – a megismerés különböző (tapasztalati, logikai, rendszerelméleti) absztrakciós szintjén történő – műveletvégzéséhez kapcsolódik. Így legalapvetőbb állapotathatározónk, az erkölcsi jó ismerete, a tudattal szükségképpen kapcsolatban áll.

– Az erkölcsi jóról, az erkölcsi jó irányító szerepének szükségességéről való belső meggyőződés, mint belső állapotathatározó, az ember erkölcsiségének további – az előző állapotathatározóra épülő – alapját képezi. Az emberi erkölcsőhöz nem elég ugyanis az erkölcsi jó ismerete, azt mély és erős erkölcsi meggyőződésnek kell alátámasztania, motiválnia, és az embert belsőleg teljesen áthatnia. Ez újabb tudati munka eredménye, mely alternatívák felállítása és döntés-előkészítés formájában ugyancsak a megismerés különböző absztrakciós szintjein játszódik le. – Ez tehát az emberi erkölcsiség és emberi tudat újabb alapvető kapcsolatát igazolja, egyben a tudati-pszichikai energiahatás erkölcsformáló erejének, erkölcsi hatásba történő átalakíthatóságának meggyőző bizonyítéka.

= Mindezek mellett tagadhatatlan az emberi választás – mintegy érintőleges – szerepe a tárgyalt belső meggyőződés kialakításában. mert nemcsak alternatíva-felismerés és alternatíva-felállítás, nemcsak döntés-előkészítés játszódik le ebben a folyamatban, hanem bizonyos jellegű – ha nem is a szó szoros értelmében vett – választás is, minthogy a belső meggyőződés, az alternatíva-felállításon és döntése-előkészítésen túl, az erkölcsi jó mellé történő odaállást is jelenti. Első sorban értelmileg, de némileg már az emberi törekvés szempontjából is.

– Az erkölcsi jónak, az arról való belső meggyőződésnek belső kötelezettség formájában történő megjelenése, mint az alapvető emberi erkölcsiség kiemelt állapotának legfőbb – még mindig belső – állapotathatározója. – A tudat megismerő, alternatíva-felismerő és alternatíva-felállító, döntés-előkészítő képességének működése nyomán, valójában ez az emberi választásnak igazi belépési pontja az emberi erkölcsiségbe. Az erkölcsi jóról való belső meg-

győződés is, mint említettük, már tartalmaz az ember részéről bizonyos mértékű és minőségű – megközelítőlegesen – döntést, de a valódi választás a belső kötelezettség vállalása formájában jelentkezik. – Ez már állásfoglalás, mégpedig olyan állásfoglalás, mely az ember valamennyi képességét – energetikai, információs és kibernetikai strukturáltságának megfelelően – mozgósítani képes, és ki is adja az utasítást a külső-belső munkavégzésre, munkamegosztásra, az erkölcsi cselekedetek formájában történő erkölcsi állapotfelvételre és állapotváltozásokra. – Ez utóbbiak ugyan már az erkölcsiség külső állapothatározói közé tartoznak, de a külső állapothatározók forrása a belső kötelezettségvállaláson alapuló – külső munkában is megjelenő – erkölcsi energiahatás.

Mindezek az állapothatározók – természetesen csak a legdöntőbbeket említettük – meghatároznak egy bizonyos belső energiaszintet, az energiaszintnek megfelelő energiahatást, valamint az ezeken felépülő belső erkölcsi magatartást, viselkedésmódot. – Ez a belső erkölcsi magatartás azonban nem teljes – mondhatni: mit sem ér – külső magatartásformában és magatartásváltozásokban történő megjelenés nélkül.

Mindenesetre megállapítható, hogy már az emberi belső magatartás magában hordja a külső magatartásformában való megjelenés lehetőségét és valószínűségét. Ugyancsak megállapítható fentiek alapján, hogy az erkölcs állapothatározóit alapvető kapcsolat fűzi az emberi tudathoz és választáshoz, minthogy az emberi erkölcs legalapvetőbb belső állapothatározóinak megjelenése az ember tudati működésének és a választási képesség aktualizálódásának eredménye. – Ezzel közvetve azt is igazoltuk, hogy a tudati létstruktúrába – a létstruktúra alapműködésének megfelelően – épült be az erkölcsi struktúra, a lét gyökeréig – tehát a tudatig és választásig – hatóan.

3. 1. 3. Függvénykapcsolat az erkölcs, valamint az emberi tudat és választás között.

A függvénykapcsolat mibenlétét Természetbölcseletünkben, Ontológiánkban és Etikánk eddigi tárgyalásai során több alkalommal kifejtettük, illetve megfogalmazását és alkalmazását minden alkalommal újabb szempontok szerint bővítettük. Ugyancsak meghatároztuk a leképezések – transzformációk – mibenlétét, és vizsgálódásaink során gyakran alkalmaztuk a leképezés műveletét. Így ezekkel most nem kell külön foglalkoznunk, inkább fordítsuk arra figyelmünket, hogyan létesíthetünk függvénykapcsolatot az erkölcsiség és az ember tudati létstruktúrája között, továbbá vizsgáljuk meg a tudat és választás erkölcsiségbe történő leképezhetőségének kérdését.

A függvénykapcsolat létesítéséhez az egyéni tudati létstruktúrában a következő megfeleltethetőségeket állapíthatjuk meg.

– A tudati lét maga megfeleltethető az erkölcsi létnek, amennyiben a tudati lét is a „jó” bizonyos fogalmában határozható meg. Minden létező számára ugyanis maga a „lét”, a kölcsönható-képesség az elsődleges és legfőbb „jó”, vagyis az önmagának való megfelelésség. Természetesen a tudati létstruktúra vonatkozásában ez egyszersmind az „erkölcsi jó”, mivel az erkölcsiségről és az azzal kapcsolatos fogalmakról csak a tudattal, a tudati struktúraszinttel kapcsolatban beszélhetünk.

– A tudatnak önmagára való ébredése az „öntudat”, így a tudati létnek megismerése és tudatosulása megfelel az „erkölcsi jó” ismeretének, vagyis az erkölcsi tudatra való ébredésnek és az erkölcsiség tudatosulásának.

– Az előzőből egyenesen következik, hogy az energiák hatására történő létbeli rendeződés és növekedés, maga a létbeli szabadenergiahatás megfeleltethető az erkölcsi energiahatásnak, mely az erkölcsi struktúra rendeződését és növekedését eredményezi. Az energiahatással szorosan összefügg a tudati létstruktúra energiaszintje, tudati-törekvési energiaszint-változása, mely megfeleltethető az erkölcsi energiák és energiahatások által biztosított erkölcsi energiaszintnek, energiaszint-változásnak. (Energetikai megfeleltetés.)

– További megfeleltetések is létesíthetők az egyéni (egyedi) tudati létstruktúrában:

= a tudati alternatívák és az erkölcsi jó ismerete között, ebből az ismeretből származóan az erkölcsi jó belső és külső hatásainak lehetőségei között;

= a megismerés különböző absztrakciós szintjei és az erkölcsi – belső és külső – magatartásformák lehetőségei között, stb. (Információelméleti megfeleltetés.)

– A tudati létstruktúra választási – döntési – képessége megfeleltethető az erkölcsi jó kötelezettségének, melyről előző (3. 1. 2.) pontunkban részletesen beszéltünk. (Kibernetikai megfeleltetés.)

További megfeleltethetőségekről is beszélhetünk a tudati struktúraszinten a magasabb rendű létbeli és erkölcsi struktúrákkal kapcsolatban. Ezeket röviden a következőkkel jellemezhetjük.

– A közösségi tudati lét és létstruktúrák megfeleltethetők a „közösségi jó”-nak, így a tudati lét és létstruktúrák ismerete, valamint a közösségi jóról alkotott fogalmak és ítéletek között megfelelősség áll fenn.

– A közösségi létstruktúrák energetikai alapja, energiaszintje és energiahatása megfeleltethető a közösségi erkölcsi struktúrák erkölcsi alapjának, erkölcsi energiaszintjének és erkölcsi energiahatásának.

– A közösségi tudati létstruktúrák információs és kibernetikai strukturáltsága, információ-tartalma, kibernetikai folyamatainak szabályozottsága megfeleltethető a közösségi erkölcsi meggyőződés alapját képező erkölcsi alternatíváknak, magának az erkölcsi meggyőződésnek, a meggyőződésen felépülő erkölcsi állapotok kimeneteli lehetőségeinek és valószínűségeinek.

– A közösségi tudati létstruktúrák törekvési szintje, közösségi alappal bíró, közösségi döntései, a döntések végrehajtásának energetikai, információs és kibernetikai feltételei, maga a végrehajtás kibernetikai folyamata megfeleltethető az erkölcsi kötelezettségeknek, abból fakadó belső és külső erkölcsi magatartásnak (közösségi viselkedésmódnak), magatartás-változásoknak, a mozgásállapotok és állapotváltozások erkölcsi feltételrendszerének, kimeneteli lehetőségeinek és valószínűségének, magának az erkölcsi megvalósulás folyamatának.

A vizsgált megfelelőségek segítségével megállapítható, hogy a tudati létstruktúrákkal kapcsolatban minden ontológiai határozmánynak megvan az etikai megfelelője, így közöttük közvetlen függvénykapcsolat létesíthető. Valamennyi ontológiai határozmány változása ugyanis etikai megfelelőjének ugyanolyan mértékű, irányú és jellegű változását vonja magával. Ez – a vizsgált megfeleltethetőségek alapján – nemcsak azt jelenti, hogy a tudati létstruktúrák és etikai strukturáltságuk között ekvivalencia-reláció áll fenn, hanem azt is, hogy kölcsönösen egyértelmű módon leképezhető az ontológiai struktúra – határozményaiival együtt – az erkölcsi struktúrába, és viszont. A tudat és erkölcs között fennálló ezen ekvivalencia-relációról és a kölcsönösen egyértelmű leképezhetőségről a következők során – a (3. 4. 5.) fejezet részben – külön és részletesen kívánunk beszélni.

3. 2. Az erkölcs relatív volta.

Az emberi tudatosság és erkölcsiség szoros függvénykapcsolatának igazolásából további következtetéseket vonhatunk le a tudati létstruktúra és erkölcsi strukturáltsága vonatkozásában. – Tárgyunkkal kapcsolatban leglényegesebb következtetésünk az, hogy az emberi

erkölcs és az emberi tudat olyan relációban van egymással, mely az erkölcsiség szintjét, feltétel- és normarendszerét – származtatás tekintetében is – a tudati létstruktúra szintjéhez, rendezettségéhez és fejlettségéhez köti. – Leegyszerűsítve talán így fogalmazhatunk: az erkölcsi fejlettség a tudati fejlettség függvénye.

Ezzel valójában az erkölcs relatív volta mellett foglalunk állást. Az emberi tudat ugyanis állandó mozgásállapotban van: fejlődik, stagnál, visszafejlődik, újra fejlődik, stb. – Az erkölcs, lévén a tudati struktúra függvénye, a tudat mozgásállapotai következtében ugyancsak állapotváltozásokat mutat, melyek mértéke – jórészt és döntően – a tudati állapotváltozás.

Az erkölcs relatív volta ezt a tényt tükrözi, és a tudattól függő erkölcsi állapotváltozások lehetőségét és valószínűségét jelenti. Jelenti továbbá még azt – a fejlődéssel összefüggő – paradoxont, hogy mindaz, ami alacsonyabb rendű tudati állapotban talán még nem nevezhető erkölcstelen magatartásnak, az magasabb rendű tudati állapotban már immorálissá válhat. („Mondatott a régieknek, szemet szemért, fogat fogért. Én pedig mondom nektek...”)

Mindezekkel a megállapításokkal nem vonom kétségbe az erkölcs tudatformáló erejét, azt sem állítom, hogy alacsonyabb tudati szinten levő egyének nem rendelkezhetnek magasabb rendű erkölcsi felfogással és magatartással. (Bár nem ez a jellemző!) – Azt sem vonom kétségbe, hogy létezhet és létezik magas szintű tudati állapot immorális erkölcsiséggel párosulva, egyéneknél és közösségeknél egyaránt. (Korunk egymás után produkálja ezzel kapcsolatban a nem csekély számú és kirívó ellenpéldákat.) – Csupán azt kívánom hangsúlyozni, hogy a természettudományok ismeretében, természettudományos létfogalmon alapuló ontológiánk birtokában, valamint eddigi etikai vizsgálódásaink alapján a tudat és erkölcs olyan jellegű függőségét kell megállapítanunk, hogy a tudati állapotváltozások eredményei jelennek meg az erkölcsi állapotváltozásokban. – Vagyis: az erkölcsiségnek nincsenek abszolút normái, az erkölcs relatív, melynek alapja a tudat és az erkölcs szoros függvénykapcsolata, ekvivalencia-relációja.

(Megjegyzés: meg kell azonban jegyezni, hogy abszolút erkölcs – abszolút érvénnyel bíró erkölcsi normatívák – csak a transzcendenciát elfogadó ember számára létezik. Mégpedig olyan formában, hogy az erkölcsiség és az erkölcsi normatívák alapját képező függvénykapcsolat: az emberi erkölcs és a legmagasabb rendű Transzcendens Tudat között létesíthető transzcendens reláció.)

3. 2. 1. Relativisztikus kauzalitás az erkölcsi struktúrában.

Talán furcsának tűnik, hogy az Etikában az erkölcsiséggel kapcsolatban természettudományos fogalmakat vezetek be és értelmezek. Ha azonban végighaladunk eddigi gondolatmenetünkön, és azokat a megállapításokat számba vesszük, melyek gondolatmenetünk szempontjait képezik, kétségtelenül megállapíthatók a következők.

– Szakítottam az eddigi filozófiai fogalmakkal, mivel a fogalmak tartalma – a filozófiáktól függően – rendszerint más és más, nincs fedésben egymással.

– A természettudományos fogalmak egzaktságához nem férhet kétség, továbbá a természettudományos analógiák önmaguktól kínálják fel az új fogalmakat, melyek használatánál azonban természetes követelmény a megfelelő kifejtés és értelmezés.

– Rendszerelméleti tudományokról lévén szó – (az Etikát is rendszerelméleti tudománynak vallom) – magától adódik az a belső követelmény, hogy egységes fogalmi garnitúra alapján folytassuk vizsgálódásainkat és tárgyalásunkat.

Fentiek alapján kívánok relativisztikus kauzalitásról beszélni az erkölcsiséggel kapcsolatban. Hogy joggal-e? – az a következőkben elválik.

Kauzalitás és relativisztikus kauzalitás a természettudományokban.

A kauzalitást – vagyis az okság-elvét – két szempontból vizsgálhatjuk: logikai és természettudományos szempontból.

Logikai relációban az okság-elve azt jelenti, hogy minden létezőnek – megismerésünk valamennyi absztrakciós szintjén – logikailag megvan a szükséges és elégséges oka. – Forrását tekintve ez az elv visszavezethető az elégséges alap logikai-elméjére, mely lényegesen szélesebb kört ölel fel és jobban általánosítható. – Következmények vonatkozásában pedig azt jelenti, hogy minden létstruktúra számára logikailag biztosított a feltétel-, cél- és eszközrendszer.

(A logikai okság-elméről Ismeretelméletünkben alaposabban, részletesebben és szélesebb körűen fogunk tárgyalni.)

Természettudományos relációban a kauzalitás lényegesen egzaktabb és pontosabban körvonalazható. A természettudományok magának a „lét”-nek létrehozó okát tekintve nem bocsátkozhatnak sem vizsgálódásba, sem találgatásba. A létet – mint a kölcsönhatásra képes rendszert – tényként fogadják el, a léttel kapcsolatban a létstruktúráknak, mint természeti jelenségeknek, azok határozmányainak, mozgásállapotainak, állapotváltozásainak, valamint mindezek állapothatározóinak vizsgálatát tartják feladatuknak. A kauzalitás címen pedig e léthatározmányok, mozgásállapotok és állapotváltozások létrehozó okait kutatják.

A következőkben, mint fejezetrészünk alcíme is jelzi, a természettudományos okság-elmével kívánunk foglalkozni.

– A szigorú értelemben vett kauzalitás – természettudományos szempontból – azt jelenti, hogy minden fizikai, kémiai, biológiai rendszer állapotának, állapotváltozásának megvan a jól és pontosan meghatározható szükséges és elégséges oka. Konkrét formában megfogalmazva – pl. a fizikában – így hangzik az el:

„Ha ismerjük egy rendszer mozgásegyenletét és adott időpontban az állapotát, akkor tetszőleges időpontra nézve megállapíthatjuk a rendszer állapotát, állapothatározóival együtt.”

A szigorú értelemben vett kauzalitás esetében, amennyiben a számított értéktől eltérés tapasztalható, annyiban az alapadatok voltak a hibások, esetleg rejtett paraméterek – (nem észlelt és figyelembe nem vett kölcsönhatások) – működtek közre az eltérés létrejöttében. – Ez a szigorú értelemben vett kauzalitás, vagy – más néven – mechanisztikus determinizmus, a XIX. század második felében vitathatatlaná vált a természettudományokban, s a századvég fizikusának, kémikusának, biológusának volt jellemző magatartása. Azonban – furcsa módon – még ma is kísért, elsősorban a biokémiában.

– A relativisztikus kauzalitás – természettudományos szempontból – azt jelenti, hogy a fizikai, kémiai, biológiai rendszerek állapotainak és állapotváltozásainak oka csak megközelítőlegesen, valószínűségi alapon állapítható meg. A különböző természeti jelenségek ugyanis, beleszámítva a makro-rendszereket is, valamennyien mikro-rendszerekből épülnek fel. A mikroszkopikus világnak azonban megvannak a maga törvényszerűségei, így a komplementaritás-elve, a bizonytalansági reláció, stb., melyek következtében a mikro-rendszerekben pontos megfogalmazásokról, jól meghatározható adatokról (pl. paraméter-párok: impulzus és hely, idő és energiaállapot, stb.), szigorú értelemben vett kauzalitásról nem beszélhetünk. Magukat a makro-rendszereket, ezek állapotait, állapothatározóit és állapotváltozásait csak valószínűségekkal tudjuk megközelíteni. Valamennyi természeti jelenség,

mivel mikro rendszerekből épül fel, ezt a bizonytalanságot, a valószínűségekkel való megközelíthetőség szükségszerűségét eleve magában hordozza.

Egyébként már a relativitás-elmélet felfedezése és bevezetése a természettudományokba, magával hozta a mechanisztikus determinizmus és a szigorú értelemben vett okság-elvének felülvizsgálatát. Ezt tovább siettetette a kvantummechanika elméletének kidolgozása és fokozatos kiterjesztése – a fizikán túl – a természettudományok többi ágára. Ma már ott tartunk, hogy a kauzalitás olyan mértékig meglazult, hogy fizikai, kémiai, biológiai rendszereink állapothatározóiról, állapotváltozásainak kimeneteléről jól-megfogalmazható, de csak valószínűségekkel bíró kijelentéseket tehetünk.

A kvantumelmélet és a relativisztikus kauzalitás a természettudományok alapjaiba megfelelően beépült, elméletileg ellentmondásmentes és fejlődőképes, előrejelzései a kísérletekkel jól megegyeznek, s mind több tapasztalati eredmény, új felfedezés igazolja reális és objektív megfelelőségét a természet alapvető törvényszerűségeivel. – Természettudományos alap-alternatíváink – a kvantum-térelmélet és a kvark-elmélet – egyaránt tartalmazza alapjaiban a relativisztikus kauzalitást a természet alapvető szimmetriái mellett. – Így a természettudományos létfogalmon alapuló ontológiánk és valamennyi rendszerelméleti tudományunk, tudományágunk joggal szerepelteti alapösszefüggései és alaptörvényszerűségei között a relativisztikus kauzalitást.

Relativisztikus kauzalitás az emberi tudatban és választásban.

Előzőleg elhangzott utolsó mondatunkból kiindulva, kíséreljük meg a relativisztikus kauzalitást alkalmazni a tudati struktúraszinten, az emberi létstruktúra tudati és választási tevékenységében. Azonban előrebozsátom: ez nem formális alkalmazás, hanem lényegét érintő és a létstruktúrákból, illetve relációik természetéből következik. – Mint indokolni fogom: a relativisztikus kauzalitást alkalmazhatjuk, sőt kötelesek vagyunk alkalmazni mindenütt, ahol energiahatásról beszélhetünk, vagy ahol bármilyen energiahatás következtében létrejött energetikai, információs és kibernetikai folyamat kap lényeges szerepet.

– A relativisztikus kauzalitás alkalmazható és alkalmazandó az ember tudati és választási életében, mert az ember tudati és választási tevékenysége kötött a biológiai szubsztrátumhoz, melyben a relativisztikus kauzalitás bír érvénnyel. Az ember testi mivolta, idegrendszere, agya és agyi neutronjai, az agyi idegsejtekben lejátszódó bioelektromos és bioelektromágneses, valamint biokémiai folyamatok mind olyan állapotokat, állapotváltozásokat hordoznak, melyekre nézve a relativisztikus kauzalitás érvényes. Ugyanakkor ezek a folyamatok képezik alapját, szükséges és elengedhetetlen feltételét az ember tudati és választási tevékenységének. – Ebből a szempontból tehát joggal beszélhetünk a relativisztikus kauzalitás érvényességéről az emberi tudattal és választással kapcsolatban.

– A tudat energetikailag kötött a komplex energiákhoz és energiahatásokhoz. Ezek az energiák – mind a biológiai szubsztrátumra ható prébiológiai és biológiai energiák, mind pedig a tudatra ható pszichikai energiák – kvantáltak és a határozatlansági reláció érvénye alatt állnak, így érvényes rájuk és hatásaikra a relativisztikus kauzalitás. S természetesen az energiahatásokon keresztül a teljes tudati életre.

– A tudat információelméletileg kötött a megismeréshez, annak folyamatához és tartalmához. A megismerési folyamat tekintetében megállapítható, hogy a megismerés mindhárom absztrakciós szintje – a tapasztalati, logikai és rendszerelméleti struktúra, valamint a különböző absztrakciós szinteken végrehajtható műveletek sora – alapjaiban a biológiai szubsztrá-

tumon nyugszik. – Így kötött a biológiai szubsztrátum relativisztikus kauzalitással működő folyamataihoz, és szükségképpen igényli azt a magasrendű, teljes és komplex – elsősorban idegrendszeri és agybeli – működést, mely szükséges és elengedhetetlen feltétele a tudat megismerő tevékenységének. – Ugyanakkor az emberi megismerés tartalmában kötött a természeti jelenségekhez, melyek ugyancsak a relativisztikus kauzalitás érvénye alatt állnak. Megismerésünkben ugyanis, tartalmát tekintve, biztosítottnak kell lennie az objektív valósággal való megegyezőségnek és arra való visszavezethetőségnek, ha reális és objektív információk – mint tudattartalom – birtokába akarunk jutni, s azokat megfelelő módon kívánjuk fejldolgozni fogalmakká, ítéletekké, következményekké, ez utóbbiakat összefüggések és törvényszerűségek formájában. – Mindezek a tudat információs strukturáltságát, valamint az információs folyamatokban gyökerező megismerő képességet a relativisztikus kauzalitás érvénye alá rendelik.

– A tudat kibernetikailag ugyancsak olyan alapvető kapcsolatokkal rendelkezik a döntés-előkészítés és döntés (választás), valamint a döntések végrehajtása tekintetében, mely kapcsolatok révén a relativisztikus kauzalitás érvénye az emberi tudat és választás vonatkozásában kétségbevonhatatlanná válik. – Ezeket az alapvető kapcsolatokat az alábbiakban fogalmazhatjuk meg.

Először: A döntés-előkészítés és döntés kibernetikailag kötött részben a biológiai szubsztrátumhoz, magához, részben a biológikumon nyugvó tudati tevékenységhez.

Másodszor: Az ember törekvési folyamata, mely a döntésnek lényeges feltétele, a motiváció révén kötött a tudathoz és az információs folyamatokhoz, megmozdulásában és odaállásában pedig az energiahatásokhoz.

Harmadszor: A választás – döntés – végrehajtásában kötött a munkában realizálódó komplex energetikai folyamatokhoz, valamint azokhoz a tudati-törekvési hatásokhoz, melyek a belső és külső munka megindításának, megosztásának és kivitelezésének folyamatait irányítják.

Mindezek – közvetlen vagy közvetett kötöttségük révén – a tudat kibernetikai strukturáltságát, valamint a kibernetikai folyamatokban gyökerező választás képességét a relativisztikus kauzalitás érvénye alá rendelik.

Megfelel tehát az objektív reális valóságnak az, hogy az emberi tudattal és választással kapcsolatban a relativisztikus kauzalitásról és annak érvényességéről beszélünk. Az előzőekben ugyanis az emberi tudat és választás vonatkozásában olyan relációkat tárhattunk fel, az ember tudati-törekvési életét – közvetlen, vagy közvetett formában – olyan létstrukturákkal hozhattuk szoros, szükséges feltételt jelentő kapcsolatba, mely kapcsolatokban érvénnyel bír a relativisztikus kauzalitás. Mindezen összefüggések alapján jogos és megengedett, hogy az emberi tudat és választás vonatkozásában is megállapítsuk a relativisztikus kauzalitás érvényét. Ezek szerint akkor követnénk el súlyos hibát, ha az emberi tudati-törekvési élet és választás folyamataival kapcsolatban a determinisztikus kijelentésekhez ragaszkodnánk a relativisztikus és valószínű kijelentések helyett.

Relativisztikus kauzalitás az erkölcsiségben.

Az ember tudati-választási léte és erkölcsisége között, mint a (3. 1.) részben láttuk, energetikai, információs és kibernetikai megfeleltetést tudunk létesíteni. Ugyanakkor – éppen a közvetlen megelőzők során – igazoltuk a relativisztikus kauzalitás érvényét az emberi tudatra és választásra vonatkozóan. Mindezek egybevetéséből egyenesen következik az állítás, hogy az ember erkölcsisége a relativisztikus kauzalitás érvénye alatt áll.

Ezt kívánjuk a következőkben kifejteni, továbbá a relativisztikus kauzalitás erkölcsi következményeit megfogalmazni.

– A tudati létstruktúrának erkölcsi strukturáltsága, valamint ugyanazon tudati létstruktúrának energetikai strukturáltsága között ekvivalencia-reláció áll fenn. Ez az ekvivalencia – egyenlőség – azonban nem jelent logikai megkülönböztethetlenséget. Hiszen a létstruktúrában, mint egyetlen ontológiai valóságban, megismerésünk rendszerelméleti absztrakciós szintjén felismerjük az energetikai, információs és kibernetikai strukturáltságot, valamint – tudati létstruktúrák esetében – az erkölcsiséget, melyek mind ekvivalencia-relációban vannak egymással és magával az egyetlen ontológiai valósággal: a létstruktúrával. – Így a tudati létstruktúrában egyaránt felismerhető az erkölcsiség és az energetikai strukturáltság, ezek kölcsönösen egyértelmű módon leképezhetők egymásba. Ámde az energetikai struktúrára – alapvető relációi következtében – érvényes a relativisztikus kauzalitás, éppen ezért az erkölcsi struktúra is – jelenlegi folyamatban levő igazolásunk során: egyelőre energetikai vonatkozásban – a relativisztikus kauzalitás érvénye alatt áll. – Az ember erkölcsiségére tehát – erkölcsi energiahatásait tekintve – nem vonatkozhatnak szigorú értelemben vett oksági, vagyis determinisztikus ítéletek, hanem az erkölcsiség energetikai folyamatai kapcsán csak valószínű kijelentésekre szorítkozhatunk.

– A tudati létstruktúra erkölcsi strukturáltsága, valamint ugyanazon létstruktúrának információs strukturáltsága között ekvivalencia-reláció áll fenn. – Előző megfontolásaink alapján: a tudati létstruktúrában egyaránt felismerhető az erkölcsiség és az információs strukturáltság, ezek kölcsönösen egyértelmű módon leképezhetők egymásba. Ámde az információs struktúrára – alapvető relációi következtében – érvényes a relativisztikus kauzalitás. Éppen ezért az erkölcsi struktúra is – most már nemcsak energetikai, hanem információelméleti vonatkozásban is – a relativisztikus kauzalitás érvénye alatt áll. – Ennek következtében az ember erkölcsiségére, erkölcsi energetikai és információs hatásaira nem vonatkozhatnak determinisztikus ítéletek, hanem meg kell elégednünk a relativisztikus és valószínűségi alapon álló kijelentésekkel.

(Megjegyzés: Egyébként ez az erkölcsi információs hatások tekintetében közvetlenül is belátható, mivel az információmennyiség és információtartalom mindig valószínűségi értékkel fogalmazható meg.)

– Az erkölcsiség kibernetikai vonatkozása tekintetében is folytathatjuk előző gondolatmenetünket: a tudati létstruktúra erkölcsi és kibernetikai strukturáltsága között ugyancsak ekvivalencia-reláció áll fenn, a tudati létstruktúrában egyaránt és egymással átfedésben felismerhető az erkölcsiség és a kibernetikai strukturáltság, s kölcsönösen egyértelmű módon leképezhetők egymásba. A kibernetikai struktúra azonban – alapvető relációi következtében – a relativisztikus kauzalitás érvénye alatt áll, éppen ezért az erkölcsi struktúrára kibernetikai szempontból is érvényes a relativisztikus kauzalitás. – Megközelíthetjük azonban a kérdést a választás oldaláról is. Választásra egyrészt a tudatos kibernetikai struktúra, másrészt az erkölcsi személyiség képes. A választás képessége azonban – a döntés-előkészítés tudati és a döntés törekvési folyamata révén, ezeknek a folyamatoknak alapvető relációi következtében – a relativisztikus kauzalitás érvényességi köre alá esik. Így az erkölcsi személyiség, a választás képességének birtokosa, választási tevékenységében ugyancsak a relativisztikus kauzalitás érvénye alatt áll. – Mindezek következtében az ember erkölcsiségére, annak energetikai, információs és kibernetikai hatásaira nem érvényesíthetünk szigorú értelemben vett okság-elvi alapon álló, determinisztikus ítéleteket, hanem az erkölcsiség minden vonatkozásában csak relativisztikus és valószínűségi alapon álló kijelentésekre szorítkozhatunk.

A relativisztikus kauzalitás legfontosabb erkölcsi következményeit a következőkben foglalhatjuk össze.

Először: A relativisztikus kauzalitás önmagában nem jelent immoralitást, hanem a tudattól, tudatos törekvéstől és választástól függő valódi erkölcsiséget. Viszonylagossága abból adódik, hogy az ember tudati-törekvési élete bizonyos, mindig jobban körülhatárolható valószínűségek függvénye.

Másodszor: Az ember erkölcsisége szempontjából nem közömbös, hogy tudati-törekvési élete, annak rendezettsége milyen megengedett pszichikai küszöbszintek között mozog, s milyen a megengedettől való eltérés mértéke.

Harmadszor: Az ember erkölcsisége szempontjából az sem közömbös, hogy biológiai szubsztrátumát és a tudatelőtti struktúraszintekre vonatkozó relációit tekintve, milyen a tudati-törekvési szint kapcsolata, a kapcsolat rendezettsége, valamint a megengedettől való eltérése.

Negyedszer: Az ember erkölcsisége szempontjából egyáltalán nem közömbös, hogy pszichikai életét, tudati-törekvési és választási képességeit mennyiben tudja függetleníteni a tudatelőtti léthatározmányainak esetleges visszahúzó erejétől.

3. 2. 2. Az erkölcsi fejlődés lehetősége.

Maga a relativisztikus kauzalitás az erkölcsiség vonatkozásában koránt sem jelent leminősítést, vagy leértékelést. Ez csupán az objektív valóság tükröződése az ember erkölcsi struktúrájában: érthetőbbé teszi az embert, mint természeti jelenséget, aki lehetőségeket, valószínűségeket és a lehetőségeknek megvalósulási lehetőségét hordozza magában. – Egyben a létbeli dinamizmus, a képességkiteljesítés és az önfelülmúlás lehetőségének, vagyis: a fejlődés valószínűségének birtokosa.

A következőkben ezt az erkölcsi fejlődést, annak lehetőségét és valószínűségét kívánjuk megközelíteni a fejlődés természettörvényén keresztül, egyben szeretnénk meghatározni a fejlődés legjelentősebb paramétereit. – A következők során pedig megfogalmazni kívánjuk az erkölcsi fejlődés feltétel-, cél- és eszközrendszerét, melyek nélkül ugyanis képtelenek vagyunk az erkölcsi fejlődést lényegében megragadni, s a relatív, fejlődőképes erkölcsiségnek az emberi magatartást ki- és átalakító hatását mélyrehatóan vizsgálni. – Mindezek, mint látni fogjuk, az ember erkölcsi magatartásának meghatározásához és vizsgálatához elengedhetetlenül szükségesek.

A fejlődés természettörvénye.

A természeti jelenségek vizsgálata során három olyan alapvető törvényszerűséget figyelhetünk meg, melyek egymásra épülve együttesen adják a fejlődés természettörvényének megfogalmazását.

– Az idő- és létbeli dinamizmus ezek közül az első, mely a természeti jelenségek számára kétfajta állapotváltozást jelöl meg.

Először: a mozgásállapotoknak az idő függvényében történő változása, mint a fizikai, kémiai, biológiai rendszereknek – tehát a tudatelőtti természeti jelenségeknek – időben történő állapotváltozása, melyet időbeli dinamizmusnak szoktunk nevezni. Ez a relativitáselmélet szerint mindig a tér-idő kontinuumban történő mozgásváltozást jelent, s a relativisztikus

kauzalitás keretein belül – valószínűségi változók segítségével – bizonyos mértékben előre kiszámítható.

Másodszor: a lét függvényében történő állapotváltozások, melyek a rendszerek, struktúrák, természeti jelenségek léttartalmában játszódnak le, és legtalálóbban létbeli dinamizmusnak nevezhetők. – A létbeli dinamizmus valójában azt jelenti, hogy az állapotváltozások olyan hatással és irányban mennek végbe, melyek révén a létstruktúra – léttartalmát tekintve – állandóan és fokozatosan a léttartalom növekedését célzó változáson megy keresztül, s ez által a struktúra létben való emelkedést eredményezi. A létbeli dinamizmus forrása maga a felfelé törekvő, fejlődőképes lét, kiváltója pedig az energetikai, információs és kibernetikai hatás. Ez is általában – energiahatásról is lévén szó – időhöz kötött, de az információs, kibernetikai és erkölcsi hatást tekintve, jórészt független az időtől. – A létbeli dinamizmusra is érvényes a relativisztikus kauzalitás, azonban – az időtől való bizonyos mértékű függősége következtében – valószínűségekkel is nehezen közelíthető meg. A létbeli dinamizmus lehetősége a lét strukturáltságának függvényében fennáll, a lehetőség aktualizálódásáról valószínű kijelentéseket tehetünk ugyan, de magának a létbeli dinamizmusnak fokozódásáról valójában csak annak tényleges megtörténte után győződhetünk meg és válhatunk bizonyossá.

– A képességkiteljesítés természettörvénye a második alapvető törvényszerűség, mely a természeti jelenségeket mindig feljebb kényszeríti a létben, léttartalomban és létbeli relációkban. A létezők kölcsön- és együtttható képessége, mely egyben a lét természettudományos alapja, a különböző energetikai, információs, kibernetikai és erkölcsi hatások révén magában a rendszerben, és a rendszerből kifelé mutató munka formájában kíván valóra válni. –

(Megjegyzés: Ez a lét alapját képező kölcsön- és együtttható képesség, valamint annak munkában történő valóra válása azonban az arisztotelészi és skolasztikus „actus és potentia”-tannal, ahol a „potentia” reális léttel nem rendelkező u. n. „metafizikai valóság”.)

Természettudományos szemléletünkben és energetikai axiómarendszerünk szerint a kölcsön- és együtttható képesség valóságos – objektív és reális – léttel bír, mint minden rendszer és struktúra alapvető léthatározománya, bizonyos alap-energiaszintet jelent, hatásra hatással válaszol, és külső vagy belső hatásra munka formájában aktualizálódik, valósul meg. – A képességkiteljesítés természettörvénye az idő- és létbeli dinamizmuson alapul, érvényes rá az energetikai axiómarendszer, s mindezek következtében a relativisztikus kauzalitás. Éppen ezért nem nélkülözheti az energetikai, információs, kibernetikai és erkölcsi hatásokat, azok hatékony megnyilvánulási formáit (a szabadenergiahatás és legkisebb – leghatékonyabb hatás elvek szerint), ugyanakkor a bizonytalansági reláció következtében csak valószínűségi kijelentésekre szorítkozhatunk a képességkiteljesítés megvalósulása során realizálódó kölcsön- és együttthatások kimenetelét illetően.

– Az önfelülmúlás természettörvénye a harmadik és legdöntőbb törvényszerűség. A természeti jelenség számára, az előző törvényszerűségekre épülve, ez a létbeli kiteljesedés biztosító, és az adott struktúraszint átlépési valószínűségének hordozója. A dinamizmus és a képességkiteljesítés természettörvénye a meglévő határok – mondhatni: korlátok – közötti létbeli emelkedést hordozza magában, két – viszonylag tág – energia-küszöbszint között történő mozgásváltozás lehetőségének és valószínűségének formájában. Az önfelülmúlás természettörvénye viszont azt jelenti, hogy a létstruktúra magában hordja a felső energia-küszöb átlépésének lehetőségét és valószínűségét. Így a legmagasabb rendű prébiológiai struktúra az élet lehetőségét és valószínűségét, a legmagasabb rendű biológiai struktúra pedig a tudat lehetőségét és valószínűségét hordozza magában. – Természetesen mindezeknek megvannak az energetikai, információs és kibernetikai feltételei, tudati vonatkozásban pedig a felsoroltakon túl az erkölcsi feltételei. Igen jelentős energetikai, információs és kibernetikai hatás nélkül fel sem merülhet a létstruktúrában az adott struktúraszint felső energetikai

küszöbszintjének átlépési lehetősége és valószínűsége. – Az önfelülmúlás természettörvénye, illetve a természettörvény érvényesülése ezek szerint függvénye lesz a következőknek.

Először: A dinamizmusnak és a képességiteljesítési törvényszerűség működésének, valamint ezek legmagasabb fokú megvalósulásának.

Másodszor: A szabadenergiahatás- és legkisebb hatás-elvének megfelelő, az előző működést és megvalósulást jelentősen – lényegesen? – meghaladó mértékű energetikai, információs, kibernetikai, a tudatot érintő esetben ezeken túlmenően: erkölcsi hatásoknak.

Harmadszor: A létstruktúrán belül ható és abból kifelé mutató – a nagyobb ellenállás irányát követő – munkavégzésnek.

Negyedszer és végül: A létstruktúrán belül érvénnyel bíró határozatlanság és relativisztikus kauzalitás következtében csak kisebb-nagyobb valószínűséggel beszélhetünk az önfelülmúlás természettörvényének érvényesüléséről. Bizonyosságunk csupán a már megvalósult, struktúraszintet meghaladó létbeli emelkedésekről lehet: a prébiológikumból kisarjadt életről, és a biológikumból feltört tudatról.

(Megjegyzés: A transzcendencia vonatkozásában ugyanezen alapvető törvényszerűségek érvényének lehetséges voltát állapíthatjuk meg. Ezzel azonban – valamint a többi transzcendens vonatkozású etikai kérdéssel – külön szeretnénk foglalkozni.)

A fejlődés természettörvénye valójában ezeknek a törvényszerűségeknek foglalata. A létbeli dinamizmus törvényszerűsége megalapozza az egész fejlődést. A képességiteljesítés természettörvénye bizonyos adott határok – adott energetikai küszöbszintek – között először lehetőség formájában, majd pedig ténylegesen aktualizálódva megvalósítja a különböző létstruktúrák fejlődését létben és léttartalomban. Végül az önfelülmúlás törvénye betetőzi és megkoronázza az egész fejlődési folyamatot, új létállapotot és struktúraszintet nyitva meg a saját keretei – korlátai – és energetikai küszöbszintjei között legmagasabb létállapotba került létstruktúrák előtt. – A fejlődés-elve, mint természettörvény, így bontakozik ki és válik a létstruktúrák számára a legmagasabb rendű és legértékesebb állapotváltozások és mozgásállapotok forrásává és irányító elvévé.

Az erkölcsi fejlődés és annak paraméterei.

A fejlődés természettörvénye egyaránt érvényes a prébiológiai, biológiai és tudati struktúraszintre, tehát valamennyi struktúraszint létstruktúráira. A tudati struktúraszint és a tudati létstruktúrák vonatkozásában azonban annak hozzáadásával és kiemelésével érvényesül, hogy a tudati fejlődés olyan komplex energetikai, információs és kibernetikai, egyúttal – mindezeket betetőzően – erkölcsi hatásokat igényel, melyben a pszichikai hatások dominálnak. – (Természetesen a tudat alapját képező biológiai szubsztrátumot illetőleg szükség van jelentős tudatelőtti – fizikai, kémiai, biológiai – energiahatásra, és ezzel kapcsolatos információs és kibernetikai hatások jelenlétére.) – A tudati-törekvési élet viszonylatában azonban döntő a pszichikai energiahatás, és azzal kapcsolatos információelméleti és kibernetikai hatás jelentősége.

A tudati reflexió, a megismerés mindhármas absztrakciós szintje, és az azokon végzett műveletek, valamint mindazok az információelméleti folyamatok, melyek a tudat működésének szükséges feltételei; a döntés-előkészítés és döntés kibernetikai folyamatai, melyek a – többé-kevésbé – szabad választás feltételrendszerének legjelentősebb részét képviselik; végül a tudati létstruktúrába épült erkölcsiség megjelenése és funkcionálása, mely az emberi személyiség és méltóság elengedhetetlen követelménye; mindez elképzelhetetlen és megoldhatatlan állandóan fokozódó pszichikai-erkölcsi hatások nélkül. – S itt jutunk el az erkölcsi fejlődés fogalmához, és a fejlődés természettörvényének erkölcsi vonatkozásaihoz.

Az erkölcsiség tekintetében is a létbeli dinamizmusnak, a képességkiteljesítés és önfelülmúlás természettörvényeinek foglalataként fogalmazódik meg a fejlődés. De mielőtt ezeket részletesebben tárgyalnánk, szükséges meghatároznunk a legjelentősebb erkölcsin paramétereket, melyek – mint erkölcsi képességek – a képességkiteljesítés tárgyát képezik.

Az erkölcsi képességeket – más képességekhez hasonlóan – legeredményesebben az energetika, az információelmélet és a kibernetika útján közelíthetjük meg. Ennek a megközelítésnek eredményeként megfogalmazható legfontosabb erkölcsi paramétereink a következők.

– Az erkölcsi energiahatás kifejtésének képessége, mint erkölcsi energetikai paraméter. – Minden struktúra rendelkezik energiaszinttel és belső szabadenergia tartalommal. Ezt a belső szabadenergia tartalmat különböző kölcsönhatások révén növelni képes a struktúra. – Ez nem más, mint a szabadenergiahatás természettörvénye. – Az energia azonban – minden fajta, tehát a belső szabadenergia is – hatni képes, és az energiahatás útján munkában kíván valóra válni. – Ezek a törvényszerűségek az erkölcsi struktúrára is érvényesek, tehát az erkölcsi struktúra is rendelkezik energiaszinttel és belső energiataralommal: ennek az erkölcsi energiataralomnak szükségképpen sajátja a növekedés és a hatás, az erkölcsi energiahatás kifejtésének képessége. Így a tudati létstruktúra, mint erkölcsi struktúra rendelkezik az energetikai képességgel, hogy erkölcsisége révén más struktúrákra hasson, és azokban olyan mozgásállapotot hozzon létre, mely az erkölcsiség emelkedését segíti elő.

– Az erkölcsi jó felismerésének képessége, mint erkölcsi információelméleti paraméter. – Minden struktúra rendelkezik információs szinttel és belső információtartalommal. A különféle információelméleti kölcsönhatások révén a struktúra növelni képes ezt az információs szintet és belső információtartalmat. – Ez nem más, mint az információelméleti hatás természettörvénye. – Az információ azonban – az információs szint és az információtartalom biztosításán túl – nemcsak hatni képes, hanem hatni is törekszik: információs növekedésében és információs hatásában valóra válni. – Ezek az információelméleti törvényszerűségek az erkölcsi struktúrára is érvényesek, és elsősorban az erkölcsi jó megismerésében, az erkölcsi jóra vonatkozó információtartalomban, valamint az erkölcsi jó megvalósulására vonatkozó információs hatásban nyilvánulnak meg. Így a tudati létstruktúra, mint erkölcsi struktúra, rendelkezik azzal az információelméleti képességgel, hogy megismerés formájában az erkölcsi jó fogalmát megközelítse, és meghatározza, ezt az ismeretet – mint erkölcsi információt – továbbadja és felhasználja, más struktúrákra információs hatást gyakoroljon, és azokban olyan tudati-erkölcsi mozgásállapotot hozzon létre, mely – az erkölcsi jó megismerésén keresztül, de azon túlmenően – az erkölcsiség emelkedését segítse elő.

– Az erkölcsi jó választásának képessége, mint erkölcsi kibernetikai paraméter. – Minden struktúra rendelkezik szabályozási és vezérlési, önkontroll és önfejlesztési, valamint hierarchikus rendszerrel. Vagyis teljes értékű kibernetikai rendszer, szintjének megfelelő kibernetikai tartalommal. A kibernetikai folyamatok lefutása és a különféle kibernetikai kölcsönhatások következményeként minden struktúra, mint kibernetikai rendszer, növelni képes kibernetikai szintjét és kibernetikai tartalmát. – Ez nem más, mint a kibernetikai hatás természettörvénye. – A kibernetikai tartalom azonban nemcsak növekedni és hatni képes, hanem magára és környezetére tényleges hatást kifejteni kíván. – Ezek a kibernetikai törvényszerűségek az erkölcsi struktúrára is érvényesek, s elsősorban az erkölcsi jóra vonatkozó döntés-előkészítésben és döntésben, az erkölcsi jó választásának képességében nyilvánulnak meg, és válnak valóra. Így a tudati létstruktúra, mint erkölcsi struktúra, rendelkezik azzal a kibernetikai felépítéssel és képességgel, hogy információs folyamatai révén a döntés-előkészítésre, szabályozási és vezérlési folyamatai révén a döntésre, kontroll-

folyamatai révén a döntés-előkészítés és döntés ellenőrzésére, hierarchiája révén pedig a döntés erkölcsi mérlegelésére irányítsa az erkölcsi struktúra folyamatait, valamint kibernetikai hatást gyakoroljon azok végrehajtására a választás érdekében. Ez teszi képessé az erkölcsi struktúrát arra, hogy más struktúrákra is kibernetikai hatást gyakoroljon, s azokban is olyan tudati-erkölcsi mozgásállapotot hozzon létre, mely – az erkölcsi választás révén – az erkölcsiség emelkedését segíti elő.

– Az erkölcsi jó irányában történő munkavégzés képessége, mint erkölcsi komplex paraméter.
– Komplexnek kell neveznünk, mert a struktúra energetikai, információs és kibernetikai paramétereit foglalja össze, és tényleges munkavégző képességet jelent. Ez a munkavégző képesség minden struktúrának sajátja, és az állapotfelvétel, állapotváltozás irányába mutat, aktualizálódásra vár, és a tényleges – belső és kifelé mutat – munkában realizálódik. – Minden tudati létstruktúra, mint erkölcsi struktúra, rendelkezik ezzel a komplex paraméterrel, mely az erkölcsi jó ismeretén alapul, az erkölcsi jó választása által motivált erkölcsi magatartásban ölt testet, s az erkölcsiség külső és belső emelkedése érdekében végzett munka formájában nyilvánul és valósul meg. Ez teszi képessé az erkölcsi struktúrát arra, hogy erkölcsi hatást gyakoroljon önmagára és más erkölcsi struktúrákra, s olyan tudati-törekvési mozgásállapotot hozzon létre, mely – az erkölcsi jó irányába ható munkavégzés révén – az erkölcsiség emelkedését segíti elő.

Rátérve az erkölcsiség fejlődésének vizsgálatára, kíséreljük megfogalmazni az erkölcsi fejlődés-elvét hármas taglalásunk segítségével.

Az erkölcsi dinamizmus a létbeli dinamizmusnak az erkölcsi struktúrára történő leképezése. Jelenti azt az erkölcsi hatást, melynek révén a tudati létstruktúra az erkölcsiségben való állandó emelkedés és az erkölcsi tartalombeli fokozatos növekedés állapotváltozásának valószínűségével bír. Az erkölcsi dinamizmus forrása maga az erkölcsi strukturáltsággal rendelkező fejlődőképes lét, kiváltója pedig az erkölcsiség energetikai, információs és kibernetikai hatása. Az erkölcsi dinamizmusra is érvényes a relativisztikus kauzalitás, ezért kell beszélnünk az erkölcsi állapotváltozásokkal kapcsolatban is valószínűségekről.

Az erkölcsi képességkiteljesítés természettörvénye – az erkölcsi dinamizmusra épülve – az erkölcsi struktúrát mindig feljebb kényszeríti az erkölcsiségben. Az erkölcsi jó energetikai, információelméleti és kibernetikai kölcsön- és együttható képességek – önmagukban és komplexitásukban – a képességkiteljesítés törvényszerűségének hatására a létstruktúrákon belül és kifelé mutatva munka formájában valósulnak meg. Ezáltal segítik az erkölcsi struktúrát az erkölcsi jó megismerésében, megragadásában és olyan tudati-törekvési mozgásállapot létrejöttében, mely az erkölcsi jó megvalósítására történő munkavégzésre irányul. Az erkölcsi képességkiteljesítés természettörvényében is érvénnyel bír a relativisztikus kauzalitás. éppen ezért az erkölcsi képességekre, azok fejlődésére és megvalósulására vonatkozóan csak valószínűségi kijelentésekre szorítkozhatunk.

Az erkölcsi önfelülmúlás természettörvénye – az előzőeken felépülve, de azokat lényegében meghaladva – a legdöntőbb törvényszerűség az erkölcsiség vonatkozásában. Jelenti – a relativisztikus kauzalitás és a valószínűségi kijelentések keretein belül – az erkölcsi energetikai, információs és kibernetikai küszöbszintek átlépési valószínűségét és lehetőségét további és állandó tudati-törekvési-erkölcsi hatások következtében. Az önfelülmúlás erkölcsi viszonylatban kiterjed az erkölcsi jó megismerésére, megragadására, az erkölcsi jó megvalósulása irányában ható munkavégzésre, valamint mindezeknek erkölcsi magatartásformájában való megjelenítésére, és abban felfelé történő erkölcsi állapotváltozásokra egyaránt.

Az erkölcsi fejlődés természettörvénye valójában ezeknek a törvényszerűségeknek foglalatja. Az erkölcsi dinamizmus törvényszerűsége megalapozza az egész erkölcsi fejlődést. Az erkölcsi képességiteljesítés törvényszerűsége bizonyos adott határok – küszöbszintek – között nagy valószínűséggel megvalósítja a tudati létstruktúrák erkölcsi fejlődését erkölcsiségben és erkölcsi tartalomban. Az erkölcsi önfelülmúlás törvényszerűsége pedig betetőzi és megkoronázza az egész erkölcsi fejlődési folyamatot, új erkölcsi létállapotot nyitva meg a tudati létstruktúrák előtt. – Az erkölcsi fejlődés-elv így bontakozik ki fokozatosan és válik – a relativisztikus kauzalitás és valószínűségek keretein belül – a tudati létstruktúrákba a lét legmélyéig beépült erkölcsi strukturáltság számára az elérhető legmagasabb rendű és legértékesebb erkölcsi állapotváltozások forrásává és irányító elvévé.

Az erkölcsi fejlődés feltétel-, cél- és eszközrendszere.

Az erkölcsi fejlődés-elv meghatározását követően, annak hatékony érvényesülése érdekében, kíséreljük meg a következőkben röviden körvonalazni az erkölcsi fejlődés feltétel-, cél- és eszközrendszerét.

Feltételrendszer vonatkozásában az erkölcsiség alapjaira kell hivatkoznom. Ennek az alapoknak megléte, az alapösszefüggések zavartalanságának biztosítása képezi az erkölcsi fejlődés szükséges feltételét. Ezek a következők:

– A tudati létstruktúrák megfelelő strukturáltságának biztosítása. Hangsúly természetesen az erkölcsi strukturáltságon van, az energetikai, információs és kibernetikai strukturáltság mellett. Mindegyik lényeges, mert a létnek alapvető és szükségképpen strukturáltságát jelentik: bármelyik tényleges hiánya a tudati létet vonja kétségbe.

– A strukturáltságon belül rendezett szintek biztosítása. A struktúra maga az elemek olyan jólrendezett halmazát jelenti, melyben megfelelő műveletek – relációk, kapcsolatok, leképezések, stb. – segítségével jönnek létre megfelelő kölcsönhatások, melyeken belül a rendezettséget energetikai, információs, kibernetikai és erkölcsi hatások hozzák létre és fokozzák. Hangsúlyt itt is a rendezett erkölcsi szint kap.

– Jól megkülönböztethető erkölcsi képességek biztosítása. Ezek a képességek, illetve a képességek minősége a rendezett szintekhez kötött, egyben az erkölcsiségnek az egyéb strukturáltsággal való rendezett kapcsolatán alapul. Tehát: erkölcsi energetikai, erkölcsi információelméleti és erkölcsi kibernetikai képességek.

Célrendszer vonatkozásában az előzőekben már körvonalazott erkölcsi fejlődési természet-törvényre kell hivatkoznom, s az abban megfogalmazott, s általa biztosított lehetőségek és valószínűségek valóra válása képezi az erkölcsi fejlődés célrendszerét. Ezen belüli rész-célok a következők:

– Az erkölcsi dinamizmus kifejlesztése. Ez lesz az erkölcsi strukturáltság alapelehetőségeinek megvalósítása, mint harmadlagos cél, amely azonban az időbeliség szempontjából első szakaszként jelentkezik.

– Az erkölcsi képességeknek a küszöbszintig történő kiteljesítése. Ez lesz az erkölcsi strukturáltság további lehetőségeinek megvalósulása, mint másodlagos cél, a rendezett szintek további és magasabb rendű rendeződése formájában, a kifejlesztett erkölcsi dinamizmus segítségével. Ez azonban időbeliség szempontjából második szakaszként lép be.

– Az erkölcsi önfelülmúlás aktualizálódása. Ez lesz az erkölcsiség legmagasabb rendű megvalósulása, mint az erkölcsi fejlődés elsődleges célja, a rendezett küszöbszintek átlépési valószínűségének növelése formájában. Időbeliség szempontjából az erkölcsi fejlődés harmadik szakaszát jelenti, melyhez a reális lépcsőfokokat az erkölcsi dinamizmus kifejlesztése és az erkölcsi képességek küszöbszintig történő kiteljesítése képezi.

Eszközrendszer vonatkozásában az erkölcsi képességekre és a képességkiteljesítés természet-törvényére kell hivatkoznom. A képességek megléte és azok rendelkezésre állásának biztosítása – a strukturáltság és az alapstruktúrák rendezett szintjeinek biztosításán túl – a fejlődés alapfeltételeit jelentik, a képességkiteljesítés pedig a célrendszer része. Itt, az eszközrendszeren belül, azokat a szükséges és elégséges eszközöket keressük, melyek – a képességkiteljesítés természet-törvénye alapján – a puszta képességektől a képességek realizálódásáig vezetnek. Vagyis: magát az állapotváltozás folyamatát és azokat a kölcsönhatásokat, melyek a struktúrát az egyik állapotból a másik állapotba átviszik. Jelen esetben az erkölcsi hatás fokozásában, annak különböző válfajaiban kell meghatároznunk az erkölcsi fejlődés eszközrendszerét. A legalapvetőbb és leglényegesebb eszközök a következők:

– Erkölcsi energetikai hatás fokozása. Ezek olyan energetikai kölcsönhatások, melyek – a szabadenergiahatás analógiájára – az erkölcsi struktúrában fokozzák az erkölcsi energetikai hatóképességet addig a mértékig, hogy önmagában és más erkölcsi struktúrákban az erkölcsiség emelkedését elősegítse, s ennek érdekében minden energetikai folyamatot igénybe vegyen.

– Erkölcsi információs hatás fokozása. Ezek olyan információelméleti kölcsönhatások, melyek az erkölcsi struktúrában addig a mértékig fokozzák a tudati hatóképességet, hogy önmagában és más erkölcsi struktúrákban az erkölcsi jó megismerésének és megragadásának igényét, lehetőségét és valószínűségét minél nagyobb mértékben emelje, s ennek érdekében minden lehetséges információs folyamatot megindítson.

– Erkölcsi kibernetikai hatása fokozása. Ezek olyan kibernetikai kölcsönhatások és folyamatok, melyek az erkölcsi struktúrában az erkölcsi jó választása és megvalósítása érdekében a munkavégző-képesség minél hatékonyabban aktualizálódhasson. Ennek érdekében a tudati létstruktúra teljes komplexitását és komplex kibernetikai folyamatait az erkölcsi növekedés irányában igénybe vegye, és mozgásba hozza.

Fentiek alapján az erkölcsi fejlődés lehetősége és valószínűsége meghatározható, feltétel-, cél- és eszközrendszere megfogalmazható, e fejlődési lehetőség és valószínűség növekedése energetikailag, információelméletileg, kibernetikailag és erkölcsileg – s jelenleg ez utóbbi kap hangsúlyt – biztosítható.

3. 2. 3. Az erkölcsi fejlődés szükségessége.

Az erkölcsi fejlődés lehetséges és valószínű igazolása után arra a kérdésre kell választ kapnunk: vajon szükséges-e az erkölcsi fejlődés? – S amennyiben szükséges: vajon ez csupán óhaj és kívánság-e, vagy pedig parancsoló szükségesség, s a dolgok lényegéhez, az erkölcsiség alapjához lényegesen hozzátartozó szükségszerűség-e?

A választ nem lehet egyetlen mondattal megadni, elengedhetetlen, hogy a fejlődésnek a természethez és az erkölcsiséghez való lényeges kapcsolatát megvizsgáljuk. Először a fejlődésnek és a természetnek, a természeti jelenségeknek szükségszerű kapcsolatairól kell beszélnünk.

A fejlődés, mint szükségszerűség, az energetikai axiómarendszer útján igazolható.

Az egész térben és időben lejátszódó valóságra, benne valamennyi természeti jelenségre érvényesek energetikai axiómáink. – Most, hogy a fejlődés szükségszerű voltát kívánjuk vizsgálni, és igazolni axiómarendszerünkben szabadenergiahatás- és a legkisebb hatás-elvét, valamint ezek duálisait: az entrópia-elvet és a leggyorsabb lebomlás-elvét kívánjuk kiragadni és felhasználni.

(Megjegyzés: A legkisebb energiahatás elvének dualitását eddig még nem fogalmaztuk meg, mert nem volt szükségünk rá. Most ezt meg tesszük, minthogy a következőkben felhasználni kívánjuk.

– Legkisebb energiahatás-elve. – Feynman nyomás: legkisebbhatás-elve: A természet minden energiahatás folyamata során nagy valószínűséggel megtalálja azt az utat-módot, mely a legkisebb energiahatást igényli a kívánt állapot, állapotváltozás, mozgásállapot eléréséhez.

– Röviden: A természetben nagy valószínűséggel megvalósul az energiafelhasználás leghatékonyabb módja és lehetősége.

– Leggyorsabb lebomlás-elve, mint az előzőnek duális megfelelője: A természet minden entrópia hatás folyamata során nagy valószínűséggel megtalálja azt az utat-módot, mely – energiahatás hiányában – a lehető legkisebb entrópia tartalmat igényli a stabilizálódás és a lebomlás érdekében.

– Röviden: A természetben nagy valószínűséggel megvalósul – energiahatás hiányában – a leggyorsabb lebomlás módja és lehetősége.)

– A szabadenergiahatás és a legkisebb energiahatás (leghatékonyabb energiafelhasználás) elvei valójában – teljes egészében – a fejlődés szolgálatában állnak. Ezt a következőképpen vezetjük le.

Először: A szabadenergiahatás és a legkisebb hatás elvek a legszorosabb kapcsolatban állnak egymással, mivel – elvileg és gyakorlatilag – egymásra utaltak. A szabadenergia növekedni, hatni és megvalósulni kíván, hatása során azonban – hatékonyságát tekintve – a legkisebb energiahatás érvénye alatt áll, hacsak hatás nélkül szét nem sugározódik; ez pedig ellentmondást támaszt a természet energia-gazdálkodáson alapuló energia-háztartásában. – A legkisebb energiahatás-elve viszont működésében feltételezi, hogy az energetikai rendszerben belső, hatni képes szabadenergia tartalom halmozódik fel. Így a két energetikai elv kölcsönösen feltételezi egymást, és egyetlen energetikai elvben: a leghatékonyabb szabadenergiahatás-elvében fogalmazódik meg.

Másodszor: A fejlődés természettörvénye a hatékony – sőt a leghatékonyabb – energiahatáson és felhasználáson alapszik, hiszen az állandóan fokozódó és hatékonyságában is emelkedő szabadenergiahatás mindig feljebb a fejlődés lépcsőfokain a természeti jelenségeket. – Márpedig, ha valószínűsíthető egyrészt a szabadenergiahatás és a legkisebb energiahatás természettörvényének, másrészt a fejlődés természettörvényének általános érvénye, akkor valószínűsíthető a szükségképpen kialakuló kapcsolat a fejlődés és a leghatékonyabb szabadenergiahatás természettörvényei között.

Harmadszor: A szabadenergiahatás és a legkisebb energiahatás (leghatékonyabb energiafelhasználás elvei mindenképpen a fejlődésre irányulnak. – A leghatékonyabb energiahatás érvényesülését kell megállapítanunk az időbeli és létfeltételek dinamikájában, valamint a képességteljesítés törvényszerűségeiben, az önfelülmúlás lehetősége és valószínűsége pedig fel sem merülhet a leghatékonyabb szabadenergiahatás nélkül. A dinamizmusban kifejeződő

létfeltétel rendeződés, a képességkiteljesítés megvalósulása – a küszöbszintek elérése formájában – már igen jelentékeny és hatékony szabadenergia felhasználást igényel. De mindez szinte eltörpül ahhoz a – mennyiségben, minőségben és hatékonyságban – elképzeléseinket meghaladó szabadenergia-hatáshoz és felhasználáshoz képest, mely a küszöbszintek átlépési valószínűségét biztosíthatja.

– Az entrópia-elv és a leggyorsabb lebomlás-elve – valójában – a fejlődés-elvével való teljes szembefordulást jelenti. Ezt a következőképpen vezethetjük le.

Először: Az entrópia-elv és a leggyorsabb lebomlás-elve a legszorosabb kapcsolatban állnak egymással, mivel elvileg és gyakorlatilag kölcsönösen egymásra utalnak. A struktúra entrópia tartalma fordítottan arányos a szabadenergia tartalommal. – Duálisan megfogalmazva a szabadenergia-és entrópia-függvényeket: szélsőértékük azonos helyen lesz, de ellenkező értelmezéssel. – Az energiahatások, energiaátalakítások során mindenképpen növekszik a rendszerek entrópia tartalma, s ezzel a rendszerek állapotvalószínűsége, vagyis belső rendezetlensége. A kölcsönhatások lefutása energetikai szempontból háromféle lehet:

- a szabadenergia tartalom növekedése meghaladja az entrópia tartalom növekedését;
- az entrópia tartalom növekedése haladja meg a szabadenergia tartalom növekedését;
- a rendszerben csak az entrópia tartalom növekszik, a szabadenergia tartalom változatlan marad.

Első esetben a struktúra rendezettség és fejlődési valószínűsége növekszik, a másik két esetben viszont a struktúra rendezettség és fejlődési valószínűsége kisebb, illetve nagyobb mértékben csökken. – A természet furcsa – szinte paradox – jelensége, hogy az entrópia tartalom rendezetlenséget és lebomlási valószínűséget növelő hatása sokkal nagyobb mértékű, mint a szabadenergia tartalom ellentétes hatása. Ha hasonlattal kívánunk élni, azt mondhatjuk: egy hegyoldalon egy kő felfelé való görgetése jelentősebb energiahatást és sokkal hosszabb időtartamot igényel, mint ugyanaz a kő fentről lezúdulva sokkal gyorsabban és – a gravitációs erő hatására – tőlünk energiahatást egyáltalán nem igényelve teszi meg az utat. – Valahogy így van ez az entrópia-elvvel is: az entrópia tartalom lebomlást eredményező hatása sokkal gyorsabb, többek között ezért is kapcsolható össze a leggyorsabb lebomlás-elvével. Vagyis ez a két energetikai-elv is kölcsönösen feltételezi egymást, szükségképpen kapcsolat áll fenn köztük, mely szükségképpen kapcsolat révén a következőképpen foglalható össze egyetlen energetikai-elvben: a leggyorsabb entrópia növekedés és a legnagyobb entrópia hatás elvében.

Másodszor: A stabilizálódás és lebomlás ezen a leggyorsabb entrópia növekedés és legnagyobb entrópia hatás elvén alapszik, hiszen az állandóan fokozódó és hatásában – közel exponenciálisan – növekvő entrópia tartalom viszi mindig alacsonyabb energiaszintre, alacsonyabb fokú rendezettségbe a természeti jelenségeket. – Márpedig, ha valószínűsíthető egyrészt az entrópia-elvnek és a leggyorsabb lebomlás-elvének, másrészt a stabilizálódásnak és az alacsonyabb energiaszintre történő leszállásnak állapotvalószínűsége alapján általános érvényessége, akkor valószínűsíthető a szükségképpen kapcsolat a stabilizálódás és lebomlás, valamint a leggyorsabb lebomlás és legnagyobb entrópia hatás természettörvényei között.

Harmadszor: Amint a szabadenergiahatás és a legkisebb energiahatás elvek szükségképpen a fejlődésre irányulnak, ugyanakkor az entrópia-elv és a leggyorsabb lebomlás-elve szükségképpen a fejlődés természettörvénye ellen irányul. – A fejlődés lépcsőfokait sorra véve: az időbeli és létfeltétel dinamizmus, valamint a képességkiteljesítés entrópia hatásra nem mehet végbe, ellenkezőleg: a dinamizmusnak és a képességek kiteljesedésének valószínűségét jelentősen és állandóan fokozódó mértékben csökkenti az entrópia hatás, mely a struktúrák energetikai és rendezettségi szintjét zuhanásszerűen leszállítja. Az önfelülmúlás helyett pedig a struktúra az entrópia-elv és a leggyorsabb lebomlás-elvének hatására az „ön-alásüllyedés”

állapotába kerül, a meglevő alsó küszöbszint alá történő szállás valószínűségének növekedésével.

Megállapítható tehát, hogy a leggyorsabb entrópia növekedés és legnagyobb entrópia hatás egyesített elve egyértelműen a fejlődés ellen irányul.

– A fejlődés szükségszerűsége ezek után logikailag levezethető, minthogy szükségképpen kapcsolatot létesíthetünk egyrészt az energetikai axiómák (valamint az energetikai axiómák és duálisai), valamint mindezek és a fejlődés lépcsőfokai között. De a logikai levezetés eredménye a természetben és magukban a természeti jelenségekben reálisan megvalósul. – Logikai levezetésünk lépései a következők.

Először: Energetikai elveink és azok duálisai a fejlődés szolgálatában állnak. – Az energetikai elvek – a szabadenergiahatás és a legkisebb energiahatás természettörvényei – vonatkozásában ez kétségtelen és szinte magától értetődő; duálisaikra vonatkozóan azonban pontosan ellenkező eredményre jutottunk eddigi vizsgálódásaink során. Arra t. i., hogy azok egyértelműen a fejlődés ellen irányulnak. – A teljes és komplex természet szempontjából azonban ez csupán látszólagos ellentmondás. Az entrópia-elv és a leggyorsabb lebomlás-elve ugyanis az adott rendszer – struktúra – viszonylatában a legalacsonyabb energetikai és rendezettségi szint felé viszi a konkrét létstruktúrát, tehát a stabilizálódás és lebomlás irányába. A stabilizálódás és lebomlás azonban energia felszabadulással és kisugárzással (szétsugárzással) jár, mely felszabadult és kisugárzott (szétsugárzott) energiák más konkrét struktúrák szabadenergia tartalmát és hatását, tehát fejlődési valószínűségét növelik. Ezzel valójában a leggyorsabb entrópia növekedés és legnagyobb entrópia hatás természettörvénye is a fejlődést szolgálja. – Így alapkiindulásunkat igazoltuk, vagyis: az energetikai elvek és duálisai a fejlődési valószínűség-növelés szolgálatában állnak, s ezt a megállapításunkat a természeti jelenségek jelentős részének a fejlődés irányában történő állapotváltozásai igazolják. (Amint azt TERMÉSZETBÖLCSELETÜNKBEN részletesen kifejtettük.)

Másodszor: Az egyes konkrét természeti jelenségek – létstruktúrák – számára azonban a természet csak a „vagy-vagy” alternatívát ismeri. – Ez azt jelenti, hogy a létstruktúra vagy a leghatékonyabb energiafelhasználás révén növeli energiaszintjét, rendezettségét és fejlődési valószínűségét, vagy pedig – előzőek hiányában az entrópia-elv és a leggyorsabb lebomlás-elvének hatása alá kerülve – fokozatosan, ugrásszerűen (vagy még inkább: zuhanás-szerűen) az energetikai és rendezettségi szint, valamint a fejlődési valószínűség csökkenésének állapotába kerül. – Így az entrópia tartalom növekedését meghaladó szabadenergia tartalom növekedés és hatás mindig feljebb kényszeríti a létstruktúrát (a természeti jelenséget), az energetikailag magára hagyott rendszer (létstruktúra) pedig a leggyorsabb entrópia növekedés és a legnagyobb entrópia hatás következtében a lebomlás állapotába kerül. – A konkrét létstruktúra (természeti jelenség) számára nincs más alternatíva.

Harmadszor: A természetben maga a fejlődés – fenti elvek alapján – lépcsőfokokon keresztül mehet csak végbe. – Először az energetikai elvek és duálisai révén jól megfigyelhető és meghatározható dinamikus egyensúly áll elő, mely dinamikus egyensúlyt a felépülések és lebomlások – fizikai és kémiai rendszereknél egzakt módon mérhető – energetikai egyensúlya szolgáltatja. – Ez a dinamikus egyensúly fokozatosan megy át a fejlődés vonalában álló létstruktúrák képességiteljesítés irányában történő szabadenergia-hatásba és leghatékonyabb energiafelhasználásba. Ehhez a szükséges többletenergiát más lebomló rendszerek szolgáltatják. – Végül az arra legalkalmasabb struktúrákban, struktúracsoportokban olyan mennyiségűvé és hatékony minőségűvé válik, hogy megnövekedik – a fejlődés csúcát képviselő – önmaga korlátain való túllépés valószínűsége. Valahogy ilyen módon sarjadt ki a

legalkalmasabb prébiológiai csoportból az é l e t, így virágozhatott ki a legdinamikusabb és képességekben legkiteljesültebb biológiai létstruktúrákból a t u d a t.

Az energetikai elvek és duálisaik révén a természet szükségképpen kapcsolatban van a fejlődéssel. – Állításunk nem igényel további logikai bizonyítást, hiszen egyenes következménye eddigi fejtegetéseinknek és energetikai axiómarendszerünknek. Így egyértelműen megállapítható: a fejlődés a természet számára szükségszerű állapot, mely szükségszerűséget energetikai axiómarendszerünk alátámasztja és igazolja.

Az erkölcsi fejlődés és az energetikai axiómarendszer.

A tudatelőtti struktúraszintekkel és természeti jelenségekkel kapcsolatban igazoltuk az energetikai axiómarendszeren alapuló fejlődési természettörvény érvényét. Egyben igazoltuk a fejlődés szükségszerű voltát és kapcsolatát. Etikánk kifejlesztéséhez azonban az erkölcsi struktúrára érvényes fejlődési elvet keressük, s ennek kapcsán az energetikai axiómarendszer általánosíthatóságát az erkölcsi struktúraszintre, egyben az erkölcsi struktúra és a fejlődési természettörvény szükségképpen összefüggését.

– A tudati struktúraszint létstruktúráinak, s a tudati létstruktúrába épült erkölcsi struktúrának szubsztrátumát a központi idegrendszerrel és aggyal rendelkező emberi test képezi. Ez a biológiai szubsztrátum minden további nélkül az energetikai axiómarendszer érvénye alá tartozik, így szükségképpen kapcsolatban áll a fejlődés-elvével. – Itt természetesen felmerülhet a kérdés: vajon miért nem tapasztalható „kézzel fogható” fejlődés az emberi biológikumban? Mert az való igaz, hogy a kb. fél-egymillió éves előember-maradványok több jelentős eltérést mutatnak részben egymástól, részben pedig a jelenleg élő emberi faj, a „homo sapiens” biológiai felépítésétől, de a 30-40 ezer év előtti – már „homo sapiens” – neandervölgyi-ember óta semmi biológiai fejlődés nem tapasztalható. Válaszunk rövid, de többirányú.

Először: Ez az idő – a paleontológia tanúsága szerint – olyan rövid egy faj életében, hogy észrevehető biológiai fejlődés nem is várható 30-40 ezer esztendő alatt. (Egy közepes életkorú faj kb. 50 millió évet él.)

Másodszor: Az elmúlt néhány tízezer év alatt az ember makro-környezete semmit sem változott, hacsak nem számítjuk az utolsó évtizedek radioaktív- és egyéb környezetszennyezéseit, melyeknek biológiai degenerációt keltő hatásait máris szenvedjük.

Harmadszor: Viszont az űrkutatás megindulásával és esetleges tömegessé válásával talán olyan körülmények jelennek meg az emberiség, vagy az emberiség egy része számára – (a megszokott földi körülmények hiánya, súlytalanság, vagy a földtől jelentősen eltérő gravitációs hatások, kozmikus-sugárzás, stb., mint „mikro-mutáció” alapjai) – melyek megindíthatnak – éppen a jelentősen fokozódó szabadenergiahatás és a nagyobb ellenállás irányában kifejtett erőfeszítés következtében – az emberi biológikumban egy tartósan jelentkező és fokozódó változást (fejlődést?).

Mindenképpen megállapítható azonban az emberi biológikumnak az energetikai törvényekkel és ezen keresztül a fejlődés törvényével való szükségképpen kapcsolata.

– Az energetikai axiómarendszer azonban nagy valószínűséggel általánosítható – (mint TERMÉSZETBÖLCSELETÜNKBEN igazoltuk) – a tudati struktúraszintre, a tudati struktúrákban működő pszichikai energiahatásokra. (Természetbölcsületünkben ezt az általánosítást

az INFORMÁCIÓELMÉLET segítségével hajtottuk végre.) – Így az általánosított energetikai elvek és duálisaik révén a következő megállapításokra juthatunk.

Először: Szükségképpen kapcsolatot létesíthetünk a struktúraszint s annak létstruktúrái, valamint az általánosított energetikai rendszer között, amennyiben a tudati létstruktúrákra is érvényesíthető – a pszichikai energiák vonatkozásában – a szabadenergiahatás és a legkisebb energiahatás tételei. Továbbá ezek duálisai: a pszichikumra általánosított entrópia-elv és a leggyorsabb lebomlás-elve.

Másodszor: Szükségképpen kapcsolatot létesíthetünk – az így értelmezett energetikai axiómarendszer közvetítésével – a tudati struktúraszint létstruktúrái és az általánosított fejlődési-elv között, amennyiben – a tudatelőtti természeti jelenségeken túl – a tudati létstruktúrák dinamizmusa, képességkiteljesítése és önfelülmúlása – illetve ennek valószínűsége – megfogalmazható az általánosított energetikai elvek segítségével.

– Az erkölcsi fejlődés kérdésében megvizsgálandó problémáink: Vajon az erkölcsi struktúra hogyan viszonylik az általános értelemben vett energetikai axiómarendszerhez, valamint az ugyancsak általánosított – teljes-körüen értelmezett – fejlődési-elvhez?

Először: Figyelembe kell vennünk, hogy az erkölcsi struktúra a tudati létstruktúrának legmélyebbre ható strukturáltsága. Így a tudatra általánosított energetikai axiómarendszer minden további nélkül érvényes az erkölcsi struktúrára; annál is inkább, minthogy a tudati létstruktúra és az erkölcsi struktúra között ekvivalencia-reláció áll fenn. Ennek következményeként az erkölcsi struktúra és az energetikai axiómarendszer között – hasonlóképpen – fennáll a szükségképpen kapcsolata.

Másodszor: Ha viszont az erkölcsi struktúra és a fejlődés természettörvénye közötti kapcsolatot és annak mikéntjét vizsgáljuk, akkor itt is a szükségképpeniséget kell megállapítanunk, részben az erkölcsi struktúrának a tudati létstruktúrával való ekvivalencia-relációja kapcsán, részben pedig az erkölcsiség és az energetikai axiómarendszer szükségképpen kapcsolata miatt.

Harmadszor: A fejlődéssel való kapcsolat vonatkozásában tovább lépve: vizsgálnunk kell az erkölcsi dinamizmus, az erkölcsi képességkiteljesítés és az erkölcsi önfelülmúlás kérdés-csoportját. – Az erkölcsi dinamizmus kifejlődése az energetikai axiómarendszer függvénye, amennyiben a hatékony energiatartalom és energiahatás erkölcsi vonatkozásban segíti elő az erkölcs energetikai és rendezettségi szintjének emelkedését. Ez fejeződik ki az erkölcsi dinamizmusban. – De az erkölcsi képességek kiteljesedését egészen a felső energetikai és rendezettségi küszöbszintig ugyanezen hatékony többletenergia-tartalom és energiahatás elvének működése eredményezi. – Az erkölcsi önfelülmúlás pedig a leghatékonyabb szabadenergia tartalom növekedés következménye lehet, mely az erkölcsi struktúrában az önkorlátok túllépésének lehetőségét és valószínűségét növeli minden határon túl. – Így az erkölcsi struktúra vonatkozásában is jogosan állapítható meg a fejlődés-elvvel való szükségképpen kapcsolata.

Az erkölcsi fejlődés, mint a tudati-törekvési fejlődés szükségképpen alapja.

A fejlődés szükségszerűségének további elemzése során a tudat és erkölcs viszonyának még mélyebb megközelítését is be kell vonnunk vizsgálásaink körébe. Etikánk továbbfejlesztése ugyanis megkívánja azt, hogy tisztázzuk a tudat és az erkölcs viszonyát a fejlődés vonatkozásában. A fejlődés ugyan nyitva áll mind a tudat, mind az erkölcsiség előtt, a szükségképpen

kapcsolat is igazoltuk egyrészt a tudat és fejlődés, másrészt az erkölcs és fejlődés tekintetében. Kérdés azonban, hogy a tudat és tudati törekvés fejlődése hogyan viszonylik az erkölcsi fejlődéshez. Ezt a problémát kívánjuk a következőkben minél jobban megközelíteni.

– Az erkölcsi struktúra helyzetét a tudati struktúraszinten belül kellő mértékben és mélységig elemeztük az előzőek folyamán (3. 1. fejezetben). – Itt csupán a leglényegesebb kapcsolatok új szempontok szerinti megvilágosítására szorítkozunk.

A tudat pszichikai energetikai alapon álló információs rendszer, mely tartalmazza a megismerés mindhárom absztrakciós szintjére vonatkozó valamennyi tapasztalati, logikai és rendszerelméleti képességet, lehetőséget és valószínűséget mind a fogalom- és ítéletalkotás, mind pedig az összefüggések és törvényszerűségek keresése és megállapítása vonatkozásában.

Az erkölcs viszont erkölcsi energetikai alapon álló erkölcsi információs rendszer, mely rendelkezik valamennyi képességgel, lehetőséggel és valószínűséggel a megismerés mindhárom absztrakciós szintjén az erkölcsi jó megismerése, megfogalmazása és az erkölcsi jóval kapcsolatos összefüggések és törvényszerűségek viszonylatában.

A tudati-törekvés pszichikai energetikai alapon álló kibernetikai rendszer, mely tartalmazza a döntés-előkészítésekhez és döntésekhez szükséges és elégséges kibernetikai folyamatokat, továbbá azok végrehatásának tudati-törekvési képességeit, lehetőségeit és valószínűségeit.

Az erkölcsi törekvés viszont erkölcsi energetikai alapon álló erkölcsi kibernetikai rendszer, tartalmazva mindazon kibernetikai folyamatokat, melyek az erkölcsi jó megragadásával és érvényesítésével kapcsolatos döntés-előkészítésekre és döntésekre, az erkölcsi választás aktusára vonatkoznak, valamint azok végrehajtásához az erkölcsi képességeket, lehetőségeket és a megvalósulás valószínűségét.

– Kísérjük meg a tudat és erkölcs fejlődési viszonyát tisztázni, újra megfogalmazva mindkettő lényegét, egyszersmind ennek a két fejlődésformának egymáshoz való viszonyát.

A tudati struktúraszinten a fejlődés, mint láttuk, az általánosított energetikai rendszer működésének eredményeként jön létre. A tudati fejlődés akadálya: a tudati struktúraszintre általánosított entrópia-elv hatásaként növekvő entrópia tartalom, mely a leggyorsabb lebomlás-elvén keresztül fejt ki hatását. De a tudati fejlődésnek jelentős akadályát képezi az immoralitás, minthogy az immoralitásnak lényeges hatása van a pszichikai entrópia tartalom növekedésében, valamint a leggyorsabb lebomlás-elvének hatását jelentősen fokozza.

Ugyanez a helyzet az erkölcsi fejlődéssel kapcsolatban, melynek forrása ugyancsak az energetikai axiómarendszer működése. Ez növeli a küszöbszintig – bizonyos feltételek mellett a küszöbszint átlépésének valószínűségéig fokozza – az erkölcsi energiákat, így biztosítva az erkölcsi fejlődés lehetőségét és valószínűségét. Az immoralitás azonban jelentős mértékben fokozza az erkölcsi struktúra entrópia tartalmát, növeli a lebomlás irányába mutató lehetőséget és valószínűséget, s végső kifejeletében fejlődésre képtelenné teszi az immoralissá vált erkölcsi struktúrát.

A tudati fejlődéshez – ilyen feltételrendszer és körülmények között – elengedhetetlenül szükséges az erkölcsi fejlődés. Ezt az állítást alátámasztja az a tény is, hogy aránylag kisebb mértékű tudati fejlődés mellett is létezhet és létezik is magas szintű erkölcsi fejlődés, fordítva azonban nem. – Igaz, lehetnek egyéni, vagy időleges kiugrások, fellángolások, technikai és civilizációs eredmények tudati vonatkozásban; találhatunk erkölcsi alapot nélkülöző tudósokat; tapasztalhatunk a kultúrtörténet során kiemelkedő kulturális teljesítményeket megfelelő erkölcsi energetikai alap nélkül. De ezekre nem épült valódi fejlődés, az emberiséget nem boldogították, hanem súlyos válságba sodorták. – (Gondoljunk csak az atomkutató-

sokkal, biológiai kutatásokkal kapcsolatos erkölcsi és természeti válságokra!) – Jogosan tehetjük megállapításunkat: a tudati fejlődés szükséges és elégséges feltételrendszeréhez hangsúlyozottan hozzátartozik az erkölcsi fejlődés.

– A tudati-törekvés fejlődésének és az erkölcs-törekvésben való fejlődésnek viszonyát kutatva hasonlóképpen kívánunk eljárni, mint az előzőekben. Előbb újra megfogalmazzuk mindkettő lényegét, majd egymáshoz viszonyítjuk a két fejlődésformát.

A tudati-törekvés viszonylatában a fejlődés – az energetikai axiómarendszer működése folytán – a kibernetikai folyamatok hatékonyságának működése eredményeként jön létre. A leghatékonyabb energiafelhasználás révén bekövetkező pozitív-visszacsatolás eredményezi a tudati-törekvés folyamatban a fejlődési valószínűség növekedését; az entrópia tartalom emelkedése folytán ható leggyorsabb lebomlás-elve pedig a negatív-visszacsatolásban ölt formát, hat a fejlődés ellen, és növeli a leépülési valószínűséget. – A lebomlás, leépülés valószínűségének növekedésében jelentős tényezőt képvisel az immoralitás. Ez egyrészt a pszichikai entrópia hatást nagymértékben növeli, másrészt a választás erkölcsi energiákat igénylő folyamatában immoralis állapothatározók érvényesülését teszi lehetővé. A törekvés és választás révén ugyanis a tudati létstruktúra fejlődő állapotváltozás lehetőségét és valószínűségét hordozza magában, mely – a pszichikai hatáson túl – erkölcsi hatásban aktualizálódik. Az immoralis állapothatározók érvényesülése a törekvés és választás folyamatában a fejlődő állapotváltozás lehetőségét zárja ki, és fordítja ellenkező irányba.

Az erkölcsi-törekvés fejlődésével kapcsolatban is ez a helyzet. A leghatékonyabb szabadenergia-felhasználás révén az erkölcsi-törekvés a pozitív-visszacsatolás folyamatában növeli a küszöbszintig – bizonyos feltételek mellett a küszöbszint átlépésének lehetőségéig – a fejlődési valószínűséget. Az immoralitás azonban nagymértékben növeli az erkölcsi struktúra entrópia tartalmát, s a negatív-visszacsatolás kibernetikai folyamata révén növeli a leggyorsabb lebomlás valószínűségét. Az immoralis állapothatározók érvényesülése az erkölcsi-törekvés és választás folyamatában is a fejlődés állapotváltozását zárja ki, és fordítja az állapotváltozást az ellenkező irányba, a lebomlás lehetősége és valószínűsége felé.

A tudati-törekvés fejlődéséhez tehát elengedhetetlenül szükséges az erkölcsi-törekvésben való fejlődés. – Hány kiváló, a tudati-fejlődést szolgáló kezdeményezés futott zátonyra a törekvés szintjén! – Immoralis állapothatározók jelenléte mennyi fejlődés irányába mutató egyéni és közösségi törekvést vitt a fejlődés állapota helyett a tudatilag és erkölcsileg elitelendő stagnálásba, visszafejlődésbe, leépülésbe és lebomlásba, a teljes csődbe! – Nem véletlenül fogalmaztunk úgy egy előző (2. 5. 4.) fejezetünkben: „A kultúr- és társadalmi elfajulás oka mindig az erkölcsi jó hiánya”. – Úgy vélem, hogy állításunkat nem kell példákkal igazolni, sajnos, példa erre – jószerivel – az emberiség egész történelme.

Az erkölcsi-fejlődés szükségessége vitathatatlan. Vitatható talán csak az: vajon az egyénnek vagy a közösségnek elsődleges feladata-e ennek az erkölcsi-fejlődésnek szolgálata? – Válaszunk egyértelmű: a tudati struktúraszint valamennyi létstruktúrájának feladata, sőt kötelessége! – Tehát az egyénnek és közösségnek, kis-közösségeknek és nagy-közösségeknek, kultúráknak és társadalmaknak, egyházaknak és államoknak egyaránt elsődleges és szükségképpen feladata a fejlődés, így az erkölcsi fejlődés szolgálata. – A tudati létstruktúra szükségképpen kapcsolatban van az energetikai axiómarendszerrel, az pedig a fejlődéssel. De a tudati létstruktúra – szinte még szorosabb – szükségképpen kapcsolatban áll az erkölcsi-séggel. Így a tudat struktúraszintjén minden tudati létstruktúrában zárt-egységként kell megvalósulnia tudatosságnak, erkölcsiségnek és fejlődésnek. Ez embervoltunk következménye és követelménye, ezzel embervoltunkat segítjük a kiteljesedés felé.

3. 3. Az emberi magatartás.

Az előzőek folyamán megállapítottuk az erkölcsnek az emberi tudattal és törekvéssel való kapcsolatát, valamint az erkölcs relatív voltát. Ez utóbbival kapcsolatban beszéltünk a fejlődés lehetőségéről és szükségességéről, de nemcsak úgy önmagában, hanem a tudattal és törekvéssel kölcsönhatásban. – A következőkben az emberi magatartással, annak állapot-határozóival, továbbá feltétel-, cél- és eszközrendszerével kívánunk behatóbban foglalkozni.

Az emberi magatartásról – Etikánk e részének bevezetőjében – megállapítottuk, hogy tartalmazza és kifejezi

- a tudatra általánosított és érvényes valamennyi természettörvénynek való megfelelést;
- a helyesen felismert és megfogalmazott – vagyis: az erkölcsi jóra irányuló – tudati-erkölcsi törekvéseknek való megfelelést.

Tehát az emberi magatartás, mint fogalom, ezeket a megfeleléseket takarja. Így az emberi magatartás állapot-határozói azokat a lényeges magatartás-jegyeket jelenti, melyek a különböző állapotokban, állapotváltozásokban – a relativisztikus kauzalitás és a valószínűségi kapcsolatok keretein belül – jelentős szerepet kapnak. A magatartásformák pedig azok a magatartásbeli megjelenésmódok, melyekben a különböző állapotváltozások formát öltenek.

Természetesen az emberi magatartásnak, magatartásváltozásoknak és magatartási-formáknak feltételrendszerét kutatnunk kell. Ezt a feltételrendszert a tudatos szabad személyiségben és a tudatos szabad közösségben jelölhetjük meg. – A cél- és eszközrendszert viszont az emberi magatartás normatíva-rendszere foglalja össze. Ez – általános Etikánk alapvető szempontjai következtében – nem az ember viselkedésmódjára vonatkozó tételes és konkrét normák összefüggő rendszerét tartalmazza, hanem a fejlődésben való bennállást és részvételt, valamint az erkölcsi továbbfejlődési valószínűséget, mint az emberi magatartás norma-rendszerének aktualizált formáját.

Első hallásra talán furcsán hat az emberi magatartás feltétel- és normarendszerének ilyen formában történő megfogalmazása. De általános Etikánkat az energetikai axiómarendszer alapján kívánjuk kifejleszteni, ezért az alapvető összefüggések mélyéig kívánunk hatolni, s nem elégedhetünk meg csipán konkrét erkölcsi problémák vizsgálatával.

3. 3. 1. Az emberi magatartás megközelítése és megfogalmazása.

Mivel az emberi magatartás egyfajta jól meghatározható viselkedésmódot takar, mely viselkedésmódban szerepet kapnak az energetikai axiómák hatásai, valamint tudat-erkölcsi állapot-határozók és képességek, ezért szükségesnek tartjuk a többirányú megközelítést, és származtatást. Csak ezen az úton juthatunk el az emberi magatartás megfogalmazásához a megismerés rendszerelméleti absztrakciós szintjén.

Az emberi megismerés többirányú megközelítése.

Megközelítésünkben az energetikai, információs, kibernetikai és erkölcsi megközelítést alkalmazzuk, minthogy a magatartás feltételezi energiaszintek létét, információs- és kibernetikai-folyamatok működését, továbbá az erkölcsi jóra vonatkozó ismeretet, törekvést, s mindezeknek a meggyőződésben és választásban való tükröződését.

– Mindenek előtt szükséges, hogy a biológiai szubsztrátum alkalmas állapotban legyen, mert teljes értékű emberi magatartás hordozására csak a „beszámíthatóság” állapotában levő biológikummal rendelkező ember képes. Tehát az emberi magatartás megközelítése során meg kell állapítanunk, mint elengedhetetlen szükségességet, a biológiai szubsztrátum energetikai, információs és kibernetikai épségét, működőképességét, valamint – mindezek révén – a tudati-erkölcsi struktúra részére a hordozóképességet.

– Energetikai szempontból – a biológiai szubsztrátum energetikai ellátottságán túl – az emberben, mint tudati létstruktúrában, ható pszichikai energiákra kell hivatkoznom. Pszichikai energiahatás nélkül, a leghatékonyabb pszichikai energiafelhasználásra való törekvés hiányában – melyek következménye a pszichikai entrópia hatás kisebb-nagyobb mértékű érvényesülése – lehetetlen emberi magatartásformát kialakítani. Emberi magatartásról és magatartásban történő fejlődésről, a fejlődési valószínűség növekedéséről csak a leghatékonyabb pszichikai szabadenergia-felhasználás mellett lehetséges beszélnünk. Csak ez képes biztosítani energetikailag a magatartásban is a dinamizmus kifejlődését, a képességek kiteljesedését a lehetséges energia küszöbszintig, az önfelülmúlás – küszöbszint-túllépésének – lehetőségét és valószínűségét nem is említve. – Az emberi magatartás tehát – a tudatelőtti magasan meghaladó, annak energetikai küszöbszintjét jelentősen túllépő – tudati szabadenergiahatást igényel.

– Információelméleti szempontból az emberi magatartás mindazokra a tapasztalati, logikai és rendszerelméleti információs-folyamatokra épül, melyek a tudati létstruktúra információs szintjének növekedését, a lehető legmagasabb információs-küszöbszintig való emelkedését eredményezik. – Létezik tehát a tudati létstruktúrák számára olyan információs-hatás, mely hatékonyságával az emberi magatartást, a magatartásbeli fejlődést megalapozza. Ez az információs-hatás jelentkezhet kölcsönhatás vagy együttthatás formájában, (pl. közösségi-struktúrák információs-hatása), lényeges az, hogy – összhangban az energetikai-hatással – az emberi magatartást és annak fejlődését szolgálja.

– Kibernetikai szempontból az emberi magatartás mindazokra az irányítás-mechanizmusbeli (szabályozási és vezérlési), önkontroll- és önfejlesztésbeli folyamatokra és a létstruktúra belső lényegével összefüggő hierarchiára épül, melyek a tudati létstruktúra kibernetikai-szintjének növekedését, a lehető legmagasabb küszöbszintig történő emelkedését eredményezi. – Létezik tehát a tudati létstruktúrák számára olyan kibernetikai-hatás, mely az emberi magatartást, a magatartásbeli fejlődést megalapozza. Ez a kibernetikai-hatás elsősorban pozitív-visszacsatolás formájában jelentkezik, ez pedig, mint kölcsönhatás és más kibernetikai struktúrákkal való együttthatás – összhangban az energetikai- és információs-hatásokkal – az emberi magatartást és magatartásbeli fejlődést szolgálja.

– Erkölcsi szempontból az emberi magatartás azon a viselkedésmódon épül fel, mely tartalmazza az erkölcsi jó ismeretét, arról való mély erkölcsi meggyőződést, s mindezeknek a gondolkodás- és cselekvésmódban való megnyilvánulását. – Ez a tudati létstruktúrákban olyan erkölcsi-hatást eredményez, mely az emberi magatartást, a magatartásbeli fejlődést erkölcsileg megalapozza. Ez az erkölcsi-hatás – kölcsönhatás és együttthatás formájában – áthatja a tudati létstruktúra energetikai, információs és kibernetikai strukturáltságát, ezzel előmozdítva azt, hogy ezekben az energetikai-, információs- és kibernetikai-hatásokban az erkölcsi jó (közjó) érvényesülhessen, s mindezek komplex együttthatása az emberi magatartás és magatartásbeli fejlődést szolgálja.

Fenti megközelítési mód valójában megegyezik az emberi magatartás és magatartásbeli fejlődés ontológiai megközelítésével, minthogy a tudati létstruktúra alapstrukturáltságából indul ki. Azonban a megközelítésen túl – fenti gondolatmenetünkkel – eljutottunk az emberi magatartás energetikai, információelméleti, kibernetikai és erkölcsi megalapozásához is.

Az emberi magatartás származtatása.

Előző megközelítésünk és megalapozásunk révén már nem okozhat különösebb nehézséget az emberi magatartás származtatása. – A származtatást illetőleg ugyancsak ontológiai műveletet: a leképezést kívánjuk igénybe venni a következők szerint.

– Energetikai vonatkozásban az emberi magatartás – a biológiai szubsztrátum energetikai alapján túlmenően – bizonyos jól-körvonalazható pszichikai-energiaszintet igényel, alsó és felső küszöbszintekkel, melyhez a szükséges és elégséges energiát a tudati létstruktúra pszichikai szabadenergia tartalma szolgáltatja. A magatartásbeli fejlődés energetikai alapja ugyancsak a tudati létstruktúra energetikai alapjából származtatható, mégpedig a leghatékonyabb pszichikai szabadenergia felhasználása révén. Ez az elv biztosít lehetőséget és valószínűséget arra, hogy a magatartásbeli felső küszöbszint fokozatos eléréséhez a hatékony szabadenergia tartalom rendelkezésre álljon.

Információelméleti és kibernetikai vonatkozásban ugyancsak a tudati létstruktúrából indulunk ki: annak információs-és kibernetikai-hatása révén származtatható az emberi magatartás, az emberi magatartásnak információs és kibernetikai tartalma. A tudati létstruktúra információs-és kibernetikai-folyamatai ugyanis olyan nyitott-rendszert képviselnek, melyben a felső küszöbszint minden határon túl megközelíthető. – (Sőt, bizonyos – transzcendens – feltételek mellett a felső küszöbszint átlépési valószínűsége fennállhat.) – Ezek az információs- és kibernetikai-folyamatok leképezhetők az emberi magatartásba, mint a tudati létstruktúra külső és belső viselkedésmódjába. E leképezés eredményeként adott az emberi magatartás információs- és kibernetikai-küszöbszintje, valamint a magatartásbeli fejlődés, mint annak a küszöbszintnek elérési és átlépési lehetősége és valószínűsége. Mindehhez a hatékonyságában állandóan fokozódó információs- és kibernetikai-hatás, továbbá az információ- és kibernetikai-tartalomnak leghatékonyabb felhasználása szükséges.

– Erkölcsi származtatás vonatkozásában az erkölcsi és erkölcsi-fejlődésbeli paraméterekre kell hivatkoznunk (3. 2. 2.). Az erkölcsi-energiahatás, az erkölcsi-információhatás, az erkölcsi-kibernetikaihatás, mint erkölcsi természettörvények, feltételezik azokat az erkölcsi energetikai, információs és kibernetikai képességeket, melyek a kiteljesedésre irányulnak. Egyúttal ezek az erkölcsi-paraméterek képezik az emberi magatartás és magatartásbeli fejlődés erkölcsi állapothatározóit. – Az erkölcsi energetikai-alapokban maga az erkölcsi jó, az erkölcsi információs-alapokban az erkölcsi jó ismerete és arról való mély meggyőződés, az erkölcsi kibernetikai-alapokban pedig az erkölcsi jó megvalósítására való törekvés jelenik meg. Tehát mindaz, amit az erkölcsi magatartás takar, továbbá az erkölcsi magatartásbeli fejlődés az energetikai, információs és kibernetikai erkölcsi törvényszerűségek hatásának működéséből, ennek a működésnek fokozásából képezhető le az erkölcsi struktúrába.

Valójában az emberi magatartás és magatartásbeli fejlődés ilyen irányú származtatása egyértelmű az emberi magatartás ontológiai származtatásával, amikor is a tudati létstruktúra energetikai, információs és kibernetikai strukturáltságát képezzük le az ember erkölcsi struktúrájába. Az emberi magatartás és magatartásbeli fejlődés ugyanis elsődlegesen erkölcsi állapothatározókkal bír, azonban ezeknek – az erkölcsi alapokon kívül – megvannak az energetikai, információelméleti és kibernetikai alapjai, melyek a tudati létstruktúra alapstrukturáltságában és azok hatásában gyökereznek.

Az emberi magatartás és magatartásbeli fejlődés megfogalmazása.

A megközelítés, alapozás és származtatás után megfogalmazásunkban a következő sorrendet követjük:

Megállapítjuk az emberi magatartás jegyeit;

Meghatározzuk azokat a jegyeket, melyek a magatartásbeli fejlődés sajátjai;

Megfogalmazzuk az emberi magatartást és a magatartásbeli fejlődést.

– Az emberi magatartás jegyeit vizsgálva, azok között három alapvető és lényeges csoportot különböztethetünk meg.

= A tudati jegyeket illetőleg csupán hivatkoznunk kell a tudati létstruktúra pszichikai energiáira, energiaszintjeire, egyszersmind a tudat információs és kibernetikai tartalmára. Mindezek a tudati létstruktúra lényegéhez tartoznak, érvényes rájuk az energetikai axiómarendszer, rajtuk keresztül hatnak az információelméleti és kibernetikai természettörvények. A tudati jegyek összessége hozza össze azt a tudati lét tartalmat, amely valamennyi tudati létstruktúra sajátja, bár mindegyik struktúrában más és más módon valósul meg. Ez a tudati lét tartalom és annak rendezettsége határozza meg a tudati létező helyét a tudat alsó- és felsőküszöbszintje között.

= A törekvései jegyek viszonylatában elég a tudatba épült kibernetikai struktúra döntéselőkészítési és döntési folyamatára, valamint az azon felépülő választás képességére, a választás állapotváltozást létrehozó lehetőségére és valószínűségére hivatkoznunk. Mindezek a tudati létstruktúra lényegéhez tartoznak, érvényes rájuk az energetikai axiómarendszer, az információelméleti és kibernetikai természettörvények hatálya alatt állnak azzal a többlettel, hogy a végrehajtás kibernetikai-folyamatában nyerik el végleges formájukat. – A törekvései jegyek összessége hozza létre azt a többletet a tudati létstruktúrában, mely az aktualizálódó: a munkában, erőfeszítésben és küzdelemben megnyilatkozó létstruktúrák sajátja. Ez a tudati-törekvései lét tartalom és annak rendezettsége határozza meg a tudati létező helyét a törekvési-szinten.

= Az erkölcsi jegyeknek csak megközelítőleg felsorolását adhatjuk: az erkölcsi jó (közjó) ismerete, arról való mély meggyőződés, erkölcsihatás – energetikai, információs és kibernetikai erkölcsihatás – az erkölcsi jó megvalósítására és az erkölcsi törekvés megindítására, a választás, mint erkölcsi-aktus, stb. – Ezek összessége hozza létre a tudati létstruktúrán belül az erkölcsi strukturáltságot, a tudatos törekvés erkölcsi tartalmát, és ez határozza meg a tudati létstruktúra helyét az erkölcsi struktúraszinten belül.

– Az erkölcsi magatartásbeli fejlődés jegyeit vizsgálva ugyancsak három alapvető és lényeges csoportot különböztethetünk meg.

= A létbeli dinamizmus kifejlesztésének keretén belül azokat a tudati-törekvései-erkölcsi jegyeket foglalhatjuk össze, melyek a tudati létstruktúra belső lét tartalmának növekedését és fokozatos rendeződését eredményezik.

= A képességiteljesítés természettörvényének működésén belül azok a hatások érvényesülnek, melyek a tudati-törekvései-erkölcsi vonatkozásban segítik a tudati létstruktúrát az elérhető legmagasabb pszichikai-erkölcsi küszöbszint felé.

= Az önfelülmúlás – sok szempontból paradox – törvényszerűségének hatása azokat a tudati-törekvései-erkölcsi lehetőségeket tartja számon, és kívánja aktivizálni, melyek a leghatékonyabb szabadenergia-, információs-, kibernetikai-, valamint erkölcsi-tartalom felhasználásával a lehető legmagasabb küszöbszint elérésének és átlépésének valószínűségét növelik a tudati létstruktúrában.

Az emberi magatartás tudati-törekvési-erkölcsi jegyeinek ilyen jellegű összessége és hatékony felhasználása növeli a tudati létstruktúrában a magatartásbeli fejlődés lehetőségét és valószínűségét.

– Mindezek után fogalmazzuk meg az emberi magatartást és a magatartásbeli fejlődést.

Emberi magatartás: Mindazoknak a tudati-törekvési-erkölcsi jegyeknek az összessége, melyek alkalmassá teszik az embert, mint tudati létstruktúrát, arra, hogy léttartalmának és struktúra-szintjének megfelelően, rendezett formában kifejezze önmagát, valamint az erkölcsi jóról (közjóról) önmaga és környezete vonatkozásában vallott meggyőződését viselkedés és cselekvésmódjában kifejezésre juttassa.

Erkölcsi magatartásbeli fejlődés: Mindazon tudati-törekvési-erkölcsi hatásoknak összessége, melyek révén, és a leghatékonyabb szabadenergia-, információs-, kibernetikai- és erkölcsi-tartalom felhasználásának segítségével, az emberi magatartást tekintve – a dinamikus kifejlődés, a képességiteljesítés és az önfelülmúlás útján – a továbbfejlődés lehetőségében és valószínűségében emelkedjék.

Az előzőekben előterjesztett megközelítés és megalapozás, származtatás és megfogalmazás révén – úgy vélem – nemcsak az emberi magatartás kérdésében jutottunk újabb szempontokhoz és megállapításokhoz, hanem a tudati létstruktúrán belül további alapvető összefüggéseket tártunk fel. Illetve: implicite meglevő összefüggéseket tettünk explicit módon nyilvánvalóvá. Ezek az összefüggések a tudati-, törekvési- és erkölcsi-szintek között állnak fenn – úgy tűnik, hogy kölcsönösen egyértelmű formában – s az emberi magatartásban és magatartásbeli fejlődésben jutnak kifejezésre.

3. 3. 2. Az emberi magatartás állapothatározói.

Az emberi magatartás és magatartásbeli fejlődés fogalmi-jegyeiről tudati-törekvési-erkölcsi vonatkozásban – futólag és a teljesség igénye nélkül – említést tettünk már.

Az emberi magatartás azonban első sorban állapotot jelent, állapothatározókkal és azoknak – megfelelően beállított – paramétereivel, éppen ezért már a megfogalmazásnál is erre az állapot-jellegre helyeztük a hangsúlyt. További vizsgálódásaink célja az, hogy az emberi magatartásnak, mint állapotnak, a leglényegesebb állapothatározóit fogalmazzuk meg. Mégpedig olyan formában, mely az emberi lét legbelső lényegét, magát az ember-voltot ragadja meg. Ilyen feltétel mellett az emberi magatartás legfontosabb állapothatározóiként az emberi létet, az emberi sorsot, az emberi felelősséget és az emberi küldetést kell meghatároznunk. – Módszerünk továbbra is a struktúraelemzés, vagyis: a létstruktúrában és annak alapvető strukturáltságában meglevő képességek, lehetőségek és valószínűségek megragadása, kifejtése és megfogalmazása.

Az emberi lét, mint az emberi magatartás állapothatározója.

A lét, mint a kölcsönhatásban való résztvevő-képesség megléte, nemcsak alapfeltétele és alaphatározója a létstruktúrának, hanem állapotának alapvető állapothatározója is. Így van ez már a prébiológiai rendszereknél, valamint a prébiológiai rendszerekből felépülő biológiai struktúráknál. Ez utóbbiak alapállapota: az élet, mint a rendszernek önmagára történő speciális visszaható-képesség állapota. Mindkét struktúraszint létstruktúráinál maga a lét – prébiológiai, vagy biológiai lét – határozza meg a létstruktúrák alapállapotát és a bennük –

kölcsönhatások révén – létrejövő állapotváltozásokat. – A tudati struktúraszint létstruktúrájánál, köztük is elsősorban az embernél, hasonló – analóg – a helyzet. Ezt kíséreljük meg a következők során részleteiben kifejteni.

Az embert, mint tudati létstruktúrát, teljes egészében meghatározza – kiindulási állapotát tekintve – a tudati lét, valamint a tudati létbe ágyazott alapstrukturáltsága: az energetikai-, információs-, kibernetikai- és erkölcsi-struktúra, a tudati léttől áthatva, és a lét mélyéig hatóan. Ez a tudati lét határozza meg alapvetően az ember állapotát, állapotváltozásait, ezért joggal nevezhetjük a tudati létet, magát az emberi magatartás legalapvetőbb állapot-határozójának. – Paramétereit a következőkben állapíthatjuk meg.

– Pszichikai energiaszint és energiatartalom, melynek mennyisége, minősége és rendezettsége alapvetően befolyásolja az emberi magatartást. Nem hagyható azonban figyelmen kívül a pszichikai entrópia tartalom, mely az emberi magatartás állapotvalószínűségének és rendezetlenségének forrása. – Alapparamétereink beállítását illetően mindig az a mérvadó, hogy a magatartásbeli fejlődés irányába mutat-e. Jelen esetben, tehát az energetikai paraméterek vonatkozásában, a szabadenergia- és entrópia tartalom viszonya a döntő: helyes paraméter beállítás esetében az állapotváltozások során a szabadenergia tartalom jobban nő, mint az entrópia tartalom. Ez lesz az energetikai biztosítéka annak, hogy a tudati lét, mint állapothatározó, első paraméterében a magatartásbeli fejlődési valószínűség növekedésének irányába hasson.

– Információs-szint és információtartalom, melynek mennyisége, minősége és rendezettsége alapvetően befolyásolja az emberi magatartást. Itt sem hagyható figyelmen kívül az információs entrópia tartalom, mely az emberi magatartásban az informatív-állapotvalószínűség és rendezetlenség forrása. – Információelméleti paraméterek vonatkozásában az információ-tartalom és az információs entrópia tartalom viszonya a döntő: helyes paraméter-beállítás esetében – a magatartásbeli állapotváltozások során – az információtartalom jobban nő, mint az információs entrópia tartalom (félreinformáltság, rendezetlen és értelmezhetetlen információtartalom). – Ez lesz az információelméleti biztosíték arra nézve, hogy a tudati lét, mint állapothatározó, második paraméterében az ember magatartásbeli fejlődési valószínűségének irányába hat.

– Kibernetikai-szint és kibernetikai-tartalom, melynek mennyisége, minősége és rendezettsége, kibernetikai folyamatainak hatékonysága alapvetően befolyásolja az emberi magatartást. A kibernetikai-paraméternél sem hagyható figyelmen kívül az entrópia tartalom, mely az emberi magatartásban a szabályozás- és irányításmechanizmusbeli hierarchikus állapotvalószínűség és a rendezetlenség forrása. (Az állapotvalószínűség – mint már többször megjegyeztük – azt jelenti, hogy a létstruktúra belső rendezetlensége miatt a kölcsönhatások kimenetelének mennyisége növekszik, mindez az entrópia tartalom következménye.) – A kibernetikai-paraméterek vonatkozásában a kibernetikai tartalom, valamint a szabályozás- és irányításmechanizmusbeli hierarchikus entrópia tartalom viszonya a döntő: helyes paraméter-beállítás esetén – a magatartásbeli állapotváltozások során – a kibernetikai folyamatokban jobban nő a hatékony kibernetikai-tartalom az entrópia tartalomnál. Ez lesz a kibernetikai biztosítéka annak, hogy a tudati lét, mint állapothatározó, harmadik paraméterében – a kibernetikai-szint és kibernetikai-tartalom révén – az emberi magatartásbeli fejlődés és fejlődési valószínűség irányába hasson.

– Erkölcsi-szint és erkölcsi-tartalom, mint a legmélyebb létbeli strukturáltság, állapothatározóként való megjelenése, melynek minősége és rendezettsége – paraméter-jelleggel – alapvetően befolyásolja az emberi magatartást. Az erkölcsi-szint és tartalom nemcsak magára

a tudati létre hat, hanem annak energetikai, információs és kibernetikai strukturáltságára, így komplex paraméter-jelleget ölt. Itt sem lehet figyelmen kívül hagyni az erkölcsi entrópia tartalmát, különösen nem komplex paraméter-volta miatt, amennyiben az erkölcsi entrópia tartalom és annak növekedése az egész létstruktúrájának és alapstrukturáltságának, ezen keresztül az emberi magatartás állapotvalószínűségének és rendezetlenségének forrása. – Erkölcsi-paraméterek vonatkozásában az erkölcsiség és az entrópia tartalom viszonya a döntő: helyes paraméter-beállítás esetén – a magatartásbeli állapotváltozások során – az erkölcsiség jobban nő, mint az erkölcsi entrópia tartalom. Ez lesz erkölcsi biztosíték arra nézve, hogy a tudati lét, mint állapothatározó, negyedik paraméterét tekintve az ember magatartásbeli fejlődési valószínűsége irányába hat.

Az emberi lét – léthatározmány-jellegén túl – joggal nevezhető az emberi magatartás és magatartásbeli fejlődés tekintetében alapvető állapothatározónak; energetikai, információs, kibernetikai és erkölcsi strukturáltsága pedig ezen állapothatározó paramétereinek. Röviden azt mondhatjuk: ember-létünk, ember-voltunk elsődlegesen határozza meg emberi magatartásunkat.

Az emberi sors, mint emberi magatartásunk állapothatározója.

Az emberi sors számunkra nem „vak-sorsot”, még kevésbé „vak-véletlent” jelent, de ugyanígy nem beszélhetünk az emberi sors címén szigorú determinizmusról, „eleve-elrendelésről” sem. Az emberi sors azokat a meghatározó körülményeket jelenti, melyek – a relativisztikus kauzalitás és a valószínűségek keretén belül – ember-voltunk kifejlődését és megvalósulását, mindezen keresztül emberi magatartásunkat és magatartásbeli fejlődésünket határozza meg. Az így értelmezett emberi sors joggal nevezhető az emberi magatartás állapothatározójának, mert mozgásállapotaiban és állapotváltozásaiban – másodlagos értelemben – meghatározó jelleggel bír. Paramétereit a következőkben kíséreljük megfogalmazni.

(Megjegyzés: Nem kívánok elkalandozni a tudományos fantasztikum világába, s az értelmes életnek a földtől való eltérő lehetőségeivel foglalkozni. – Tehát csak a földi viszonyok között kisarjadt emberi lét és ember-voltunk állapothatározóit keressük a továbbiak folyamán is. – Nem vehetjük azonban tekintetbe az emberi sorsot illetőleg azokat a fizikai körülményeket sem, – pl. éghajlat és egyéb fizikai körülmények, – melyek bizonyos, u. n. „faji-adottságokat” határoznak meg. A földön ma élő emberiség ugyanis – még ha eredetileg több-többől sarjadt volna is ki – a filetizáció során, a filumok összehajlása és centralizációja következtében, egységes képességekkel rendelkezővé vált. Tehát a „homo sapiens”-nek teljesen egységes vonásait viseli magán, még akkor is, ha olyan lényegtelen dolgokban, mint pl. a bőr színe, a szem állása, stb. eltérés mutatkozik.)

Az emberi sorson – mint állapothatározón – belül több jelentős meghatározó körülményt kell figyelembe vennünk, előre megállapítva azt, hogy ezek a meghatározó körülmények – paramétereik beállítása révén – mind jó, mind rossz irányban befolyásolhatják az emberi sorsot, s ezen keresztül az emberi magatartást. Ezek a pozitív és negatív hatások valamennyien kibernetikai visszacsatolás formájában jelentkeznek, így válhat valóságos állapothatározóvá az emberi sors.

– A biológiai tényezőket és előfeltételeket kell először is meghatározó körülményként figyelembe venni, ezek közül is elsősorban az átöröklést. – Az átöröklés olyan tényező az egyén léte és életének folyamatai viszonylatában, mely bizonyos – hangsúlyozottan: bizonyos – hajlamait, képességeit, azok kibontakozását, s egyáltalán az emberi magatartást döntően befolyásolja. Természetesen nem lehet mindent – jót és rosszat – az átöröklés számlájára írni,

mert – mint a közmondás tartja – „minden ember a maga sorsának kovácsa”. Sok múlik a biológiai szubsztrátumon, az abban hozott örökségen, de még több az ember értelmén, tudásán, törekvésén, s – nem utolsó sorban – magatartásának erkölcsi tartalmán.

(Megjegyzés: Ösztöneletünk valójában annyira megromlott, a természettől és a természetes környezettől annyira elszakadtunk, hogy nem hagyatkozhatunk olyan bátran – és főleg kontroll-nélkül – ösztöneinkre, mint a mindinkább kipusztuló természeti-népek.)

Az átöröklés tényezőit lehet fejleszteni, szocializálni, vagy visszafejleszteni, attól függően, hogy objektív értelemben jó, vagy rossz, káros ez az örökség. De a szerzett tulajdonságok lényegesen döntőbbek az emberi sors alakítása viszonylatában, mind az egyén, mind a társadalom szempontjából. Első sorban ezért terheli az embert nagyobb felelősség. –

(Megjegyzés: Nem hagyhatjuk azonban szó nélkül az emberiség – folyamatban levő és megfigyelhető – biológiai elfajulását, illetve az utolsó évtizedek – az utolsó félévszázad? – ez irányban történő tendenciáját. Itt első sorban a kemizálás – a mérhetetlen gyógyszer- és óvszer-fogyasztás, növény-védőszerek túlzott használata, a nikotin-, az alkohol-, a kábítószer-élvezet – beláthatatlan hatásbeli következményeire gondolunk elsősorban, de beszélhetnénk az izotópos biológiai kutatásokról, a sugár-kezelésekről és sugár-ártalmakról, melyek hatása már most is megmutatkozik, talán nem is csak nyomokban. Gondoljunk csak a Contergan-bébikre, az állandóan növekvő számú koraszülésekre, a fejlődési rendellenességekre, vagy a még inkább elterjedő kettős és többes ikerszülésekre. Teljes valóságában azonban az elkövetkező generációkat fogják sújtani a biológiai degenerációk.)

– A pszichikai tényezők és előfeltételek részben az átöröklésre vezethetők vissza. A tudati lét hordozója ugyanis a biológiai szubsztrátum, így a pszichikai adottságok egy része az átöröklés által meghatározott biológikumhoz kötött. – Lényegesen nagyobb jelentőséggel bírnak azonban azok a pszichikai hatások, melyek az embert tudati-törekvési élete és fejlődése során érik. Megfelelő pszichikai környezet és környezeti hatások, a tudati-törekvési életnek szabályozott energetikai, információs és kibernetikai folyamatai, valamint az erkölcsiségtől áthatott tudati-törekvési élet döntően befolyásolja és meghatározza az emberi magatartásnak azt az állapotathatározóját, melyet emberi sorsnak nevezünk. – Azonban ellenkező előjellel is érvényesülhetnek pszichikai hatások, – nem-egyszer az egyén hibáján kívül, – melyek negatív-visszacsatolás formájában jelentkeznek. Az olyan jellegű pszichikai sérülések, mint sokk- és stressz-állapot, stb., továbbá a nevelési ártalmak ugyancsak döntő befolyást gyakorolhatnak az egyén tudati-törekvési-, sőt erkölcsi-életére. – Ezek alapján a pszichikai tényezőket és előfeltételeket az emberi-sors meghatározóiként kell megfogalmaznunk, és figyelembe vennünk, mely emberi-sors – pszichikai oldalról is – joggal nevezhető az emberi magatartás állapotathatározójának.

(Megjegyzés: Nem hagyhatjuk szó nélkül modern korunk pszichikai ártalmait és azt a sok – pszichikai vonatkozású – idegzeti sérülést, melyek hamarosan a modern ember jellemzőivé válnak. Ugyanakkor, különböző okok és hatások következtében, a ma embere hajlamos arra, hogy elveszítse pszichikai-tartását, önkontrollját, és természetesnek is tartsa ezt az állapotot. Milyenek lesznek ilyen körülmények között pszichikailag az új és a majd eljövendő generációk?! – Hogyan hat vissza ez a megviselt és sérült pszichikum a jövőbeni emberi generációk biológiai adottságaira és erkölcsiségére?! – Mit kell, és egyáltalán: mit lehet itt tenni?...)

– A technikai és civilizációs tényezőket sem szabad figyelmen kívül hagynunk az emberi-sors alakulásánál. Az tény, hogy mindig civilizáltabbá és a technikai kultúrában mindig magasabb rendűvé válik az emberiség. De hogy tudásban, értelemben, átfogó szemléletben magasabb rendű lenne, az már kétséges! – Továbbá kétséges az is, hogy alkalmas és felkészült-e az emberiség biológiai-pszichikai-erkölcsi szempontból a mostani és a kialakulóban lévő technikai-civilizációs szint befogadására. A váratlanul és felkészületlenül bekövetkezett

ugrásszerű technikai fejlődés károsan befolyásoló hatása felmérhető az emberiség történetében, különös tekintettel az utolsó félévszázad fejlődésben elmaradt népeinek sorsára. – A civilizációs ártalmak hatása már megmutatkozik: a civilizáció ugyan több kényelmet és könnyebb életet ad, de elveszi a magasabb célt, a munka örömet, a kutatás boldogságát és végső soron erősen korlátozza az emberi szabadságot. (A fejlődésben elmaradt népek számára pedig eddig jórészt csak modern fegyvereket szolgáltatott a véres törzsi konfliktusok kiélezéséhez, és leszámolásához.) – A gépi-kultúra fejleszti a technikai-képességeket, de – kellő önfegyelem hiányában – lerövidíti az életet. (Soha ennyi fiatal-halálozás nem volt, mint ma.) Így az u. n. „sors-szerűség” legjobban a technikai és civilizációs tényezőknél dominál.

– A szociológiai tényezők nem csupán környezeti hatásokként érintik és befolyásolják az emberi sorsot, hanem jelentős belső alakító energetikai, információs és kibernetikai hatások formájában, pozitív és negatív irányban egyaránt. A társadalmi fejlődés, helyes objektíválódás és intézményesülés az egyént is bevonja hatáskörébe, részesévé teszi a szocializációnak, így a társadalmassulás az emberi sorsnak jelentős tényezőjévé és előfeltételévé válik. – Ugyanakkor a társadalmi problémák és válságok, a felbomlás tünetei nem maradnak hatástalanok az emberi sors vonatkozásában. A tulajdonviszonyok mély nyomokat hagynak az ember belső világában, a társadalmi betegségek, összeütközések (pl. háborúk), belső ellentmondások pedig az emberi sorsot olyan mélyen érintik, hogy hatása alól – szinte kivétel nélkül – senki sem vonhatja ki magát. – Így szociológiai tényezők tekintetében is jogosan állapíthatjuk meg, hogy az emberi sorsnak magatartást-meghatározó állapothatározója.

– A világnézeti tényezők döntő jellege tagadhatatlan az emberi sors alakulása vonatkozásában. Ezek válnak – az erkölcsi tényezőkkel együtt – az emberi sors tudatos alakításának legjelentősebb eszközeivé. Nem mintha a világnézeti és erkölcsi tényezők képesek lennének eliminálni az emberi sorsot befolyásoló és alakító egyéb objektív tényezőket, hanem az u. n. „sors-szerűségnek” véletlenszerű, vagy determinisztikus jellegén való felülemelkedésre teszik képessé az embert. Ezeken a tényezőkön keresztül válik az emberi sors legjelentősebb mértékben állapothatározóvá. Az emberi magatartásra ugyanis a világnézeti és erkölcsi tényezők olyan befolyást gyakorolhatnak, melynek révén az ember képessé válik felülemelkedni, sőt szembefordulni az átöröklés, a pszichikum, a szocializáció „szükségyszerűségeivel”. – Természetesen mindennek megvannak az energetikai, információs, kibernetikai és erkölcsi feltételei. – Nem szabad azonban figyelmen kívül hagyni azt, hogy a világnézeti és erkölcsi tényezők elfajult állapotai – (energetikai, információs, kibernetikai, erkölcsi elfajulások) – negatív-visszacsatolás formájában képesek visszahatni az emberi magatartásra. – Így pl. világnézeti türelmetlenség, erkölcsi szabadosság, stb. az emberi sorsot, mint állapothatározót, olyan mértékben befolyásolják az immoralitás irányába, hogy az embert magában a létben degradálni képesek.

Az objektív módon megfogalmazott és értelmezett emberi sors az emberi magatartásnak tényleges és lényeges állapothatározója. Az emberi sors reális biológiai, pszichikai, társadalmi és világnézeti alappal bír, erkölcsisége – a létbe épült erkölcsi struktúra folytán – nélkülözhetetlen. Magát az emberi sorsot, annak objektív tényezőit megváltoztatni ugyan nem képes az ember, de – erkölcsisége révén – befolyásolni, és azon felülemelkedni lehetőséggel bír. – Az emberi sors és ezt a sorsot alakító tényezők ismerete és megfogalmazása folytán az ember magatartásának egyik legjelentősebb állapothatározóját képes megragadni és meghatározni, egyben megismerheti azok formálásának, befolyásolásának, kiteljesítésének lehetőségét és szükségességét is.

Az emberi felelősség, mint emberi magatartásunk állapotathatározója.

A felelősség önmagában véve erkölcsi kategória, jelenti azt az – erkölcsileg alátámasztott – tudati-törekvési állapotot, melynek értelmében az ember – többé-kevésbé – tisztában van szavainak, cselekedeteinek, mulasztásainak, másokhoz – környezetéhez – fűződő kapcsolatainak, tehát emberi magatartásának következményeivel, és ezeket a következményeket – általában – tudatosan vállalja is. – A felelősség kifejlődésének hármas lépcsőfoka adott.

Először: Felelősségérzet, mely az emberi magatartás következményeit illetően csupán „ösztönös elirányulást” jelent.

Másodszor: Felelősségtudat, mely már tudati állásfoglalást jelent a helyes erkölcsi magatartást illetően a következmények vonatkozásában.

Harmadszor: Felelősségvállalás, mely a tudat biztos állásfoglalásán nyugvó helyes törekvési folyamatot jelenti a szabad választás irányában, az erkölcsi tartalomnak megfelelően.

Ez utóbbi az emberi magatartásnak valódi állapotathatározója, mely jelenlegi vizsgálatunk tárgyát képezi.

Mindennek ellentéte: a felelőtlenység, mely egyrészt a tudati-törekvési állásfoglalás hiányát jelenti, másrészt a felelősségvállalás hiányát az erkölcsi tartalom alacsony szintje miatt, vagy egyenesen pszichikai-törekvési degeneráció következtében.

A felelősség megjelenési formái, mint az emberi magatartás állapotathatározójának paraméterei, felölelik a teljes emberi valóságot, az emberi lét teljes strukturáltságának megfelelően.

– Ontológiai felelősség: Jelenti a felelősségvállalást az emberi-létért energetikai, információs és kibernetikai értelemben. – Energetikai vonatkozásban jelenti a felelősséget a létbe ágyazott energetikai folyamatokért, a szabadenergia tartalomért és annak munka formájában történő hatékony felhasználásáért, az entrópia tartalom viszonylagos csökkentéséért, s a fejlődési valószínűség energetikai feltételeinek biztosításáért. – Információelméleti viszonylatban jelenti a felelősséget a létbe ágyazott információs folyamatokért, a helyes és rendezett információtartalomért és információs-hatásokért, a fejlődési valószínűség növekedésének információelméleti feltételeiért, illetve ezeknek a feltételeknek biztosításáért. – Kibernetikai értelemben az emberi élet kibernetikai folyamataiért, a fejlődési valószínűséget biztosító pozitív-visszacsatolásokért, valamint a negatív-visszacsatolások – lehetőség szerinti legteljesebb – kiküszöböléséért.

– Biológiai felelősség: Jelenti a biológiai szubsztrátumáért és állapotathatározóiért, azok rendeződéséért és fejlődéséért, a tudati-törekvési élet feltételrendszeréért – (így: az ösztönélet, pszichikai és törekvési paraméterek, stb.) – való felelősséget, ugyanakkor a biológiai degenerációk és azok lehetőségének kiküszöbölésére irányuló kötelezettséget.

– Pszichikai felelősség: Jelenti a tudati életért való felelősséget. Elsődlegesen a megismerés vonatkozásában a tapasztalati, logikai és rendszerelméleti absztrakciós-szintek rendezettségéért és az azokon végzett helyes műveletekért való felelősség-tudatot. – Nem kevésbé a döntés-előkészítés és ahhoz történő alternatíva-keresés információs-folyamatokért való felelősségvállalást. – Pszichikai értelemben a felelősség-tudathoz és felelősségvállaláshoz szorosan hozzátartozik a pszichikai szabadenergiahatás és leghatékonyabb pszichikai energiafelhasználás erőteljes szorgalmazása, továbbá a pszichikai entrópia hatás lehetőség szerinti eliminálásával az entrópia tartalom csökkentése, ennek révén a pszichikai degenerációk kizárása.

– Egyéni és társadalmi felelősség: Jelenti a törekvési életért való felelősséget individuális és szociális vonatkozásban egyaránt. Ez a felelősségteljes egyéni és társadalmi döntésekben, a döntések egyéni és társadalmi szintű végrehajtásában valósul meg. – Valójában itt az egyéni és társadalmi választásnak, valamint a választott alternatíva végrehajtásának legemberibb kibernetikai folyamatáért való felelősség-vállalásról van szó. – Törekvés vonatkozásában ez az egyéni és társadalmi szabadenergiahatás és leghatékonyabb energiafelhasználás, annak munka formájában történő aktualizálódása területén való felelősségvállalást jelenti. Ugyanakkor az entrópia tartalom csökkentésére és a törekvési degenerációk kiküszöbölésére irányuló egyéni és társadalmi kötelezettséget is jelent.

– Erkölcsei felelősség: Jelenti az erkölcsi jó (közjó) iránti lekötelezettséget, annak magatartásformában és állapotváltozásban történő megjelenéséért való felelősségvállalást. Az emberi magatartásban megjelenő erkölcsiség tehát nemcsak az emberi létet – egyéni és szocializált létet egyaránt – motiválja, hanem azon keresztül az emberi felelősségtudatot és felelősség-vállalást is. – Így válik az emberi magatartás lényeges állapothatározójává.

A felelősség ugyan önmagában is lényeges többletet ad az ember léttartalmához, s bizonyos értelemben meghatározójává válik az emberi magatartásnak. Konkrét formájúvá azonban mindig azok az ontológiai-, biológiai-, pszichikai-, törekvési- és erkölcsi-paraméterek teszik, melyeket az előzők során részleteztünk. Ezeknek a paramétereknek beállítása, a szabályostól való minimális eltérés fogja biztosítani azt, hogy a felelősségtudat és felelősségvállalás, mint egyik legjelentősebb állapothatározója az emberi magatartásnak, megfelelően funkcionáljon, és az embert – társadalmával együtt – mindig előre vigye a humanizálódás – egyáltalán nem könnyű – útján.

Az emberi küldetés, mint az emberi magatartás állapothatározója.

A küldetés, bár részben visszavezethető az emberi felelősségre, mégsem nevezhető csupán erkölcsi kategóriának. Jelentős a tudati és törekvési alapja, mivel feltétlenül szükséges hozzá a többé-kevésbé megdönthetetlen meggyőződés, de egyúttal az erős törekvési odatartás is. Ha mindezek megvannak, ezekre tud ráépülni az erkölcsi tartalomban gyökerező célra irányultság. – Egyébként a küldetés kifejlődésében is három lépcsőfok adott.

Először: A küldetés-érzet, mely majdnem „ösztönös-jellegű” elirányulást jelent a céltudatos magatartásforma felé.

Másodszor: A küldetés-tudat, amely már határozott értelmi megragadást és szilárd meggyőződést tartalmaz, első sorban egyedi, de körvonalaiban már társadalmi vonatkozásban is.

Harmadszor: A küldetés-vállalás, mely az előző alternatíva-felismerés és döntés-előkészítés nyomán az erkölcsiséggel alátámasztott törekvési folyamatot tartalmazza, egyéni és szocializált formában, célratörő jelleggel.

Ez utóbbi lesz az emberi magatartás valósi állapothatározója, minthogy valamennyi lényeges magatartás-meghatározó jegyet tartalmaz. – Paramétereit a következőkben körvonalmazhatjuk.

– Küldetés az emberi létre és ennek a küldetésnek tudatos vállalása. Az ember emberi léte révén, a lét strukturáltságának megfelelően, további belső küldetés-nemeket tartalmaz. – Küldetést az energetikai, információs és kibernetikai struktúra megőrzésére, építésére és továbbfejlesztésére. Ez valójában a természettörvényeknek, azok információelméleti és kibernetikai általánosításának állandó szolgálatát, alkalmazását, és fejlődési valószínűségének növelését jelenti. – Mivel a lét mélyén fekvő legalapvetőbb természettörvényt a fejlődés-elvében fogalmazhatjuk meg, ez a küldetés a létbeli dinamizmus emelkedését, a képesség-kiteljesítés aktualizálását és az önfelülmúlás valószínűségének növelését célozza. Mind-

ezeknek azonban energetikai, információs és kibernetikai alapjai vannak, ezért az emberi létre, a fejlődés szolgálatára szóló küldetés az energetikai, információs és kibernetikai struktúrára vonatkozó küldetésben realizálódik, még pedig az ezeknek a struktúráknak hatására megjelenő munka megvalósulására és kamatoztatására irányuló küldetés formájában. – Így az ontológiai küldetés munka-középpontú.

– A biológiai küldetés ugyancsak munka-középpontúságot jelent: a biológiai szubsztrátum vonatkozásában munka révén realizálódó prébiológiai, biológiai és pszichikai energiák hatására elérni a fejlődés csúcsát. Sőt – az önfelülmúlás természettörvényének segítségével – túllépni ezen a prébiológiai csúcson pszichikai energiák segítségével.

(Megjegyzés: Igaz, hogy a pszichikai energiáknak a prébiológikumra történő ilyen ráhatása még csak a távoli jövő ködös ábrándja, de a küldetés időben és dinamizmusban messze előre szól. Így a küldetés hordozója nem csupán a mát nézi, hanem a ma lehetőségein túl előretekint a jövő valószínűségei felé.)

– A pszichikai küldetés tudati vonatkozásban azt a mélyreható alternatíva felismerő-képességet, és azon alapuló döntés-előkészítést jelenti, mely a tudati struktúraszint létstruktúráit – egyént és közösséget – alapvető összefüggések megragadására, és azoknak időben és dinamizmusban történő távlati extrapolálására készíti. Mert a küldetés, küldetéstudat, küldetésvállalás távlati koncepcióban fogalmazódik meg, természetesen a múlt és a jelen tudati elemzésének és értékelésének jelentős szerep jut a koncepcióban, de ez is csak a távlati elgondolások és célkitűzések tudatos megalapozását szolgálja. – (Így az apostolok küldetése: „Elmenvén tanítsatok... a világ végezetéig!”) – A küldetést vállalója így válik a jövőendő kovácsává egyéni és közösségi – tudomány, kultúra, társadalom – értelemben egyaránt. De a küldetést hordozó közösségek is – koncentrált pszichikai energiák segítségével – a jövőt építik, és a küldetéstudatot nemzedékről-nemzedékre átszármaztatják. Így válik a küldetés pszichikai szempontból is az emberi magatartás lényeges állapotathatározójává, mely nemcsak a jelenben hat, hanem a jövőendő magatartás-változásait is képes tudatilag irányítani.

– Az egyéni és társadalmi küldetés, törekvés vonatkozásában, kibernetikai aktualizálódást jelent két formában, mindkettőben munka-középpontú szemlélettel.

Először: Az egyén individuális és szociális küldetését, az egyénnek önmaga, környezete és a társadalom irányában megnyilvánuló küldetéstudatát és küldetésvállalását, mely a célra irányult munkában és erőfeszítésben realizálódik. Ez az egyén részéről mérhetetlen bátorságot, kitartást és erkölcsi erőt igényel mindazzal a sok félreértéssel, meg nem értéssel, és elutasítással szemben, melyet küldetése kapcsán szükségképpen tapasztalnia kell. („Senki sem próféta a saját hazájában!”) – Ugyanakkor a küldetéssel vállalt áldozat – inkább utóbb, mint előbb – meghozza gyümölcsét, bár ezt a küldetés hordozója – tapasztalat szerint – ritkán éri meg. („Vannak, akik sírva vetnek, hogy mások nevetve arathassanak!”) – A küldetés vállalójának és hordozójának azonban tisztában kell lennie ezzel, s a küldetés vállalásával együtt vállalja azt is, hogy törekvési életében mindent alárendeljen küldetésének, s a cél érdekében minden áldozatot meghozzon. („Hacsak a búzámag a földbe nem kerül és ott el nem rothad...”)

Másodszor: A társadalom (azon belül a kultúra) ugyancsak rendelkezik küldetéstudattal, individuális és szociális vonatkozásban egyaránt. A társadalmi törekvés azonban roppant veszélyt hordoz magában. Mert amíg az egyén küldetésének szolgálatában korlátozott volta miatt, kevésbé tud erőszakos eszközöket igénybe venni, addig a társadalom – főleg az államhatalom – rendelkezik törekvéseinek erőszakos érvényesítéséhez az eszközökkel, mind egyéni, mind közösségi vonatkozásban. Döntő jelentőséggel bír tehát – különösen társadalmi vonatkozásban – a felelősségtudat és kötelességtudat erkölcsi tartalma. Csak az erkölcsiség maradéktalan érvényesülésével lesz biztosított az emberi magatartásban,

magatartásváltozásban az egyéni és társadalmi törekvés megjelenése küldetés-formájában. Csak így szolgálja a fejlődést az egyénileg és társadalmilag hasznos munkában realizálódó szabadenergiahatás révén.

– Az erkölcsi-küldetés, mint az emberi magatartás – küldetéstudat és küldetésvállalás formájában megfogalmazott – állapothatározójának legjelentősebb paraméterét, kell meghatároznunk. Az előzőekben már érintettük, hogy erkölcsi tartalom és erkölcsi hatás nélkül nincs valódi küldetés, az erkölcsiség hiánya – az immoralitás – az emberséget szolgáló, az emberi magatartást meghatározó, valódi humanista küldetés nem épülhet fel. Az immoralitást lehet szép jelszavakkal palástolni, de fejlődőképes magatartásformát és valódi fejlődést ez soha nem takarhat.

„Az elmélet próbája a kísérlet” – tartják a természettudományok. A küldetés garanciája az idő- és létbeli-dinamizmus, az ezekkel arányos emberi magatartás, mely létben, biológikumban, tudati és törekvési szintben, valamint – és főleg – erkölcsi tartalomban emelkedik, és dinamizmusban mindinkább kiteljesedik, az önfelülmúlás valószínűségében pedig mindinkább és állandóan növekszik.

Az emberi magatartás leglényegesebb állapothatározóit, azok paramétereit – elvileg és elméletileg – fentiekben kíséreltük megközelíteni és meghatározni. Konkrét formában és következményeit illetően a következők során – Etikánk 4. fejezetében – kívánunk visszatérni, meghatározva ezeknek az állapothatározóknak tényleges megjelenési formáit, valamint a paraméterek szabályos és a célnak megfelelő beállítási lehetőségét.

3. 3. 3. Az emberi magatartás feltételrendszere.

Miután az emberi magatartást megközelítettük és megfogalmaztuk, s a magatartással kapcsolatban annak leglényegesebb állapothatározói, az állapothatározóknak legfontosabb paraméterei elvileg körvonalazást nyertek, szükségesnek látszik, hogy az emberi magatartás feltételrendszeréről részletesebben szóljunk. Ennek kapcsán felmerül: a feltételrendszer körvonalazása általában.

A feltételrendszer tartalmazza mindazokat az alapösszefüggéseket, a rendszerek, struktúrák, struktúraformák – lényegéhez és környezeti kapcsolataihoz tartozó lényeges relációkat, melyek az adott kérdés – kérdéscsoport – megoldásához szükségesek és elengedhetetlenek. – Így pl. a termodinamikai-kölcsönhatás lefutásának feltételrendszerét az adott rendszer halmazállapota, hőmérséklete, térfogata, nyomása, stb. határozza meg, melyben a kölcsönhatás végbemegy. – A feltételrendszer tehát általában nem természettörvényeket és törvényszerűségeket tartalmaz, hanem azokat a relációkat, állapotokat és egyéb összefüggéseket, melyek szükségesek és – legalább – elégséges feltételei annak, hogy a kölcsönhatás, együttthatás, mozgásállapot, állapotváltozás, stb. létrejöjjön. – Természetesen: mindez nem lehet ellentétben fennálló szimmetria-elvvel és abból származó természettörvénnyel.

A következőkben azokat a feltételeket kívánjuk vizsgálat tárgyává tenni, melyek szükségesek és – legalább – elégségesek ahhoz, hogy emberi magatartásforma, magatartásváltozás létrejöjjön, és tartósan fennmaradjon.

A magatartás szükséges és elégséges feltételei.

A magatartás, magatartásformák és magatartásváltozások, tehát az egész magatartás-problematika erkölcsi kategóriát képvisel, minthogy az erkölcsi jóban, annak ismeretében, valamint az erkölcsi jónak közmeggyőződés révén történő megjelenésében gyökerezik. Éppen ezért a feltételek között is döntő szerepet kapnak az erkölcsi vonatkozásúak.

Szükséges és elengedhetetlen feltételeinket a következőkben határozhatjuk meg.

– Első feltételünk a biológiai szubsztrátum kielégítő volta, mely a tudati struktúra felépülésének alapját képezi. Így közvetett módon szükséges feltételét képezi a magatartás-problémának, de a teljes erkölcsiségnek is. – (Biológiai feltétel.)

(Megjegyzés: Nem zárható ki azonban annak a lehetősége és létezése, hogy meg-nemfelelő biológikummal rendelkezők – pl. gyógypedagógiai alanyok – is valódi emberi magatartással rendelkezzenek. Természetesen ennek más – elsősorban – pszichológiai tényezők az alapjai.)

– Következő feltételcsoportunk a tudati-törekvési élet kielégítő volta, mely ugyancsak döntően – de már mélyebben – befolyásolja az erkölcsiséget, és közvetlen módon feltételét képezi a magatartás-problémakörnek. Tudatosság nélkül ugyanis nem lehet az erkölcsiséget felfogni, és az erkölcsi jót felismerni, törekvés nélkül pedig képtelenség megragadni azt. – A kérdést mélyebben vizsgálva arra a megállapításra jutunk, hogy az energetikai, információs és kibernetikai struktúra kielégítő volta jelenti a magatartás, magatartásforma, magatartásváltozás szükséges feltételét.

= Az energetikai struktúra kielégítő volta biztosítja ugyanis a magatartás, magatartáskialakítás, magatartásváltozás energia szükségletét. – (Energetikai feltétel.)

= Az információs struktúra kielégítő volta biztosítja a magatartás, magatartáskialakítás, magatartásváltozás információs szükségletét, elsősorban alternatíva-felismerés formájában. – (Információs feltétel.)

= A kibernetikai struktúra kielégítő volta biztosítja fentiekhez a döntés-előkészítést, döntést – választást – és annak végrehajtását, a végrehajtásban a szabályozást és a vezérlést, valamint az önkontrollt és önfejlesztést. – (Kibernetikai feltétel.)

Mindezek szükségesek és elengedhetetlenek, mert ezeknek a feltételeknek hiányában nincs erkölcsiség és az erkölcsi jót tükröző magatartás, magatartásforma és magatartásváltozás.

Legdöntőbb feltételnek azonban az erkölcsi struktúra kielégítő volta minősítendő, mert nélküle – még ha az előzőek maradéktalanul biztosítottak is – a magatartás, magatartáskialakítás, magatartásváltozás viszonylatában nincs erkölcsi energia, (erkölcsi energetikai feltétel). – Továbbá nincs erkölcsi ismeret az erkölcsi jó és az erkölcsi rossz alternatíva-felismerése formájában, (erkölcsi információs feltétel). – Végül nincs erkölcsi hatás, aktivitás és dinamizmus a döntés – választás – és annak végrehajtása érdekében, (erkölcsi kibernetikai feltétel).

A magatartás, magatartásformák és magatartásváltozások feltételrendszerének vonatkozásában vizsgálataink ehhez a komplex feltételrendszerhez vezetnek. Egyértelműen megállapítható azonban az, hogy a biológiai-, tudati- és törekvési-feltételek szükségesek ugyan, de nem elégségesek. A szükséges feltételek az erkölcsi feltételekkel kiegészülve válhatnak csak elégségesekké.

A tudatos szabad személyiség és a tudatos szabad közösség, mint az emberi magatartás feltételei.

Ha a tudati struktúraszint létstruktúráinak vizsgálatában még mélyebbre hatolunk az emberi magatartás, magatartásformák, magatartásváltozások területén, további alapvető megállapításokat tehetünk a feltételrendszer vonatkozásában.

– A tudatos szabad személyiség – egyedi szempontból – a leglényegesebb alapja, szükséges és elengedhetetlen feltétele az emberi magatartásnak. A tudatos szabad személyiségben gyökerezik ugyanis az ember egyszeri és megismételhetetlen volta, valamint ez a hordozója az emberi méltóságnak, és meghatározója az emberi egyenlőségnek. Mindezek az emberi magatartásban hangsúlyozottan jelentőséget kapnak.

Az ember egyszeri és megismételhetetlen volta úgy tükröződik az egyedi magatartásban, annak olyan sajátos jelleget ad, hogy – nem ugyan a magatartás lényeges tartalmát, hanem konkrét megjelenési formáját – teljesen egyedivé, minden mástól megkülönböztethetővé teszi. Ez képezi az alapját annak, hogy a magatartásformák megmerevedését, uniformizálódását, szabványosodását és szabványosítását meg lehessen akadályozni. – A humanizálódás közös tudati szintre való törekvése nem jelentheti azt, hogy az egyének elveszítsék biológiai, érzelmi és értelmi adottságaikat. Az ember egyszeri és megismételhetetlen volta biztosíték arra nézve, hogy a színek és a formák továbbra is megmaradjanak az emberi egyéniségekben és magatartásukban.

Az emberi méltóság és egyenlőség pedig gátat vet, illetve gátat kellene, hogy vessen az emberi túldifferenciálódásnak. Itt elsősorban a műveltségi, társadalmi, gazdasági túldifferenciálódásra gondolok, mely – természetszerűleg – a magatartásban is túldifferenciált formák megvalósulását eredményezi. Korunk megérlelte az emberi méltóság és egyenlőség érvényesítésének igényét. A humanizálódásnak is ezt kell szolgálnia, ennek az igénynek az egyedi magatartásban és magatartásformákban is meg kell jelennie.

Így válnak ezek a jegyek az emberi magatartásnak szükséges feltételeivé, melyek a következő erkölcsi jegyekkel egészülnek ki elégséges feltételekké:

Az egyszeri és megismételhetetlen, méltósággal és egyenlőséggel rendelkező ember-volt egyúttal egyedi erkölcsi-struktúra, az erkölcsiségtől áthatva, az állandó – lehetőleg növekvő – erkölcsihatás biztosításával a degenerációs veszélyek leküzdésére. – Valójában ezt takarja a tudatos és szabad erkölcsi személyiség, mely az ember egyedi magatartásának szükséges és elégséges feltétele.

– A tudatos szabad közösség – család, nép, nemzet, kultúra, társadalom, vallási közösség – szociális szempontból leglényegesebb alapja, szükséges és elengedhetetlen feltétele az emberi magatartásnak. A szociális vonatkozás háromirányú.

Először: Szükségképpen közösség, mert az ember eleve szociális lény, így magatartásának meghatározó jelleget ad az a szociális környezet, mely egyedi személyiségét körülveszi és formálja, s ez alól a jelentős befolyás alól soha sem tud kitérni, s nem gátolhatja a magatartásformák további és más irányú differenciálódását.

Másodszor: Szabad személyiségek önkéntes közössége, mely két tényezőt indikál. Egyrészt eleve differenciált a közösség, mert a közösséget alkotó egyének sajátos magatartásformákkal rendelkező személyek. Másrészt a közösség önkéntes, tehát kényszer semmiképpen nem befolyásolhatja a magatartást, s nem gátolhatja a magatartásformák további és más irányú differenciálódást.

Harmadszor: Egyenlőséggel, egyenlő eséllyel és egyenlő emberi méltósággal rendelkező egyének egyenjogú közössége, mely tény a humanizálódás közösségi alapjára is rámutat. Ez újra csak a túldifferenciálódás ellen hat, de most már a közösség oldaláról történő megközelítésben.

A tudatos és szabad közösség világosan feltárja az emberi magatartás további szüksége feltételeinek szociális vonatkozásait, melyek egyáltalán nincsenek ellentétben, sőt össz-

hangban vannak az egyén – a tudatos szabad személyiség – oldaláról feltárt feltételekkel. Ezt az összhangot biztosítják, s egyúttal a szükséges feltételeket elégségessé egészítik ki a következő erkölcsi jegyek.

A tudatos szabad személyiségek szükségképpen, önkéntes és egyenjogú közössége egyúttal összetett erkölcsi-struktúra, mint az egyedi erkölcsi-struktúrák egységesülése, közös erkölcsiséggel – a közjó ismeretével és szolgálatával – összekapcsolva az állandó és lehetségszerinti növekvő erkölcsihatás biztosításával, a közös degenerációs veszélyek egységes leküzdése érdekében. – Valójában ezt takarja a tudatos és szabad erkölcsi közösség, mely az ember szociális – közösségi – magatartásának szükséges és elégséges feltétele.

Az emberi magatartás, magatartásformák és magatartásváltozások komplex vizsgálata a tudatos és szabad erkölcsi személyiséghez, valamint ezeknek egységesüléséhez: a tudatos és szabad erkölcsi közösséghez vezet el, mint a humanizmus célkitűzéseinek megfelelő egységes, de ugyanakkor differenciált magatartásformák szükséges és elégséges feltételeihez.

Az emberi magatartás paradox-jelenségei.

Mindezek után meg kell azonban jegyeznünk, hogy az ember erkölcsi és közösségi magatartásával, magatartásformáival és magatartásváltozásaival kapcsolatban több olyan paradox-jelenség tapasztalható, melyre nem ad kellő magyarázatot az erkölcsiségnek az előzőekben (3. 2.) tárgyalt relatív volta. Az erkölcsiség hivatkozott relativitása ugyanis a tudati-törekvési életnek való megfelelést, a relativisztikus kauzalitás érvényét, az energetikai-, információs- és kibernetikai-folyamatokban jelenlevő bizonytalanságot, valamint a tudati-törekvési fejlődésen alapuló erkölcsi fejlődést takarja. – A most tárgyalandó paradox-jelenségek pedig a tudat és erkölcs, az egyén és közösség közötti látszólagos és tényleges belső ellentétek formájában tapasztalhatók meg.

– A tudat és erkölcs vonatkozásában megfigyelhető paradox-jelenségek forrása a tudat és törekvés állásfoglalása az erkölcs ellen. Sajnálatos tapasztalat, hogy az egyedi tudati létstruktúra, annak ellenére, hogy szükségképpen erkölcsi-struktúra, Mégis tartósan szembefordulhat az erkölcsiséggel. – Ennek a szembefordulásnak legszembetűnőbb megnyilatkozásai a következők.

= Az egyéni-jó szembenállása az erkölcsi jóval. Ez azt jelenti, hogy a tudat – helytelenül működő ösztöntől és túlfűtött érzelemtől, valamilyen alacsonyabb rendű érdektől motiváltan – mást ítél az egyén számára jónak, mint létéből, léttartalmából és ahhoz szorosan kapcsolódó erkölcsiségből következne.

= Az egyéni meggyőződés és magatartás szemben áll az erkölcsi meggyőződéssel és magatartással. Ez az előzőnél annnyival jelent többet és súlyosabb problémát, hogy a motiváció kiterjed az egyén teljes tudati-törekvési komplex struktúrájára, annak egységes állásfoglalására, s az állásfoglalásban magatartásban, magatartásformákban, magatartásváltozásokban történő megjelenésére.

Ilyen esetben – valójában – az egyén teljes tudati-törekvési rendszere – energetikai, információs és kibernetikai struktúrájával – rááll erre az alapvetően téves álláspontra, állásfoglalásra során az alternatíva-felismerés, döntés-előkészítés és választás teljesen szubjektívvá válik. Minthogy ez az álláspont ellene fordul az ember legértékesebb és legmagasabb rendű strukturáltságának: az erkölcsiségnek, az egyén tudati-törekvési élete alapvetően immorálissá válik.

– Az egyén és közösség vonatkozásában megfigyelhető paradox-jelenségek forrása az egyéni tudat és törekvés állásfoglalása a közösség és közösségi erkölcsiség ellen. Ez két formában jelentkezik: egyrészt az erkölcsiséget tagadó ember fordul szembe a közösséggel és a

közösségi erkölccsel; másrészt az egyén erkölcsisége, erkölcsi meggyőződése és magatartása mond ellent a közösségi erkölcsiségnek és megnyilvánulási formáinak. Valójában mindkettő azonos eredményhez: az immoralitáshoz vezet.

Kíséreljük meg azonban a probléma kissé részletesebb vizsgálatát, melynek során a következőket állapíthatjuk meg.

= Az egyén állásfoglalása a közösség ellen alapvető ontológiai defektust takar, minthogy szükségképpen és alapvető relációját, a szocializációt vonja kétségbe elvben és gyakorlatban, tudatos állásfoglalásban és törekvésben egyaránt.

= Már maga az egyéni-jó szembefordulása a közösségi-jóval kifejezetten immoralitáshoz vezet, továbbá ennek szerves következményei: az egyéni meggyőződés szembenállása egyrészt a helyes értelemben vett közmeggyőződéssel, másrészt a közjón és közmeggyőződéssel felépülő közösségi magatartással, magatartásformákkal és magatartásváltozásokkal.

Ilyen esetben – tulajdonképpen – az egyén teljes tudati-törekvési rendszere – (vagyis: energetikai, információs és kibernetikai struktúrája) – szembefordul a dinamizmus, képességkiteljesítés és önfelülmúlás erkölcsileg is kötelező természettörvényével. Ez a természettörvény az egyén fejlődését a közösségi formákban történő egységesülésben, annak magasabb erkölcsiséggel rendelkező strukturáltságában szabja meg. A fejlődéssel való szembefordulás folytán az egyén alternatíva-felismerése, döntés-előkészítése és választása, valamint ezeknek magatartásformában történő megjelenése immoralissá válik.

Valójában a legmélyebb és legjelentősebb paradoxon: az immoralitás állásfoglalása az erkölcsiséggel szemben. Ezt pedig eddigi etikai vizsgálódásaink, erkölcsiséggel kapcsolatos megállapításaink nem indokolják. Itt már olyan mértékű elfajulásról, a degenerációnak olyan formájáról van szó, melyet a természet entrópia-elve nem magyaráz. Hiszen a biológiai struktúraszinten az entrópia tartalom növekedése a stabilizálódást, a fajnak adott energiaszinten és fejlődési fokon való megállását és megmerevedését eredményezi. De semmi módon nem jelent, pl. az ösztönéletben súlyos deformációt: az állati ösztönök jól és eredményesen működnek, s biztosítják – elsődlegesen és lényegében – a faj fennmaradását. – Továbbmenve: a tudati entrópia tartalom növekedése is elsősorban a tudati szint rendezetlenségét fokozza, és tudati megrekedést, súlyos esetben értelmi deklaszálódást eredményez.

Az emberi immoralitás azonban még az egyébként jól működő ösztönéletet is degenerálja a biológiai szubsztrátum vonatkozásában, az embert önmaga, fajtája és az egész emberi faj ellen fordítja. A tartós – esetleg végleges – szembefordulás a természettörvényekkel itt tapasztalható legkézzelfoghatóbban, s ez túlmutat a biológiai és tudati struktúraszintre vonatkozó entrópia-elven és annak hatásain.

Ezek az emberi magatartásformában megnyilvánuló paradox-jelenségek, – melyek végső soron az immoralitásnak az erkölcsiséggel szembeni állásfoglalásába torkolnak, – valójában a transzcendencia irányába mutatnak, s a transzcendens entrópia-elvre és a transzcendens entrópia tartalom hatására utalnak.

3. 3. 4. Az emberi magatartás normatíva-rendszere.

Az emberi magatartás feltételrendszerének részletes vizsgálata után foglalkoznunk kell az emberi magatartás normatíva-rendszerével. Az etikai normákat és norma-rendszert – vizsgálódásaink kezdetén – már meghatároztuk, s megállapítottuk, hogy az erkölcsiség legfőbb normája: az erkölcsi jó, a közjó. A helyesen megfogalmazott erkölcsi jó ugyanis nemcsak motiválja tudati-törekvési életünket, nemcsak elirányít a természet és az emberi élet komplex-

jelenségei, sőt igen gyakran paradox-jelenségei között, hanem objektív mértéke és értékjelzője gondolatainknak, szavainknak, cselekedeteinknek, egész emberi magatartásunknak.

Magatartásunkat illetőleg azonban mélyebbre kell hatolnunk az etikai normák belső tartalmába és összefüggéseibe. Mert szükséges, de nem elégséges az erkölcsi jó „elvont ismerete”, ennek az ismeretnek, az abból fakadó mély meggyőződésnek konkrét formában kell megjelennie az emberi magatartásban, hogy ennek a magatartásnak cél-megadójává és eszköz-meghatározójává válják. Vagyis az erkölcsi normatíva-rendszernek az emberi magatartás cél- és eszköz-rendszerét kell tartalmaznia.

A normatíva-rendszer, mint a cél- és eszközrendszer összefoglalója.

A teljes-értelemben vett kibernetikai rendszer koncepcióval, hierarchiájával és a koncepciónak megfelelő kibernetikai folyamatokkal rendelkezik. A koncepcióban kerül megfogalmazásra a kibernetikai rendszer célja (céljai), ez az egységes cél a hierarchia közvetítésével jut el a kibernetikai folyamatokhoz, és ott rész-célok formájában fogalmazódik meg. A rész-célok az egységes-céllal együtt alkotják a kibernetikai struktúra célrendszerét.

A koncepcióban azonban meghatározásra kerülnek a céllal együtt a célra vezető eszközök is. Ezek az eszközök ugyancsak a hierarchia közvetítésével származnak le a kibernetikai folyamatokba, s ott válnak a folyamatnak megfelelő konkrét eszközökké. A koncepcióban meghatározott célra vezető eszközök – kiegészülve a kibernetikai folyamatok legfontosabb konkrét eszköz-igényével – képezik a kibernetikai struktúra teljes és egységes eszköz-rendszerét.

Ezek szerint a koncepció határozza meg és hordozza a kibernetikai struktúra teljes cél- és eszközrendszerét, a hierarchia pedig ezeknek a kibernetikai folyamatokba történő leszármaztatásában – leképezésében – játszik döntő szerepet. – Koncepció nélkül nincs teljes értékű kibernetikai rendszer, a koncepcióban megfogalmazott cél- és eszközrendszer nélkül hiábavaló és működésképtelen a struktúra.

Az emberi magatartás teljes-értelemben vett kibernetikai rendszer, mégpedig erkölcsi kibernetikai struktúra, melynek birtokosa a tudatos és szabad erkölcsi személyiség, a tudatos és szabad erkölcsi közösség. Ennek az erkölcsi struktúrának koncepciója az alapvető normatívákban és az egységes normatíva-rendszerben fogalmazódik meg, mely egyben tartalmazza az erkölcsiségnek megfelelő célokat és eszközöket. – Mindezek következtében, ha meghatározzuk az emberi magatartás – egyéni és szociális – normarendszerét, egyben meghatároztuk és megfogalmaztuk egységes célrendszerét és egységes eszközrendszerét. Ezt képezzük aztán le az emberi magatartás kibernetikai folyamataiba, – (az energetikai és információs, a szabályozási és vezérlési, az önkontrolláló és önfejlesztő, valamint a végrehajtó folyamataiba), – így aktualizálódhat a folyamatok kölcsönható és együtttható képessége, így valósulhat meg a folyamatok célja: az emberi erkölcsiségnek magatartásformákban és magatartásváltozásokban való megjelenése.

A tudati-erkölcsi fejlődés, mint az emberi magatartás normatíva-rendszere.

A teljes-értelemben vett kibernetikai rendszerek koncepciója szükségképpen tartalmazza a fejlődés-elvét, mivel minden kibernetikai struktúra a fejlődésre irányul. Éppen ezért tartalmában szükségképpen a fejlődési valószínűség. Hierarchiája révén történik meg a fejlődés elvének leképezése a kibernetikai folyamatokba, ahol a leképezési függvény a kibernetikai folyamatok fejlődésre-irányultsága, az azokban bekövetkező energetikai- és

információs-hatások. Az így létrejövő pozitív-visszacsatolás (stb.), növeli a belső szabad-energia- és információtartalmat, ezeken keresztül növeli a teljes kibernetikai rendszer fejlődési-valószínűségét.

Az emberi magatartás koncepciója, abban megfogalmazott normatíva-rendszere is elsődlegesen és szükségképpen tartalmazza a fejlődési-elvet, mégpedig tudati és erkölcsi vonatkozásban egyaránt. – Hangsúlyt kell adnunk mindkettőnek, minthogy a tudat és erkölcs állandó és alapvető kölcsönhatásban és együttműködésben áll egymással, a tudati fejlődés kihat az erkölcsi fejlődésre, és viszont. Így az emberi magatartásban a fejlődési-valószínűség növekedése egyaránt a tudati és erkölcsi fejlődésre épül.

Tehát az emberi magatartás – egyéni és közösségi egyaránt – normatíva-rendszerében a fejlődést, mint célt tartalmazza, hármas – egymásra épült – megfogalmazásban:

- = a dinamizmus folyamatos, lehetőleg ugrásszerű növekedését, mint a cél-rendszer első összetevője;
- = a képességkiteljesítés törvényszerűségének és kötelezettségének minél magasabb rendű aktualizálódást, mint a cél-rendszer második összetevőjét;
- = az önfelülmúlás természettörvényének működését és megvalósulását, mint a cél-rendszer harmadik összetevőjét.

Így az egységes célrendszer fentiekben fogalmazódik meg az emberi magatartás vonatkozásában, annak a fejlődésben és a fejlődési-valószínűség növekedésében meghatározott normatíva-rendszerén belül.

Ez a normatíva-rendszer azonban az emberi magatartás eszközszerét is tartalmazza, mivel a fejlődési-valószínűség növekedése és maga a tényleges fejlődés nem lehetséges a következők nélkül:

- = az energetikai folyamatokban megvalósuló szabadenergiahatás és leghatékonyabb energiafelhasználás nélkül, az energiának – mindenféle energiának – belsőleg és kifelé ható munkában történő valóra válása hiányában;
- = az információs-folyamatokban megvalósuló információs hatás és hatékony információ-felhasználás nélkül, magas-szintű belső és külső információ valóra válása hiányában;
- = a szabályozási és vezérlési folyamatokban megvalósuló pozitív-visszacsatolás és azokból az entrópia tartalomnak – (vagyis: a negatív-visszacsatolások forrásának és eredményének) – lehetőség szerinti kiszűrése nélkül;
- = az önfejlesztő folyamatokban a kibernetikai struktúra energiaszintjének a felső küszöb-szintig történő gerjesztése nélkül, minthogy azon felüli energia-bevitel hiányában az önfelülmúlás valószínűségének növelését és lehetőségének megközelítését lehetetlen elérni.

Így az egységes eszközszer a fentiekben fogalmazódik meg az emberi magatartás vonatkozásában, ennek a magatartásnak a fejlődésben, a fejlődési-valószínűség növelésében meghatározott normatíva-rendszerén belül.

A cél- és eszközszernek a koncepcióból – egyszersmind a normarendszerből – történő leképezésében a hierarchia kap döntő szerepet. Ez ugyanis az emberi magatartás vonatkozásában: az ontológiai- és erkölcsi-jó alapján álló értékrendben határozható meg. Ez biztosítja a rész-célok harmonikus összhangját a koncepcióban megfogalmazott egységes célrendszerrel: a fejlődéssel és a fejlődés szolgálatával. De ugyanez kapcsolja össze az emberi magatartás kibernetikai folyamatainak konkrét eszközeit azzal az egységes eszközszerrel, melyet a fejlődési-valószínűség növelésének különböző formáiban meghatározott normatíva-rendszer implicite tartalmaz.

Így a tudati-erkölcsi fejlődés, a fejlődési-valószínűségnek a lehetséges határokig és azon túli növelése megalapozottan képezi az emberi – egyéni és szociális – magatartás normarendszerét. Ez fogalmazódik meg az emberi magatartás, mint teljes értelemben vett kibernetikai koncepciójában. Ez válik cél-kijelölővé és eszköz-meghatározóvá, de egyben az értékítélet alapjává is az egyéni és közösségi emberi magatartás vonatkozásában.

Az emberi magatartás normatíva-rendszerének aktualizált formája.

Emberi mivoltunk szempontjából, főleg erkölcsi személyiségünk vonatkozásában, egyáltalán nem mindegy, hogy magatartásunk normatíva-rendszere milyen mértékig aktualizálódik. – A cél-rendszer maga világos és a magát szabad erkölcsi személyiségnek valló ember számára nem lehet kétséges, hogy célunkat, melyre egész meggyőződésünknek és magatartásunknak irányulnia kell, a fejlődésben találhatjuk meg. Abban a fejlődésben, mely a tudatos és szabad erkölcsi személyiséget létbeli dinamizmusában és képességkiteljesítésében, végső soron az önfelülmúlás formájában a végtelen felé irányítja. – Íme, a legmélyebb paradoxon az emberi létben és erkölcsiségben:

Cél-rendszere a tudatosból a tudatfölöttibe,

a korlátozottból a korlátozatlanba.

a végesből a végtelenbe irányítja.

Ehhez a cél-rendszerhez azonban nem elég csak elvileg ismerni a célravezető eszköz-rendszert, meg is kell találnunk aktualizált formában a szükséges és elégséges eszközöket. Az emberi magatartás normatíva-rendszerének aktualizálása, az aktualizált formák vizsgálata ehhez nyújt segítséget.

Tudatosból a tudatfölöttibe vezet az ember bennállása a fejlődésben és az ezzel kapcsolatos tudati eszközcsoport, mely teljes egészében információelméleti jellegű és vonatkozású. Szükséges és elégséges megvalósulási formái a következők.

= Tudatban való kiteljesedési törekvés és kiteljesedés a tudat dinamikus fejlődése révén pszichikai energiák segítségével és hatására. A fejlődésben való bennállás elképzelhetetlen tudatosság és a tudat állandó fejlesztése nélkül. – A tudat nem kötött szükségképpen a tér és idő korlátaival, így az ember létbeli dinamizmusának tudati vetülete megvalósítható, természetesen koncentrált tudati energiák állandóan fokozódó segítségével és hatására.

= A tudat határainak ismerete a tudati fejlődés keretein belül. Mert nem a pillanatnyi és jelenlegi adott ismeret a döntő a fejlődés szempontjából, hanem tudatában kell lenni annak, hogy pár évtized alatt túlhaladottá válhat, és gyakran válik a jelenlegi tudás. – Nem beszélve arról, hogy jelenleg az emberi tudás-halmaz átlagosan hétévenként megkétszereződik. – A fejlődésben álló embernek tudnia és mernie kell távlatokban gondolkodnia, – jelenlegi tudásunk extrapolálásával! – és a távlatokban is el kell ismernie az ember tudati dinamizmusának és képességkiteljesítésének határait. – (Ez részben vonatkozik még a transzcendens-információra is: a kinyilatkoztatásban is vannak bizonyos tudati korlátai, mind az információ közvetítője, mind az információ elfogadója részéről.)

= Mindezek ellenére kötelező marad tudat vonatkozásában is az önfelülmúlás természet-törvénye: ez lesz képes – pszichikai energiák állandóan fokozódó hatására – a tudat, a tudati dinamizmus, a tudati képességkiteljesítés határait állandóan és mindig nagyobb mértékben tágítani ismeretlen – sokszor jelenleg még elképzelhetetlen határok felé.

A korlátozottból a korlátozatlanba vezet az ember aktív részvétele a fejlődésben, a nagyobb ellenállás irányának keresése és megragadása, továbbá a mindezekkel kapcsolatos törekvési eszközcsoport, mely teljes egészében kibernetikai jellegű és vonatkozású. (Precízebben talán

úgy fogalmazhatnánk: a kényszerfeltételek körének szűkülése a pszichikai energiák hatására.) Szükséges és elégséges megnyilvánulási formái a következők.

= A fejlődés egészének és rész-problémáinak törekvési megragadása, kibernetikai folyamatokban történő megfogalmazása és megvalósítása. Ez elsősorban a pozitív-visszacsatolás révén történhet meg pszichikai energiahatásra. – A tudati alátámasztás lényeges szerepet kap a kibernetikai folyamatokban, a folyamatokon belül információk kapcsolatok formájában mind a döntés-előkészítés, mind a választás, mind pedig a végrehajtás vonatkozásában. A törekvés ugyanis – többé-kevésbé – „vak képesség”, csak azt a tárgyat tudja megragadni, melyet a tudat elér. A fejlődés maga és annak rész-problémái pedig – tudati lévén a cél – komoly értelmi alapozást igényel a törekvés számára a törekvési eszközök aktiválása révén.

= A nagyobb-ellenállás irányának keresése és megragadása a fejlődés törekvési eszközei közül az egyik leglényegesebb. Ez szolgálja legjobban és legcélravezetőbben a fejlődési dinamizmust és képességiteljesítést. A nagyobb-ellenállás irányában befektetett energiahatás, annak munkában, erőfeszítésben és küzdelemben való megjelenése viszi mindig feljebb a fejlődés útján a tudati létezőt. A nagyobb-ellenállás irányában kifejtett többlet-erőfeszítés képezi szinte egyedüli alapját és lehetőségét az önfelülmúlás valószínűsége növekedésének, melynek révén az ember túl tud lépni önmaga korlátain, s lehetőséget kap az önmaga kicsinységein és kényszerfeltételein való felülemelkedésre. Ehhez a nagyobb-ellenállás irányában történő erőfeszítésen alapuló, fejlődés-centrikus humanizmus megélése szükséges. A fejlődést szolgáló mindezen törekvési eszközök csak jelentős erkölcsi hatásra aktivizálódhatnak. Az erkölcsi jó (közjó) motivációja, az erkölcsi meggyőződés stabil és megingathatatlan alapja, az – erkölcsi hatások erőteljes közreműködése és támogatása nélkül – bármennyire is működik a tudatosság – a fejlődés vállalása és benne való részvétel, a nagyobb-ellenállás irányának keresése és megragadása, mindezekhez a kibernetikai folyamatok megindítása, megfelelő szabályozása és ellenőrzése nehezen képzelhető el. Ha egyes emberek az előttük közelálló cél érdekében sokszor nem hajlandók és nem képesek erőfeszítést tenni, hogyan lennének hajlandók olyan távoli cél érdekében energiahatást kifejteni, munkát végezni, a nagyobb-ellenállás irányában erőfeszítést tenni, mint a fejlődés?! – Hallatlanul magas erkölcsi tudat, meggyőződés és nagy erkölcsi hatás szükséges mindehhez.

A végesből a végtelenbe való irányulás az ember teljes önfelülmúlását igényli, mely meghaladja a tudat és törekvés szubtranszcendens eszközrendszerét. Ez már transzcendens eszközcsoporthoz kapcsolódási szükségességére és lehetőségére utal. Már az előzőek – a tudatföltöttség és a korlát-túllépési lehetőség – utaltak a transzcendenciára, bár külön nem hangsúlyoztuk a tudati és törekvési energia-küszöbszint átlépésének lehetőségét transzcendens energiák segítségével. – A transzcendens létállapot irányába történő tendencia az önfelülmúlás valószínűségének növekedésében jut legnagyobb mértékben kifejezésre, melynek eszközcsoportját röviden a következőkben vázolhatjuk.

= Transzcendens energetikai eszközök: kegyelmek és maga az egész kegyelmi élet.

= Transzcendens információelméleti eszközök: a kinyilatkoztatások és a kinyilatkoztatások felhasználása.

= Transzcendens kibernetikai eszközök: szentségek és az egész szentségi élet.

Mindezen eszközök igénybevétele és hatékony felhasználása irányítja, vezeti és viszi az embert – önfelülmúlási-valószínűségének növelésével – legjelentősebb mértékben és minőségben a fejlődés által meghatározott célrendszer felé. Az eszközrendszernek ez a transzcendens-csoportja egyszersmind visszahat az emberi tudati, törekvési és erkölcsi magatartásra, így a szubtranszcendencia és transzcendencia együtt hatásában segíti az emberi fejlődést a dinamizmus, képességiteljesítés és önfelülmúlás útján.

3. 4. Az ember erkölcsi magatartásának ontológiai vizsgálata.

Etikánk megalapozásánál jelentős hangsúlyt adtunk, és viszonylag tág teret engedünk az ontológiai vizsgálódásnak. Ez mindenképpen szükséges volt, mert az erkölcsnek, erkölcsi-ségnek, erkölcsbölcseletnek léttani alapjait tisztázni kellett. De ezen túlmenően az ontológiai alapozás nélkülözhetetlen is, mert az erkölcsiség nem lehet a léttől független valóság, reális és objektív fennállását a léttel való alapvető összefüggése, a létbe való beépülése biztosíthatja csupán.

Jelenlegi ontológiai vizsgálataink részben átfedésben lesznek az 1. Fejezetben megállapítottakkal, részben azonban túlmutatnak azokon. Itt ugyanis nem általánosságban foglalkozunk az erkölcs, erkölcsiség ontológiai vonatkozásaival, hanem kifejezetten az ember, mint tudatos szabad személyiség, erkölcsi magatartásának ontológiai alapjait, léttartalmát és létbeli relációit vizsgáljuk. Ennek megfelelően problémakörünket a következő gondolatmenet szerint kívánjuk tárgyalni:

- az emberi erkölcsi magatartás, mint erkölcsi struktúra, helye az erkölcsi struktúraszinten;
- a természettörvények leképezése az ember erkölcsi magatartásába;
- a lét- és értékrend leképezése az ember erkölcsi magatartásába;
- a fejlődés-elvének leképezése az ember erkölcsi magatartásába.

Mindezek végeredményeként az ember tudatos és erkölcsi magatartása között kívánjuk az ontológiai kapcsolatot – ekvivalencia-reláció formájában – igazolni. Így az ember tudatos és erkölcsi magatartását felmérve, magának az embernek, mint tudatos és szabad erkölcsi személyiségnek az ontológiai létét, léttartalmát és léttani állapotát megfogalmazhatjuk, és megállapíthatjuk.

3. 4. 1. Az emberi erkölcsi magatartás, mint erkölcsi struktúra.

Etikánk ontológiai származtatásánál megfogalmaztuk az erkölcsi struktúrák lényegét és az erkölcsi struktúrákat egységbe foglaló erkölcsi struktúraszintet.

Erkölcsi struktúrának neveztük a tudati struktúraszint létezőjét, kiben – a tudati létbe, annak energetikai, információs és kibernetikai struktúrájába ágyazottan – a rendező- és egységesítő-elvet az erkölcsi jó (közjó), annak erkölcsi meggyőződésben és azt tükröző magatartásban megnyilvánuló „erkölcsi energiaszintje” képviseli.

Erkölcsi energiaszintnek az erkölcsi struktúrák jólrendezett halmazát nevezzük, ahol a rendező- és egységesítő-elvet az erkölcsi fejlődés-elve képviseli.

A következőkben először azt vizsgáljuk meg, hogy az ember erkölcsi magatartásának viszonylatában igazolható-e az erkölcsi struktúra-jelleg, s mint ilyen, besorolható-e az erkölcsi struktúraszint létezői közé?

Az erkölcsi magatartás fogalmából közvetlenül nyilvánvaló, hogy a magatartás, mint olyan, valamint a magatartásformák nem rendelkeznek ontológiailag értelmezett önálló léttel. Ennek ellenére nem lehet csupán járulékos, még kevésbé esetleges tulajdonsággá leminősíteni. Az erkölcsi magatartás újabb lényeges léthatározmányt jelent az azt hordozó tudatos és szabad

erkölcsiség – vagy tudatos és szabad erkölcsi közösség – számára, melyet az ontológiai megfontolások hoznak eredményesen a felszínre a lét mélyéről.

Azonban ez a léthatározmány egyúttal struktúra-jelleggel – mégpedig erkölcsi struktúra-jelleggel – is rendelkezik, minthogy

= az erkölcsi magatartás elemeit ontológiailag értelmezett műveletek kapcsolják egymáshoz és – természetesen – a magatartás hordozójához;

= az erkölcsi magatartás energiatartalommal (pszichikai és erkölcsi energiatartalommal), információtartalommal és kibernetikai tartalommal (szabályozottsággal, vezéreltséggel, kontrolláltsággal és hierarchiával) rendelkezik, vagyis erkölcsi mivoltán belül további alapvető strukturáltságot birtokol;

= az erkölcsi magatartás a benne levő energetikai, információs és kibernetikai strukturáltságnak megfelelően képes hatni, kölcsönhatásban és együttthatásban részt venni, így alakítva ki az erkölcsi hatást.

Az erkölcsi magatartásnak az erkölcsi struktúra-jellege kétségbevonhatatlan. Bár önmagában nem áll fenn, de hordozójának léttartalmát és relációit jelentős mértékben növeli. Valójában az erkölcsi magatartás teszi az egyént erkölcsi személyiséggé, a szocializált struktúrát pedig erkölcsi közösséggé. (Szerepe – ha analógiával kívánok élni – hasonlít a t-RNS szerepéhez az élő szervezetben: a t-RNS ugyanis a DNS bázisszekvenciáját viszi át az élő szervezet mindenegyik sejtjébe; az erkölcsi magatartás pedig az erkölcsi jót – a közjót – és az arról való mély meggyőződést juttatja érvényre a tudati létstruktúrában, annak mindenegyik állapot-határozójában.)

Az erkölcsi magatartás nemcsak erkölcsi struktúra-jelleggel bír, hanem – hordozója lévén – az erkölcsi struktúraszintbe is besorolható. – Bár, ha jobban meggondoljuk, önmagában is hordja az erkölcsi struktúraszintbe sorolhatóság feltételét: az erkölcsi fejlődés-elvet, mely az erkölcsi struktúraszint rendező és egységesítő elve.

= Az erkölcsi magatartásban fokozottan érvényesül az erkölcsi jót (közjót) előmozdító tudati és erkölcsi szabadenergiahatás-elve, valamint a leghatékonyabb energiafelhasználás-elve.

= Az erkölcsi magatartásban elsődlegesen tükröződik az erkölcsi jó (közjó) tudatossága és a belső meggyőződésen alapuló elkötelezettsége, mely tudati-erkölcsi energiák hatására állandóan fokozható.

= Az erkölcsi magatartást – mindezek következményeként – az emberség és az emberiség teljességre törekvő többletigénye hatja át, mely forrása az erkölcsi energiaszint emelkedésének és az erkölcsi energiahatás fokozódásának.

Mindezek következtében az erkölcsi magatartás vonatkozásában – létfogalmunk meghatározása szerint az önálló lét szükségképpen kizárása mellett – ontológiailag igazoltuk az erkölcsi struktúra-jelleget, annak az erkölcsi struktúraszinten való besorolhatóságát. – Megállapítottuk továbbá a szükségképpen kapcsolatot a tudati létstruktúrák erkölcsi tartalma és az erkölcsi magatartás között, melyet úgy is fogalmazhatunk: a tudati létstruktúrák szükség és elégséges állapot-határozója – erkölcsiség vonatkozásában – az erkölcsi magatartás.

3. 4. 2. A természettörvények leképezése az ember erkölcsi magatartásába.

Az emberi magatartás ontológiai vizsgálatának körébe tartozik a természettörvényekkel és azok – az ember erkölcsi magatartásával való – kapcsolatának elemzése. Az emberi magatartás állapot-határozóinál ezt a kérdést olyan formában érintettük, hogy az emberi sorsnak, mint a magatartás állapot-határozójának paraméterei között szerepeltek azok a tényezők,

melyek a természettörvényekre és azoknak közvetlen vagy közvetett hatására utaltak az emberi magatartás vonatkozásában. – Most ontológiailag kívánjuk megvizsgálni annak a lehetőségét, hogyan képezhetők le a természettörvények az ember erkölcsi magatartásába.

A természettörvényeket – nem származtatásukat, hanem az emberi magatartásra gyakorolt hatásukat tekintve – a következő alapvető csoportokra oszthatjuk.

Előszőr: Természettudományos természettörvények, melyek az egyéni és közösségi biológiai szubsztrátum révén hatnak az emberi magatartásra.

Másodsor: Pszichikai természettörvények, melyek a tudatra és törekvésre történő ráhatás révén közvetlenül hatnak az emberi magatartásra. – Ide kell sorolnunk a tudatra általánosított energetikai, információs és kibernetikai természettörvényeket. (Továbbá a matematikai logikában érvényesülő logikai-természettörvényeket.)

Harmadsor: Szociális természettörvények, melyek az egyén és közösség szociális magatartását irányítják, s mint ilyenek, tartalmazzák a kultúr- és társadalombölcselet törvényszerűségeit, továbbá a természetjogot, s így közvetlenül hatnak az emberi magatartásra.

Negyedszer: Ontológiai természettörvények, tartalmazva az ontológiai műveletek segítségével meghatározott erkölcsi természettörvényeket, melyek a lét, a léttartalom és a létbeli relációk formájában legközvetlenebbül hatnak az ember erkölcsi magatartására, és irányítják annak magatartásforma-felvételét és magatartásváltozását.

A természettudományos természettörvények leképezhetősége az ember erkölcsi magatartásába.

A természettudományos természettörvények közül kiemelném energetikai axiómáinkat és az ezeken nyugvó biológiai természettörvényeket.

= Az energetikai axiómák és azokon nyugvó biológiai természettörvények – (mutációkat, átöröklést irányító szabadenergiahatás és entrópia hatás természettörvényei) – közvetlen hatást gyakorolnak a tudati struktúraszintnek alapját képező egyéni és közösségi biológiai szubsztrátumra. A biológiai szubsztrátum pedig lényeges összefüggésben áll a tudati-törekvési-erkölcsi struktúrával, mely az ember erkölcsi magatartásának hordozója. Így a természettudományos természettörvények – a biológiai szubsztrátum révén – közvetett formában hatnak az ember erkölcsi magatartására, magatartásformáira és magatartásváltozásaira.

= Az energetikai axiómák és az azokon nyugvó prébiológiai-biológiai természettörvények közvetlen hatást gyakorolnak a struktúraszintbe beépült – az intézmények és a szellemi objektivációk megjelenéséhez nélkülözhetetlen – prébiológiai és biológiai struktúrákra. Ezek azonban közvetett formában jelennek meg az erkölcsi magatartásban, magatartásformákban és magatartásváltozásokban a tudati-törekvési-erkölcsi struktúrákkal való lényeges relációk következtében.

= A tudati-törekvési-erkölcsi struktúrák – közvetlen és közvetett formában – visszahatnak a prébiológiai és biológiai struktúrákra, bevonják azokat hatáskörükbe, és ez által energetikai, információs és kibernetikai kapcsolatokat létesítenek ezekkel a struktúrákkal, melyek a természettudományos természettörvények közvetlen hatása alatt állnak. Így közvetett formában az ember erkölcsi magatartására, magatartásformáira és magatartásváltozásaira közvetett hatást gyakorolnak a természettudományos természettörvények.

Következő kérdésünk: hogyan képezhetők le – ha egyáltalán leképezhetők – a természettudományos természettörvények az ember erkölcsi struktúrájába, s így erkölcsi magatartásába? – A leképezés alapja mindig a megfeleltetési reláció, vagyis: a leképezési függvény. Jelen esetben az emberi magatartás hordozójának rész-struktúrája – vagyis: a biológiai

szubsztrátum, továbbá a közösségi intézmények és objektivációk anyagi hányada – hozható megfeleltetési relációba a természettudományos természettörvényekkel, minthogy azok irányítása és hatása alatt létesülnek a rész-struktúrát alkotó prébiológiai és biológiai struktúrák.

(Megjegyzés: De mindezen túlmenően, analóg és áttételes módon, az emberi magatartás hordozójára – mint tudatos struktúrára – általánosíthatók a leglényegesebb természettudományos természettörvények, amint azt energetikai axiómarendszerünk általánosíthatóságánál már igazoltuk.)

Tehát a természettudományos természettörvények leképezése az emberi magatartásba közvetett módon lehetséges, az emberi magatartás hordozóinak rész-struktúráiba történő leképezés útján. Így az ember erkölcsi magatartásába, annak megjelenési formáiba és változásaiba az anyagi – prébiológiai és biológiai – összetevők, és tényezők vonatkozásában történhet a leképezés, továbbá az általánosított energetikai axiómarendszer közvetítése útján, azzal a megszorítással, hogy ez utóbbi esetben a leképezés csak feltételes valószínűséggel történik.

A pszichikai természettörvények leképezhetősége az ember erkölcsi magatartásába.

A pszichikai természettörvények közvetlenül hatnak a tudati létstruktúra felépítésére, és közvetlenül irányítják azok tudati-törekvésű életének működését. Valójában ezek a tudati szintre általánosított energetikai axiómák, melyek a tudatba ágyazott energetikai, információs és kibernetikai struktúrák koncepciójába, hierarchiájába és folyamataiba beépülve gondoskodnak azok szabályozásáról és vezérléséről, megfelelő végrehajtásáról és ellenőrzéséről, léttartalmuknak és relációiknak megfelelően.

(Megjegyzés: Külön meg kell említenem azokat a matematikai logikán – háromértékű Boole-algebrán – nyugvó logikai természettörvényeket, melyek a tudati létstruktúrák megismerésének, és a megfelelő absztrakciós-szinteken történő műveletvégzéseknek szükséges és elégséges alapját képezik.)

Most elsődlegesen a tudati struktúraszintre általánosított energetikai axiómákat, mint pszichikai természettörvényeket vizsgáljuk abban a vonatkozásban, hogyan hatnak az ember erkölcsi magatartására, s milyen módon képezhetők le abba.

= A tudati struktúraszintre általánosított szabadenergiahatás- és a leghatékonyabb energiafelhasználás-elve a tudati létstruktúra önmagára ébredésének, léttartalma rendeződésének és fokozódásának, s mindezek révén erkölcsi strukturálódásának alapfeltétele és elengedhetetlen eszköze. A pszichikai szabadenergiahatás közvetlen formában – ennek a közvetlen hatásnak munkában való megjelenése révén – kifejleszti, rendezi és fokozza az energetikai, információs és kibernetikai strukturáltságot. Mindezek kifejlődésével, rendeződésével és fokozódásával arányban bontakozik ki a tudati létstruktúrában az erkölcsiség, az erkölcsi jó (közjó) ismerete, annak meggyőződés útján történő megragadása, és magatartásformában való megjelenése. A pszichikai szabadenergiahatás és hatékony pszichikai energiafelhasználás további fokozódásával együtt teljesedik ki az erkölcsi struktúra, ér el magasabb erkölcsiséget az emberi magatartás, megy át mindig magasabb rendű formába – a magatartásváltozások során – az ember erkölcsi magatartása.

= A tudati struktúraszintre általánosított entrópia-elv és a leggyorsabb lebomlás törvényszerűsége ellentétes irányban hat. A pszichikai entrópia tartalom – a tudati létstruktúra energetikai, információs és kibernetikai strukturáltságán keresztül – hatást fejt ki az erkölcsiségre, az ember erkölcsi magatartására, magatartásformáira és magatartásváltozásaira: pszichikai hatásai révén lebontja, és degradálja azt, a kisebb-ellenállás irányába mutató állapotváltozásokon keresztül az immorális magatartás állapotába viszi az embert.

Mindezek közben – pszichikai vonatkozásban még jelentősebb mértékben, mint prébiológiai és biológiai viszonylatban – működik a bizonytalanság és a relativisztikus kauzalitás. Éppen ezért a tudati struktúraszintre általánosított, s ez által pszichikaivá vált természettörvényeinek tudati-törekvési hatásairól csak valószínű kijelentéseket tehetünk. A tudat és erkölcs relatív voltát egymás viszonylatában egyébként is igazoltuk már, így a pszichikai természet-törvényeinknek az ember erkölcsi magatartására gyakorolt hatásait csak valószínűségeken fogalmazhatjuk meg. Ez a valószínűség azonban semmiképpen nem támaszthat kétséget abban a vonatkozásban, hogy a pszichikai természettörvények közvetlen hatást gyakorolhatnak és gyakorolnak az ember erkölcsi magatartására, magatartásformáira és magatartásváltozásaira.

(Megjegyzés: Röviden néhány gondolatot a logikai természettörvények hatásáról az ember erkölcsi magatartására. A logikai természettörvények irányítják formailag az emberi megismerést és a különböző absztrakciós szinteken történő műveletvégzést, mely a tapasztalati és logikai megismerés anyagát – ugyancsak formailag – feldolgozza. Minthogy az erkölcsiségnek megvan a jelentős megismerési vonala az erkölcsi jó (közjó) megismerése és értelmi megragadása vonatkozásában, ezért tagadhatatlan a logikai természettörvények erkölcsiséget befolyásoló volta. Az erkölcsi jó (közjó) ismerete, annak erős belső meggyőződés útján történő megragadása, és magatartásformában való megjelenítése feltételezi a logikai természettörvényeket, és eszközként felhasználja azok működését. Így – bár közvetett módon – a logikai természettörvények hatást gyakorolnak az ember erkölcsi magatartására, magatartásformáira és magatartásváltozásaira.)

További kérdésünk: hogyan képezhetők le a pszichikai természettörvények az ember erkölcsi magatartásába? – Válaszunkat a következő lépések figyelembevételével fogalmazhatjuk meg.

= A tudati struktúraszintre általánosított energetikai axiómarendszer és annak pszichikai természettörvényei közvetlenül leképezhetők a tudati létstruktúrába, és az abba alapvetően beépült energetikai, információs és kibernetikai struktúrákba. Ennek a közvetlen leképezhetőségnek alapja a kölcsönösen egyértelmű megfeleltethetőség a természettörvények és a struktúrákban, folyamataikban működő törvényszerűségek között.

= A pszichikai folyamatok, annak tényezői és a bennük működő törvényszerűségek kölcsönösen egyértelmű módon megfeleltethetők az erkölcsi folyamatokkal, az erkölcsi folyamatokba beépült pszichikai tényezőkkel, és az erkölcsi folyamatokban működő törvényszerűségekkel.

= Ennek a megfeleltetésnek alapján a pszichikai természettörvények közvetlenül leképezhetők az erkölcsi struktúrába, valamint az annak erkölcsi folyamataiként megjelenő erkölcsi magatartásba, magatartásformákba és magatartásváltozásokba.

(Megjegyzés: Nem ez a helyzet azonban a logikai természettörvényekkel. Azok leképezhetőségének vizsgálatánál a következők szerint kell eljárunk.

= A logikai természettörvények a megismerés formai szabályozása útján, a megismerés eredményei felhasználhatóságának ugyancsak formai vizsgálata révén hatnak a tudati létstruktúrára, annak is – elsősorban, de nem kizárólag – információs strukturáltságára.

= Ennek következtében – bár az információs struktúrába közvetlenül is leképezhetők a logikai természettörvények – a teljes tudati struktúrába csak közvetett a leképezés lehetősége.

= Az erkölcsiségben – bár az erkölcsi jó (közjó) ismerete révén közvetlen megfeleltetés létesíthető a tudaton belüli információs struktúrával – az ember erkölcsi magatartása, magatartásformái és magatartásváltozásai azonban a megismerésen túl alapvető energetikai és kibernetikai folyamatokat tartalmaznak, így a logikai természettörvények viszonylatában nem áll fenn kölcsönösen egyértelmű megfeleltetés lehetősége az erkölcsi és tudati struktúra között a tudat ismerettartalmának viszonylatában.

Fentiek alapján a logikai természettörvények csupán közvetve és feltételes valószínűséggel képezhetők le az ember erkölcsi magatartásába.)

A szociológiai természettörvények leképezhetősége az erkölcsi magatartásba.

A szociológiai természettörvények közvetlenül hatnak a szocializált tudati létstruktúrák – kultúra, társadalom – felépülésében, működésében, fejlődésében és kibontakozásában. Egy-szersmind irányítják az egyedi tudati létstruktúrák közösségi relációit a kapcsolatfelvételben és kapcsolattartásban. – A szociológiai természettörvények visszavezethetők a tudati struktúraszintre általánosított – tehát pszichikai – axiómarendszerre, de mint speciális törvényszerűségek a pszichikai természettörvényekből származtathatók. Mint ilyenek, szoros összefüggésben vannak az erkölcsi struktúrákkal, hatásukban a közjóra és a közjó ismeretén alapuló közösségi erkölcsi magatartásra irányulnak a következők szerint.

= Szabályozzák az egyén önmagához, más egyénekhez és a közösségi struktúrákhoz való viszonyát a közjó vonatkozásában, így közvetlenül hatnak az egyén, mint tudatos és szabad erkölcsi személyiség erkölcsi magatartásának, magatartásformáinak és magatartásváltozásainak kialakulásában.

= Szabályozzák a szocializált tudati struktúrák (család, nép, nemzet, kultúra, társadalom) belső energetikai, információs és kibernetikai összefüggéseit, közösségen belüli relációit a közjó vonatkozásában. Így közvetlenül hatnak a szocializált tudati struktúra, mint a tudatos és szabad erkölcsi közösség erkölcsi magatartásának, magatartásformáinak és magatartásváltozásainak kialakulásában.

= Szabályozzák a szocializált tudati létstruktúrák külső energetikai, információs és kibernetikai összefüggéseit, közösségen kívüli relációit a közösségbe nem tartozó egyénekkel és más szocializált struktúrákkal – más kultúrákkal, más társadalmakkal – a közjó vonatkozásában. Így közvetlenül hatnak a tudatos és szabad erkölcsi közösség komplex erkölcsi magatartásának, magatartásformáinak, magatartásváltozásainak kialakulásában.

Valójában a természetjogban is fenti szociológiai természettörvények hatnak, de bizonyos mértékig és közvetett formában, amennyiben a természetjog az egyén és közösség jogait és kötelességeit szabályozza, többé-kevésbé tételes megfogalmazásban. E szabályozás szerint az egyén és a közösség egyaránt jogi személy, különböző jogok és különböző kötelezettségek alanya. A természetjog mind az egyénnek, mind a közösségnek bizonyos – ki nem mondott – szembenállását tartalmazza, mivel mindkettő számára a másik – egyénnek a közösség, és viszont – a korlátlan jogérvényesítést és a teljes önmegvalósítást gátolja.

A természetjognak ezt a belső egymás elleni hatását, de a konkrét szociológiai természettörvényeknek a leképezési nehézségeit is, a lét- és értékrend vizsgálata, valamint a lét- és értékrendnek a szociológiai természettörvényekkel együtt és közösen történő leképezése oldja fel. – A lét- és értékrend ugyanis megadja a struktúrák létbeli és erkölcsi-értékbeli besorolását. Ez az objektív és reális besorolás alkalmas arra, hogy a természetjog belső egymás elleni hatását feloldja, s egyben a szociológiai természettörvények hatásait is ellenőrizze, nehogy az egyoldalúan szemlélt és hangsúlyozott közösség az egyént elnyomja, és elsorvassza, vagy pedig az egyén személyes jogcímén a közösségi jó (közjó) kárt szenvedjen.

Jelenleg azt mondhatjuk, hogy a szociológiai természettörvények alapját képező pszichológiai természettörvények közvetlenül hatnak a közösségi struktúrákban, s közvetlenül leképezhetők a közösségi erkölcsi magatartásba, magatartásformákba és magatartásváltozásokba.

Az ontológiai természettörvények leképezése az ember erkölcsi magatartásába.

Az ontológiai természettörvények a létre, léttartalomra és a létből származó relációkra irányuló kölcsönhatások mikéntjét, lefutását és fejlődést szabályozzák. Jelenleg tehát nem a lét keletkezését, a kölcsönhatások létrejöttét irányító és szabályozó természettörvényeket – a lét alapalternatíváit, az alapvető szimmetriákat – vizsgáljuk, hanem a tényleges lét, az abból fakadó tényleges kölcsönhatások működésében ható természettörvényekre fordítjuk figyelmünket. Ezek hatását kutatjuk az emberi magatartás vonatkozásában, egyúttal leképezési lehetőségüket az ember erkölcsi magatartásába. – Azt már most előrebocsátjuk, hogy a lét legalapvetőbb természettörvényeivel: a fejlődés-elvével és annak leképezésével később, a továbbiak folyamán (3. 4. 4.) kívánunk foglalkozni.

A létre, léttartalomra és létbeli relációkra vonatkozó kölcsönhatások meglétében, lefutásában és fejlődésében energetikai, információelméleti és kibernetikai hatások érvényesülnek. Ezek a hatások alapvetően a teljes létre általánosított energetikai axiómarendszer elveire vezethetők vissza, illetve ezekben a hatásokban és hatások révén az energetikai axiómák érvényesülnek. – A teljes létre általánosított energetikai axiómarendszer – kisé részletesebb és lépcsőzetes módon – a következőkben fogalmazható meg.

= Minden létre, léttartalomra és létbeli relációra vonatkozó kölcsönhatásnak megvan a szükséges és elégséges energetikai, információs és kibernetikai alapja.

= Ez a szükséges és elégséges alap energetikai, információs és kibernetikai hatásokban valósul meg, mely hatások alól a létező nem vonhatja ki magát.

= A szükséges és elégséges hatások folytán a létezők struktúrákká épülnek fel, a létstruktúrákon belül pedig – a hatásoknak megfelelően – további strukturáltság jön létre energetikai, információs és kibernetikai vonatkozásban.

= A szükséges és elégséges hatásokat meghaladó mértékű és minőségű, további energetikai, információs és kibernetikai hatások következtében a létstruktúrákban és azok belső strukturáltságában fokozódik a fejlődési valószínűség.

= A fejlődési valószínűség aktualizálódása arányában állnak elő további létstruktúrák, melyek energetikai, információs és kibernetikai strukturáltságuknak megfelelően struktúraszintekbe sorolhatók, s ezeken a struktúraszinteken különülnek el, mint a struktúraszint önálló létstruktúrái.

= Minden hatásnak magában a létstruktúrában – továbbá a létstruktúrák és struktúraszintek között – jelentkezik a relatív-ellenhatás, melynek következtében a létstruktúrák bizonyos stabilizálódási és visszafejlődési (lebomlási) valószínűséggel bírnak.

= A létstruktúrákon belül és a létstruktúrák között érvényesül az energetikai, információs és kibernetikai megmaradás-elve, mely ontológiailag azt jelenti, hogy a LÉT-en belül kölcsönható-képesség sem nem keletkezik, sem nem szűnik meg, legfeljebb átalakul.

= Ez a LÉT-en belüli megmaradás és átalakulás érvényes a struktúraszintekre és a struktúraszintek között.

= Ez átalakulások során a létstruktúrákban – kisebb-nagyobb mértékben – állandóan növekszik a teljes-létre általánosított entrópia tartalom, mely a belső és külső rendezetlenség forrása, és csak állandó – sőt: állandóan fokozódó – energetikai, információs és kibernetikai hatással – vagyis: a teljes-létre általánosított szabadenergia-hatással – ellensúlyozható.

Mindezek mélyén a fejlődés ontológiai-elve képezi a szükséges és elégséges alapot, mely mögött a Transzcendens Lét legmagasabb foka: a TELJESSÉG-STRUKTÚRÁJA áll.

(Megjegyzés: A teljes-létre általánosított energetikai axiómarendszer ilyen módon történő kifejtése nincs ellentmondásban az alapkiindulásunkat képező energetikai axiómarendszerrel: azzal teljes mértékben ekvivalencia-relációban áll.

A teljes-létre általánosított energetikai axiómarendszer ilyen módon történő kifejtésénél a természettudományos létfogalmat vettük alapul, mint egész Rendszerelméletünkénél, és azon belül Ontológiánknál. – A természettudományos létfogalommal viszont teljes-mértékben összhangban áll az energiamegmaradás-tétele, tehát annak bölcséleti és rendszerelméleti vonatkozásai nem állhatnak ellentmondásban ontológiai vizsgálatainkkal és megállapításainkkal, melyeket ehelyütt – Etika lévén vizsgálódásaink tárgya – nem kívánunk részletesen megismételni.

A teljes-létre általánosított energetikai axiómarendszer ilyen módon történő kifejtésével nem vonható le semmi olyan teológiai következtetés, mely a keresztény hit bármely alaptételét – pl. személyes Isten léte, teremtés, megváltás, stb. – kétségbe vonná. Világnézeti eltökéltségemet, melyet munkám során több ízben hangsúlyoztam, itt újra megismétlem azzal a kijelentéssel, hogy – személyes és hitbeli meggyőződésemmel együtt – rendszerelméleti és bölcséleti megállapításaim nincsenek ellentmondásban a keresztény hittételekkel. Ahol mégis – akaratomon kívül – ennek a látszata merülne fel, ott vagy elégtelen és homályos fogalmazásom miatt, vagy az olvasó természettudományos elmélyültségének hiánya következtében merülhet fel a kétség.)

A teljes-létre általánosított energetikai rendszer képezi az erkölcsiség, a tudatba épült erkölcs alapját, illetve ennek az axiómarendszernek érvénye alatt áll. Így az ember erkölcsi magatartása is erre a teljes-létre általánosított energetikai axiómarendszerre vezethető vissza, s leképezéseink során is ezt a teljes-létre általánosított energetikai rendszert képezzük le közvetlen módon az ember erkölcsi magatartásába. – Ennek lényeges lépései a következők.

= Az erkölcsi magatartás feltételezi az energetikai, információs és kibernetikai hatásokban gyökerező – azok átalakulása következtében előállt – erkölcsi hatásokat. Azonban az energetikai, információs és kibernetikai struktúra teljes mértékben a létre általánosított energetikai axiómarendszer érvénye alatt áll, így az azokban gyökerező erkölcsi hatásokra is érvénnyel bír.

= Az erkölcsi magatartás feltételezi az erkölcsi struktúrát, mely az erkölcsi hatások forrása és létrehozója, egyben a tudati létstruktúrába épült legmélyebb strukturáltság. így a tudati létstruktúrán keresztül a teljes-létre általánosított energetikai axiómarendszer hatása és érvénye alatt áll.

= Az erkölcsi magatartás feltételezi a tudatos és szabad erkölcsi személyiséget (tudatos és szabad erkölcsi közösséget), mint ennek a magatartásnak hordozóját, mely teljes egészében – létében és hatásaiban egyaránt – újra csak a teljes-létre általánosított energetikai axiómarendszer érvénye alatt áll. Így az ember erkölcsi magatartása, magatartásformái és magatartásváltozásai tekintetében az energetikai axiómarendszer teljes érvénye állapítható meg.

Fentiek alapján a teljes-létre általánosított energetikai axiómarendszer az ember erkölcsi magatartásába – egyéni és közösségi vonatkozásban egyaránt – teljes egészében és közvetlenül leképezhető. A leképezés alapja az a kölcsönösen egyértelmű megfeleltetési-reláció, mely egyrészt a teljes-létre általánosított energetikai axiómarendszer és a tudati létstruktúra, másrészt a tudati létstruktúra és az erkölcsi magatartást hordozó erkölcsi struktúra között fennáll. Így joggal állíthatjuk ontológiai vonatkozásban is, hogy a természettörvények közvetlenül hatnak az erkölcsi magatartásra, s egyszersmind közvetlenül és kölcsönösen egyértelmű módon leképezhetők az ember erkölcsi magatartásába.

3. 4. 3. A lét- és értékrend leképezése az ember erkölcsi magatartásába.

A szociológiai természettörvények és a természetjog emberi magatartást befolyásoló hatását vizsgálva, és a leképezés lehetőségét mérlegelve juthatunk el arra a megállapításra, hogy

mindezeket csak a lét- és értékrend vetületében szemlélhetjük objektív és reális módon. Azok a belső szembenállások, melyeket bizonyos emberi magatartásformák magukban hordoznak, megnyugtatóan csak a lét- és értékrend tükrében oldhatók fel. – Mindezen túlmenően, az ember erkölcsi magatartásának ontológiai vizsgálata is a lét- és értékrend felé irányítja figyelmünket, s ennek kapcsán különböző kérdések merülnek fel.

– Vajon mi az ember erkölcsi magatartásának kapcsolata a létrenddel, s azon belül – a lét vonatkozásában – milyen besorolások lehetségesek és valószínűsíthetők?

– Vajon mi az ember erkölcsi magatartásának kapcsolata az értékrenddel, hogyan értékelhetők a különböző magatartásformák és magatartásváltozások?

– Vajon mennyiben befolyásolja az ember erkölcsi magatartásának lét- és értékrendbeli helyzetét az a tény, ha a teljes spektrumú lét- és értékrendre térünk át?

Mindezek, valamint a lét- és értékrendnek az emberi magatartásba történő leképezési lehetősége, etikai szempontból igen izgalmas kérdések, nem mehetünk tehát el mellettük anélkül, hogy röviden ne vázolnánk a kérdések helyzetét, és ne keresnénk megnyugtató és elfogadható választ rájuk.

Az ember erkölcsi magatartása és a létrend.

A létrend a létstruktúráknak azt a besorolási sorrendjét tartalmazza, melyben a besorolás alapját maga a lét, a léttartalom és létbeli relációk, azok rendezettsége, fejlettsége és komplexitása képezi struktúraszinten belül és struktúraszintek között.

Tekintettel arra, hogy az ember erkölcsi magatartásának ontológiai vizsgálata a teljes-létre általánosított energetikai axiómarendszer segítségével történt, s egyértelműen megállapíthattuk, hogy valamennyi létstruktúrára érvényes ez az axiómarendszer, az emberi erkölcsi magatartás létbeli besorolásának alapjává és kritériumává a következő kérdés-feltevést tehetjük. Vajon mennyiben és milyen módon érvényesül az ember erkölcsi magatartásában a teljes-létre általánosított energetikai axiómarendszer? – Ennek alapján az ember erkölcsi magatartásának a létrendben elfoglalt helyzetét a következőkkel jellemezhetjük.

– A létrendben – jelenleg – legmagasabb rendű a szocializált-humanizáció állapota, minthogy ebben az erkölcsi magatartásban jut legjobban és legkomplexebb módon érvényre a teljes-létre általánosított axiómarendszer. Ennek az erkölcsi magatartásnak birtokában az ember – egyéni vágyait, törekvéseit, sőt bizonyos jogait is félretéve – állandóan fokozódó és munkában megvalósuló energiahatással, a nagyobb-ellenállás irányában kifejtett tudati-törekvési-erkölcsi erőfeszítéssel a tudatos és szabad erkölcsi közösséget szolgálja, eközben – természetesen – nem tagadva meg soha saját tudatos és szabad erkölcsi személyiségét. – A szocializált-humanizáció állapotában az ember – a legmélyebb értelemben vett humanizmus tudati-törekvési szintjén – szabadon az önkorlátozás állapotát választja a közösségi létstruktúra érdekében.

– A létrendben ennél alacsonyabb rendű az individuál-humanizáció állapota és az ehhez kapcsolódó erkölcsi magatartás, melyben az ember a legmélyebb erkölcsi értelemben vett humanizmus minden tudati-erkölcsi eszközét felhasználja, embertársait és a szocializált létstruktúrákat, annak jogait ténylegesen tiszteletben tartja, de nem vállalja az önkorlátozás állapotát és az ahhoz tartozó erkölcsi magatartást.

– A továbbiakról együttesen megállapíthatjuk, hogy – valójában – nem képviselnek erkölcsi magatartást, bár létrend vonatkozásában bizonyos fokozatosságot jelentenek ugyan, de tárgyalásunk vonatkozásában nem vehetők számításba. – A közösséggel és embertársakkal

való önző szembefordulás, a természetjog „követel” oldalának egyoldalú és merev kisarkítása, a munka és erőfeszítés lebecsülése, a kisebb-ellenállás irányában történő magatartásváltozás, az ösztönök követése a tudat és tudatos törekvés helyett, mindez a tudati struktúraszintről a biológiai struktúraszintre történő fokozatos átcsúszást jelenti. Bármilyen ragyogó értelmi képességekkel rendelkezzen is valaki, ez maga a tudati létstruktúrának létben való deformálódása és degradálódása. – Ez az állapot végső soron a humanizmus és az erkölcsiség teljes tagadásába torkollik, és nem minősíthető emberi erkölcsi magatartásnak.

Az ember erkölcsi magatartásába tehát csak az individuális- és szocializált-humanizáció állapota sorolható be, létrend szempontjából ez utóbbi a magasabb rendű, magatartásformák és magatartásváltozások viszonylatában azonban valójában ezekben érvényesül a teljes-létre általánosított energetikai axiómarendszer.

Lényeges vonatkozásban a következőket mondhatjuk:

Az ember erkölcsi magatartása csak a létrend egyik részével: a tudati létstruktúrák részhalmazával van kapcsolatban, olyan formában, hogy a tudati létstruktúrák az ember erkölcsi magatartásának hordozói. A leképezés alapját képező megfeleltetési-reláció tehát eleve csak ezzel a részhalmazzal állhat fenn, illetve még ezzel sem teljes egészében, mivel a megfeleltetést ki kell zárunk a moralitást nélkülöző, immorális tudati struktúrák vonatkozásában. – Így a létrendból való leképezés alapjává a moralitás válik, vagyis: a létrendnek tényleges moralitással rendelkező tudati részhalmaza képezhető le az ember erkölcsi magatartásába.

Az ember erkölcsi magatartása és az értékrend.

Értékrendünk a létrendnek erkölcsi vonatkozású leképezése. – Mint ilyen, tartalmazza a létrend összes létstruktúráit a moralitáshoz rendelve, abba magába, vagy annak feltétel-, cél- és közrendszerébe beépülve. A besorolás alapja az a megfeleltetési-reláció, mely a prébiológiai és biológiai létstruktúrákat az erkölcsi struktúrához kapcsolja, illetve maguk a moralitással rendelkező tudati létstruktúrák. – Így az egyes létstruktúrák értékét – a létben való részesedésen túlmenően – az határozza meg, hogy

- először: mennyiben épül be magába az erkölcsi struktúrába, illetve segíti annak felépülését;
- másodszor: mennyiben épül be az erkölcsi struktúrák feltétel-, cél- és közrendszerébe, illetve segíti annak megvalósulását;
- harmadszor: mennyiben képviseli magát a moralitással rendelkező tudati struktúrát.

Az ember erkölcsi magatartása, az emberi közösség erkölcsisége igen sok létstruktúra beépülését igényli, még többnek a beépülési lehetősége fennáll. Ez fokozott mértékben érvényes az ember erkölcsi magatartásának feltétel-, cél- és közrendszerével kapcsolatban. Az egész emberi élet – társadalom, tudomány, kultúra, civilizáció, ipar és mezőgazdaság, mindezek intézményei és objektívációi – mindig több és több létstruktúra meglétével és beépítési lehetőségével számol mind az egyéni és közösségi struktúrákba, mind azok feltétel-, cél- és közrendszerébe. Ehhez járulnak maguk a moralitással rendelkező tudati létstruktúrák. – Így mindig több létstruktúra jön számításba az értékrenddel kapcsolatban.

Az értékek fokmérőjeként azonban – az ember erkölcsi magatartása vonatkozásában – többirányú mérlegelés szükséges:

- A tudati létstruktúra annál magasabb értéket képvisel, minél magasabb rendű létbeli és erkölcsi tartalommal rendelkezik, s ez a létbeli és erkölcsi tartalom minél magasabb rendű erkölcsi magatartással, magatartásformákkal és magatartásváltozásokkal rendelkezik.

- A nem-tudati létstruktúra saját struktúraszintjén annál magasabb értéket képvisel
= egyrészt: minél magasabb fokú a saját léttartalma;
- = másrészt: minél magasabb rendű erkölcsi struktúrát szolgál, annak minél magasabb szintű erkölcsi magatartására, magatartásformájára és magatartásváltozására vonatkozik.
- Az immoralis léttartalommal, léttartalommal és relációkkal rendelkező tudati létstruktúra, vagy az immoralis létstruktúrára irányuló, abba és annak feltétel-, cél- és eszközrendszerébe beépült tudatalatti létstruktúra az értékrend vonatkozásában nem rendelkezik értékkel, és értékrendünkbe be sem sorolható.

Leképezés vonatkozásában – fentiek alapján – a következőket mondhatjuk:

Az értékrend kölcsönösen egyértelmű módon leképezhető az ember erkölcsi magatartásába, mivel az erkölcsi magatartás, magatartásformák és magatartásváltozások maguk az értékrendbe megfelelő módon besorolt létstruktúrák és azok erkölcsi strukturáltsága. Érték vonatkozásában tehát teljes megfeleltetési-relációt és közvetlen leképezési lehetőséget állapíthatunk meg az értékrend, az értékrendbe besorolt létstruktúrák, valamint azok erkölcsi magatartása, magatartásformái és magatartásváltozásai között.

A teljes-spektrumú lét- és értékrend az ember erkölcsi magatartása vonatkozásában.

A teljes-spektrum fogalmának bevezetésével a lét- és értékrend a legmélyebb értelemben vett szemléleten túl kitágul, új látószöveget és értelmet kap, s benne az ember erkölcsi magatartása is jelentős új szempontokkal gazdagodik.

A „teljes-spektrum fogalmát” a spektroszkópiából kölcsönöztük. Ebben a látható fény szín-spektruma, mely elektromágneses rezgést takar megfelelő rezgésszámmal, kiegészül az infravörös- és ultraibolya-tartományok láthatatlan energiasugárzásaival „teljes-spektrummá”.
– Ontológiánkban a teljes-spektrumú lét- és értékrendet részletesen tárgyaltuk a LÉT vonatkozásában, most ugyanennek etikai vonzataival kívánunk foglalkozni, elsősorban az ember erkölcsi magatartásával, magatartásformáival és magatartásváltozásaival kapcsolatban.

Ontológiai vonatkozásban a teljes-spektrum fogalmának bevezetése azt jelentette, hogy a kézzelfogható és megtapasztalható létstruktúrákon és struktúraszinteken túl bevonhattuk vizsgálódásaink körébe a létnek azt a területét, melyet érzékszerveinkkel, műszereinkkel, természettudományos módszereinkkel megtapasztalni ugyan nem tudunk, de a logikai és – még inkább és főleg – rendszerelméleti absztrakciós szinten megközelíthetünk. Bár a létnek erről a területről bizonyosságaink nincsenek, de valószínű kijelentéseket tehetünk, és a transzcendenciának, mint olyannak, lehetőségével rendszerelméletünkben számolnunk kell.

Etikai viszonylatban, általánosságban annyit mondhatunk, hogy maga az erkölcsiség, a létnek erkölcsi strukturáltsága utal a transzcendenciára, mert az erkölcsiségnek – ezt nyugodtan bevallhatjuk – semmi alapját nem találjuk a prébiológiai és biológiai struktúraszinten, s az ember biológiai szubsztrátumában fel sem merül az erkölcsiség igénye. – Amíg a tudat alapjait bizonyos primitív és „elővételezett” formában – másrendszerekre történő reflektálás, mely magában hordja az önreflexió lehetőségét; konkrét memória, melyből önfelülmúlás révén kifejlődhet az absztrakt memória – megtaláljuk a legmagasabb rendű szenzoreflexív biológiai létstruktúrákban, addig semmi olyat nem találhatunk, és nem tapasztalhatunk a biológiai struktúraszinten, mely akár csak a leghalványabb mértékben is utalna az erkölcsiségre. – Így a tudati létstruktúrák és struktúraszint – bukdácsoló, de állandóan felfelé kapaszkodó – erkölcsisége szükségképpen máshonnan források, s ezzel kapcsolatban – bármennyire ágaskodik ellene természettudományos gondolkodásunk – a transzcendencia létevel, a transzcendens struktúraszint fennállásával objektív lehetőségként kell számolnunk.

A teljes-spektrumú lét- és értékrendet pedig nemcsak ontológiai vonatkozásban, hanem erkölcsi viszonylatban is figyelembe kell vennünk.

A teljes-spektrumú lét- és értékrend alkalmazása az etikában az ember erkölcsi magatartása szempontjából a következőket jelenti, s egyúttal a továbbiakban vázolt következményekkel jár.

– Feltételrendszer tekintetében azt kell elsősorban figyelembe venni, hogy a teljes-spektrumú lét- és értékrendben – a transzcendenciát érintő és abba belenyúló relációi miatt – szűkül a kényszerfeltételek köre. – Amint a látásunk elé is korlátot állít a létható fény és színek, ugyanígy a tudati-törekvés-erkölcsi struktúra is kényszerfeltételektől terhes, amíg a teljes-spektrumú lét és értékrend tágabbra nem nyitja lehetőségeinket. – Tekintettel pedig arra, hogy a kényszerfeltételek körének szűkülésével nő a szabadságfokok száma, így a tudatos személyiség erkölcsi tartalma, erkölcsi magatartása és magatartásváltozásai szempontjából – a feltételeket tekintve – sokkal kedvezőbb helyzetből indul a teljes-spektrumú lét- és értékrend alkalmazásával.

– Célrendszer viszonylatában újabb távlatokat és tágabb perspektívát nyit annak révén, hogy magában a létben és értékben magasabbra teszi a mércét az ember, mint tudatos és szabad személyiség számára. Mivel ez a szabad és tudatos erkölcsi személy a hordozója az erkölcsi magatartásnak, így a teljes-spektrumú lét- és értékrend az erkölcsi magatartás célrendszerét, s rajta keresztül az egész erkölcsi magatartást jelentős mértékben befolyásolja, a magasabb rendű – a transzcendenciába nyúló – erkölcsi jó felé irányítja. S ez a lét- és értékrend, mint a célrendszer irányítója, egyszersmind mértékévé is válik az ember „emeltszintű” erkölcsi magatartásának.

– Eszközrendszer vonatkozásában a létbe és az értékbe történő fejlettebb és magasabb rendű formák és relációk beépíthetőségét segíti elő az ember, mint tudatos és szabad erkölcsi személyiség, az erkölcsi magatartás hordozója számára. Így a teljes-spektrumú lét- és értékrend ennek az erkölcsi magatartásnak eszközrendszerét, s rajta keresztül az egész erkölcsi magatartást jelentős mértékben segíti a magasabb rendű – transzcendens – erkölcsi jó eléréséhez az eszközök kiválasztásában és felhasználásában.

– A humanizmust nyitottá teszi a teljes-spektrumú lét- és értékrend: a zárt, ember-középpontú humanizmust a transzcendencia felé irányítja, a nélkül azonban, hogy ember-közelségét és ember-szolgálatát elveszítené, átformálja és átalakítja integrális – a transzcendenciát is magába foglaló – humanizmussá.

Így a teljes-spektrumú lét- és értékrend nem csupán az ontológiai lét és érték vonatkozásában, hanem a tudatos és szabad erkölcsi személyiség és az ember erkölcsi magatartása szempontjából is a betetőzés lehetőségét jelenti, a lét- és érték-skála olyan irányú és mértékű növekedését, mely pusztán természettudományos módszerekkel és abból kinövő erkölcsi eszközökkel az elérhetetlenség valószínűségével bír az ember számára.

3. 4. 4. A fejlődés-elvének leképezése az ember erkölcsi magatartásába.

Az emberi magatartás normarendszerének tárgyalása során megállapítottuk, hogy a tudati-erkölcsi fejlődés képezi az emberi magatartás normarendszerét. Ugyanakkor azt is megfogalmaztuk, hogy az emberi magatartásban a fejlődési valószínűség növekedése egyenlő mértékben épül a tudati és erkölcsi fejlődésre. – Az ember magatartásának ontológiai

vizsgálatánál legjelentősebb leképezésünk a fejlődés-elvének leképezése az ember erkölcsi magatartásába. Ez két szempontból is lényeges:

- egyrészt: a fejlődés-elve a legalapvetőbb és leglényegesebbnek minősíthető ontológiai elv;
- másrészt: az emberi magatartás és az azt hordozó ember, mint tudatos és szabad személyiség, számára a legalapvetőbb és leglényegesebb természettörvény a fejlődés-elve.

A fejlődés-elvének az ember erkölcsi magatartásába történő leképezése három lépésben történhet:

- első fokozat a létbeli dinamizmus leképezése;
- második fokozat a létbeli képességiteljesítés leképezése;
- harmadik fokozat a létbeli önfelülmúlás leképezése.

Az ember erkölcsi magatartása és a létbeli dinamizmus.

A fejlődés ontológiai elvének első fokozatban történő megnyilvánulása: a létbeli dinamizmus-elve. – Minden fejlődésnek, így az ember erkölcsi magatartásbeli fejlődésének is, alapja a létbeli dinamizmus: minden lét – következésképpen minden lét birtokosa – dinamikusan tör a lét teljesebbé válása irányába. Ez a létbeli dinamizmus három területen kíván megvalósulni:

- Az energetikai dinamizmus jelenti az energetikai struktúrában a szabadenergiahatás következtében végbemenő dinamikus változást;
- Az információelméleti dinamizmus az információs struktúrában információs hatásra végbemenő dinamikus változás megjelölésére szolgál;
- A kibernetikai dinamizmus a kibernetikai struktúrában végbemenő, első sorban pozitív-visszacsatolás, valamint a további kibernetikai hatások következtében előállt dinamikus változásokat jelenti.

Mindezek a dinamikus változások, melyek a belső strukturáltságban mennek végbe, végső soron a létstruktúra dinamizmusának növekedését jelentik. Egyben forrását képezik az erkölcsi dinamizmusnak, mely a tudati létstruktúrában belül, mint a dinamizmusnak erkölcsi hatások formájában bekövetkező változása nyilvánul meg.

Ez a – létbeli dinamizmusban gyökerező – erkölcsi dinamizmus képezhető le az ontológiailag helyesen megfogalmazott erkölcsi magatartásba. A leképezés kölcsönösen egyértelmű és közvetlen módon történik, alapját pedig a megfeleltetési-reláció képezi, mely az ember, mint tudatos és szabad erkölcsi személyiség, valamint az ember erkölcsi magatartása között fennáll. – Így megalapozottan állíthatjuk, hogy a fejlődés ontológiai elvének első fokozata, a létbeli – benne az erkölcsi – dinamizmus leképezhető az ember erkölcsi magatartásába, magatartásformáiba és magatartásváltozásaiba.

Az ember erkölcsi magatartása és a képességiteljesítés.

A fejlődés ontológiai elvének második fokozatban történő megnyilvánulása: a létbeli képességiteljesítés-elve. – Minden fejlődésnek, így az ember erkölcsi magatartásbeli fejlődésének is, közbenső állapota a létbeli dinamizmuson alapuló képességiteljesítés: minden lét – következésképpen minden lét birtokosa – dinamikusan tör a létben adott képességek kiteljesítésének irányában. Ez a képességiteljesítési képesség három területen kíván megvalósulni:

- Az energetikai struktúrában a magasabb energetikai állapot elérésére és megtartására, valamint továbbfejlesztésére, adott struktúraszinten belül, az energia-küszöbszint maximumának elérése és biztosítása céljából.

- Az információs struktúrában a teljesebb információs állapot birtoklására és megtartására, valamint továbbfejlesztésére, adott struktúraszinten belül, az információs-küszöbszint elérése és biztosítása céljából.
- A kibernetikai struktúrában a kibernetikai folyamatok teljesebbé válásának elérésére és megtartására, valamint továbbfejlesztésére, adott struktúraszinten belül, a kibernetikai folyamatok teljes összhangjának és a kibernetikai-küszöbszint maximumának elérése és biztosítása céljából.

Mindezek a képességkiteljesítési folyamatok, melyek a belső strukturáltságban mennek végbe, végső soron a létstruktúra képességkiteljesítését jelentik adott struktúraszinten a maximális lét-lehetőségig. Egyben forrását képezik az erkölcsi képességkiteljesítésnek, mely a pszichikai létstruktúrák tudati-törekvési továbbfejlődésében gyökerező erkölcsi hatások eredményeként jelentkezik.

Ez a – létbeli képességkiteljesítésben gyökerező – erkölcsi képességkiteljesítés képezhető le az ontológiailag helyesen megfogalmazott erkölcsi magatartásba. A leképezés kölcsönösen egyértelmű és közvetlenül történik, alapját pedig az a megfeleltetési-reláció képezi, mely az ember, mint tudatos és szabad erkölcsi személyiség, valamint az ember erkölcsi magatartása között fennáll. – Így megalapozottan állíthatjuk, hogy a fejlődés ontológiai elvének második fokozata, a létbeli – benne az erkölcsi – képességkiteljesítés leképezhető az ember erkölcsi magatartásába, magatartásformáiba és magatartásváltozáiba.

Az ember erkölcsi magatartása és a létbeli önfelülmúlás.

A fejlődés ontológiai elvének harmadik fokozata és legteljesebb kitárulása: a létbeli önfelülmúlás-elve. – Minden fejlődésnek, így az ember erkölcsi magatartásbeli fejlődésének is, végső állapota a létbeli dinamizmuson és képességkiteljesítésen alapuló önfelülmúlás: minden lét – következésképpen minden lét birtokosa – minden határon túl törekszik önmaga létének felülmúlása irányába, s létében – létstruktúrájában – adott korlátok túllépésének lehetősége felé.

Bár ez a kijelentés az önellentmondás látszatával bír, mégis rendelkezik a szükséges és elégséges logikai alappal, valamint az ontológiai lehetőséggel és valószínűséggel a következők szerint.

Először: Ha a prébiológiai struktúraszint létezői rendelkeznek – már pedig rendelkeznek – a más struktúrákkal való kölcsönhatásra-lépés adottságával, és képesek – már pedig képesek – más rendszerek szabályozására, növelésére és pótlására, stb., akkor a prébiológiai struktúraszintben megvan a rendszer önmagával történő speciális kölcsönhatásra-lépés – így az önfelépítés, önpótlás, önmegszorozás – tehát az élet lehetősége és valószínűsége.

Másodszor: Ha a biológiai struktúraszint létezői rendelkeznek – már pedig rendelkeznek – a más struktúrákra történő reflektálás és a konkrét memória adottságával, akkor a biológiai struktúraszintben megvan a struktúra önmagára történő reflexiója – az öntudat – és az absztrakt memória – tehát a tudat alapeleme, így a tudat – lehetősége és valószínűsége.

Harmadszor: Ha a tudati struktúraszint létezői rendelkeznek – már pedig rendelkeznek – az alternatíva-felismerés, a heurisztikus gondolkodás és a többé-kevésbé szabad választás adottságaival, akkor a tudati struktúraszintben megvan a biológiai szubsztrátumtól való mentes önmeghatározás és szabad választás, tehát a transzcendencia lehetősége és valószínűsége.

E szükséges és elégséges logikai alapok, valamint ontológiai lehetőségek és valószínűségek figyelembevételével meggyőzőnek tekinthető az állításunk, mely szerint a fejlődés-elvének harmadik fokozata és legteljesebb kitárulása: a létbeli önfelülmúlás-elve. – Ez három területen kíván megvalósulni.

Tudati viszonylatában a belső mélyreható kutatás és lényegi elemzés, valamint a külső összefüggések távlatba ható keresése nyomán merül fel legszemléletesebb formában az önfelülmúlás problematikája: a végtelen kicsiny kutatása a belső szerkezetben és annak ontológiai lényegében; a végtelen nagy keresése a Világmindenségben és a transzcendens Valóságban. Mindez olyan pszichikai energetikai gerjesztést, információs és kibernetikai felfokozott hatást – mint alapállapotot – tételez fel és igényel, melyre biztosan épülhet a tudati struktúraszint legmagasabb rendű megismerési formája: a heurisztikus gondolkodás és az információ-elfogadás (más néven: a hit). A heurisztikus gondolkodásmód – az önfelülmúlás révén – létesíti a tudat kapuját a transzcendens információ végtelent megnyitó távlatai előtt.

Törekvés viszonylatában a tudat struktúraszintjén a biológikum ösztönéletének helyét a tudatos törekvés foglalja el. A dinamizmus és képességekkiteljesítés – pszichikai energiák hatására – a törekvési szintet is magas szintre fejleszti, ez képezi alapját a törekvési életben is jelentkező önfelülmúlási lehetőségnek és valószínűségnek. A felfokozott kibernetikai hatás ezen a területen elsősorban a választás irányába mutat, és a választás problémakörében jelenti a struktúraszint korlátain történő túllépés lehetőségét. A lehetőségnek ilyen megjelenési formái a következők.

- A kényszerfeltételek körének bizonyos fokú leszűkítése, mellyel szorosan összefügg a szabadságfokok számának növekedése. Mindez a fokozatosan mindig szabadabbá váló választás felé irányítja a törekvési folyamatot.

- Az alternatíva-felismerésen belül – a döntés-előkészítés és döntés révén – a lét- és értékrend érvényesülésének fokozódása a törekvés útján. Mindez a szabadabbá váló, de egyúttal létében és értékében magasabb rendű választás felé irányítja a törekvés folyamatát.

- A teljes-spektrum tudati és törekvési érvényesítése következtében magának a törekvési folyamatnak a transzcendens valóságra történő irányítása.

Mindezeknek a törekvési életben történő fokozatos és hatékony érvényesülése valószínűsítheti a törekvés területének bevonását az önfelülmúlás lehetőségének aktuálissá tételére, valóra váltására.

Erkölcsei viszonylatban tűnik a legkézenfekvőbbnek az önfelülmúlás érvényesülése. Maga az erkölcsi jó (a közjó), annak tudati és törekvési megragadása, valamint mély meggyőződésen alapuló beépítése a tudati létstruktúrák erkölcsi magatartásába – szinte eleve – feltételezi az önfelülmúlás-elvének érvényesülését. Az erkölcsiség nem egyszer az egyéni és csoport-érdek ellen fordul, és kényszerítőleg hat egyénre és csoportra egyaránt. Hogyan lehetne tehát megfelelni az erkölcsi követelményeknek az egyént és közösséget lehatároló korlátokon való túllépés, önmagán és önmaga érdekein való felülemelkedés nélkül? – De ezen túl: az erkölcsiség vállalása minden esetben bizonyos mértékű – inkább több mint kevesebb – önkorlátozást jelent, a szabad önkorlátozás pedig az önfelülmúlás egyik jelentős megjelenési formája. – Az erkölcsiség egyben egyértelműen a transzcendenciára utal, és a transzcendencia felé mutat, így a szubtranszcendensre épült tudattól és törekvéstől olyan mértékű önfelülmúlást követel, melynek szükséges és elégséges alapját csak a transzcendenciára általánosított fejlődés-elve biztosíthatja.

Az önfelülmúlás irányában ható folyamatok, melyek a belső strukturáltságban mennek végbe, végső soron a létstruktúra önfelülmúlási törekvését jelentik, adott struktúraszinten a maximális lét-lehetőségek túllépésének, az energia-küszöbszint meghaladásának lehetőségét és valószínűségét. Ez egyben forrását képezi az erkölcsi önfelülmúlás lehetőségének, mely a tudati létstruktúrák önfelülmúlási folyamataiban gyökerező felfokozott erkölcsi hatások eredményeként jelentkezik. – Maga az önfelülmúlás-elve a tudati struktúraszint tekintetében – tudati-törekvési-erkölcsi vonatkozásban – végső soron a transzcendencia megközelítésének lehetőségéig és valószínűségéig történő fejlődést jelenti.

A létbeli önfelülmúlásban gyökerező erkölcsi önfelülmúlás képezhető le az ontológiailag helyesen megfogalmazott és megvalósult erkölcsi magatartásba. A leképezés itt is kölcsönösen egyértelmű. az erkölcsi magatartásba pedig közvetlen módon történhet. A leképezés alapját az ember és erkölcsi magatartása között fennálló megfeleltetési-reláció képezi. – Így megalapozottan állíthatjuk, hogy a fejlődés ontológiai-elvének harmadik fokozata, a létbeli – benne az erkölcsi – önfelülmúlás tendenciája leképezhető ez ember erkölcsi magatartásába, magatartásformáiba és magatartásváltozásába.

Összefoglalva:

Az előzőekben tárgyaltak szerint az ember, mint tudatos és szabad erkölcsi személyiség, valamint az ember által létrehozott és helyesen megfogalmazott szocializáció, mint tudatos és szabad erkölcsi közösség, a fejlődés ontológiai-elvének érvénye alatt áll. A fejlődés-elve pedig a létbeli dinamizmus, a képességiteljesítés és az önfelülmúlás természettörvényei formájában fokozatosan érvényesül, és mind az emberben, mind a szocializált létstruktúrákban energetikai, információs és kibernetikai, valamint erkölcsi hatásokra valósul meg, állandóan növelve a tudati struktúraszint létstruktúráiban a fejlődési valószínűséget.

Mindezek után – leképezések vonatkozásában – a következőket mondhatjuk:

A fejlődés ontológiai-elve – fokozataiban és egészében – kölcsönösen egyértelmű módon leképezhető a tudati struktúraszint morális létstruktúráiba, és ez a leképezés közvetlen módon történhet az ember erkölcsi magatartásába. A leképezés alapját az a megfeleltetési-reláció képezi, mely az ember, mint tudatos szabad erkölcsi személyiség, valamint az ember erkölcsi magatartása között fennáll. – Így megalapozottan állíthatjuk, hogy a fejlődés ontológiai-elve – fokozataiban és egészében – leképezhető a moralitással rendelkező ember erkölcsi magatartásába, magatartásformáiba és magatartásváltozásába.

3. 4. 5. A tudatos emberi magatartás leképezése az ember erkölcsi magatartásába.

A tudatos emberi magatartás és az ember erkölcsi magatartása közötti reláció és leképezési lehetőség vizsgálata képezi ontológiai elemzésünk utolsó állomását. E vizsgálat során figyelembe veendő szempontoknak ítéljük a következőket:

- a tudat és az erkölcs ekvivalencia-relációját és leképezhetőségét;
- a tudatos és erkölcsös magatartás kölcsönhatását és leképezhetőségét;
- az emberi magatartás tudati és erkölcsi vonatkozásainak összevetését, egymásba történő leképezhetőségét.

A tudat és erkölcs ekvivalencia-relációja vonatkozásában tett lényeges megállapításaink a következők:

= A tudat és az erkölcs kölcsön- és együttthatásban állnak egymással. Kölcsönösen hatnak egymásra, befolyásolják, formálják és alakítják egymást pozitív – és sajnálatos módon – negatív irányban. Ez az egymásra hatás energetikai, információs és kibernetikai viszonylatban egyaránt fennáll. A kölcsönhatáson túl jelentős és alapvető az együttthatás ténye a tudat és erkölcs relációjában. közösen hatnak más létstruktúrákra, és más rendszerek hatásaira együtt reagálnak. – Mindezeknek megvan a szükséges és elégséges alapja, s a kölcsön- és együttthatás visszavezethető a tudat és erkölcs ekvivalencia-relációjára, mint annak tudati és erkölcsi jelenség formájában történő megnyilatkozása.

= A tudat és az erkölcs kölcsönösen egymásba épült, és kölcsönösen feltételezik egymást. Ennek legjelentősebb megnyilatkozási formája: az egymásba való átalakíthatóság. – Hatások vonatkozásában nemcsak azt figyelhetjük meg, hogy az erkölcsi hatás eleve feltételez tudati hatást, és fordítva, hanem a tudati hatás átalakítható – és ténylegesen át is alakul – erkölcsi hatássá, és viszont. – Az egymásba történő átalakíthatóság alapja a tudat és erkölcs között fennálló kölcsönösen egyértelmű megfelelés, az viszont a létstruktúra belső strukturáltságában gyökerezik. A tudati struktúraszint létezői ugyanis egyszerre, egy időben és egyenlő mértékben tudati és erkölcsi struktúrák (a létstruktúrán belül egyenlően érvényesül a tudati és erkölcsi strukturáltság), melyek nemcsak kölcsönösen egymásba épülnek, hanem kölcsönösen feltételezik egymást, és egymásba átalakíthatók.

= A tudat és erkölcs közös ontológiai forrásra vezethető vissza. Ez az ontológiai forrás maga a lét, annak kölcsönható-, együtttható-, fejlődő és önfelülmúló képessége. Ebben található meg a tudat és az erkölcs valamennyi összetevőjének, állapothatározójának alapja, valamint azok rendeződésének és komplexebbé válásának, dinamizmusának, képességkiteljesítésének és önfelülmúlásának létbeli lehetősége, és fejlődési valószínűségének gyökere. Ez az ontológiai alap biztosítja a tudatosság és erkölcsiség kibontakozásához és fejlődéséhez múlhatatlanul szükséges energetikai, információs és kibernetikai strukturáltságot, annak megfelelését és hatékonyságát. – Mindez azonban szükséges, de nem elégséges a tudatosság és erkölcsiség teljes megvalósulásához, az önfelülmúlás létbeli lehetősége és a fejlődési valószínűség struktúraszinten túlmutató igénye lényegesen többet követel. A tudat és erkölcs végső ontológiai forrását keresve így jutunk el a transzcendenciához, mely – mint ontológiai valóság – végső forrása, egyben szükséges és elégséges alapja az ekvivalencia-relációban levő tudatnak és erkölcsiségnek.

A tudat és erkölcs ekvivalencia-relációja kapcsán, a kölcsönösen egyértelmű megfeleltetés alapján képezhető le a tudat az erkölcsiségbe, és viszont. A leképezési függvény, mely alapján a leképezés – a transzformáció – végrehajtható: a tudatnak és az erkölcsiségnek a léten belüli egyenlősége. A tudati struktúraszinten ugyanis – mint az előzőekben megállapítottuk – a lét maga teljesen egyenlő arányban és mértékben birtokolja a tudatot és az erkölcsiséget. Ez úgy is fogalmazható: a lét amennyiben tudatos, ugyanannyiban rendelkezik az erkölcsiséggel, s ez mindkettő egyaránt visszavezethető magára a létre. – A tudat és erkölcs ekvivalencia-relációja tehát egyaránt magába foglalja a közös forrást, valamint a kölcsönösen egybeépülést és egymásba való átalakíthatóságot.

A tudatos és erkölcsi magatartás vonatkozásában a következő lényeges megállapításokat tehetjük.

– A tudatos és erkölcsös magatartás kölcsön- és együttthatásban állnak egymással. Mivel mind a tudatos, mind az erkölcsös magatartásnak ugyanaz a – tudati és erkölcsi strukturáltsággal rendelkező – létstruktúra a hordozója, ezért belső és külső hatásaiban feltétlenül érvényesül a kölcsön- és együttthatás. Ezt az állításunkat a következőképpen igazoljuk.

= Egyrészt a belső strukturáltság területén – a tudat és az erkölcs viszonyosságán alapulva – kölcsönösen hatnak egymásra magatartás vonatkozásában is. Rendeződésben, komplexebbé válásban, fejlődésben ugyanúgy kölcsönhatásban vannak egymással, mint ezek ellenkezőjében: a rendezetlenné válásban, az alacsonyabb szinten történő stabilizálódásban és a lebomlásban.

= Másrészt a külső hatásokra, bármelyik strukturáltságot is érik azok, egyforma magatartásváltozással reagálnak. Kifelé történő hatásaik és munkavégzésük pedig – az egymást támogató és együtttható tudatosság és erkölcsőség következtében – a magatartásformákban és azok változásaiban is együtt jelennek meg. – A közös hordozó állapotának megjelenési formája is közös!

– A tudatos és erkölcsi magatartás kölcsönösen egymásba épültek. Állításunkat két oldalról közelíthetjük meg. – Egyik a tudat és erkölcs ekvivalencia-relációja, melyről az előzőekben részletesen beszéltünk. – Másik a tudat tárgyát képező „igaz”, és az erkölcs tárgyát képező „jó” ekvivalencia-relációja, melyről a következőkben szólnunk.

= A tudati struktúra állapota és állapotváltozása a tudatosság által megismert és megragadott „igaz”, az arról való tudatos meggyőződés, valamint a tudatos törekvés révén jelenik meg a tudati magatartásban, magatartásformákban és magatartásváltozásokban. – Az erkölcsi struktúra állapota és állapotváltozása pedig az erkölcsiség által megismert és megragadott „jó” (közjó), az arról való erkölcsi meggyőződés, valamint az erkölcsi törekvés révén jelenik meg az erkölcsi magatartásban, magatartásformákban és magatartásváltozásokban.

= A tudat által megismert „igaz” és az erkölcs által megragadott „jó” (közjó) azonban ekvivalencia-relációban vannak egymással, mivel ugyanannak az ontológiai valóságnak – a „lét”-nek – különböző szempontok szerinti megfogalmazása. A jó ugyanis – a létben belül – az önmagának való megfelelésség, az igaz pedig ennek a megfelelésségnek lényegi ismerete, és arról való belső bizonyosság.

= Mindezek alapján, valamint a tudati és az erkölcsi struktúra egymásba épült voltának ismeretében, jogosan állíthatjuk, hogy a tudatos és erkölcsi magatartás egymásba épült, megjelenési formáiban pedig nemcsak kölcsön- és együttthatásban állnak egymással, hanem kölcsönösen egymásba átalakíthatók.

– A tudatos és erkölcsi magatartás közös ontológiai alapra vezethető vissza. Megközelítésünk ismét két oldalról történik.

= Egyrészt a magatartásokat hordozó tudati és erkölcsi struktúrák ontológiai alapját az előzőekben igazoltuk.

= Másrészt a megjelenését tekintve különböző – tudati és erkölcsi – magatartások tárgyát képező igaz és jó ugyanazon ontológiai alapstruktúrának: a „lét”-nek ekvivalens határozománya.

= Fentiekre való tekintettel megállapítható, hogy a tudatos és erkölcsi magatartás ontológiai forrása azonos. Továbbá – a tudat és az erkölcs, valamint az igaz és a jó ekvivalens-volta következtében – a tudatos és erkölcsi magatartás egymáshoz való viszonyulásáról egyértelműen kimondható az ekvivalencia-reláció.

= A legmélyebb ontológiai gyökereket kutatva azonban további és lényeges következtetésekhez juthatunk: a „lét”-hez, mint ontológiai alapstruktúrához hasonlóan, a lét alapvető határozományainak: az igaz -nak és a jó -nak forrásánál is a transzcendenciára bukkanunk. – A tudat és az erkölcs viszonylagossága csak a transzcendenciában szűnhet meg, ezzel azonos módon az igaz és a jó relatív volta is csak a transzcendenciában kaphatja meg az abszolúttá válás lehetőségét és valószínűségét. – Így a lét, a tudat, az erkölcsiség mélyén, valamint az ezeket megjelenítő magatartásformák és magatartásváltozások fejlődési lehetőségeiben és a tudati struktúraszint határain túlmutató valószínűségében a transzcendencia ontológiai valóságát sejthetjük meg.

Leképezés vonatkozásában már csak össze kell foglalni az előzőeket.

A tudat és az erkölcs ekvivalencia-relációja következtében a tudat és az erkölcs, az azt hordozó tudati és erkölcsi struktúra kölcsönösen egyértelmű módon leképezhető egymásba. De ugyanez mondható el a tudat és az erkölcs tárgyát képező igaz és jó viszonylatában is, hiszen a lét-nek ez a két alapvető határozománya ugyancsak ekvivalencia-relációban áll egymással, így az egymásba történő kölcsönös és egyértelmű leképezés biztosított.

Mindezekből egyenesen és egyértelműen következik a tudatos és erkölcsi magatartás kölcsönösen egyértelmű leképezhetősége. Ha ugyanis a magatartások hordozói, valamint tárgyai között fennáll az ekvivalencia-reláció, továbbá a kölcsönösen egyértelmű leképezhetőség lehetősége és ténye, akkor ennek szükségképpen következménye az, hogy a tudatos és

erkölcsi magatartás, magatartásformák és magatartásváltozások egymásba történő kölcsönös és egyértelmű leképezése lehetséges és biztosított. Annál is inkább, mert a tudatos és erkölcsi magatartás birtokosa egyaránt az ember: a tudatos és szabad erkölcsi személyiség.

3. 5. ÖSSZEFOGLALÁS: A tudat, az erkölcs és az emberi magatartás vonatkozásában.

Általános etikánk harmadik részében a tudat, az erkölcs és az emberi magatartás viszonyát kutattuk. Nem érdektelen, ha összefoglaljuk, leglényegesebb állításainak.

Először: Részletesen foglalkoztunk az erkölcsnek a tudattal és választással foglalkozó problémakörével, és függvénykapcsolatot létesítettünk egyrészt az erkölcsiséggel, másrészt a tudat és a választás között.

Másodszor: Megvilágítottuk az egyik legvitatottabb etikai problémát: az erkölcsiség relatív voltát. Itt új fogalmakat tudtunk bevezetni etikai meghatározásainkba, így a relativisztikus kauzalitás és a fejlődésnek az erkölcsiségre is általánosított elvét. Továbbá az erkölcsiséggel kapcsolatban igazoltuk a fejlődés lehetőségét és szükségességét.

Harmadszor: Tisztázni kívántuk – megközelítése és megfogalmazása után – az emberi magatartás általános problematikáját, azon belül meghatároztuk az emberi magatartás feltétel-, cél- és eszközrendszerét. Ez utóbbi kettővel – a cél- és eszközrendszerrel – kapcsolatban a tudati és erkölcsi fejlődést sikerült az emberi magatartás normatíva-rendszereként megfogalmazni, mely komplex módon tartalmazza az emberi magatartás elsődleges és legfontosabb céljait, valamint legjelentősebb célravezető eszközeit. – Az emberi magatartás feltételeiként pedig az emberi létet és sorsot, az emberi felelősséget és küldetést határoztuk meg, mint a feltételrendszer legfőbb rész-feltételeit, és foglalkoztunk ezek állapotathatározóival, az állapotathatározók paramétereivel.

Negyedszer és végül: Az emberi magatartás ontológiai vizsgálatával kellett foglalkoznunk, mivel – az Etika ontológiai megalapozásán túlmenően – nagy jelentőséget tulajdonítok az ontológiai elemzésnek. – Ezért részletesen tárgyaltuk az erkölcsi struktúrákat, az erkölcsi struktúraszintet, az emberi magatartást, mint teljes értékű struktúrát. – További ontológiai vizsgálatainkat az emberi magatartás relációinak és leképezéseinek szenteltük. Ennek keretében tárgyaltuk a természettörvények, a lét- és értékrend, a fejlődés ontológiai-elve, valamint az emberi tudatos magatartás leképezését az emberi erkölcsi magatartásba. – Ontológiai elemzéseink során nem lényegtelen a tudat, erkölcs és emberi magatartás transzcendencia felé irányultságának megállapítási lehetősége és valószínűsége.

Úgy vélem, hogy a tudattal, erkölccsel és emberi magatartással foglalkozó részünk nem hiába való, előbbre viszi általános etikai szemléletünket. Ezeknek a lényeges kérdéseknek tárgyalása során újra igazolást nyert energetikai axiómarendszerünk felépítésének helyes volta, általánosíthatósága, valamint az energetikai axiómarendszeren felépülő rendszerelmélet erkölcsi vonatkozású alkalmazhatósága.

X X X

Vége az Etika 1. Részének.